

Яна Дубинянська

**ГАУГРАЗЬКИЙ
БРАНЕЦЬ**

Частини 1–2

Яна Дубинянська

Гаугразький бранець

Том перший

Частини I, II

Глобальний соціум — світле майбутнє. Світ високих технологій, цілком комфортний для життя. Гауграз — єдина у світі країна, що тримається за свої традиції. Ціна протистояння — перманентна війна. «Гаугразький бранець» — роман-експеримент над суспільством, що насправді не настільки відрізняється від сучасного, як це може здатися з перших сторінок.

Електронна книжка «Гаугразький бранець» - це ще й гіпертекст, який вписує сюжет книжки у глобальний інформаційний простір.

Електрокнига,

2013

Книжка поширюється в рамках проекту «Електронка», одночасно в паперовому і в електронному варіантах. Паперовий варіант з доставкою по Україні можна замовити за адресою elektroknuga@mail.ua.

У вільний доступ в електронному варіанті викладено лише перший том цієї книги. **Замовити другий можна за адресою dubynianska@mail.ua**. Подробиці в розділі „Про проект” в післямові.

Інформаційні партнери:

СЕГОДНЯ.ua

Gazeta.ua

gloss.ua
City Guide

Facebook-партнери:

Sevgil Musaieva Sergey Yarygin

Марія Хрущак Oleksandr Klimashevskyy

Olexiy Klasztorny Pavlo Zubyyuk

Зміст

Частина I

5

Розділ перший

5

Розділ другий

35

Розділ третій

59

Розділ четвертий

90

Розділ п'ятий

122

Частина II

161

Розділ перший

161

Розділ другий

191

Розділ третій

225

Розділ четвертий

252

Розділ п'ятий

283

Частина I

Розділ перший

Вранці мене будить, звичайно ж, Виховалька. Як і всіх дітей.

Та взагалі-то мені подобається прокидатися раніше, поки вона ще спить. Я — жайворонок (хто не знає, в степовій екосистемі є така пташка). І підглядати, як Виховалька завантажується. Деколи її глючить, і тоді вона стає спочатку схожою на хлопчиська. Роб каже, це тому, що Виховалька ще його, для мене батьки не стали інстальовати нової, адже педагогічні програми страшенно дорогі. Адаптували ту, яка була, а вона хтозна котрого покоління, от і вистрибують усілякі глюки.

Роб — це мій брат. Ні в кого немає брата, а в мене є. Тільки він уже дуже-дуже великий. І зрідка зі мною розмовляє.

Однак сьогодні Виховалька відразу завантажилася правильно. Єдине, спочатку по стіні прокотилися фіолетові хвилі, але то нічого. Вона гарна. У неї зелені очі, як і в мене, і довгі біляві косички, які будуть у мене, коли я виросту така ж велика. За моїми підрахунками, років через два. Щоправда, Роб казав, що Виховалька теж виросте й усе одно залишиться старшою. Шкода.

— Хто не спить, той хутко встав! — загукала Виховалька. Вона завжди помічає, що я вже не сплю, як не прикидайся.

— А тоді — назад упав!!! — підхопила я, підстрибуючи в білому пухові постелі.

Цей віршик я сама вигадала. Виховалька каже, що він страшенно нелогічний.

Поки я заштовхувала рештки постелі до анігілятора, увімкнулися інші стіни, ведмеді й їжаки на них заграли підйимального марша, на стелі замерехтіли різнокольорові сонечка, а Гімнастиня почала показувати вправи, зовсім-зовсім нові сьогодні, хоча зазвичай, я давно помітила, що вона перепрограмовується наново щодва тижні. Виховалька повторювала за нею, а я за Виховальною, бо так, як сама Гімнастиня, мені нізащо не зробити. Ну, хіба що потім, коли виросту.

— А зараз — у душ! — скомандувала Виховалька.

В душі я відразу просікла, що хтось уже вмикав сьогодні водний режим. Роб, звичайно ж, більше нема кому, — ми з мамою й татом знаємо, як це дорого. Я збиралася перемкнути на іонний, чесно-чесно, тільки меню начебто підвисло... А що, Робові можна, а мені не дозволено?!

— Юсто! — докірливо промовила Виховалька, проступивши на хвилюк на дверях.

— Комусь можна, а мені не дозволено? — я обурилася, але Роба вирішила не виказувати. — Ти чого шпигуєш за мною?

— Нічого я не шпигую, — образилася вона та зникла.

Я зітхнула й увімкнула іонний душ. Хоча задоволення від нього нуль, самі знаєте.

Коли я повернулася до кімнати, Виховалька сказала, що батьки сьогодні страшенно поспішали й замовили енергетичні комплекти прямо до капсули, щоб поїсти по дорозі на роботу, а Робні відчалив з самісінького ранку, сьак-так поснідавши, до того ж не прихопив із собою зв'язилки, вимкнув маячок і навіть не залишив якірних координат, а цього вже робити ніяк не можна, — вона сподівається, я ж її розумію.

Словом, ми знову снідаємо самі – зрозуміло. Але Виховалька завжди пояснює докладно й повчально, в неї такі налаштування.

Я швиденько вдягнулася. У синенький комбик, майже такий самий, як і старий зелений, який позавчора анігілювали, дуже шкода, — а всілякі там конусильки в цяточку я ненавиджу!!! Зачесалася, скочила на ковзалку і на сьомій швидкості помчала до їдальні. Якщо встигати на кожному розі торкатися стіни, то здійсниться будь-яке бажання, яке загадаєш. Проте на сьомій не дуже й торкнешся... Далька з нашої групи соціалізації каже, що в неї вдома ковзалка має вісім швидкостей. Бреше, мабуть.

На сніданок була вівсянка, сир, круто зварене яйце й апельсиновий сік. Чомусь вважається, що дітей слід годувати натуральними продуктами, а це несправедливо, от! Мало того, що вони несмачні, так їх ще й дуже важко їсти. І довго. Виховалька сиділа навпроти за віртуальним столом і теж начебто їла, а насправді лише нагадувала мені, як тримати ці жахливі ложку й виделку, — адже програми

не їдять. І дорослі так не їдять, хіба що в гостях чи в ресторані. Ну й навіщо, питається?!..

— Ти ще довго? Допивай сік, Лекторина не чекатиме!

— Я більше не хочу.

— Юсто!..

Ні, сік – він нічого. Але спробувала б вона доїсти оцю кашу! А суп, який дають на обід, ще гірший. Він узагалі ніколи не закінчується, скільки ложок не набирай. Правда-правда! Коли я виросту, звернуся до Глобального парламенту з проханням, щоб перше для дітей скасували. Як кричуще порушення прав людини.

Я задерла підборіддя, перекинувши склянку так, що її край вперся мені поміж брів і останні краплі стекли до рота. Поклала назад і вже скочила на ковзалку, аж раптом Виховалька нагадала про прибрати зі столу. Ніби я не знаю, що за Робом, не кажучи вже про маму й тата, прибирає вмонтований у стіл анігілятор. Ну гаразд, мені не важко. Тільки Лекторина й справді не чекатиме.

Коли я примчала до учбової кімнати, Лекторина, звісно, уже завантажилася і саме говорила, які сьогодні будуть години: астрофізика й генетика. Генетику я люблю, а з астрофізикою в мене не дуже, шкода, що вона спочатку. Далька розповідала, ніби в неї вдома можна програмувати Лекторину на яку завгодно годину, але це вже точно брехня. Лекторина для всіх дітей одна.

Я сіла за парту, увімкнула персональчик і приготувалася вчитися. Поруч із Лекториною, на сусідній стіні вмонтилася Виховалька. Й ну дивитися, чи не задумаю я стиха запустити малювалку, бродилку чи, скажімо, «Ата-

ку гаугразьких смертовиків» — адже Лекторина за всіма встежити не може, в неї й опції такої немає.

Роб якось сказав по секрету, що навчальна й педагогічна програми легко конфліктують, треба лише ледь-ледь змінити налаштування, і Виховалька зависне. Але я жодного разу не намагалася. По-перше, так не можна. А по-друге, Виховалька ж мені пояснює, коли щось незрозуміло. Звісно, Лекторина наприкінці кожної години відповідає на запитання, але тільки на ті, що передбачені в її оперативному банку. Моїх там чомусь ніколи нема, і вона робить вигляд, ніби я нічого не запитувала, аж образливо. Виховалька також не все знає, та вона принаймні старається.

А в «смертовиків» я взагалі не граю. Це Роб поставив. І воно саме запустилося.

Страшне бородате обличчя, перекреслене поперек носа темно-зеленою смугою. З-за плеча визирає товстезна цівка якоїсь давньої зброї. А позаду — страшні, гострі, неначе драконові зуби, що шматують нерівними зигзагами монітор...

Гори.

* * *

— А я щось маю, — пошепки сказала Далька.

— Покажи.

Далька зігнулася над своїм уміщувачем і майже набрала код, та раптом підбігли хлопчиська. Багато, цілих троє. Щоб покликати до себе в гру. Знаємо ми їхні ігри!

Із хлопцями краще взагалі не водитися. Вони дурні. От спробуйте поговорити з ними про щось серйозне! — вони ж нічогоісінько не розуміють. Замість того, щоб навчатися, тільки й думають, як би надійніше підвісити свого Виховальку й цілу годину ганяти стрілялки під носом у Лекторини. Все інше хлопцям нецікаво — ну, хіба що крім перегонів на ковзалках і всілякої тупої біганини з вереском. Хлопчиська погано соціалізуються, оскільки в них природня агресія пересилює творчий потенціал. Звісно, вони не винні в тому, що мають таку фізіологію, але нам, дівчатам, від того не легше.

До речі, саме тому нам і доводиться все-таки бавитися з ними. Інакше Вчителька вліпить усій групі низький бал з колективної соціалізації. Далька зітхнула й закодувала вміщувач знову.

— Ми з Пончем будемо загоном, — як завжди став командувати кирпатий Вінс. — Фараді буде смертовик, і Далька смертовик. А Юська — принцеса.

— Чому це Юська — принцеса? — образилася Далька.

Я помітила, що Вінсу страшенно не хочеться пояснювати. Щоки, вуха й навіть чоло у нього спалахнули так, що волосся й брови здавалися зовсім білими. І я, звичайно, підтримала її:

— Справді, чому я? Принцеса цілу гру й так сидить у горах. Це нецікаво.

Вінс часто-часто закліпав віями, теж цілковито білими. Не очікував.

— Тоді ти також смертовик, еге, Юсь? — запитав з надією.

— Ти сказився? Хіба я подібна на смертовика?

Поряд із нами миттю — вона ніколи не зависає — з'явилася Вчителька:

— Юсто, що це за слово — «сказився»? Вибачайся й більше так не кажи. А ти, Вінсант, мені здається, вигадав не дуже гарну гру. Наступного разу, перш ніж кликати друзів, пофантазуй краще, гаразд? А зараз... — її голос зробився лунким і заgrimів по всій групі: — Всі до мене! Граємо в «Море хвилюється»!

Хто не знає, це така гра для розвивання творчих здібностей. Якщо чесно, я її не дуже люблю, бо вважаю, що оці самі здібності в мене й так є, а гукати щось хором доволі безглуздо. Крім того, «море хвилюється» — це, сказала б моя Виховалька, страшенно нелогічно. Море не може хвилюватися, воно не людина і не особистісна програма, а всього лиш екосистема, позбавлена інтелекту. У дельфінів він, можливо, й присутній — але ж не у всієї системи відразу!

— Море хвилюється раз!

Іноді я кажу «мама хвилюється», бо це більше схоже на правду. Треба лише ледь-ледь стишити голос — і Вчителька нічого не помітить, вона ж слухає всіх водночас, цілу групу, яка волає дурниці на все горло. Група соціалізації, між іншим, — маленька модель Глобального соціуму. А соціум теж екосистема, і йому мати інтелект знову-таки не належиться. Хоча всі по одному ми розумні. Ну, крім хлопчисьок.

— Море хвилюється два!

Я, звісно, не сама все це вигадала. Про малу модель і

про екосистему говорила Лекторина на годинах соціології й фізичної географії. А я лише трішечки довигадувала. Й нікому-нікому не розповідала, навіть Дальці.

Лише Робові, — та він, здається, все одно не слухав. Він взагалі зрідка слухає, що я йому кажу. Він уже дуже великий.

— Море хвилюється три — фігура дракона замри! Фігура готова?

— Так!!!

— Господар удома?

— Так!!!

...Після колективної гри Вчителька дозволяє нам збиратися за інтересами. Причому, за спільними, отже кирпатому Вінсові я зробила ручкою. Ще б язика показала, але за дражніння Вчителька знижує індивідуальний бал. А мені його сьогодні й без того знизили, і теж через цього хлопчиська. Ну хто, скажіть, стане з ними водитися?!

Ми з Далькою вместилися подалі, у самому кутку, і вона розкрила свого вміщувача. Запхала в нього руку й щось мацала так довго, наче всередині був отвір у інший вимір. Це аби мене зовсім нетерплячка замучила і я сама попрохала показати, що там таке.

Але я витримала, змовчала. І Далька нарешті дістала:

— Осьо!... знаєш, що це таке?

Ну от. А я собі гадала...

— Знаю. Книжка. В нас удома є, лише мама не дозволяє чіпати руками, бо то анти... ак-ти-вари...

— Антикваріат, — запросто вимовила Далька. — Сама ти книжка, Юсько. Це альбом. Аль-бом!

Я простягла руку, але Далька відсунулася, прилаштувала в себе на колінах і сама розкрила... ну звичайно, книжку, нема тут чого вигадувати. Альбоми в нас також є: там всередині каламутні плівка, з-під якої просвічують оці, як їх... фотки. Ну, цифрознімки, але дуже бліді й на папері. А тут — просто книжка з картинками.

— В альбомах фотки, — пояснила я.

— Так ось же фотки! Тільки не людей, а всіляких пам'яток. Це туристичний альбом.

Далька знає купу незрозумілих слів. Але я вдала, ніби теж їх знаю, — запитаю потім у Виховальки, а краще у Роба. І з сумнівом глянула на розкриту сторінку:

— Якщо це не книжка, то чому там написано?

— Там написані різні дурниці. Щоб закрити місце під фотками. Ось візьми сама й почитай!

Вона нарешті випустила свій скарб із рук і передала його мені. Папір був товстий і гладенький на дотик, і картинка на ньому, ще тьмяніша за звичайні фотки, відблискувала на згині, її було важко роздивитися як слід. Під нею й справді залишалося багато місця, заповненого літерами. Я повернула альбом вертикально, щоб можна було прочитати:

— «Мільйони трудящих щорічно відновлюють здоров'я у санаторіях і пансіонатах цього чудового куточка нашої Батьківщини. Гірське повітря, морські купання й свіжі фрукти надовго залишаться у вашій пам'яті». Дурниці, — погодилася я. — Ну й навіщо він потрібен?

— Ти не розумієш, Юсько, — поважно мовила Далька. — Це не просто антикваріат. Це раритет.

— Га? — я забула прикинутися, ніби все знаю, тому що саме роздивлялася картинку. Вона зовсім не скидалася на фотку — принаймні, листя на деревах було підмальоване. Серед рослин я впізнала пальму, кипарис, магнолію й ленкоранську акацію — екоботаніка взагалі моя улюблена година. Серед зелені визирало кілька білих блоків. А за ними...

— Дивися сюди, — тицьнула пальцем Далька.

Я знизала плечима:

— Ну, гори. Альпійська екосистема.

— Сама ти...

Вона затнулася, тому що на стіні раптом з'явилася Вчителька, але, оскільки конфліктна ситуація заглухла в зародку, відразу ж щезла, щоб не руйнувати нашу індивідуальну комунікацію. І Далька зашепотіла мені на вухо:

— Це Гауграз!!!

І на доказ власних слів відкрила альбом, показуючи обкладинку: «ГАУГРАЗ. Пам'ятні місця й здравниці». Це ж треба!!!..

— Що там у вас таке? – запитався Вінс.

Я й не помітила, як він підійшов. І яким чином Дальчин альбом устиг миттю пірнути до вміщувача, теж не помітила.

— Нічого, — байдуже сказала Далька. — А тобі що треба?

— Нічого, — розгублено мовив услід за нею Вінс. — Просто... Юсь, там по тебе мама прилетіла.

— ...не найвищий бал. Але безпроблемних дітей не буває, пані Калан. Раджу звернути увагу перш за все ось на що: Юсті дуже складно вибудовувати широку мережу комунікацій у групі, вона віддає перевагу утворенню відокремленої діади з Далією Седвер. Такий тип соціальної поведінки вважають варіантом норми, але все таки придивіться пильніше, у майбутньому це може негативно вплинути на інтеграцію особистості в Глобальний соціум. Крім того, я помітила у вашої доньки деякі прояви гендерної нетерпимості. Не хочу здатися нетактовною, пані Калан, але причини цього швидше за все мають витоки з ваших стосунків із чоловіком...

Мама усміхнулася. З того місця, де я стояла, сховавшись за дверима, монітор відблискував, і мені зовсім не було видно Вчительку. Здавалося, що мама слухає, киває й усміхається просто до стіни. А може, й не слухає зовсім, а просто усміхається й киває, щоб Учителька не образилася. Вона щоразу скаржиться мамі на одне й те саме — як я товаришую з Далькою й не бабраюся з хлопчиськами. Теж мені — проблемна дитина!..

— Оце й усі мої рекомендації. Зараз я покличу Юсту.

Отут я, звичайно, мала б швиденько повернутися до групи, щоб Учителька могла мене звідтіля викликати. Але мама стояла так близенько, така гарна й усміхнена, найкраща, моя!.. що я не витримала та стрибонула їй на шию.

— Юсику, — засміялася мама десь біля мого вуха, — ти важка. Злазь.

Я сповзла донизу й обхопила її обома руками, встро-
мивши носа їй у живіт. Від м'якої й шорсткої конусили пах-
ло дуже смачно. Мамою.

На мить глянула позад себе: Вчителька досі була
на стіні і, здавалося, хотіла зробити мені зауваження чи
пригрозити, що знизить бал, — але в маминій присутності
вже не могла, в неї такі налаштування. Лише сказала:

— До побачення, Юсто. На все добре, пані Калан.

— До побачення! — відповіли ми з мамою.

...Капсула мчала міським тунелем. За її прозорими
стінами пролітали житлові блоки: деякі сріблясто-сірі,
деякі білі чи золотаві, а більшість із віртуальними кар-
тинами різних екосистем, цифрознімками тварин і людей
чи просто різнокольоровими візерунками. Якщо загадати
число й рахувати блоки, то по тому, якого він буде кольо-
ру, можна дізнатися про свою долю. Проте коли капсула
летить на повній швидкості, постійно збиваєшся з лічби.

Роб каже, що картини на блоках було б страшенно
цікаво роздивитися, стоячи на місці: вони ж дуже розтяг-
нуті з розрахунком на швидкість капсул. Тільки з якого,
питається, місця? У тунелях немає де зупинитися, та й
узагалі не можна, адже там відкачене повітря, щоб не було
тертя.

Я щільно-щільно притискаюся до мами. Так добре...
Мама сьогодні забрала мене раніше від усіх в групі. За-
брала сама, а не прислала, як зазвичай, запрограмовану
капсулу з автономною Виховалькою. Тепла мамина рука
обхопила мене за плечі, і хотілося, щоб так було завжди-
завжди...

Але коли дуже добре, то чомусь хочеться, щоб стало іще краще. Я задержала голову й попросила:

— Мам, а давай підіймемося на верхній рівень!

— Давай.

А минулого разу вона відмовилася. Зайва перевитрата енергії й часу, а тоді все одно спускатися. Центр соціалізації розташований на четвертому рівні міста, а блок, де ми мешкаємо, — на п'ятому, тому наша капсула запрограмована на серединну мережу тунелів. По верхньому ми катаємося лише на вихідних, та й те якщо в мами й тата однакові плани, про Роба я вже не кажу. Але на вихідних нагорі стільки капсул, що неба через них майже не видно.

Мама пробігла пальцями по кнопках, вводючи нову програму. Перед цим, звичайно ж забрала руку з мого плеча. Шкода.

Капсула трохи стишила хід, вишуковуючи найближчий наскрізний шурф. Я замружилася. Не тому, що боялася, хоча від вертикального злету стає холодно всередині й спирає подих; страшніший лише спуск вертикально вниз. Але я не боюся, чесно-чесно! Просто дуже здорово отак замружитися, — а тоді, вже нагорі, розплющити очі і...

Побачити небо.

Величезне-превеличезне, яскраво-синє, вкрите білими візерунками хмаринок... Небо!!!

— Ну як тобі, Юсько? — мама закинула голову, і її золотаве блискуче волосся лоскотало мені обличчя, теж задерте догори так, що боліла шия. — Подобається?!..

Хмаринки ледь-ледь мерехтіли від подвійного заломлення світла через дах капсули й склопластиковий

купол над містом. Але синява була такою сліпучою, що я ніяк не могла повірити, ніби між нами є якась перепона.

Між мною — і небом.

Капсула розігналася і тепер летіла ще швидше, ніж дозволено на внутрішніх рівнях. А назустріч летіли хмари. Цікаво, на що вони схожі, коли подивитися на них з місця? Таке місце напевно має десь бути...

І раптом ми миттю — я навіть не встигла замружитися — впали вниз.

Знову помчали тунелем назустріч різнокольоровим і сріблястим блокам. Але перераховувати їх було чомусь уже зовсім нецікаво.

Зате мама обійняла мене за плечі:

— Як твої справи, Юсику? Що робили сьогодні в групі?

— Бавилися в «море хвилюється». А Далька, мамо, ти уявляєш, притягла альбом! Але не з фотками, а...

— «Море хвилюється»? – перепитала мама.

...І я зрозуміла, що далі вона не слухала. Дорослі взагалі зрідка слухають, коли їм щось розповідаєш. Навіть мама — а про решту не варто й згадувати. Не розумію лишень, для чого тоді питати, якщо відповідь зовсім не цікавить?..

— Я маю для тебе сюрприз, — шепнула мама. – Для нас усіх. Сказати зараз чи коли прийдуть тато з Робом?

Я відразу ж припинила ображатися:

— Зараз, зараз!

Адже зрозуміло, якщо чекати на тата з Робом, та ще й на обох водночас, то це буде за два-три тижні, не раніше.

— Ну, слухай. У нас на роботі сьогодні проводили щорічну вибірку-лото на предмет екодозвілля... тобто, Юсько, як би тобі пояснити, такий розподіл шляхом генерації випадкових чисел... Розумієш, ми їдемо на море!!!

* * *

Мені снилося море.

Як в учбовому цифрокліпі з екобіології: планктон харчується найпростішими, оселедці — планктоном, кашалот — оселедцями, косатка — кашалотом... Сама косатка, мабуть, несмачна. Ланцюг харчування звивається у прозорій воді, а мені також хочеться їсти, бо на вечерю сьогодні була найгидкіша в світі річ — овочевий холодець, слизький і драглистий. І я сказала мамі з Виховалькою, що наїлася в групі під саму зав'язку. Хоча, правду кажучи, там давали лише йогурт з цими... молюсками... тобто м'ясами... може, взяти й спіймати косатку за хвоста?..

Я прокинулася. До того голоднюча, що сама собі здавалася порожньою всередині.

Було темно. Тільки ледь-ледь відсвічували стіни у нічному економ-режимі. Вночі в домі вимикаються всі програми, і навіть стулки дверей доводиться розсовувати руками. Не кажучи вже про те, що не працюють ковзалки.

Зате Виховалька спить і не шпигує. І можна взяти собі в холодильнику на кухні трішки дорослої їжі.

Тупцяти по коридору власними ногами довго. До того ж я спочатку помилилася й не туди звернула, потрапила до спортивної кімнати, де зі стелі звисають канати,

простягається з кутка в куток пластикова драбина-рукохід і повнісенько всіляких тренажерів. Тричі на тиждень ми тут займаємося з Гімнастиною. А Роб стирчить тут по кілька годин щодня. Він у нас качається. Якщо по нормальному, то нарощує м'язи. Хоча він і так уже страшенно великий.

У темряві спортивна кімната здавалася страшнуватою. Мабуть, через рукохід, перекладини якого ледь відблискували, віддзеркалюючи мерехтіння стін. Наче велика-превелика посмішка чудовиська.

Нарешті я відшукала кухню. Контейнер з їжею виявився заблокованим, щоб його відчинити, треба було запустити всю кухонну програму. Я вже вирішила, що так і залишуся голодною до ранку — до вівсянки!!! — коли раптом помітила нагорі, на кришці контейнера кілька незакритих комплектів. Підсунула табуретку, залізла, стала навшпиньки, дотяглася. Ура-а-а-а!!!!

Взяла перший-ліпший, відліпила соломинку й застромила до рота. Смакота!

Перекочуючи язиком смачнющу рідку масу, я пішла назад. Пошкодувала, що не прихопила ще один, про всяк випадок. Вони ж там, мабуть, усі різні!..

Раптом почула голос. Мамин. Здушений, через стіну:

— ...просто я була впевнена, що коли пишуть «сімейна пропозиція»...

— Я з тебе дивуюся, — там же ж, за стіною, відповів їй тато. — Адже не вперше. Пора запам'ятати, що будь-яка пропозиція «для усієї родини» — це на трьох. Розраховують на нормальних людей.

Я збиралася йти далі: ні сіло ні впало дуже захотілося спати. Але тут мама знову заговорила, і я залишилася стояти, бо почула своє ім'я:

— Я вже сказала Юсті.

Тато гучно позіхнув — мабуть, його теж хилило на сон:

— То й чудово. Повеземо Юську до моря. Робні ж у нас купався... почекай, коли це ми виграли?.. Такий самий був, як і вона тепер.

— Трохи старший. Вже шість виповнилося, я точно пам'ятаю... Але, Едваре, так не можна.

— Чому це? — він знову позіхнув, ще голосніше.

— Ми не можемо полетіти й залишити Роба тут самого...

— Дурниці. Здоровий дорослий хлопець. Йому ж оце днями вісімнадцять буде.

— ...та ще й у день народження. Так не можна, розумієш?

— Заспокойся, Андре. Навпаки: хлопець уперше в житті відзначить день народження так, як сам забажає. Запросить, кого хоче, зробить вечірку до ранку... може, вмовить нарешті свою дівчину — раптом вона з тих, хто не терпить блок-побачень?..

— У Роба немає дівчини.

— Гадаєш, він тобі все розповідає?

Батько засміявся. Підслухувати за дверима негарно! — подумалося мені чомусь голосом Виховальки. Їжа в комплекті закінчилася, і я облизала соломинку. Шкода, така смакота... хоча їсти мені перехотілося. І спати теж.

— Він нічого не розповідає, — дуже серйозно промовила мама. — Тому я й хвилююся. В нього зараз важкий період, Едваре. У цьому віці в багатьох буває, особливо у хлопців... Психічний надлом, навіть криза. Робні все тримає в собі, але це ще гірше. Я завантажила індивідуальну консультацію Психолога. Головна рекомендація — приділяти дитині якомога більше уваги, у жодному разі не залишати його сам на сам з його проблемами. Інакше можуть бути... небажані наслідки.

— Годі. Давай спати.

— У Роба дуже вразлива психіка. Пригадай, як болісно він сприйняв народження Юсти...

— Я думаю! А як я сприйняв, ти хоч пригадуєш?! Але ж ти в нас божевільна, Андре, коли на чомусь зациклишся, то тебе не перекопати. Ну, гаразд, гаразд... гарне вийшло дівча...

— Слухай, Едваре, я тут поміркувала... тільки ти не ображайся. Може, я полечу сама з дітьми?

— І скажеш, що Робні — твій чоловік? Не сміши мене. Там з цим строго.

— Якби я не казала Юсьці... Відпочили б разом, як тоді. Ти, я і Роб. А вона б і не помітила, у цьому віці діти легко...

Далі я не чула. Бігла по коридору, і пружне ковзальне покриття на підлозі заглушувало відчайдушне тупотіння босих ніг.

А сльози текли безгучно.

— Яке воно?

Роб почав повільно підводитися з положення сидячи, штанга на його плечах раз у раз хилилася вбік. Робове обличчя почервоніло й скривилося, наче він щойно з'їв щось дуже-дуже несмачне. Коліна затремтіли, і в цю мить штанга легко підстрибнула вгору, підхоплена з боків програмними затискачами.

— Юсько, відійди! — роздратовано вигукнув він, вилазячи з-під тренажера. — Що яке?

— Море.

— Звичайнісіньке. Ти що, цифрофільмів не дивилася? У віртуалки не бавилася?!

Сльози боляче вщипнули очі, але я твердо вирішила не ображатися, що б він не казав. Коли ображуся — нічого не вийде.

— Бавилася. Але ж ти літав туди по-справжньому! Розкажи, Робе...

— Відчепися. Я тоді був маленький і нічого не запам'ятав.

— А от і неправда! Не маленький. Тобі цілих шість років було.

Він знову підліз під штангу, зручніше прилаштовуючи на плечах пластикового грифа. Але раптом передумав і виліз звідтіля. Сів просто на підлогу, притулившись спиною до низу тренажера.

— Як це ти порохувала?

Я присіла перед ним навпочіпки й знову попросила:

— Розкажи!

Роб усміхнувся й похитав головою:

— Я таки справді не дуже добре запам'ятав, Юс. Було класно. Потім я постійно просив батьків полетіти ще раз, а вони купували мені всілякі морські віртуалки. Як наслідок — я геть заплутався, що пам'ятаю про справжнє море, а що — з тих іграшок. І ображався, маленький був... тобто не дуже великий.

— Ти й зараз хочеш полетіти, так? — запитала я майже пошепки.

— Хочу... Тобто, ну тебе, Юсько. Ресурси екодозвілля у світі обмежені, ти ж знаєш. Деякі за все життя так і не бачать виграшу. Якщо на море будуть літати всі, хто забажає, то від нього скоро зовсім нічого не залишиться. Станеться екологічна катастрофа, розумієш?

Тут я пригадала «мільйони трудящих». Геть недоречно пригадала, не варто було відволікатися на дурниці — але ж я страшенно цікава. А Роб знає майже все на світі. Й запитала:

— А що, на Гаугразі теж є море?

— На Гаугразі?!

Робове обличчя змінилося. Так швидко й разюче, що я аж злякалася. Стало злим і ніби замкненим зсередини на замок:

— Хто це тобі сказав?

— Ніхто, — розгубилася я. — У Дальчиній книжці було... тобто в альбомі... «морські купання надовго залишаться у вашій пам'яті»... Брехня, так?

— Яке там море, — крізь зуби мовив Роб. — Вони ж у

ньому свої самостріли миють.

— Хто, смертовики?

Роб не відповів. Скочив на ноги — одним пружним стрибком. Відійшов убік, упав горілиць на довгий похилий тренажер, схопився за поруччя й почав швидко-швидко віджиматися на руках. Я нарахувала дванадцять разів. Тоді тренажер піднявся вертикально, звільнюючись від Роба. Мабуть, медична програма засікла щось не те з його серцем чи диханням.

Він лайнувся, зробив крок назад. І, звичайно ж, перечепився об мене.

— Ти ще тут? Ну чого ти постійно плутаєшся під ногами?!...

Я відступилася. Не ображатися!.. От зараз почекаю, поки сльози затечуть назад у очі, і скажу Робові, що я вирішила. Не летіти ні на яке море. Нащо воно мені треба, коли мама з татом не дуже хочуть мене туди брати? До того ж я маленька, все одно нічого не запам'ятаю. Краще коли-небудь потім... коли виросту... коли сама виграю у цю, як її... лото-вибірку.

Нехай летить Роб.

Заплющила очі. Ковтнула. І сказала зовсім не те:

— Робе, чуєш... А ти справді болісно сприйняв моє... ну, коли я народилася?

— Чого?

Він стояв і дивився на мене згори вниз, величезний, аж страшно ставало. І як я могла таке запитати? Роб тепер узагалі не буде зі мною розмовляти, ніколи-ніколи...

Раптом його губи ворухнулися. Розтяглися, наче

хтось смикав кутики рота в різні боки, — у широку-широку посмішку.

— Дурненька ти, Юсько... Та я такий гордий ходив. Ні в кого нема сестри, а в мене є. Всім розповідав, як буду тебе захищати. Тільки ж на тебе не нападав ніхто...

Засміявся.

І я засміялася разом з ним. А тоді підскочила, схопилася за перекладину рукохода, повисла на одній руці, підтягнулася, перехопила іншу перекладину і, жодного разу не зупинившись, пройшла всі східці від початку й до кінця. І назад.

— Клас! — захоплено сказав Роб. — Слухай, Юс, це супер, що ти летиш з батьками на море. Ти не уявляєш, як там здорово. Будеш надсилати мені цифрознімки, добре? І листи.

Я серйозно кивнула:

— І ти мені також. Домовилися?

* * *

Спершу ми довго-довго летіли в непрозорій капсулі. Повиходили з неї в якомусь блоці з морськими віртуальними картинами на стінах — Далька каже, що в неї вдома такі самі, отже, нічого дивного. Тоді по одному проходили медичний огляд і санітарну обробку, а після всього — інструктаж: окремо батьки й окремо я. Інструкційна програма — чи то Лекторина, чи то Вчителька, — цілу годину розповідала, як треба поводити себе в екосистемі, й перевіряла через віртуалку мої на-

вички плавання. Тоді нам віддали наші речі. І покликали до капсули — цього разу до нормальної, з прозорими стінками.

Тато казав, що от, уже можна роздивитися!.. вже гарно видно!.. море!!! Мама сміялася й зойкала зовсім як маленька дівчинка. А я...

Я замружилася. Міцно-міцно. І, як мені цього не хотілося, не розплющувала очей доти, поки ми не вийшли з капсули. Під ногами було м'яко, м'якше, ніж на ковзальному покритті. А повітря, ви уявляєте, воно рухалося!!! — і відразу ж кинуло волосся мені в обличчя, залоскотавши щоки. Від нього смачно-пресмачно пахло. Море.

...І я розплющила очі.

Море хвилювалося!

* * *

Рибка лежала на круглому камені. Навколо ворухилися водорості.

Я підкралася ще ближче. Ловити морських мешканців, звичайно, не можна, — але ж це не по-справжньому, вона все одно встигне поплисти геть. А цікаво. Опустила складену човником долоню в воду — рибка ворухнула хвостиком, але залишилася на місці, — та швидко опустила руку на камінь. Послизнулася, брьохнула обличчям у воду, скаламутила воду піском і повітряними бульками, підняла невеликі хвилі.

Через хвилину море знову стало гладким і прозорим, неначе стінка капсули.

Водорості ледь коливалися, обіймаючи круглий камінь. Рибки на ньому вже не було.

— Юсто! — гукнула мама з берега. — Вилазь, кому кажуть!!!

Вона кликала мене чи то вп'яте, чи то вшосте. Я плюскалася ще трохи й вилізла. Відразу стало холодно, хоча сонце світило яскраво-яскраво, піднявшись майже над самою головою.

— Загорнися, — мама накинула на мене великого рушника. — Губи вже сині. От захворієш, і нам доведеться летіти геть.

— Гадаєш, якщо нема Виховальки, то не треба слухатися? — підтримав її тато.

От він міг би й помовчати. Сам пішов купатися набагато раніше за мене, а вийшов з води осьою щойно. З його волосся ще скочувалися краплини води, падаючи прямісінько на розкриту книжку, сторінками якої бавився вітер.

Мама перехопила мій погляд:

— Едваре, хіба так можна? Це ж книжка!

— Заспокойся, Андре... — сторінка знову перегорнулася, і тато стиха лайнувся. — Нам же казали в бібліотеці на Базі, що це бульварне читиво, жодної культурної цінності не має, — він нарешті знайшов потрібне місце й заклав книжку пальцем. — Чортів папір... До речі, й справді, рідкісна дурня.

— Чого ж ти тоді читаєш?

Тато знизав плечима.

Я його розуміла: якщо постійно купатися, то синіють губи. А більше на морі нема чого робити. Мій персо-

нальчик і той довелося покинути в Базовому блоці, а батьки вже були в курсі, що на екодозвілля не можна брати з собою ніяких електронних пристроїв — щоб не збивати баланс природних біополів. Навіть цифрознімки для Роба я робила здалеку, через прозорі стіни Бази.

До речі: я подивилася на сонце. Воно стояло вже зовсім високо: що трішки, й ми будемо йти геть, бо в години прямих сонячних променів і, відповідно, найсильнішої радіації, засмагати не можна. І ми з мамою й татом йдемо обідати. А після обіду може прийти лист від Роба.

Я зігрілася та стягнула рушника. Але тепло мені було всього лиш кілька хвилин, а тоді відразу ж — страшенно спекотно. Точно, зараз почнемо збиратися.

— Ходімо, — сказала мама, дивлячись на небо.

Я скочила на ноги:

— Тільки ще один раз булькну, добре, мам?

— Юсько!..

Але я вже мчала до моря. На півдорозі почула за спиною вовтузіння й вигуки, озирнулася. Засміялася й побігла швидше. Але тато все одно наздогнав мене й плюснувся у воду на мить раніше від мене. З веселою й обуреною мамою на руках.

...Перед обідом я заскочила до Інформаційного центру, але листа від Роба ще не було. Звісно, вони ж завжди завантажують поштову програму пізніше, та й пише він мені не щодня... але ж могло й надійти! Шкода.

Зате годують тут нормальною їжею для дорослих. Смачною й зручною.

«Маленька моя сестричко!

(на «маленьку» не ображаєшся?)»

Дякую за твою привіталку, дуже смішна. День народження відзначив добре. Спочатку ми з Понті й Кором (ти їх не знаєш) зависали в одному клубі з гарною віртуалкою й випивкою (про випивку батькам анітелень, домовилися?). Тоді повернувся додому, потиснув штангу десять по вісімдесят, і більше б потиснув, але вона чогось заблокувалася (мабуть, через алкоголь у крові). Поганяв нову іграшку, яку Кор подарував. (Запрошувати хлопців додому не став, бо після них такий свининець, що анігілятор глючить). Зазирнув у пошту, а тут якраз твоя привіталка. Дякую, Юс (ще раз).

Дивився новини. Ти знаєш, учора на гаугразькому кордоні двох наших убили. Із загону. І ще одного забрали в гори, а через дванадцять годин його маячок перестав ловитися (може, просто маячок зламали)...

Загалом, Юсько, я тепер дорослий. Можу відвідувати блок-побачення (якби було з ким). Можу загриміти на повний строк до виправника (було б за що). Можу навіть балотуватися до Глобального парламенту. А ще...

Читати з паперу було жакливо незручно. Але в Інформаційному центрі тільки так і видають листи, в роздрукованому вигляді. В принципі, я вже звикла. Єдине, коли вітер загинає аркуш, то дуже складно знайти потрібне місце.

«...зрозумієш, що справжній чоловік...»

Ні, не тут, вище. Я вхопилася пальцями лівої руки за горішній край аркушика, а нижній спробувала притиснути коліньми. Тато радив читати роздруківки горизонтально, але то виходить зовсім якесь збочення. Якби не вітер...

До того ж у Робових листах часом трапляються секрети від батьків. А отже, я не можу допустити, щоб текст прочитав хтось крім мене. От і йду з папірцем до самого берега моря, а тут вітер, здається, дме ще дужче...

«...Гауграз...»

Ну, де ж воно?!.. «...до Глобального парламенту»
Ура, знайшла!..

І в ту ж мить лист, як живий, вирвався мені з рук.

Здається, я зойкнула — перед тим, як кинутися в море з простягнутою уперед рукою, майже як тоді, коли ловила рибку. Здається, мама гукала щось про забруднення екосистеми й про штрафні санкції. А тато — це вже не здається, а точно, — плив попереду, відразу ж обігнавши мене, але теж ніяк не досягаючи папірця, що білів здалеку, наче по воді розіклала крила втомлена птаха чайка. Так дивно: хвилі ж бігли нам назустріч, до берега, — а лист несло все далі й далі в море...

— Юсько, повертайся!!! — долетів розпачливий мамин голос.

Я вже не бачила листа, навіть витягнувши шию понад водою. І повернула до берега.

Тато виліз на берег хвилин за десять і найперше чомусь ухопив до рук свою розтріпану книжку. Тоді сам здивувався й запхав її до вміщувача.

— Потонуло, — коротко мовив він.

Шкода, — мама вкрила його рушником. — Папір може не розпадатися на складові частини десятки років. Якщо на базі дізнаються, як ми по-варварському ставимося до природи... Що в ньому хоч було, Юсику? Як там твій брат? Нам з батьком він ще жодного разу не написав.

Я дивилася на море — воно знову хвилювалося: раз, два, три... Над білими верхівками хвиль то там, то тут зависала птаха чайка.

Буркнула, не озираючись:

— Я не встигла дочитати.

Коли ми прийшли до Базового блоку, я відразу побігла до Центру попросити, щоб мені зробили нову роздруківку. Але виявилось, що видані на руки листи вони видаляють.

Тоді ми повечеряли, погуляли перед сном на узбережжі, а коли повернулися до блоку, батьки чомусь запропонували мені пограти у віртуалку, хоча зазвичай мама жене мене спати. А спати й справді хотілося, очі вже злипалися, і, погравши трішки, я вимкнула персональчик і лягла. І слухала, як мама з татом про щось розмовляють у своїй спальні, і сперечаються, і ніяк не погодяться одне з одним... але слів не було чути, а вставати й підслухувати навмисне я, звісно ж, не стала.

А вранці мама сказала, що ми летимо геть. Просто зараз, не чекаючи на сніданок.

* * *

— Лекторина не чекатиме, — сказала Виховалька.

— А мене не треба чекати. Я не піду.

Повисла на одній руці на перекладині східців. Спробувала перехопити другою рукою, але не втрималася й зістрибнула на підлогу.

— Юсто, — голос Виховальки лунав так, наче вона все розуміла. — Не можна ж так.

Я знизала плечима. Все можна. Якщо Робові, то й мені теж.

— Він повернеться, — вимовила вона зовсім тихо.

Вони всі це твердили, щодня, щохвилини. Мама — крізь сльози. Тато — з якоюсь несправжньою посмішкою й зовсім уже несправжньою погрозою в голосі. Психологиня, яку завантажили за великі гроші спеціально для мене, щоб пом'якшити наслідки стресу, акуратно нанизала на шворку аргументи, навела статистичні дані й навіть підрахувала зі мною об'єктивну ймовірність: дев'яносто шість і сім десятих відсотка, — повернеться. Повернеться-повернеться! — заявила Далька з таким виглядом, наче саме це їй і вирішувати... Вони не розуміють. Ніхто.

Що від їхньої переконаності й віри не залежить нічого-го.

Того листа Роб, як виявилося, відправив уже з Розподільчого пункту. Тому ми й спізналися. Ніяк не могли встигнути: він усе прорахував заздалегідь. Отже, не сподівався, що я не викажу його, не покажу листа батькам...

Але це вже не мало значення.

— Повернеться, — повторила Виховалька. — Тільки першу відпустку дають за два місяці. Якщо ти й далі не

будеш ходити на години, то станеш дурною й неосвіченою, як... як дика гаугразка.

Я зареготала — дзвінко й, мабуть, страшно. Підскочила, почепилася на рукохід і почала розгойдуватися: туди-сюди, туди-сюди, туди-сю...

І розревілася. Вперше за весь цей час.

Розділ другий

Прозорий струмінь вдарив у глечик, розлетівся блискучими бризками, — деякі з них долетіли до обличчя Мільям, і вона примружилася. За мить пальці заціпеніли від холоду: вода з джерела Тайї і взимку, і влітку однаково крижана, наче вічний сніг на верхівці Ала-Вана. Водою з джерела Тайї не напувають овець і кіз, не поливають виноград, у ній не варять їжу й не купують дітей. Нею навіть не тамують спрагу всі, кому хочеться. Вода з джерела Тайї — тільки для жінок під час пологів і для чоловіків на війні.

До джерела Тайї завжди ходить по воду Адигюль. Вона — найстарша. Перша донька у родині, усмішка Мо-гутнього.

Глечик помалу важчав, рука Мільям затремтіла, і дівчинка підхопила його другою рукою під денце, відпустивши гілку рожевого тамариску; захиталася на слизькому камені. Не впасти, не впустити!!!!.. Розбитий глечик — смерть. Швидка, невідворотня смерть когось із родини.

...Передихнула, присіла навпочіпки, притулилася спиною до стовбура дерева. Небо вдалині було охоплене дорогим намистом гірського ланцюга. Кур-Байга, непри-

ступна красуня зі стрімкими схилами. Кругла й довгаста, наче пташине яйце, вершина Седу. Батько гір, найвищий і гордий Ала-Ван. Потрійний зуб Кірі-Гава. Оманливо похилий, зарослий лісом підступний Ізир-Буз, що здається таким легким для підйому...

Гладкий бік глечика холодив шкіру крізь плаття й шаровари; Мільям міцніше стиснула його мокру вигнуту ручку. Трохи відпочити — і додому, помаленьку, пригинаючи за виноградними кущами. Ніхто не має бачити, що воду принесла саме вона. Друга донька в родині, насмішка Могутнього.

Мільям здогадувалася, звичайно, що все діло в Арвазі з сусіднього поселення, миршавому, майже безвусо-му хлопчиськові, який вже давно тінню ходить слідом за Адигюль, і вона нібито не має нічого проти. Напевно, домовилися зустрітися, — адже вони змушені ховатися від усіх, бо Арваз ще не посвячений зброєю, він не вважається чоловіком, який може привести в дім дружину — а тут ще оця вода... Та байдуже: вислухавши прохання старшої сестри, Мільям лише змогла захоплено й недовіжливо прошепотіти:

— Я?!..

Вода з джерела Тайї важча за будь-яку іншу. Мільям знала про це — але не думала, що настільки. Перехилилася набік, немов очеретина; глечик вдавився в плече, наче важезна гранітна брила зі схилів Кур-Байги. Вузька стежина вздовж гірського схилу... повернути ще раз — і почнуться виноградники, а там уже близьенько й до селища. Вже недовго... І щоб ніхто не помітив... не помітив...

Заокруглені дахи будівель селища вже видніли не-
подалік, коли Мільям зрештою зупинилася відпочити.
Праворуч і ліворуч тяглися лози, прямісінько перед очима
визирали з-під листя зелені бісерини винограду, що зда-
валися геть маленькими на товстих розгалужених паго-
нах майбутнього грона.

За півтора місяці ягоди наллються соком, стануть
медово-золотавими й довгастими, як очі у кіз. Якщо, зви-
чайно, не посуха й не град — виноград Могутнього, спо-
конвічний ворог винограду земного. За півтора місяці
брат Ізбек, третій син у родині, повернеться додому, по-
свячений зброєю, щоб одружитися, зачати первістка й
знову піти на війну. Якщо, звичайно, не відправиться на
бенкет Могутнього в першому ж бою. За півтора місяці
наймолодший брат, чийого імені ще ніхто не знає, на-
вчиться усміхатися у відповідь на материну пісню. Якщо,
звичайно...

Треба йти.

Мільям підвелася на ноги, схована виноградною сті-
ною майже по плечі. Пригинаючись, дісталася кінця сму-
ги й обережно визирнула з-за густого переплетіння листя
й ніжних зелених вусів: чи вільна дорога до селища? Ден-
це глечика з водою джерела Тайї залишило довгий слід в
пилюці між лозами.

Навколо їхнього помешкання, другого, коли раху-
вати з північного краю, коливався натовп. Строкатий і
неспокійний, жіночий. До Мільям долинула хмаринка не-
розбірливих, збуджених, верескливих голосів. Відкинув-
ся східний полог, хтось вийшов назовні, й жінки спершу

відсахнулися, а тоді знову заповнили подвір'я, як-то хвилі гірської річки Терзи набігають на пороги...

Почалося.

* * *

— А я вам кажу. Живіт був високий, з такого лише дівки й народжуються...

— Не приведи! Третя донька в родині — прокляття Могутнього.

— Величне ім'я Його...

— ...та несповідимі задуми. Й Азмет-ван вчасно не встиг ...

— Має прискакати. Не побачити сина першим, не дати йому імені — прогнівити Могутнього.

— Якщо Азмет-ван ще сам не пішов на бенкет до Нього — скільки часу ані вісточки...

— Дівка буде, пригадаєте мої слова!.. якщо взагалі розродиться.

Стара Захраб-ані ніколи не любила матір. Та вона й нікого не любила, окрім своїх семи синів, які один за одним пішли на бенкет до Могутнього, — раніше, ніж устигли зачати нащадків. А надто ненавиділа старого чоловіка, котрий, аби рід не урвався, п'ять років тому взяв собі молоду дружину, яка так і не народила йому навіть дівчинки...

Мільям обережно підступила до натовпу, притиснувши до себе глека. Заходити до помешкання їй, другій доньці в родині, не можна. Але як же ж вода?.. вода з джерела Тайї... для матері...

— Давай сюди! Хутко!

Невідомо звідки з'явилася Адигюль та не взяла — вихопила глека з її рук. Кілька крапель впало на витоптану й запилюжену землю. Натовп відступився, щоб пропустити до хатини струнку постать сестри, яка ледь зігнулася бік од ваги на плечі. Здається, ніхто не помітив... Хоча стара Захраб, звичайно ж, бачила. Вона завжди помічала все, всевидюча, як криводзьоба скопа.

Хтось смикнув Мільям за плаття — спочатку з одного, а тоді й з другого боку. Молодші брати, близнюки Асалан і Нузмет, притиснулися до неї, мов перелякані пташенята. Казали, що мати дуже важко народжувала їх, але Мільям була тоді ще зовсім маленькою й нічого не могла пригадати. Ще казали, ніби з двох синів, які разом вийшли з материного лона, одного Могутній неминуче забере на свій бенкет під час посвячення зброєю. Найвище щастя для воїна... але вона все одно воліла не думати, кого саме.

— Ану геть звідси! Нема чого вам тут ошиватися, — гримнув на них старший брат Хас, п'ятий син у родині, найгарніший, найнестримніший і злий. Хаса Мільям побоювалася. І, звичайно, навіть не спробувала запитати, що робить тут він сам і що скаже йому майстер зі зброї.

Вона відвела близнюків до струмка Азру, де в спеку полюбляла хлюпатися вся малеча їхнього селища. Зараз вода в потоці була ще зовсім холодною, і Нузмет, що кинувся був купатися, кулею вистрибнув на берег, коли ще не встигли впасти підняті ним хмари бризок. Обачніший Асалан залишився на березі й дражнивсь, приклавши до

вух розчепірені долоні. Малюки безтурботні, вони легко забувають тривогу й страх.

Підібравши під себе коліна, Мільям сіла на гранітний камінь біля самої води. Сонце, що дарувало тепло й світло селищам, садам і виноградникам, поверталось в небо нестерпними для очей відблисками з рябого дзеркала Азру. Примружилася й опустила вії.

Там, у помешканні, зараз напівтемрява, яку нездатний перемогти маленький вогник лампадки — сонцеві не можна бачити таїну людського народження. У помешканні порожньо: крім матері там дозволено перебувати лише бабі-повитусі Ійтаб-ані та двом її помічницям.

І ще Адигюль. Першій доньці в родині, навченій розмовляти з Матір'ю Могутнього, захисницею всіх земних матерів.

А крім того, із силами, які набагато давніші й сильніші за Могутнього і Його Матір. Силами, що живлять джерело Тайї та сотні інших чудодійних джерел, каменів, дерев і трав. Темними й світлими, лагідними й страшними, простими й підступними. Силами, на яких тисячу століть стоїть великий Гау-Граз.

Адигюль. Таємне знання вона отримала від бабусі, Даріми-ані, також першої доньки своїх батьків. Усмішка Могутнього. Мати — її друга донька, і вона вже тепер побоюється Адигюль.

Адигюль може взяти й не послухатися матері чи старших братів, а іноді навіть батька! Вона може сама вибирати собі нареченого і, треба сказати, вже подивляється навсібіч: згадати хоча б хирлявого Арваза, та й не лише

його одного. За трапезою вона дістає свою миску відразу ж за Айдабеком, першим сином у родині; втім, Айдабек вже понад рік не повертався з війни, і невідомо, чи він ще живий.

Її плаття — з найтоншого мереживного полотна, накидка пофарбована соком марени, а чеканку на срібному поясі можна роздивлятися годинами — коли Адигюль дозволяє. У Мільям плаття теж гарні, бо надійшли їй у спадок від сестри, але з тієї ж причини залатані, штопані, а накидка зношена настільки, що, дивлячись крізь тканину, можна перерахувати виноградні грона на лозі... Старша донька. І для родини було б краще, якби вона залишилася єдиною.

Це синів має бути багато. Адже вони щодня гинуть на кордоні.

...Коли надвечір Мільям з молодшими братами повернулася до помешкання, натовп на подвір'ї помітно поменшав. Але – був. А отже, ще не скінчилося.

— Не розродиться, — впевнено заявляла Захраб.

— ...несповідимі задуми, — прошурхотів голос ще якоїсь жінки.

У сутінках Мільям ловила на собі погляд за поглядом — жалісні, гіркі... звинувачувальні?.. Здавалося, що всі дивляться на неї, на неї одну! — і, можливо, здогадуються. Справді, не могли ж вони не бачити тоді...

Це її провина. Вона наважилася змочити пальці у воді джерела Тайї. Прогнівити сили, які... це ж гірше, ніж коли б розбився глек, і про що вона думала раніше?! Мільям глянула на свої руки: засмаглі, худючі, всі в ципках.

Насмішка Могутнього... І мати, звичайно, піде до Нього. Чавити небесний виноград для бенкету вбитих воїнів, як призначено всім жінкам, померлим під час пологів. І сонце ніколи не побачить її дитини.

Раптом натовп сколихнувся й закрутився, неначе води Терзи між підводними скелями. Звістка пролетіла над головами, наче лісова пожежа на схилі Ізир-Буза, коли вогонь потріскує верхівками дерев, не йдучи вниз...

Відпустивши поділ сестриноho плаття, кинулися вперед Нузмет і Асалан. Виступив з-за чиїхось спин Хас, незрозуміло звідки з'явився й старший брат Сурген, четвертий син у родині, вищий за будь-якого чоловіка в селищі, хоча ще й не посвячений зброєю... Мільям залишилася на місці. Найдужче їй хотілося зараз стати невидимкою, як це вміють сірі ящірки, що мешкають у камінні біля дороги.

Їй це вдалося. Батько — великий, грізний, запилений вітром, із запахом війни в крилах кошлатої бурки, — пройшов крізь натовп, що розступився перед ним, мимохідь торкнувся кожного з синів, але не помітив, навіть не пошукав очима її, Мільям.

Втім, якби вона теж вистрибнула йому назустріч, якби загородила дорогу, — нічого б не змінилося.

Батько зайшов до помешкання.

Всі, хто був на подвір'ї, відразу ж замовкли, навіть стара Захраб. Крізь тишу із темної, закритої для всіх глибини помешкання долинув тихий, болісний стогін. І ще один... і ще...

Мільям боляче закусил губу. О, Мати Могутнього, допоможи!.. Ти ж і сама теж...

Але Вона не почує. З Нею може розмовляти тільки перша донька в родині. Що вона зараз робить там, у помешканні, ця вертихвістка й задавака Адигюль?!..

І раптом почувся новий звук.

Той самий.

І всі видихнули одним спільним видихом, і заговорили, забалакали, запобивалися, й ніхто нікого не слухав, і від цього суцільного бабського галасу хотілося тікати, заткнувши вуха, — якби не головне, чого ще ніхто не знав і що найміцнішими вузлами тримало всіх на подвір'ї.

Мільям підвелася, пролізла за чиїмось спинами майже до самого пологоу помешкання. Брати вже були тут, і Хас сильно і злісно пхнув її ліктем у бік. Мільям нічого не відчула.

Полог підлетів угору. Батько вийшов назовні, й усі замовкли.

— Могутній подарував мені восьмого сина. Ім'я йому — Абсалар.

Притискаючи до себе край бурки, він проминув подвір'я і вийшов на дорогу — туди, де чекав, помахуючи сплутаною гривною, змилений кінь, який щойно пройшов найкоротшим, а отже, найважчим шляхом гірськими стежками від кордону до селища. Батько скочив у сідло, й кінь рушив з місця слухняно й легко, і застукотіли копита, і все швидше й швидше понісся вершник уздовж виноградників...

У нього на грудях заходився плачем новий захисник Гау-Граза.

— Дивися.

Ахсаб склала долоні разом і сховала в маленькій хатинці строкату волохату гусінь. Гусені не сподобалося, вона спробувала виповзти з-під маленьких пальців з обкусаними нігтями, але Ахсаб не пустила, щільніше притиснувши руки до землі. Їй зашепотіла, забурмотіла щось: як не намагалася Мільям, вона не могла розібрати жодного слова.

Обличчя Ахсаб стало дивним — наче вона спала з відкритими очима й бачила дуже цікавий, але ні для кого більше не видимий сон. Чотири чорні кіски — тоненькі, не те що в Мільям, — рівно погойдувалися з боку в бік.

Раптом вона тихенько скрикнула й прибрала руки.

На землі, безпомічно помахуючи крильми, сидів великий гарний метелик. Мільям захоплено видихнула. Ахсаб обтрусила з долонь трішки пилку:

— От.

— А літати він вміє?

— Не знаю. Навчиться, мабуть.

Мільям простягнула вказівного пальця метеликові. Той лоскотнув її вусиками й довірливо переліз на палець, слабко вхопившись тремтливими ніжками. Мільям підвелася на ноги та витягнула руку вперед: метелик вчепився міцніше. З його жовтих крилець перелякано дивилися блакитні й червоні очі з чорними обводами.

— Посади на дерево, — порадила Ахсаб. — Він тебе боїться.

Метелик дуже не хотів залишати палець Мільям, але врешті-решт його вдалося струснути на товсту гілляку яблуні, всуціль укриту новонародженими плодами. Там він склав крила, старанно намагаючись здаватися непомітним. Навколо здивовано пурхали дрібні й непоказні яблуневі плодожерки.

Мільям ковтнула. Запитувати не можна, вона знала, — але хотілося страшенно, до трему та холоду в грудях, і вихопилося мимоволі:

— Як... ти це робиш?

Ахсаб скоса глянула на неї примруженими очима. Так, наче була на дві голови вищою зростом:

— А тобі нащо?

Якби в її голосі було хоч трохи менше гордості й презирства, Мільям би це знесла. Є зима й літо, гори й виноградники, вівці й кози, чоловіки й жінки, перші й другі доньки в родинах. Так улаштований світ, і нерозумний той, хто захоче, щоб виноград досягав узимку, а жінки йшли на війну. Але ці презирливі вогники в очах Ахсаб... руйнівна, наче лавина з вершини Ала-Вана, зневага в її словах...

Мільям нічого не відповіла. Мовчки, зціпивши зуби і звузивши очі так, що весь світ перетворився на примарну щілину, кинулася вперед і вчепилася обома руками в тоненькі, як голі осінні лози, слизькі від олії чорні кіски.

...Розійшлися, важко сопучи й захриплими голосами вигукуючи одна одній образи, вже порожні, легковажні, обкатані, наче камінці з дна струмка Азру. Ріденьке волосся Ахсаб чорними пасмами стирчало на всі боки, під

оком набрякав синець, плаття було роздерте від коміра і майже до пупа, а накидка втоптана в пилюку. Мільям вдоволено передихнула. Щоправда, її коси й одяг також постраждали, а щока, судячи з усього, роздряпана до крові. Але це дрібниці, загоїться... шкода тільки накидки, блаґенька тканина якої стріпувалася під вітром стрічками-пелюстками...

І раптом почувся сміх. Знущальний, дзвінкий, подвійний.

Сміялися Нузмет і Асалан. Реготали захоплено, погойдуючись і тримаючись за животи, і один здавався віддзеркаленням другого у гладенькій воді високогірного озера Гюль-Баз. Замовкли на мить, тоді презирнулися й розреготалися з новою силою. Справді, що може бути смішнішим за старших дівчат, які побилися невідомо через що?

Зворотнім боком долоні Мільям витерла подряпану щоку, подивилася. Справді, кров. Відшукала поглядом очі Асхаб і з захватом помітила в них тінь страху. Саме час налетіти знову, безжально, як скельний сапсан накидається на бурого пацюка...

Але близнюки, схоже, прийшли не просто так. В усякому разі, йти геть вони, здається, не збиралися.

— Чого вам? – злісно кинула Мільям.

— Тебе мати гукає, — не без насмішки повідомив Асалан.

— Сурген іде на посвячення зброєю, — додав Нузмет.

— Сурген? – здивовано перепитала вона.

Височезний Сурген — його завжди можна попросити дістати м'яча, що застряг у яблуневому гіллі. До нього

так цікаво залізти на плечі, коли в селище приходять актори й натовп оточує їх щільним кільцем. Веселий і добрий, не те що Хас... Але Сурген ще не досяг віку! Мати завжди нагадує про це подругам Адигюль, які так і чіпляються до нього на шию...

— Еге ж. Аби батькові двічі не їздити, — як дорослий, пояснив Асалан.

Мільям кивнула. Так, звичайно... Чоловік повертається додому з війни у трьох випадках: щоб зачати сина, щоб дати синові ім'я і щоб взяти сина з собою. Шлях від кордону неблизький і важкий, і зазвичай якісь дві речі чоловіки поєднують... А Сурген і без того виріс та змужнів набагато раніше строку.

Підтягнула шаровари, обтрусила плаття: доведеться підлатати на плечі, а от що робити з накидкою?.. та ну її. Навряд чи хтось помітить її — не лише накидку, а й саму Мільям, — на велелюдному святкуванні, де зберуться гості з усіх сусідніх селищ. Усього лише другу доньку Азмет-вана, який забирає на посвячення зброєю свого четвертого сина.

Ахсаб уже зметикувала, що бійки більше не буде. Підняла з землі й витріпала накидку, тоді передбачливо відступила на кілька кроків назад і закричала:

— А ще я вмію перетворювати камінці на квіти! І розмовляти з птахами! І очищати джерела! І викликати духів місячної трави! І лікувати кашель! І...

Але Мільям твердо вирішила нічого не чути.

— А що казати? Просиджують штани у своїх скляних укріпленнях, жаб'яче поріддя. І звідтіля запросто розстрілюють всі наші атаки.

— Глобали завжди були боягузами. В мої часи за одну смердючу шкуру доводилося покласти трьох-чотирьох воїнів щонайменше.

— Це ти мені розповідаєш, Асуре! Та ж того дня, коли я виїхав, дванадцятро наших... І жодного глобала ми не дістали. Жодного, розумієш?! Вони ж не вистромлюються, зміїне кубло, а скло їхнє ні автомат не бере, ні кулетет...

— А з гранатомета?

— Не знаю. Тепер на всьому кордоні залишився лише один, на заставі Зограб-вана. Прикордонні, риб'ячий слиз, задерли ціни, як спідницю в шльондри.

— А коли спробувати...

Одноногий Асур-ван, майстер зі зброї, навчав військовій справі хлопчаків з чотирьох навколишніх селищ. І, як здалося Мільям, його єдиного у святковому натовпі — здебільшого жінок, старих і непосвячених юнаків, — батько вважав рівнею собі. А тому, щойно виголосивши тост за сина, непомітно відійшов від прибраних циновок, що строкатими ламаними лініями простяглися уздовж плетеної загорожі.

Монотонно бринькали струни, відгукуючись на нечасті ритмічні постукування бубна. Посеред подвір'я, торкаючись одна одної спинами, танцювали четверо дівчат з прозорими укривалами на витягнутих руках. У повітрі,

майже перекриваючи музику, висів звичний багатоголосий гомін. А в широкому затінку платана стиха вели бесіду двоє чоловіків, які дещо знали про війну.

Мільям не збиралася підслуховувати, — її просто відтіснили від циновки, ще добре, що з великим шматком лаваша в руці. Ні Асур-ван, ні батько не помічали дівчинки, скуленої клубочком, — хоча інколи й ковзали байдужими поглядами в неї над головою. І вона покрадьки роздивлялася батька: профіль хижого птаха, трикутник жагуче-чорного ока, виразне біле пасмо у вусах... За тих три дні, що він був удома, Мільям почула від нього лише одне слово, звернене до неї, і це слово було «геть».

...— А тротил? І відразу ж ударити у всіх напрямках. Перевірений засіб, Азмет. Глобали легко панікують.

— Не проходить. Цю тактику вони вже давно розкусили.

— Отже, треба видозмінити. Але суть залишається та сама, адже ти не будеш казати, що вони більше не бояться смерті...

Батько розреготався — так страшно, що Мільям миттю сховала очі. І ледь-ледь відсунулася вбік: тепер у просвіт між чиймись рухливими спинами їй було добре видно Сургена.

Він тримався дуже прямо, тому й сидячи був на півтори голови вищим за всіх навколо — навіть якщо не зважати на ворону папаху, що гордовито злітала над його бровами, зведеними на перенісці. Такий серйозний і такий гарний: червоний верх папахи виблискує золотими нитками, срібні трубки газирів блищать на чорному сукні

бешмета. На поясі таке тонке й вигадливе карбування, що Адигюль, яка вже встигла присунутися мало не на батькове місце — ліворуч від брата, — сховала під накидкою свій, грубий і тьмянний. А як прикрашені причеплені до пояса піхви кинджала, пістоль з довгою цівкою й оздоблена сріблом порохівниця!.. Мати, яка сиділа праворуч Сургена з маленьким Абсаларом на руках, не зводила захопленого погляду зі свого дорослого, гарного, готового до війни четвертого сина.

От лише Сургенові недовго ходити у цьому багатому одязі — на кордоні, розповідала колись Ахсаб, всі воїни перевдягаються в куплений у прикордонних плямистий і потворний... як його... камуфляж.

Втім, Мільям і сама про це знала. Саме в камуфляжі, брудному й зашкарублому від крові, минулого літа привезли додому старшого брата Харсуна, другого сина в родині. Он сидить біля останньої циновки його вдова, що встигла стати матір'ю двох синів. Промине ще рік, і її, можливо, знову хтось візьме заміж. Можливо, навіть Сурген, уже посвячений зброєю... можливо.

— ...занадто молодий. І, скажу чесно, він не був у мене найздібнішим учнем, Азмете. Я б на твоєму місці зачекав, поки хлопець досягне віку.

— Ти не уявляєш, що зараз робиться на кордоні, Асуре. Я не можу так часто тут бувати, я командир. І в мене кожна рушниця на обліку.

— Але...

— Сурген — мій син. Він не може не стати добрим воїном.

Батькові слова розлетілися по всьому подвір'ю, чітко пролунаши у тиші. У тиші?.. юні танцівниці склали укривала й присіли рядком біля циновки, а велелюдна юрба, прошурхотівши наостанок тихим відгомоном, наче стихлий вітер у винограднику, замовкла, приготувалася слухати.

І Мільям, захоплено стримуючи дихання, приготувалася також.

Він довго вмощувався посеред подвір'я, крекчучи, щось бурмочучи собі під носа й покрикуючи на хлопчика, який то так, то інакше вкладав для господаря кудлату кошму. Потім старий бідну годину налаштовував струни, низько нахиляючись до них глухуватим вухом. Але всі давно звикли до цього. І були готові чекати скільки завгодно — коли він почне говорити.

Сам Каралар-ван, оповідач, чия слава рознеслася по всьому Гау-Гразу.

* * *

— ...І знову прийшли чужі воїни, й лилася кров, і горіли села, і плакали жінки. А правителі широких рівнин знову й знову присягалися своїми брехливими богами, нібито хочуть миру й любові. Миру, в якому живуть владики з рабами, любові, якою ван кохається зі шльондрою. Так було споконвіку, люди широких рівнин завжди вважали себе паннами. Їхні брехливі слова й криваві мечі споконвіку були спрямовані в одну ціль — свободу великого Гау-Гразу.

І був день, схожий на ніч, і була буря, схожа на полум'я, і здибилася земля, і наші прадавні гори зішли зі

своїх місць й зробили крок назустріч зайдам. Вісім днів і вісім ночей земля сперечалася з небом, розжарені камені й каламутні потоки безжалісно наздоганяли прибульців, а таємна долина Варн, що біля підніжжя батька гір Ала-Вана, за потрібною спиною неприступного Кірі-Гава, берегла дітей Гау-Гразу.

І настав дев'ятий день, і сказав Могутній вустами славетного Тизрит-вана: це наша земля. Вільний народ зуміє зробити так, щоб нога забродила повік не плюндрувала кордони Гау-Гразу. Наші прадавні гори допоможуть нам нести варту, а наші жінки народять нам більше синів, аніж візьме війна. І відповіли славетні вани: хай буде так! І стіною стали уздовж кордону, і сини, які досягли віку, стали разом з ними, готові прийняти посвячення зброєю.

І була битва...

Легенда про славного Тизрит-вана, вічну війну й священну свободу Гау-Гразу завжди розповідалася в день проводу юнаків на посвячення зброєю. Мільям слухала його вдруге. Коли йшов старший брат Айдабек, вона ще не народилася, проводів Харсуна не пам'ятала — була зовсім маленькою... Але минуло лише дев'ять місяців відтоді, як на війну пішов третій син у родині, Ізбек, — тоді ж, мабуть, зачали восьмого, Абсалара. Для якого Каралар-ван теж коли-небудь розповість цю легенду...

Мільям не мала сумнівів, що Каралар-ван такий самий вічний, як і його легенди.

Він закінчив, наостанок кілька разів перебравши струни. Хлопчак уже тримав наготові глиняну піалу з

кумисом — оповідач ніколи не пив вина. Захоплена тиша помалу виповнювалася звуками: спочатку неголосні, вони стрімко набирали сили, немов селевий потік зі схилів Кур-Байги.

І раптом все обірвалося. Тому що батько, славетний Азмет-ван, — це про нього, про нього щойно йшлося у легенді! — просто обвів натовп величним поглядом. Він уже сидів на своєму місці біля циновки, ліворуч від Сургена. Настав час останнього обряду, який виконують перед тим, як обидва воїни рушать в дорогу.

З ледве чутним м'яким звуком відгорнувся полог помешкання. В отворі з'явилася Адигюль. Вона встигла перевдягтися в темно-бузкове плаття без пояса, закуталася в довгу, вишиту золотом накидку. На витягнутих руках — лінивими гадючками виблискували від ліктів до зап'ясть численні браслети — перша донька в родині несла срібну чашу з золотим ободом, прикрашеним чотирма пурпуровими сяючими каменями.

Адигюль зупинилася перед батьком і братом, опустилася на коліна й простягнула чоловікам чашу. Батько схилювся й, не беручи чаші до рук, зробив один довгий ковток. Тоді надпив і Сурген.

Воду з джерела Тайї.

І ще по фляжчині з цією водою кожен з них візьме з собою на війну. Але ж вода — та сама... яку набирала вона, Мільям. Тихенько всміхнулася, прикривши уста краєчком накидки.

...Небо над селищем стало зовсім чорним. На круглій, як яйце, вершині Седу лежав місяць, схожий на жов-

тий лаваш. Тоді два кола роз'єдналися, пропустивши поміж себе тоненьку смужку ночі.

Давно пішов Каралар-ван — він ніде не затримувався надовго, бережучи славу рідкісного й бажаного гостя. Пішли з двору музиканти й танцівниці, розійшлися гості з сусідніх селищ, та й місцеві помалу розбрелися по своїх помешканнях; час від часу хтось спотикався об циновку, перекидаючи, а то й розбиваючи на друзки порожню миску чи глек. У повітрі висів вечірній скрегіт цвіркунів та цикад. Але дехто залишився: темні, а тому здебільшого невпізнавані постаті у місячному напівморозі. Мільям помітила, як невисокий худенький хлопчина — Арваз? — підійшов ззаду до Адигюль і обійняв її за плечі. Сестра застережливо підняла пальця: мовчи!... слухай... зараз!...

Наставила вуха, витягла вперед черепащачу шию і стара Захраб-ані.

Зойкнула дитина, напевне, Абсалар, — і відразу ж замовкла із хлібною соскою, а може, й з материнською груддю в роті.

Мільям прислухалася настільки уважно, що ніч здавалася їй наповненою справжньою лавиною шерхоту, дзвону, шепоту, шелесту... Ні, ще не чутно. Але вже скоро... щойно вони в'їдуть на перевал Кену на вершині Ізир-Буза... так завжди буває, і не можна пропустити...

От.

Звук почувся так чітко, наче це тут, відразу за плетеним тином, простукотіли копита двох коней, відносячи Сургена й батька на давню й споконвічну війну великого Гау-Гразу.

— А мені не дуже сподобалося, — промовила Ахсаб. — Я не люблю про битву. Я люблю про Тизрит-вана й прекрасну Галібу. І про чарівницю Мейну.

— Я теж люблю про Мейну, — зітхнула Мільям. — Але ж це тільки на весіллях...

Сонце вже припікало, наче в розпалі літа, й дівчатка сховалися в затінку. На яскраво-синьому небі нестерпно сяяла засніжена вершина Ала-Вана, а решта гір вже здалися й скинули білі накидки. Мільям подумала й собі зробила так само — а що, адже спекотно! Та й хто побачить їх отут з Ахсаб?.. усі зайняті повсякденними справами теплої пори року. Їй самій сьогодні треба ще збити масло, спекти лаваш, обібрати зелену гусинь з виноградного листя...

— А у вас скоро й буде весілля, — повідомила Ахсаб.
— У нас?

Шкода, що вирвалося: на мить пізніше Мільям збагнула, що Ахсаб має на увазі Ізбека — до його повернення залишився місяць і ще трішки. Але ще невідомо, з якого селища він візьме собі дружину, адже основні святкування відбуваються в домі нареченої.

І потім... але батько нічого не казав про Ізбека. А сказав би.

— Ваша Адигюль виходить заміж. Ти не знала? А моя мама вже готує дари нареченому.

— Твоя мама?!

Ахсаб поблажливо розсміялася:

— В них усе давно домовлено. Ще до того, як мій брат Мухатбек пішов на посвячення зброєю. Він ось-ось повернеться й відразу ж надішле дарунки, — вона замріяно зітхнула. — Ти бачила б, Мільям, які там укривала...

— А...

— Ти про Арваза? Та ну його, просто твоя сестра вирішила повеселитися перед весіллям. Адигюль дала слово Мухатбекові. На проводах вона піднесла йому води з джерела Тайї, замість мене, уявляєш собі?! А це значить — на життя і на смерть.

— На смерть... — нечутно повторила Мільям.

Останні слова Ахсаб чомусь вразили її дужче, ніж новина про швидке заміжжя Адигюль. Про воїнів не говорять — смерть. Помирають жінки, старики, маленькі діти... і ще боягузи-глобали — вони, як відомо, зубами тримаються за свої смердючі шкури. Воїни Гау-Гразу йдуть до Могутнього, який чекає їх на бенкеті й радий кожному гостеві. Але чому так боляче — коли йдуть?!..

Вона майже не пам'ятала Харсуна, чиє тіло привезли до селища минулого літа. Зовсім не знала Айдабека — втім, його ніхто не бачив убитим. Але Сурген...

Краще не думати.

— Це тільки так говорять — на смерть, — пояснила Ахсаб. — Ну, заклинання. А Мухатбек точно повернеться. Твоя сестра його тримає, розумієш?

Її обличчя раптом стало загадковим — майже як учора вранці, коли вони побилися через метелика. Мільям сама пішла миритися: Ахсаб не винна, що народилася першою донькою в родині. Звичайно, вона пишається своїм

таємним знанням. Так улаштований світ, і влаштований він справедливо... Справедливо!..

Це вона, Мільям, немов непевна риска в карбуванні, псує правильність і гармонію світу. Чому їй так хочеться знати те, що не дозволено від народження? Чому вона постійно міркує над споконвічними, передбаченими речами так, немов їх можна змінити?! І так, наче вона могла б...

— Як тримає?

Прикусила язика. Але Ахсаб сьогодні не була налаштована задаватися, свято бережучи прадавні таємниці. Навпаки, їй самій хотілося поділитися, похвалитися, розповісти:

— За мотузочку. З його і свого волосся, з ниткою від чорної вівці і, здається, ще з якоюсь травою... я знала, тільки забула. Головне, звичайно, щоб він пролежав ніч, коли місяць уповні під Соколиним каменем, і щоб обов'язково дощ, ну, й заклинання... А тоді розрізають навпіл. І він точно повернеться — той, у кого половинка.

— Справді? А якщо глобали його...

Ахсаб знизала плечима:

— Можна, звичайно, ще попросити Матір Могутнього, щоб уберегла... але за мотузочку надійніше.

Мільям прикусила губу. Над вершиною Ала-Вана кудлата хмара, схожа на овечу шкуру, закрила сонце, й воно випустило поміж завитками небесної шерсті сніп яскравих гарячих стріл.

Отже, будь-який воїн може залишитися живим, не піти на бенкет до Могутнього, не пропасти безвісти, не

повернутися додому трупом у зашкарублому камуфляжі. Якщо тільки цього захоче дівчина, котра...

Перша донька в родині.

... — Що з тобою?

Мілям здригнулася:

— Ахсаб, я піду. Вже пізно. Лаваш... і гусінь треба обібрати з винограду...

Вона намагалася йти повільно — поки Ахсаб могла її бачити. Тоді прискорила кроки, зірвалася, побігла, все швидше й швидше... Сурген. Його точно вб'ють у першому ж бою, адже він такий високий і плечистий, у нього так зручно стріляти. А вертихвістка Адигюль тим часом тримає за половинку мотузочки якогось там Мухатбека, про якого, мабуть, зовсім забула, милуючись у виноградниках з недорослим Арвазом... І нічого не можна змінити. Так влаштовано світ. Справедливо...

Важко дихаючи, зупинилася під яблунею. Тією самою, де вчора вони з Ахсаб... У траві щось жовтіло, і Мілям опустилася навпочіпки.

Внизу, під яблуневою гілкою, лежав мертвий метелик. Чорні мурахи вже обліпили його з усіх боків, поділовому обгризаючи йому ніжки й крильця.

Розділ третій

— Привіт.

— Нічого собі!

У дверях стояв Вінс. Зробив крок уперед, і стулки зачинилися за його спиною. Оце так проява!

— Я... в цілому... — зобразив криву посмішку. — В мене справа, Юсь.

Вигляд він мав ще безглуздіший, ніж завжди: волосся наче пройшло через іонне відбілювання, а фізіономія яскраво-малинова, як фруктолінний десерт, навіть веснянок не видно. І того ж кольору тонка шия, що стримить з широкого коміру білого комба. Ну, це все я ще б витерпіла, але, глянувши на рубінові вуха, не витримала — стиха захихотіла просто йому в обличчя.

— ...до твого брата.

— А його нема, — я відчайдушно намагалася перемогти справжній, у повен голос, регіт. — Слухай, а зв'язити перед тим, як приходиш, тебе не вчили? Чи зв'язилка ба-рахлить?

— Ні... тобто, я...

— Щоб застукати Роба вдома, треба зв'язити щонайменше два тижні поспіль, — я помалу опанувала себе і те-

пер читала мораль з дуже навіть розумною пикою. — Та й то коли пощастить. Отже...

Двері за Вінсовою спиною утворили делікатну щілину: я роздивилася в шлюзі клаптик його капсули, неймовірно дорогої й стильної в усьому, крім власника. Розуміти натяк він навіть не збирався. Хіба що втягнув шию в плечі і став нижчим за мене не на півголови, як завжди, а на цілих три чверті. І ще переминався на худючих ногах — може, приперло до туалету.

— Я хотів спочатку поговорити з тобою, Юсь. Адже я твого брата... ну, майже не знаю.

Міг би й правду сказати — «боюся». Я б зрозуміла. Роба всі бояться.

І яка у Вінса може бути до нього справа? Це вже стало цікаво, однак виказувати слабкість, виявляючи зацікавлення, я не збиралася:

— Виховані люди все одно зв'язать. Звідки ти знав, що я вдома? Мені якраз треба летіти, між іншим.

— У мене ж твій маячок.

— А-а.

Фатальні юнацькі прорахунки. Давним-давно, на святі Відкритого соціуму, — ну, коли шестирічок з помпою випускають з групи соціалізації інтегруватися в доросле життя, — хтось вигадав оцей маразм, що поширився серед нас зі швидкістю гарного комп'ютерного вірусу. Обмінюватися ДНК-маячками. Дружба повік і таке інше — і куди тільки Вчителька дивилася, не кажучи вже про батьків?!

Для початку ми, звісно, обмінялися з Далькою, що, в принципі, непогано, в житті згодиться. А тоді вискочило

шило в одному місці: всі міняються далі, а я?! Отут і підрулив цей кирпатий чудило... А тепер розраховуєся все життя. У котрому він час від часу проявляється, і здебільшого у найнезручніший час.

Між іншим, згідно з законом, код маячка мають право знати, окрім близьких родичів, лише пошукові програми органів Глобальної безпеки. А у військових ще командир загону; я подумки приміряла на Вінса камуфляжний комб і знову повеселішала.

— Гаразд, прохось. Он та ковзалка для гостей.

Він кивнув і підняв ногу так незграбно, наче ніколи в житті не ставав на ковзалку. Диво в білому пір'ї.

— Ти чого такий червоний? — запитала я, коли ми домчали до моєї кімнати.

Вінс відповів не відразу. Правду кажучи, саме зараз він і надто червоним не був: веснянки чітко проступили на позеленілих щоках. Ще кілька поворотів, і справді б не витримав мого темпу, бідолаха. А я знаєте як натренувалася в дитинстві на ковзалках?.. о-го-го!

— Згорів, — нарешті вичавив він. — На морі. Я завжди згоряю, навіть на непрямих променях, через усі світлофільтри. Шкіра така.

— Злітав на море? — відгукнулась я вкрай байдуже. — Ми з предками колись теж там були. Нудота.

Він уже очунав трохи після наших перегонів, знову побуряковів і гаряче зі мною не погодився:

— Юсто, ти що! Море ніколи не набридає. Знаєш, я щороку місяців за три починаю рахувати дні... дурниці, звичайно. Але море...

— Щороку?!... ти...

Моєму вертлявому мові відразу ж стало непереливки — від обох щелеп. Теж мені, новина. Всі знають: деякі соціальні категорії мають необмежений доступ до екодозвілля, хоча вважається, ніби лото-вибірка рівною мірою охоплює... ну, і так далі, і таке інше. А про те, що Вінсова мама — велика шишка в Екологічному департаменті, Далька ще коли намагалася мені втерти...

Ну й по фіг, де він там відпочиває.

Я відступила вглиб кімнати і гепнулася на ліжко. Мушу пояснити, ліжко в мене віднедавна — супер. Коли потрапляєш до кімнати, його майже не видно, але щойно активізуєш дизайнерську програму... загалом, сексодром що треба, на вигляд удвічі ширший і довший, ніж насправді. Та головна фішка не в тому. Від контакту вмикаються всі чотири стіни: колись там мешкали Виховалька й різні ведмедики-їжачки, а тепер я завантажила найновішу версію «кама-сутри». Коротше, вражає.

Вінса і справді вразило. Дарма це я вважала, що він раніше був червоний.

Проте остаточно його звалила з ніг рекламна вставка (без неї еротичні програми не завантажуються, навіть з піратських ресурсів): «Генна контрацепція — обєріг вашого кохання. Гарантія — 99, 9(9)%». На тлі вертлявих сперматозоїдів.

— Це що? — пролопотів він.

— Суворе життєве правда, — я рвучко зіскочила з ліжка, й стіни викинули нейтральний стереорнамент. — Нуль цілих і нуль одна в періоді відсотка. Таємниця мого

народження. Завжди корисно пам'ятати.

Борлак на Вінсовій шиї судомно сіпнувся. Мабуть, з хлопця на сьогодні вистачить. Цікаво, чи він колись цілувався?... та навряд.

— Ну, що там у тебе? Себто, до Роба. Та ти не бійся, сідай.

Треба було бачити, з якою приреченою фізією він присів на краєчок ліжка — більше в моїй кімнаті нема куди впасти, все продумано. А торкнувшись задницею волохатого укривала, мало не підскачив, наче сів на тварину їжака з лісової екосистеми. Хоча «кама-сутру» я, звичайно, вже відімкнула.

Не знаю, нащо я з нього постійно знущаюся. Причально, от і все.

* * *

— Але ти клянешся, що нікому?..

Я знизала плечима:

— Слухай, ти ж сам до мене прийшов. Звернутися до Роба тобі, бачте, слабо...

— Не слабо. Просто...

— Та я зрозуміла, зрозуміла. Не знаєш, як знайти правильний підхід. Але це твої проблеми, Вінсе! Я й так перенесла важливу зустріч, а тепер ти сидиш отут і вже сорок хвилин намагаєшся розвести мене на якусь ідіотську клятву. Або кажи, або бувай здоровий.

Щодо важливої зустрічі я, звичайно, загнула: домовлялися з Далькою піти в одне місце, де, як вона каже, нова

потрясна віртуалка з міжстатевих стосунків — особисто я не бачу тут кайфу, там зазвичай тусуються самі лише задохлики на зразок Вінса. Отже, нехай іде сама, я навіть рада. Але це дурне «нікому-нікому»... як маленький, чесне слово! І не скажеш, що ось-ось п'ятнадцятий стуконе, навіть на тиждень раніше, ніж мені.

— Юсь... — протягнув він жалібно. — Просто це не моя... ну, не тільки моя таємниця. Якщо ти скажеш комусь, то підведеш дуже хороших людей... присягнися, Юсто, я тебе дуже прошу!..

Чесне слово, він мене дістав! Я звела очі до стелі — на горішньому моніторі все ще звивалися в економ-режимі бліді камасутрівці, шкода, що Вінс не бачив, — і, почувавши себе цілковитою дурепою, сказала:

— Присягаюся.

Він засяяв блаженною усмішкою; здавалося, що навіть рубінові вуха усміхалися, трохи ворущачись над білим волоссям:

— От бачиш! Я завжди знав, що тобі можна довіряти.

Так, наче я вже встигла не виказати його таємницю під страшними тортурами.

Зітхнула:

— Поїхали.

Вінсові, звичайно ж, відразу заціпило; однак він героїчно переміг затиск, кілька разів ковтнув, набрав повітря про запас і заговорив:

— Це стосується моєї практики із первинної спеціалізації... кафедра порівняльної історії й етнографії до-глобальних народів, я ж тобі розповідав?

— Розповідав. Найбезперспективніша з усіх можливих. То й що?

— Та ні, чому ж... Ти просто не знаєш Інгара, тобто доктора Валара, він мій керівник... я вас познайомлю, чесно! Власне, це його проект. Інгар починав працювати над ним ще тоді, коли ми з тобою ходили до групи соціалізації. Проблема у тому, що нагорі дуже косо дивляться на дослідження у цьому напрямку. Відверто не забороняють, звісно, але... ти розумієш: «несвоєчасно, недоцільно, ризик набагато перевищує потенційну наукову цінність результатів» і все таке. Фінансування, само собою, нуль, плюс Інгарові постійно підкидають всіляке ліве навантаження, наприклад, практикантів на кшталт мене...

— Його проблеми. Але співчуваю.

— Та ні, я навпаки... — збити Вінса з потоку розумних міркувань дуже легко; я завжди це роблю. — Я навіть... ну гаразд. Так от. На сьогодні Інгар все-таки підготував унікальну теоретичну базу, ну, й матеріальну якусь там... Словом, він уже готовий взятися за польові дослідження. Є люди, які добровільно погодилися увійти до складу експедиції, — тут він засяяв, як мильна бульбашка. — Але... загалом, заради чого я вирішив звернутися до тебе. Тобто, до твого брата.

— Стоп-стоп-стоп, — я замахала руками. — Так не піде. Які ще дослідження? Що за експедиція? Конкретно.

Він знітився:

— Юсто... Це не зовсім легально, і...

— Я ж присягнулася.

Можете собі уявити, як я реготала — внутрішньо. А на пискові спромоглася зберегти цілком трагічний, поховальний вираз. Якщо відверто, я давно вже здогадалася. Історія доглобальних народів і таке інше. Ще й етнографія. І мій дорогий братик на додачу.

Тихий голос Вінса перетворився на оглушливий шепіт:

— Експедиція на Гауграз.

Я помовчала. А тоді спокійно мовила:

— Вінсе, ти ідіот. І твій Інгар теж ідіот.

За Інгара він справді образився.

* * *

— Я ж казав, що фінансування нульове.

— Тоді забудь.

— Але я гадав...

— І не думай. Менш, ніж за три сотні Роб навіть з віртуалки в барі не виповзе. А стосовно всіляких там... любителів гострих відчуттів він має тверду таксу: п'ять. Якщо дотепер не підвищив, я у його справи не особливо втручаюся.

От зараз на Вінса справді було шкода дивитися. Бурякові щоки виблискували крапельками поту, волосся на скронях змокрило, а білий комб аж прилип до тіла, окресливши далеко не ті чоловічі груди, які слід окреслювати. Упрілий, нещасний, він дивився на мене благальними очима побитої собаки (є така тварина в прикордонній екосистемі). Але що поробиш?.. я сказала йому чисту правду.

— Просто... Ми ж усі — теоретики, Юсь. Нас можуть підстрелити ще на кордоні та й невідомо, з якого боку швидше. Експедиції потрібен провідник. Така людина, як... Робні.

— Шукайте кошти. Бачиш, за світлі ідеї він не працює. Кави хочеш?

Взагалі-то не розумію, чому заведено пропонувати гостям таку гидоту. Я особисто спокійно споживаю звичайний енергій, він принаймні смачний, хоча його й не наливають у гарні, паруючі горнятка. Але Вінс — саме той випадок, коли можна побути світською дамою. Не складаючи йому компанію, звісно.

Він піднявся, знову підозріло переминаючись з ноги на ногу.

— Кава... ну... а у вас натуральна?

Це ж треба! Оце не думала, що він з тих диваків, які мало того, що добровільно й залюбки це п'ють, але ще й розрізняють за ступенями натуральності і навіть за сортами. Та між іншим, — я колись навмисне спостерігала, — так звані поціновувачі кави в момент, коли гаряча гіркота трапляє їм до рота, все одно кривляться. Отож бо.

— Натуральна, — переконливо мовила я. — Є ще гаугразький чай, але не раджу – вставляє не по-дитячому. І Роб злиться, коли я беру без дозволу.

Вінс тупцяв на місці, зображуючи яскраво-червоним лобом напружену роботу думки. «Пити чи не пити — от у чому питання»; я стиха танула від сміху. Чесне слово, лише заради можливості настільки кльово поприколюватися варто інколи його зносити.

— Дякую, я, мабуть, піду, — нарешті вичавив він. — Юсь, він, зрештою, твій брат. Поговори з ним, будь ласка!

Я усміхнулася:

— Гаразд, спробую збити півсотні. До речі, май на увазі: по п'ять — це за кожного. Нехай твій керівник подумає, на кого можна безболісно скоротити вашу експедицію.

Найсмішніше, що натяку він не зрозумів:

— Добре, я йому скажу, тільки... Знаєш що, Юсь? — Вінсові очі заблищали. — А ти заходь до нас на кафедру! Раз я все одно тобі розповів... І познайомишся з Ін... з доктором Валаром. Завтра о пів на сьому зустрінемося в квадраті, домовилися?

Вінс уже став на ковзалку і зробив героїчне обличчя, готуючись до нових перегонів. І, мушу сказати, я навіть не думала позбавляти його цього задоволення. Отже, невідомо, що саме я мала на увазі, коли ствердно хитала головою. Можливо, «поїхали».

...Він пішов, і відразу ж стало нудно. Зв'язити Дальці було пізно, та не надто й хотілося. А інших планів на сьогодні я не вигадала. Може, «смертовиків» поганяти?.. днями вийшла поновлена версія, тільки вчора завантажила. Однак особливого бажання я в собі так і не відчула.

Ось у такі хвилини й підповзають занепадницькі настрої на тему «мама мала рацію, коли казала...». Йдеться про ту епопею з первинною спеціалізацією — коли предки на вухах стояли, доводячи, що не можна втрачати рік, що я безнадійно відстану від ровесників, випадку з соціуму, морально розкладуся і таке інше. Звичайно, існує ж стан-

дартна схема розвитку особистості: група соціалізації — початкова школа — коледж — первинна спеціалізація — професійний коледж — університет... Крок убік вважати втечею й стріляти прицільно. Страшилка для правильних дітлахів, на зразок Вінса.

А я хочу жити так, як сама вважаю за потрібне. Без Учительок і Лекторин; слава богу, в моєму віці вже не потрібна Виховалька. І тим більше не підкорюватися людям, всіляким «доктор-Валарам». Кажете, так не буває? Буває, просто мало хто спромагається. Ось Роб зміг! Йому ніхто не вказує, чим і коли він має займатися.

І я змогла. Я — вільна людина, а не «особистість, інтегрована в соціум». От!..

Увімкнула персонал і спробувала засікти Робів маячок. Просто так. І відразу ж по монітору кольоровим пилом посипалися піктограми й символи, довелося перевантажувати. Сама винна: Роб ще до загону вмів блокуватися так, що не тільки не впіймати, а й можна запросто завалити всю систему, — а тепер і поготів. І правильно. Я сама ненавиджу цей маячок, от лише від мого братика ніяк не доможешся потрібної програми...

Зараз він, звісно, засідає в якомусь барі. Де віртуалка на ту ж тему, що й стіни в моїй кімнаті, а в суміжних приміщеннях за окрему плату можна отримати все це в реалі. Але в реалі, наскільки я знаю, Роб тут не замовляє. Вважає, що прикордонні борделі кращі.

І нічого, що його немає вдома вже третій тиждень. Якби він вийшов, я б знала. Він завжди каже мені, коли виходить. Мені одній.

Пригадала Вінса з його експедицією і засміялася вголос. Якби він знав, скільки підвалює до Роба отаких от «дослідників Гаугразу»! Мало хто зізнається, що хоче підзаробити продажем зброї чи контрабандою сировини й артефактів. Здебільшого, в усіх його клієнтів винятково шляхетна мета. Аж до встановлення миру зі смертовиками... словом, пупа можна надірвати.

Стоп.

Прислухалася. Ні, звичайно, шлюзова система на вході до нас така ж, як і скрізь, працює безшумно. І я завжди в таких випадках спершу вирішую, що здалося... частіше за все так воно і є.

Одним стрибком скочила на ковзалку. Відразу, без розгону, врубала сьому швидкість і помчала коридором.

— Робе!!!.. привіт.

— Юсько, йди геть... Ну тебе на фіг, клуня розвалюється...

* * *

Вінса я побачила здалеку — взагалі-то на інститутському квадраті товчється купа народу, але мало хто при цьому підстрибує й вимахує руками над головою. Схоже, він не розраховував на те, що я прийду. До речі, певним чином саме через це я й прийшла.

Ковзнув назустріч. Взагалі-то годилося б зі мною привітатися, але водночас він ледве стримувався, щоб не запитати про Роба, а тому видав зовсім інше:

— Інгар на тебе дуже чекає!

Писок у нього вже був не такий червоний, як учора. Зате ніс почав облуплюватися смішними білими лушпайками.

Шлях на кафедру — як там її? — порівняльної історії й етнографії доглобальних народів сам по собі був досить показовим. Спочатку ми плутали у натовпі студентів (завчені перерослі парубки й дурепи дівки в коротких конусильках), тоді звернули в бічний коридор — народу поменшало, тоді пішли за ріг, де біля дверей аудиторії стриміло три каліки, але й тут не зупинилися, а пірнули в якийсь апендикс, де не змогли б розминутися дві ковзалки. Ця кишка ще кілька разів повернула і лише тоді вперлася в двері.

Одностулкові, ви собі уявляєте?! До того ж їх довелося відчиняти руками!

Втім, від приміщень, розташованих на першому рівні міста, можна й не такого дочекатися. А Вінсів інститут узагалі частково розміщувався в «будівлі», себто в блоці, який зберігся ще з доглобальних часів, коли в місті був один-єдиний рівень і ці... «вулиці» замість тунелів для капсул.

Щойно за дверима Вінс радісно оголосив:

— Вона прийшла!

Кафедра була маленькою і якоюсь непристойно тісною: здавалося, що до неї з величезним трудом запхнули два персонали, шафу для дисків, атмосферон і анігілятор. Я не відразу второпала, чому, а коли доперла, то навіть присвиснула: одна стіна у цій кімнатці була без монітора! Біла сліпа стіна з безглуздими наліпками під самою стелею. До речі, також білою, сліпою, ще й потрісканою.

Роззираючись навколо, я спочатку геть не звернула уваги на... нього. Аж доти, поки він не підійшов зовсім близько до мене й промовив:

— Доброго дня. Я доктор Інгар Валар. Можна просто Інгар — ми тут усі на «ти».

Я глянула на нього.

І зрозуміла, що пропала.

...Ні, насправді, я, звісно, нічого такого тоді не зрозуміла. Навпаки: мені навіть здалося, що він старий — адже я очікувала після Вінсових балачок, що він виявиться старим. І нудним до безнадійності: от скажіть, чи стане нормальна людина порпатися в отих історії з етнографією? І взагалі, він стояв занадто близько й був вищим за мене на дві з половиною голови — хіба я могла нормально його роздивитися?..

Від мене чекали відповіді, і я вимовила:

— Юста Калан.

Він потис мені руку. Долоня в нього була велика, дуже тепла й така суха, наче її все життя мили виключно в іонному очищувачі.

— Не може бути. Вінсе!

Той не підійшов — скочив уперед, загородивши мене собою. Тепер я бачила обличчя Інгара понад впертого їжача білої Вінсової чуприни. Роздивлялася. Починала розуміти, що він зовсім не старий. Що він...

— Отже та людина, про яку ти казав — Робні Калан?

З обох боків від білого їжача спляхнули двома рубінами й без того червоні вуха:

— Просто я подумав... ага.

Брови — як вузькі крила птахи чайки з приморської екосистеми. Чіткі, наче обрубані, лінії під вилицями. Чоло — у півтора рази вище, ніж бувають людські лоби. Очі...

— Ви знайомі з Робом... докторе Валаре?

Його ім'я — не кажучи вже про «ти» — чомусь не вийшло в мене вголос; я розізлилася й кілька разів повторила про себе: Інгар, Інгар, Інгар... Безглуздо якось. А очі в нього звичайні, сірі, примружені й у червоних жилках: і чого він не носить лінзи, як усі люди? Зараз розповість, що ходив з моїм братом до однієї групи соціалізації. Взагалі, дивуюся, звідкіля в Роба така широка популярність — із його заняттями. Але факт залишається фактом: до фіга народу не лише в курсі, але й з усіх сил намагаються відщипнути від його сумнівної слави.

Все одно не повірю. Вже для цього він — Інгар, Інгар!... — справді застарий.

Але нічого такого він не сказав.

— Сідай, Юсто. І ти, Вінсе. Кави хочете?

Я сіла на стільця, не відводячи очей.

І кивнула.

* * *

Довга зелена конусиль незручно плуталася між ногами — зате чудово доповнювала колір моїх очей. А з волоссям нічого пристойного не зробиш. І якого, питається, було стригтися так коротко?!

Конусиль — оцю саму, досі не анігільовану, бо в неї

не минув ще часомінімальний термін — я востаннє одягала на випуск із коледжу. Тоді в мене ще було волосся нормальної довжини. І всі казали, що я гарна.

Коли Інгар позв'язив до мене, я спала. Я сплю доти, доки вважаю за потрібне, і не розумію ідіотів, які, промінявши Виховальку на психобудильника, добровільно його програмують і підскакують в один і той самий час щоранку. Ні, був уже не зовсім ранок, я знаю. Але ж я вільна людина!.. це в дитинстві, хочеш — не хочеш, доводилося бути жайворонком.

Коротше, він побачив мене: склеєні вії й поплутане волосся, впріла й зім'ята потвора. Здається, ще й лайнулася, не розплющивши очей, бо гадала, що то Далька. А тоді забула вибачитися — лише по-ідіотському роззявила рота, вгледівши на зв'язилці його обличчя.

І що тепер?!..

Я влипла в дзеркало і, склавши губи бантиком, акуратно зачесала волосся направо. Тоді наліво. Тоді назад. Увімкнула режим колового огляду, плюнула й розпелехатила зачіску п'ятірнею.

До нашої зустрічі залишалося ще дві з половиною години. Що з ними робити, я не уявляла.

* * *

— Тобі дуже пасує.

Кафе мало назву «Перфоманс». Власне, тому я й вирішила, що це страшенно вишуканий і дорогий заклад. А виявилось — студентська забігайлівка, розташована

на один рівень вище за інститут. У всьому приміщенні я не помітила жодної конусилі, довшої, ніж по коліна. Ідіотка.

Зате ми були разом. Удвох. І до того ж пили не каву, а нормальний енергетик.

— Вінс багато про тебе розповідав, — Інгар усміхнувся.

— Поганого?

Треба ж було хоч щось відповісти.

— А чому ти так вирішила? Давала привід?

Мені не хотілося говорити з ним про Вінса. Мені хотілося говорити з ним про що завгодно... Загалом, я зовсім заплуталася. І здавалася, напевне, цілковитою дурепою. Стриженою дурепою в зеленій конусилі до п'ят.

Його очі сміялися. Примружені очі з неймовірними віями, крилатими, як і брови; і примудрилася ж я вчора не помітити таких вій! Йому, напевне, років тридцять п'ять: страшенно багато, але для чоловіка це нічого. Він позв'язив мені! Мені!!! Він запросив мене...

У кафешку для студентів. І тепер сміється з мене.

Чи просто сміється?..

— Не переймайся, тільки хороше. Вінс, наскільки я зрозумів, дуже непогано ставиться до тебе. До речі, не образишся, коли я тебе про щось запитаю?

Знизала плечима. До речі, оголеними; але через гусячу шкіру вони навряд чи виглядали дуже сексуально. Хто ж знав, що атмосферон тут увімкнений в холодильному режимі... Більшість дурненьких студенточок, розтика-них за столиками й навколо шинквасу, були в строкатих

термокомбиках і, судячи з усього, чудово себе почували. Ненавиджу!..

Про що він хоче запитати? Чи подобається мені Вінс? Нехай — чесно скажу й закриємо тему. І тоді...

— Чому ти не вибрала собі первинну спеціалізацію?

Ось так.

Я одним ковтком всмоктала в себе енергій і закусила трубочку. Зробила байдужий вираз обличчя. Отже, зараз відбудеться чергове педагогічне втовкмачування на тему втраченого року, випадіння з соціуму й т.д., й т.п. Ну що ж, не вперше. Послухаємо, від цього не товстішають.

А ти що собі думала? Що доктор Валар, серйозний дорослий чоловік, напевне, знайомий (як він тоді зреагував на твоє прізвище, пригадуєш?) з батьками і, на їхню думку, здатний претендувати на авторитет серед підлітків перехідного віку... Що він позв'язив тобі, ідіотці, для чогось іншого?!

— Юсто... Я ж просив не ображатися. Не хочеш — не відповідай.

Виявилося, що трубочка з-під енергіка лежить переді мною, перекушена на десять акуратних шматочків. Я непомітно — ну, сподіваюся, — згребла їх під стіл, на згодування мобільному анігілятору. Нехай не думає.

— Ну чому ж, я вам скажу, докторе Валаре. Первинна спеціалізація — важливий крок, який багато в чому визначає ту нішу, яку посяде в майбутньому особистість у Глобальному соціумі. Це дуже важливий вибір, і мені б не хотілося його форсувати. Бачте, докторе Валаре, ще з

десяток років тому, коли я відвідувала групу соціалізації, мене там вважали проблемною дитиною, і через те...

За бажання я ще й не так можу. Якщо мене роздратувати як слід.

— А я тоді був командиром загону, — неголосно вимовив Інгар. — Куди розподілили Робні Калана.

Розумний спіч застряг у мене в зубах. Разом з огризком пластику від трубочки.

Оце так!

Він сидів навпроти, ледь нахилившись уперед і відставивши вбік недопитий енергрік. Ще нестарий, але й немолодий чоловік зі втомленими сірими очима без лінз, зате в цілій хащі густих вій. Вузьколиций, худорлявий, у простому темно-синьому комбі. Абсолютно цивільний.

Дев'яносто дев'ять і дев'ять в періоді.

— Це ідіотизм, — заговорив він. — Причому злочинний ідіотизм. Надсилати до загону жовторотих хлопчиків, без нормальної психологічної підготовки, навіть без тестів на адекватність і психобольовий поріг!.. На підставі самої лише добровільної заяви. Проте у вісімнадцять років мотивація може бути якою завгодно: конфлікт з батьками, сварка з дівчиною, заклад з друзями, високоідейний патріотизм... Чи просто: мене ніхто не любить, а я всім доведу... ти ж також збираєшся до загону, правда, Юсто?

— Ще чого.

Треба ж було щось відповісти.

Але як він?!..

— Я тоді відразу зрозумів, що його необхідно терміново комісувати, — розповідав далі Інгар. — Твого брата.

Він був такий... тендітний. Образливо звучить, так?.. не бійся, я йому не казав нічого такого. Але про себе вирішив: як тільки... — він присунув енергик, допив довгим ковтком і відкинув пакетика в бік анігілятора. — Це реально зробити лише після першого бою, Юсто. Після атаки смертовиків, яку треба відбити. Після.

Я дивилася на нього широко розплющеними очима, так широко, що взагалі невідомо, яким дивом вони трималися на обличчі. Я розуміла. Я пам'ятала.

Як він тоді повернувся. Роб. Яке в нього було обличчя. Як він три тижні не виходив зі своєї кімнати — а я сиділа у своїй і плакала. Далі, звичайно, минулося. Все минається.

— То це ви... — я прикусила язика і, роблячи над собою героїчне зусилля, виправилася: — ...ти. Знаєш, Інгаре, а він крив тебе останніми словами. За те, що ти відправив його додому.

— Здогадуєся.

І знову накотила незрозуміла некерована злість. Здогадується він! — правильний, цивільний; порівняльний історик, блін, доглобальних народів!.. Роб розповідав. Мені одній, більше нікому. Як йому катастрофічно не пощастило з командиром: це ж треба — напоротися на шмаркатого пацана, нюню й боягуза. А ніякої контузії не було! І надто психошоку... і взагалі...

На цьому місці Роб, зазвичай, зривався на безтямну лайку. І так жодного разу й не договорив — про ту атаку. Про свій єдиний бій.

Інгар... Інгар. Подумки його ім'я вимовляти було легше, я була майже впевнена, що й уголос вимовлю його

запросто, без паузи й тремтіння в голосі. Але як він здогадався... про мене?! Хоча, з іншого боку, що він може зробити? Адже він тепер навіть не військовий. А за три роки, коли я стану повнолітньою, — чорт забирай, ще цілих три роки! — в будь-якому разі забуде. Я йому ніхто. Ми, напевне, взагалі більше не побачимося, ніде не перестрінемося. Адже таких грошей, щоб найняти Роба до себе в експедицію, у нього, як я розумію, немає.

— До речі, Інгаре... Якщо ти й сам був на Гаугразі. Для чого вам тоді провідник?

Він усміхнувся. Рухнув крилатими бровами:

— Я не був на Гаугразі.

Я здивовано підвела голову. Заодно й побачила, як студенточки з-за сусіднього столика впритул витріщаються на Інгара. Який сидить і розмовляє — зі мною; на мить зловила неймовірний кайф. Ну й дурна.

— Військові дії, Юсто, проходять не на Гаугразі, — протверезвлюючим учительським тоном пояснив він. — А на кордоні. На практиці це має приблизно такий вигляд... хочеш іще енергіка? — не чекаючи на відповідь, Інгар лівою рукою настукав на кнопках, запрограмувавши заповнення.

Зловив мій погляд і продовжив:

— Прозорий бункер, щось на зразок Бази екодозвілля, тільки, звісно зі стійкішого склопластика. І загін, обов'язки якого полягають у відбиванні атак смертовиків. Це нескладно... ти знаєш, набагато простіше, ніж в однойменній грі. Вони нападають, а ти натискаєш на кнопки. Залишати бункер під час атаки суворо заборонено стату-

том, і, якби новобранці поважали статут, то в нас узагалі не було б втрат, самі перемоги. А між перемогами — порожнеча... Хтось співається, хтось бавиться наркотиками, хтось ховається в глибоку психовіртуалку, хтось лазить прикордонними борделями... Головне — нічого не пам'ятати. Чи переконати себе, що так і треба. Що це і є героїзм. Що на війні як на війні.

На столику з'явилися два пакети енергіка, та мені чомусь зовсім його не хотілося. А Інгар узяв, розкрив — і раптом усміхнувся. Соломинка трохи відтягувала йому край вуст:

— Тож ти маєш рацію, Юсто. Не варто поспішати з первинною спеціалізацією. Мені у п'ятнадцять років здавалося, що Офіцерський корпус — це коли в білих рукавичках.

Я мимоволі глянула на його руки: гарні, видовжені, їм би справді пасували білі рукавички, — і саме в цей момент з його зап'ястя подала голос зв'язилка. Інгар повернув руку так, що я не могла бачити монітора. Тільки відблиск в очах, які раптом засяяли... примружилися, перетворилися на дві пухнасті щілини...

Нічого не казав. Тільки кивнув двічі поспіль. А тоді ще раз.

— Ви йдете?

Ідіотка!.. прикусила язика, справді боляче. Ну хто тебе тягнув за язика, та яке твоє діло... ідіотка!!!

— Так, хвилин за десять... Допивай енергик, яведу тебе до капсули, — з кожним словом його обличчя наче хололо, втрачаючи частинки усмішки. — Розумієш, Юсто,

найдивніше те, що вони продовжують атакувати. Усвідомлюючи, що це безглуздо, — за стільки століть... Все одно продовжують. Я повинен знати, чому. Ти готова?

— Що?

Здається, я здригнулася. І бретелька зеленої конусилі, яка давно не викликала довіри, нарешті сповзла з плеча.

— Можемо йти?

Я підвелася, поправляючи бретельку. Мимоволі відзначила, що не минуло не лише десяти, але й двох хвилин. Втім, начхати. Кожна людина має право поспішати. Туди, куди вважає за потрібне.

— Я поговорю з Робні, — раптом сказав Інгар. — Сам. Нам давно треба поговорити. Я згоден з Вінсом: твій брат — справді та людина, яка нам потрібна... Ти де припаркувалася?

Студентська забігайлівка «Перфоманс» проводжала нас численними заздрісними очима. Я гордовито задерла підборіддя, дістаючи Інгарові майже до плеча.

З Робом у нього, припустімо, нічого не вийде. У Роба тверда такса.

І він більше не позв'язить. Ніколи.

* * *

— Відчепися, Юсько.

— Зажди. Я не зрозуміла... Ти?! Погодився?!!

Роб звисав із перекладини головою вниз і ритмічно злітав угору, ламаючись навпіл — тренував прес. Пласти-

ковий млинець у його руках, закинутих за шию, тягнув кілограмів на десять щонайменше. Медична програма мовчала, беззаперечно дозволяючи вже четвертий десяток вправ; втім, не виключено, що Роб узагалі її підвісив, він це вміє.

— Кажуть тобі, йди геть, — він чортихнувся, злетів ще кілька разів і зіскочив на підлогу, кинувши млинця в зуби програмних затискачів. Здається, цілком задоволений собою.

Настільки, що я ризикнула залишитися.

Він вийшов на середину спортивної кімнати, приземкуватий і здоровенний, наче тварина буйвол із саванної екосистеми. Руки — як стовбури тропічних дерев, перекручених ліанами, шия — вузлувати трапеція під квадратним підборіддям. Смагляве, майже коричневе обличчя в контрасті з волоссям, яке в нього ще світліше, ніж у мене. А от очі в Роба чомусь темні, вишнево-карі, — вилізла, очевидно, домінантна ознака котрогось предка у бозна-якому поколінні.

Мій брат. От!..

Але такого ідіотизму я, чесне слово, від нього не очікувала:

— Як він тебе вмовив?! Ти ж не...

— Не твоє діло. Востаннє попереджаю, Юсько, не зли мене!

Інколи Роб смішний. Звичайно — адже він звик, що його всі бояться. Але ж я не всі! Я, коли хочете знати, взагалі нікого й нічого не боюся. Ну, крім усілякої гидоти на зразок віртуальних тарганів — Далька ніколи не втрачає нагоди напрограмувати їх у мій вміщувач...

— Вже йду, чесно.Тільки...

— Зачекай, Юс.

Розгойдався на перекладині й, перелетівши через півкімнати, приземлився на зігнутих ногах біля самого виходу, причому зовсім безгучно. Не уявляю, — з його комплекцією й вагою! – як він це робить.

— Геть забув. У мене для тебе дещо є. Йди сюди.

Я скочила на ковзалку на півсекунди раніше за Роба. Але, звичайно ж, все одно відстала.

У кімнаті в Роба дивно. По-перше, він уже кілька років як розмагнітив анігілятор: той постійно глючив при зіткненні з артефактами і, що набагато гірше, час від часу ідентифікував їх як сміття. Інколи Роб намагається прибирати сам, але дуже зрідка, останнього разу я щось не пригадую. Ні, артефактами його кімната (як, мабуть, вважає Вінс) аж ніяк не завачлена: але звичайні упаковки від харчових комплектів та енергіка, не кажучи вже про ємності з-під спиртного, мають дуже вражаючий вигляд, якщо будувати з них вежі заввишки в півтора людських зрости. А пух одноразової постелі — коли її використують багато разів і зрештою скидують на підлогу, шар за шаром?.. Чесне слово, супер. Але це треба бачити.

По-друге, запах. Ледь-ледь солодкуватий, ні на що не схожий. У кімнаті в Роба голова починає паморочитися, а коли я одного разу (за його відсутності, ясна річ) випадково тут заснула, мене потім не могли збудити майже двадцять годин. Але Роб не каже, що це таке. Навіть того разу, — а мама тоді страшенно перелякалася й благала його сказати, щоби підібрати антидот, — усе одно змов-

чав. Я думаю! Уявляю, як повинна вставляти оця штука в нормальній концентрації.

Про те, скільки в нього — на стінах і стелі, ліжку й шафах, а ще більше на персоналі, — понавішувано програмних цяцьок, не буду й починати. Бо це розмова тижнів на два.

...Отже, я завмерла у дверях. Навіть забула зійти з ковзалки.

— Ти чого, Юс? Заходь.

Увійшла.

До сірої кімнати з погаслими моніторами — вона здавалася б тісною, якби не місце, що звільнилося після веж і замків з пакувальних коробок. Старанний атмосферон встиг привести повітря в настільки дистильований стан, що я засумнівалася, коли востаннє заходила сюди: позавчора?.. три дні — чи тиждень — тому? Тоді на мої чесні спроби пролобіювати Вінсову пропозицію Роб відповів саме тією комбінацією з пристойних і не дуже слів, якої я від нього й очікувала, — що з легким серцем і переказала Вінсові... для Інгара.

— Я тобі щось привіз, — говорив мій брат, наче нічого не сталося. — Ще з минулого виходу.

— Лише зараз пригадав?

— Краще пізно, ніж ніколи. Та сядь ти, перестань стирчати, як слуп! Я тут трохи поприбирав, це тебе так схвилювало?

Знизала плечима. Сіла перед вимкненим персоналом. Спробувала пригадати, чи вимикав його Роб хоч раз — за все життя?

Він голосно шарудів у мене за спиною: там шурхотіло, падало, перекладалося з місця на місце. Я не оберталася принципово. Інгар розмовляв з ним, це точно. Але що, що таке він міг йому сказати?!..

— Глянь сюди.

Прямо перед моїм носом загойдалося щось блискуче; відкинулася назад, аби нормально роздивитися. Зацікавилася. Взяла до рук.

До невеликого гачка кріпилася срібна ромбоподібна пластина, вкрита примхливими чорними візерунками й просвердлена знизу дрібними чорними отворами. В них були вдягнуті тонкі дротяні петлі, на яких висіли такі самі пластинки, тільки в кілька разів менші. У центрі кожного з маленьких ромбиків уміщувався кольоровий камінець, прозоро-зелений чи фіолетовий з бузковими прожилками. Посередині великого ромба також, мабуть, раніше був камінь, але тепер від нього залишилася лише кругла виїмка.

Все одно гарно. Дуже.

— Артефакт? — байдуже запитала я.

Роб, звичайно ж, не повівся. Він мене знає, як облуплена. Знає, що од вигляду отаких цяцьок я готова з диким вереском стрибати до стелі. Проте колись я їх бачила лише здалеку, без права торкнутися пальцем. І тим більше моєму братові ніколи раніше не спадало на думку...

— Це тобі, Юс. Подобається?

— Нічого, — сьогодні обійдемося без дикого вереску. — А для чого він?

— Підвіска, сережка. Гаугразькі жінки носять такі у вухах. Для краси.

— Як це — у вухах? — з усіма деталями артефакт ледве вміщувався в мене на долоні й був доволі важким. Не кажучи вже про гострого гачка.

— Дуже просто. Вуха їм проколюють ще в дитинстві.

— Дикуни.

Щось у цьому подарункові було не так, настільки не так, що стало неприємно тримати його в руках; я поклала підвіску на клавіатуру Робового персонала. У щойно втертому сірому моніторі відніло моє обличчя — світлий контур волосся й два широченних розгублених ока. Але Роб міг бачити тільки мою цілком упевнену в собі стрижену потилицю.

— А мені тепер що, теж проколоти?

— Ну тебе, Юсько. Причепиш до свого монітора. Чи на зв'язилку.

— Дякую, — я обернулася й наштрикнулася на його посмішку. Термінову, запущену щойно, наче аварійна програма на завислому персоналі. — Тільки чесно, Роб: не зумів продати? Бо вона з дефектом? І без пари?

— Не верзи дурниць.

Він уже не усміхався. Стояв так близько, що замість стерильно-кастрованого повітря порожньої кімнати я тепер дихала його запахом. Важким, пряним запахом справжнього чоловіка — який полінувався зазирнути після тренування в душ, хоча б в іонний.

Нічого особливого не сталося. Роб уже сотні разів виходив... туди. І буде виходити, звісно. Це його робота, яку він обрав сам, без усіляких там коледжів, первинних спеціалізацій і турбот про гармонійну інтеграцію осо-

бистості в соціум. На соціум Робові взагалі начхати, і як я його розумію!.. Так, нічого особливого. Він піде й повернеться. Як завжди.

Звичайно ж, я знала, що розпитувати не можна. Він скаже сам, якщо вважатиме за потрібне — а дотепер вважав!.. Не втрималася, ідіотка:

— То коли у вас... у тебе вихід?

Звичайно ж, він відповів:

— Не твоє діло.

— Я ж усе одно дізнаюся. Якщо не в... доктора Вала-ра, то у Вінса, він мені все викладе, не сумнівайся. Скажи лишень, на фіга воно тобі знадобилося? Вони ж не запла-тять, це точно. Відколи ти зробився безкорисливим до-слідником? Якого, взагалі...

— Я сказав — не твоє діло! Давай валяй звідси. Чула?

Роб не підвищував голосу — але в ньому з'явилася та скреготлива жорсткість, через яку, я знаю, його всі й бояться. Починають боятися, принаймні. У поєднанні з бичачою комплекцією це вражає, слово честі.

Тільки не мене. Я вже давно звикла.

Хотіла підвестися й мовчки вийти. Зате потім як слід гримнути ковзалкою по стулках дверей, — якщо трішки від'їхати й відразу ж на сьомій швидкості дати задній хід, вони не встигають розійтися.

А сережку-артефакт збиралася так і кинути на кла-віатурі мертвого персонала. Не потрібні вони мені, ці по-дарунки на прощання! І взагалі ніякі не потрібні, як Роб цього не збагне?!.. От якби він... мій брат...

Взяла. Все-таки дуже гарно.

— Гаразд, мамо... Ні... Ще тут, це точно... Заблокував, мабуть... Ні, я не знаю... Не сказав... Правда не сказав, ти що, мені не віриш?.. У кого, в мене?.. Ніяких... Так, зовсім ніяких... І я тебе теж люблю.

Монітор потьмянів, ховаючи мамине обличчя. Діагональ моєї зв'язилки — два з половиною, а в мамі нова модель, мініатюризована, там всього півтора. З таким розміром не надто роздивишся чийсь вираз обличчя. Ось чому по зв'язилці так зручно брехати.

Насправді в мене, звісно, є плани.

Анігілятор у моїй кімнаті працює нормально, але після екстренного ввімкнення в режимі генерального прибирання вона дещо змінилася, я навіть не очікувала. Могутній сексодром перетворився на скромне чистеньке ліжко без єдиної порохинки; один за одним зникли розкидані на стоялках старі комби — разом із зеленою конусиллю, яка, виявляється, вже встигла відходити належній їй часомінімум; дискова шафа засяяла зсередини строкастістю коралової екосистеми, а персонал... Втім, персонал все одно треба буде вимкнути.

Але спочатку я увійшла через нього до внутрішньої побутової мережі й запустила повне прибирання інтер'єрної програми. Пригадується, завантажувала я її години зо три. Витирати, звичайно ж, виходить швидше, але теж забирає певний час. Головне — робити це у відкритому режимі. Натішитися можна, я вам скажу!

Дивлячись, як зайняті справою парочки з «Кама-

сутри» одна за одною здивовано зникають зі стін і зі стелі.

А срібний артефакт я таки почепила на монітор, як і порадив Роб. Не в вухо ж його вішати, й не на зв'язилку, чесне слово! Він важкий.

Єдина жива пляма в чисто прибраній кімнаті. На відміну від декого, я напевне знаю, що повернуся.

Ми повернемося.

Розділ четвертий

Музиканти замовкли, і тремтливий старечий голос Каралар-вана під акомпанемент так само тремтливих, трохи розстроєних струн завів довгу історію про чарівницю Мейну, кохану славного Тізріт-вана, який покинув заради неї свою дружину перед Могутнім, прекрасну Галібу-ані. Злочинним земним коханням Мейна прогнівила Матір Могутнього, й та прокляла її смертю всіх до єдиного синів, — але чарівниця, безсила перед небесним прокляттям, все ж зуміла зробити так, щоб кожен її син перед тим, як піти на бенкет до Могутнього, встиг залишити після себе нащадків... У цьому місці легенди в Мільям завжди текли сльози.

Але сьогодні знайомі слова пропливали повз неї, наче хмари над вершиною Ала-Вана, не зупиняючись і нічого не торкаючи в її душі. Може, це від того, що постарішав Каралар-ван. Чи тому, що давно почала боліти голова під затісним обручем, — і не можна не лише зняти його, але й взагалі поворухнутися. Чи тут щось інше?..

Не обертаючись, одним порухом очей Мільям скосяглянула на подругу. Ахсаб сиділа дуже прямо й так не порушно, що на її плече всілася відпочити прозорокрила

бабка; від погляду Мільям вона відразу ж злетіла вгору. Обличчя Ахсаб під прозорою павутиною укривала здавалося срібним, як важкі підвіски, що спадали нижче плечей, й широченний пояс, який туго охоплював її стан, починаючись від самих грудей. Срібна постать у мареновому платті, багряній накидці й високій гостроверхій шапочці зосереджено слухала старовинну весільну легенду. І також, напевно, — гостро збагнула Мільям, — не чула й не розуміла, не сприймала жодного слова...

Наречений Ахсаб здавався таким молодим, що навіть не вірилося в його посвячення зброєю. Під кошлатою, завеликою для нього папахою — величезні мигдалини очей, посередині — смішний кирпатий носик, а над припухлими вустами ворушилися від легкого вітерця майже-вуса, схожі на пух на голові у немовляти. Селище, звідкіля він родом, розташоване дуже далеко звідси, мало не за два дні шляху, на схилах східного відрогу Кірі-Гава. Вона, Мільям, швидше за все, ніколи більше не побачить Ахсаб.

Зате сама Ахсаб побачить багато. Нового, дивовижного, не схожого ні на що інше. У тому далекому селищі навіть виноград вирощують інакший, рожевий і довгастий, наче дівочі пальці. Розводять коней, дрібних, наче собаки, і ті коні вміють залізати на найнепрístupніші скелі. Там є водоспад — не маленький, у півзросту людини, як сходишки на струмці Азру, а височезний, що спадає чи не з самої вершини зубця. Біля підніжжя того водоспаду купаються закохані, а при повному місяці там знаходять коштовне каміння...

Про все це Мільям та й іншим дівчатам наречена Ахсаб розповіла вчора, під час нічного обряду дівочих про водів. А їй самій барвисто змалював дива рідного краю наречений, оцей самий, зі смішними вусами. Він зупинився у селищі по дорозі з кордону й, обравши собі пару, зібрався одружитися відразу ж, аби не робити подвійного шляху — так чинять багато чоловіків, адже війна не чекає, на кордоні необхідний кожен воїн, а женихові подарунки можна завезти на зворотньому шляху, якщо, звичайно, рідні нареченої погоджуються прийняти на віру його слово.

Цей юнак умів вимовляти слова так, що їх приймали на віру. І підкорив гордовиту Ахсаб, мабуть, саме своїми розповідями, — а чим же ще? Адже вона, перша донька в родині, могла вибрати...

Але зараз Ахсаб страшно. Вона вже не впевнена, що хоче купатися під водоспадом з цим майже незнайомим юнаком — у далекому, чужому селищі. Де все, навіть виноград і малорослі коники, далеке й чуже, де не буде ні рідних, ні подруг, і чоловік також піде на війну, ледве зачавши первістка, а вона залишиться — зовсім сама... Нерухома постать змертвіло-блідого срібла під прозорим укривалом.

...А Мільям би не боялася.

Вона порухала бровами, намагаючись зсунути об руч з чола: звичайно, нічого не виходило, навіть навпаки, він ще зліше увіп'явся в шкіру. Цієї осені наступне весілля буде в неї, так сказав учора Хас.

Коли пішли до Могутнього Харсун і Айдабек, батько й Сурген, а тепер ось Ізбек, — двадцятирічний Хас залишився старшим чоловіком в родині. Він повернувся

до селища зі звісткою про братову загибель: тіло Ізбека було знищене якоюсь страшною глобальською зброєю, і вдова поховала на цвинтарі воїнів лише амулет із пасмом його волосся. А заодно, не відкладаючи, поробив інші справи, як і належить чоловікові, що ненадовго полишив кордон.

За тиждень відбудеться домовлене ним весілля Мільям. І перший син Мільям народиться на тиждень пізніше за третього сина Хаса, — якщо, звичайно, Матір Могутнього забажає точно витримати строки.

Народиться тут-таки, в їхньому селищі, і батьком його буде Темирєн, товстий і повільний хлопець, якого, здавалося, зовсім недавно близнюки Нузмет і Асалан підстерegli й укинули в струмок Азру. Мільям тоді сміялася разом з братами до гострих колючок у животі, вона це добре пам'ятає. А от як він пішов на посвячення зброєю і коли повернувся, навіть не помітила... Вона взагалі не помічала його, — поки Хас, на мить затримавши на сестрі погляд своїх пронизливих, немов кинджал, очей, не кинув: «Готуй укривало до весілля. Ти — наречена Темирєн-вана». І все. Хас ніколи не впускав слів на вітер.

Каралар-ван закінчив розповідати, і з неймовірною полегкістю віддав інструмент своєму хлопцеві-помічникові та простяг руку по чашу з кумисом. Заграли музики, Мільям не відразу збагнула, що саме вони грають, — затрималася, вийшла на середину подвір'я пізніше за всіх, коли інші подружки нареченої вже стали спина до спини для дівочого танку. По головах прошурхотів — чи здалося? — несхвальний шепіт. Зробивши перший же крок, вона

спіткнулася й вибилася з ритму... Покрадьки глянула в бік найширшої циновки, за якою сиділи нечисленні чоловіки з усіх навколишніх селищ, які з різних причин опинилися сьогодні вдома. Наштовхнулася на гартований кинджал Хасового погляду. Спіймала й одразу ж загубила погляд Темирена... так і не зрозумівши, що він означав.

Який він, Темир-ен-ван? Вони вирости в одному селищі, між ними рік-другий різниці, не більше. Чому ж вона нічого, геть нічого не знає про нього, про свого нареченого? Лише отой смішний випадок з близнюками... для нього, мабуть, не такий вже й веселий... а більше — жодних спогадів. Може, тому, що Темир-ен з дитинства не звертав на себе нічиєї уваги, був відлюдькуватим і непомітним, стертим, ніби карбування на старому поясі. А можливо, справа зовсім не в ньому, а в ній самій...

Музика зойкнула, кинулася вгору тонким заливистим звуком, і Мільям стала навшпиньки, потяглася вгору, здійняла руки над головою й повільно закружляла, зустрічаючись поглядом то з однією, то з другою дівчиною, що танцювали обабіч неї. Ось подружки нареченої повернулися до середини кола, зійшлися впритул, їхні підняті руки утворили квітку понад головами. Тоді водночас — Мільям, як завжди, трохи відстала, опустили руки, крутнулися на місці, торкнулися спинами й розійшлися дрібненькими кроками, тримаючи перед собою на витягнутих руках напівпрозорі укривала...

Смеркало. Крізь подвійну завісу укривал — свого й нареченої — Мільям уже не могла роздивитися обличчя Ахсаб. Ніколи більше вони не побалакають, не поплітку-

ють у яблуневому саду... А ж Ахсаб напевне знає все про Темирена. Вона давним-давно, що до того, як досягла віку, почала обговорювати й оцінювати геть усіх можливих наречених із навколишніх селищ. Однак Мільям її майже не чула. Її не цікавили ані хлопчики, що готувалися до посвячення зброєю, ані воїни, що повернулися з кордону по молоду дружину, ані вдівці, що сподівалися на схилі літ зачати ще кількох синів...

Мільям намагалася говорити з подругою про інше. Про лікувальні трави, чарівні амулети й воду з джерела Тайї. Про малюнки зоряних променів, коли місяць уповні стоїть над Соколиним каменем. Про сили, які краще не на-
зивати вголос, але...

Ахсаб робила таємниче обличчя й мовчала. Чи сміялася. Чи кидала зверхньо щось образливе, після чого вони сварилися назавжди, на цілий тиждень, а то й надовше... Але інколи розповідала. І тоді Мільям слухала, всотуючи й розчиняючи в собі кожне слово. І часто, причаївшись в глибині виноградника, довго тримала складені долоні над великою строкатою гусінню. Гусінь зазвичай прикидалася мертвою, а потім, посміливішавши, впевнено протискувалася в щілину між пальцями.

Дівочий танок закінчився, Мільям повернулася на місце, дорогою поправила обруч на голові; стало легше. Наостанок знову кресонула поглядом по чоловіках: Темирен-ван насуплено втупився в келих з вином, і ніхто на велелюдному весіллі не міг би здогадатися, що і в нього тут є наречена. Стрімко смеркало, жінки запалили світильники, які стояли в ряд посеред циновок і вздовж за-

горожі тремтливими вогняними ланцюжками.

А музиканти тим часом стиха зашурхотіли струнами; цей дивний звук, схожий на шум дощу, все гучнішав, ніби прямуючи до якоїсь найвищої межі, якої ніяк не міг досягти. Різноголосий гомін навколо циновок відразу ж затих, і всі очі обернулися на молодих. Чужоземний наречений — у його рідному селищі, мабуть, послідовність весільних обрядів була іншою, — не зрозумів, забарився, Perezirnuvsya z matir'yu narachenoї... і Ахсаб підвелася першою. Срібна статуя, що ожила дивним чином...

І юнак, згадавши нарешті отримані напередодні настанови, теж скочив на ноги. Широким рухом, яким вихоплюють із піхов криву шаблю, він зірвав з нареченої її укривало. Мільям встигла помітити, як примружилися у відблиску вогнів підведені фарбою очі, а на срібних щокках спалахнули несподівані рум'янці.

Наступної миті уста молодих злилися в поцілунку, а все весілля вибухнуло багатоголосим урочистим вигуком, підхопленим музиками, що плавно перетворили його на несамовиту пісню...

А ще за мить наречений підхопив Ахсаб на плече — так носять в'язанки хмизу чи міхи з вином — і, одним стрибком перетнувши циновку, — висока плетена корчага впала на бік і покотилася, виливаючи струмінь вина, — перетнув подвір'я й скочив на коня, що давно нетерпляче переступав копитами біля загорожі. Хлопчик, який тримав його за вуздечку, вдавав, ніби хоче зупинити викрадача, і юнак несильно, але лунко й красиво шмагонував загорожу плетеною двохвостою нагайкою...

Весілля гуляло й пило. Подружки нареченої, яких лише зараз пустили до столу, поспішали наповнити миски пирогами з різноманітними начинками і м'ясом під пекучим соусом, виноградом і яблуками, халвою, молочною нугою й іншими ласощами. Хтось підсунув Мільям глиняну чашу з кумисом...

Розлите нареченим вино розтеклося широкою темно-багряною зіркою, в якій відбивалися вогні світильників й справжні зорі. І повільно, крапля за краплею, просоувалося крізь циновку.

* * *

Мільям ткала.

Щойно довелося розплести великий шмат: ще вранці вона збилася з ліку ниток, і малюнок перекосився, став кривим і негарним, — а помітила це лише зараз. А отже, доведеться працювати, не припиняючи, аж до самого весілля... Щоправда, коли наречена робить укривало в останню ніч перед весіллям, то це добра прикмета. Ахсаб, наприклад, навмисне залишила кілька рядів, щоб закінчити їх в оточенні подруг на дівочих проводах. Але якщо взагалі не встигнути, то...

— Ти ще довго? — глузливо запитала Адигюль, перебігаючи подвір'я. — Може, допомогти?

Мільям похитала головою, міцно стиснувши зуби й не відповідаючи на глузування. Всі знають: коли наречена, яка готує весільне укривало, погодиться на чийсь до-помогу, в неї сім років поспіль народжуватимуться самі

дівчатка. Однак не закінчити його в строк — і молодий чоловік такої дружини в першому ж бою піде на бенкет до Могутнього... що гірше?

Темир-вана Мільям не бачила від весілля Ахсаб. І чомусь ніяк не могла пригадати, яке в нього обличчя.

Вона низько схилилася над рамкою ткацького верстата, розподіляючи по дві й по чотири шовкові нитки, тонкі, наче павутиння зеленого павучка з колючих кушів над Терзою. Човник снував поміж ними, немов обережна мушка, але вже майже біля краю укривала заплутався й порвав одну; Мільям нахилилася ще нижче, кінчиками пальців зав'язуючи непомітного вузлика. Наступний ряд — по чотири й по три... але якщо й далі піде так невпевнено й повільно, доведеться все-таки просити Адигюль допомогти.

Старша сестра знову з'явилася на подвір'ї. Вона вже була матір'ю двох синів і однієї доньки, погладшала, стала клопіткою й галасливою, а цієї весни поховала на цвинтарі воїнів свого чоловіка Мухатбека, брата Ахсаб. Подруга розповідала, що Адигюль уже пересварилася й зі свекрухою, й з усіма іншими невістками, — й чекає-не дочекається закінчення вдовиного терміну, щоб вискочити заміж за когось іще...

— Он глек із твоїм напоєм. Куди покласти?

— Що?

Зосереджена на роботі, Мільям не почула слів, а інтонація була суєтною й буденною, наче йшлося про щось звичайне, наприклад, хвору вівцю чи роботу на винограднику, а зовсім не про...

— Куди покласти, кажу? Щоб хлопчиська не перекинули і щоб одразу знайшла. Вип'єш, коли місяць зійде на Седу, — Адигюль глянула на небо. — Сьогодні хмарно, ну то хоч приблизно... Головне — до того, як твої подруги зберуться. Краще раніше, ніж пізніше. Все зрозуміла?

Мільям опустила вії:

— Так.

— Ну, то я кладу під вікном. Ось тут. Щоб потім не шукала. Знайдеш?

— Так.

— Тоді все. Я пішла до своїх. А то стара Абитаб, як доньку віддала, взагалі не в собі стала, прокляття Матері...

Адигюль загорнула обвислі груди вдовиною накидкою й рішучим кроком попрямувала з подвір'я. Зараз вона впевненою ходою перетне половину селища, господарським рухом відкине в бік полог свого помешкання, звідки кілька днів тому чужоземний наречений відвіз Ахсаб, і спробує раніше за свекруху роззявити рота, повного дрібної добірної лайки...

А в ніші під віконницею залишився маленький глечик, до половини виповнений трунком, складу якого Мільям ніколи не дізнається. Лише смак. І те, що станеться потім, наступної ночі, коли наречений забере її з весільного бенкету... не так уже й далеко, до скромного помешкання на іншому кінці селища.

Це помешкання, хоч яким би воно було, здається їй найчудовішим у світі. А Темирен — найсильнішим, наймужнішим і найбажанішим чоловіком, славним ваном зі

старовинної легенди. І вона віддасться йому з усією несамовитою пристрастю, яку молода дружина може подарувати своєму чоловікові, і разом вони зачнуть здорового й міцного сина... Тоді буде довгий сон, що не залишає спогадів... шкода.

От якби вона була першою донькою в родині — то запам'ятала б... Перша донька дивиться на свого нареченого вночі тими ж очима, яким бачила його вдень: вона сама обрала його, і її власна печаль, якщо ніч кохання виявиться не такою чарівною й пристрасною, як мріялося...

Як там Ахсаб?... і де це в неї було: в дорозі — чи вже під струменями водоспаду? Задріававшись, Мільям знову зачепила зайву нитку, стягнула у вузол, спотворивши візерунок укривала, цей ряд теж доведеться розпустити.

Їй, другій доньці, буде набагато легше покохати свого... не обранця, просто нареченого, з яким домовився старший брат перед від'їздом за кордон. Так улаштований світ, і хто скаже, що це несправедливо? Всього лише кілька ковтків з глека — у ту мить, коли місяць зачепиться за круглу вершину Седу. Кілька ковтків чарівного напою... який приготувала для неї Адигюль.

Чому — Адигюль?!

* * *

Рвучкий нічний вітер мало не погасив світильник. Мільям захистила долонями маленьке полум'я. Пальці, просвічені червоним наскрізь, наче були прозорими, дрібно й уривчасто тремтіли.

Повернулася до роботи; але після погляду на світильник в очах стрибали язички полум'я, дрібнили у темряві незакінчене біле полотно. Лише зараз Мільям помітила, якою чорною стала ніч, що їй так мало міг протиставити тремтливий вогник. Здавалося неймовірним, що дотепер — не інакше, якимсь дивом, — вдавалося підраховувати й розбирати при його світлі найтонші нитки... Хто вигадав, що можна ткати в останню передвесільну ніч?.. і взагалі вночі?!

Мати Могутнього, як же вона втомилася...

Мільям підвелася і, наблизившись до загорожі, сперлася об шорсткі перекручені лози. Ніч була по-осінньому різкою й холодною. Небом летіли сиві, подерті хмари, залишаючи під собою лише найнижчі вершини — не гори навіть, а так, скелі чи пагорби темними силуетами на темному тлі. Місяць неясним відблиском промайнув у дірці, яка відразу ж затяглася хмарами; тяжко сказати, як далеко йому ще до вершини Седу.

Скоро почнуть збиратися подружки на дівочі проводи. Якщо, звичайно, комусь забагнеться вийти з дому під пронизливий вітер... Адже вона, Мільям, ні з ким особливо й не товаришувала, — з самою лише Ахсаб, та й те вони постійно сварилися. Але обряд є обряд, хоч хтось із дівчат селища повинен прийти, і вже, мабуть, ось-ось, отже...

Краще раніше, ніж пізніше.

Який у нього смак?.. кажуть, пекучий, ніби соус з червоного перцю. А випити треба одним махом, не відриваючи глека від вуст. І спершу нічого не відчуєш, крім вогню в роті, — чарівна дія напою почнеться лише

наступної ночі, точнісінько в той самий час... Треба поспішати: раптом завтра через негоду обряди будуть змінювати один одного скоріше, ніж заведено, і Темир-ен-ван раніше забере її з весільного бенкету?

Вона зволікала. Надто втомилася від роботи... І де місяць? — адже повинен він хоч трохи прозирати крізь хмари...

Повз загорожу, плескаючи крилами, пролетів кажан, — низько, на дощ. Мільям мимоволі здійняла руки, щоб захистити коси: ці тварюки полюбляють заплутуватися у волоссі, і кожна вирвана волосина простягає місток до палацу Ворога Могутнього, якому вони служать. Якщо за все земне життя віддати їм бодай сім волосин — після смерті доведеться вічно підтримувати темний вогонь світильників в Його палаці...

Промайнула ще одна крилата тінь. Тоді ще... Мільям відступила впритул до помешкання: заходить всередину в передвесільну ніч наречених не дозволяється, — а що ж їй робити, коли вони спробують залетіти за огорожу?.. швидше б прийшли дівчата!

А напій?! Краще раніше, ніж... Знову поглянула на небо, — жодного нятяку на місяць, — присіла навпочіпки біля вікна, помацала рукою в проймі, намагаючи глека... Так, але чи можна в присутності Ворожих слуг закликати на допомогу прадавні сили Гау-Гразу? Вони, звичайно ж, набагато сильніші, але... Як мало вона знає, всього лиш друга донька в родині...

Зітхнула, закусилла губу — й витягла глека з вікна. Присіла на циновку перед незакінченим укриталом; сві-

тильник уже ледве жеврів, хилась од вітру. Відкоркувала воск на горлечку глека. Скося глянула в бік загорожі, ночі й кажанів...

Там стояв чоловік.

Чужий.

Мільям зрозуміла це не відразу: на якусь мить вона навіть подумала, що то Темирєн, — якому в жодному разі не можна бачити своєї нареченої цієї ночі! — потім чомусь пригадала Сургєна, старшого брата, який пішов до Могутнього в першому ж бою, під час посвячення зброєю... Чужий чоловік, невисокий, з квадратними плечима, зовсім не був подібний на Сургєна. У його вузьких очах двома вогниками відбивалося полум'я пригаслого світильника.

Над головою чужого — понад самим волоссям! — прошурхотів кажан.

Ось тут Мільям і скочила на ноги, відстрибнула і, змахнувши руками, — незакоркований глек бризнув розсипом темних крапель по струнах натягнутих на рамку ниток майбутнього укривала. Чужий чоловік ступив уперед, обома руками взявся за загорожу й усміхнувся, — Мільям приготувалася завершати, як раптом чиясь тверда, мов восковий корок, рука намертво заліпила їй губи.

У тиші зовсім поруч заіржав кінь. Той, хто був позаду, смикнув Мільям на себе й потягнув, наче в'язанку хмизу, — пісок і ринь подвір'я вмить здерли шкіру на голі пальці ніг. Видимий світ смикнувся вгору, до сивого клоччя хмар, на мить вона чітко побачила у просвіті між ними круглу основу місяця, що торкалася яйцеголової вершини Седу...

В обличчя ткнувся теплий кінський бік, дихання перехопило від запаху їдкого поту. Світ упав донизу й перекинувся догори ногами. Перевернутий чужий чоловік обернувся від сідла, перекинув через огорожу тріскачий клубок жовтогарячого вогню, — і пришпорив коня.

Селище, що віддалялося, почало прокидатися — гавкотом собак і меканням овець, плесканням пологів і віконниць. Почулися вигуки — Мільям здалося, що вона впізнала голоси Хаса й юних близнюків, Нузмета й Асала, — тоді стрілянина, посвист куль... Її тіло підскакувало на кінському крупі, до голови прилила кров, свідомість затьмарилася. Кажани кидалися туди-сюди, мов божевільні, креслячи темряву диким візерунком шурхітливих крил.

* * *

Їх було троє — двоє чоловіків і хлопчик. Чоловіки, схоже, поверталися з кордону. Інколи вони перемовлялися між собою, але Мільям не розуміла жодного слова з їхньої горлової мови.

Чужий чоловік, — той, що стояв уночі біля загорожі, — віз її на своєму коні, тепер уже в сідлі, стягнувши її зап'ястя тонким ремінцем і притискаючи до себе долоною — твердою й гарячою, як плаский камінь у жаровні. Цьому вузькоокому Мільям, очевидно, мала стати дружиною. Другий — сивий і суціль вкритий шрамами, був швидше за все слугою, а хлопчик, мабуть, чекав на них на середині шляху зі свіжими кінськими...

Зранку над горами ще висіли важкі хмари, але тепер вони зникли і сонце яскраво сяяло з розжареного неба, сперечаючись з прохолодним осіннім вітерцем. Непорушною цяткою висів над лівим схилом Кур-Байги гірський гриф. Обриси вершин поступово ставали іншими, і Мільям уже не була впевнена, що кам'яниста дорога, по якій стукотіли копитами їхні коні, веде саме до Кур-Байги...

Сивий щось швидко промовив, показуючи навскоси, вперед і вгору; хлопчак засміявся. Вузькоокий прикрикнув на них, сильніше притиснув до себе Мільям, так, що боляче увп'ялася в шкіру застібка срібного пояса.

Викрадач. Розбійник. Чоловік.

Інколи так роблять чужоземці; їй доводилося чути розповіді про такі випадки, що ставалися завжди в якомусь іншому, сусідньому селищі. Взяти собі дружину з далекого краю по дорозі з кордону, — просто взяти, не питаючи, не залишаючись на весільний бенкет і не надсилаючи дарунків нареченого... Ті, хто зважається на таке, накликають на себе гнів Могутнього, віддаються Його Ворогові, прирікають себе на вічне блукання похмурими покоями — замість веселого бенкету вбитих воїнів... невже ці троє сподіваються ніколи не загинути в бою? Чи думають про коротке земне життя більше, ніж про вічне?..

Їхні коні підіймалися все вище й вище в гори, дорога звужувалася, перетворюючись на непомітну стежину вздовж похилого насипу. Маленький гурт витягнувся вервечкою: попереду їхав сивий, за ним хлопчак, а вузькоокий з Мільям позаду — жовтувата пилюка з-під копит

двох передніх коней лягала на зв'язані руки, рипіла на зубах, не давала дихати. Кінь під вузькоокиим спіткнувся; Мільям втратила рівновагу, ткнулася носом в жорстку гриву. Викрадач лайнувся, сильно вдарив тварину нагайкою, направляючи на стежку. Кілька маленьких камінців з дрібним постуком покотилися донизу.

З іншого боку над стежиною нависала суцільна гірська стіна — вона то мало не падала на вершників, вкриваючи їх густим затінком, то хилилася набік, стаючи сонячним схилом, інколи з неї виступали чудернацькі скелі й кам'яні грона, інколи пірнали вглиб чорні отвори печер. У розколинах росла пучками жовтувата трава, а прямовисними схилами бігали туди-сюди маленькі ящірки, чіпляючись за каміння широким віями пальців.

Хлопчак обернувся й щось запитав, вказуючи на сонце; вузькоокий відповів рвучко, заперечливо. Сивий повторив свій стверджувальний жест: вперед і вгору. Домовляються про привал? — гадала Мільям з надією. Її непокрите чорне волосся, здавалося, всотувало в себе сонячне проміння, як виноградна лоза всотує воду в літню засуху, і невидимий обруч все тугіше стискався на голові. Вона спробувала простежити за напрямком руки сивого — але там, попереду, сонце й скелі коливалися, змішувалися в невиразну мерехтливу каламуть...

Здрігнулася: на голову лягла важка долоня. Прохолодна... Мільям мимоволі захотілося, щоб він якомога довше не прибирав руку. Вузькоокий щось пробурмотів крізь зуби, тоді те ж саме — але заклично, вголос. Узявся за повід, дав стремена коневі. А тоді, на мить знову відпус-

тивши вуздечку, підчепив край накидки Мільям і прикрив тканиною її перегріту голову, а разом і обличчя...

Якийсь — довгий — час вона нічого не бачила, крім мерехтливих тіней.

Тоді вони зупинилися.

Викрадачі почали розмову — уривчасту, заклопотану. Вузькоокий зіскочив на землю, і в спину різким холодом вдарив вітер. Мільям все ще нічого не могла бачити, окрім власних зв'язаних рук і вузької смуги кінської спини під краєм накидки, що коливалася, і далеко внизу — маленький клаптик витоптаної трави. Але раптом накопило дивне відчуття величезного порожнього простору, зяючого провалля навколо. Кінь переступив з ноги на ногу, і Мільям з жахом стиснула ногами його боки, спробувала вчепитися пальцями в сплутану гриву...

Вітер свистів у вухах, одяг обліплював тіло й плескав надутими складками. До Мільям долинали уривки слів, тріск хмизу, який ламали, дзюркотіння води... Здавалося, ті троє забули про дівчину. А вона боялася поворухнутися.

Її накидка майоріла за вітром, з кожним подувом підіймаючись все вище й вище — аж раптом зірвалася, немов зігнаний з гнізда птах, залопотіла крилами й полетіла геть.

Мільям замружила очі.

Промайнула довга мить. Потім крізь вії вона побачила небо. Яскраве, сяюче небо з усіх боків. Величезне, не замкнуте в намисті гірських вершин. А внизу...

Вона дивилася, забуваючи про страх, все ширше роз-

плющуючи здивовані очі. Скелі й зелень, золото й багрянець, сонячні схили й бузкові розколини, кучеряві острови лісів і червоні ряди виноградників, блакитні звивини річки й срібні нитки потоків. Селища, схожі на маленькі череди кіз і овець, що збилися до купи, і череди, що нагадували великі селища...

Й чіткі, немов лінії на карбуванні, межі густої тіні від тих самих вершин, які завжди дивилися на неї з неймовірної височини — а тепер громадилися з боків, доступні, близькі, рівні. Одні трохи вищі, другі зовсім поруч, туди, здавалося, можна переступити одним велетенським кроком, а треті — внизу, під ногами...

Ала-Ван, все ж таки найвищий, вкритий вічними снігами... Седу, півкруглий лише з одного боку, другий — суцільна кам'яна мішанина... Плaskий, наче циновка, Ізир-Буз... а більшості вершин Мільям не впізнавала, ніби вони, глузуючи й бавлячись, одягли химерні маски акторів, які ходять від селища до селища. Колись давно вона, Мільям, мало не втекла з акторами...

Підійшов вузькоокий. Одним швидким рухом стягнув Мільям з сідла, поставив на землю, що гойднулася під ногами, відвів, підштовхуючи в спину, до вогнища, яке вони розпалили в скелястій заглибині, вкритій од вітру великим каменем. Двоє інших підвелися назустріч, і хлопчак, замурзаний попелом, з набитим ротом, ляпнув щось таке, від чого сивий широко посміхнувся. Вузькоокий дав хлопчиську лупня й прикрикнув на обох. Тоді присів навпочіпки, смикнув полонянку до себе й застромив у її зв'язані руки підсмаженого плескача.

Вперше за весь час Мільям насмілилася прямо подивитися в його обличчя.

Він сміявся.

* * *

А якби вона встигла випити трунок?!

Ніч промайнула непомітно. Мільям спала, загорнувшись в кошму, яку вузькоокий дістав з-під сідла, тонку, майже не кошлату, але надивовижу теплу, немов цілий день вбирала в себе сонячне тепло. Така ж кошма знайшлася й у хлопчика, — а чоловіки, як і належиться воїнам, спали напівсидячи, в бурках, і кожен був схожий на невелике помешкання з кошлатим пологом.

Прокинулись вдосвіта, раніш за сонце, що впустило на землю лише некоханого молодшого сина, передранковий сірий недосвіт. У кожному скельному заглибленні й розколині лежали острівці туману, а з кошми, яку вузькоокий витягнув з рук Мільям, дрібненько застукали по траві крпельки роси.

А Мільям боялася зустрітись з ним поглядом. Адже, якби вона встигла, якби випила... Страшно й соромно уявити, що могло статися. Цієї ж ночі, в мить, коли місяць торкнувся вершини Седу... щоправда, тут, високо в горах, місяць не торкається вершин. І все-таки: саме в той час...

Вузькоокий, хвала Матері, не здогадувався ні про що. Похмурий, як світанкове небо, він знову обв'язав зап'ястя Мільям і закинув її в сідло, тоді скочив сам і щось скомандував супутникам. Маленький загін рушив далі.

Вони їхали весь день, зупинившись на привал лише одного разу, коли сонце піднялося до самого центру небесного купола й скелі перестали давати затінок. Дорога то спускалася донизу, то знову лізла догори — але донизу частіше, часом по крутому схилу чи насипу, де ковзали кінські копита й вершники спішувалися, ведучи коней за вуздечки. Стежина то чітко проявлялася в пожовклій траві, то щезала, розчиняючись у камінні. У деяких місцях на ній могли б розійтися два вози, а тоді вона раптом звужувалася до небезпечної нитки уздовж краю провалля... А в селищі Мільям Кур-Байгу вважали неприступною. Ніхто, здається, й не підозрював, що її схилами йде стежина...

Надвечір вони спустилися до підніжжя гори. Ще зверху Мільям помітила в долині селище, велике, з примхливими гострими дахами помешкань, що подвійним ланцюжком охоплювали невеличку водойму. Навколо розкинулися сади й виноградники, трохи збоку на схилі пістрявіли численні спини тварин — спочатку Мільям прийняла їх за череду овець, але потім зрозуміла, що це величезний табун коней. Що ж, вона ще раніше помітила, які породисті й нетутешні коні у її викрадачів...

Два дні в дорозі. Неймовірна далечінь.

Сонце вже закотилося за схил невідомої гори, — з усіх вершин Мільям впізнавала тепер лише Ала-Ван, — і в темряві вона не відразу зрозуміла, що викрадачі збочили зі шляху, не заїжджаючи в селище. Вони зупинилися на ніч в неглибокій печері з низьким склепінням, яка, мабуть, не вперше давала прихисток вузькоокому: тут була грубка, складена з валунів, а на природніх кам'яних ла-

вах уздовж стін лежали купи сіна. У сіні жили цвіркуни, і один з них всю ніч співав Мільям у вухо неголосну тривожну пісню.

Вранці знову рушили в путь ще до світанку. Хлопчак і сивий, невиспані, мляво перегиркувалися, коли їхні коні сходилися надто близько; вузькоокий мовчав. Дорога, що перетинала долину, йшла по рівній та м'якій землі, праворуч і ліворуч здіймалася до кінських колін соковита трава. Сідло стиха погойдувалося, і Мільям задрімала, спершись потилицею на тверді — кольчуга, бронежилет? — груди вузькоокого. Прокинулася вже після полудня; здригнулася й випросталася. Викрадач щось промовив швидко й глузливо, а тоді, відпустивши повід, почав розтирати й розминати плечі. Невже за весь час, що вона спала, він жодного разу не поворухнувся?..

Піднявши до обличчя зв'язані руки, Мільям протерла очі й кілька разів блимнула. Спочатку їй здалося, що вони повернули назад: удалині горизонт обіймав гірський хребет. Але, придивившись, вона зрозуміла, що це зовсім інші, геть незнайомі гори.

Вони втикалися в небо прямими, наче мечі, гостроверхими піками — жодної плавної лінії, округлої вершини чи похилого схилу. Всі до єдиної вони сяяли на сонці переливами вічного снігу й криги. І, здається, — Мільям не хотіла вірити, але чим більше наближався гірський хребет, тим очевиднішим це ставало, — навіть найнижчий пік виявився б на цілу снігову голову вищим від батька гір Ала-Вана, якби їм заманулося зійти з місць і стати схилом до схилу...

Великий Гау-Граз.

Вона могла б прожити цілісіньке життя й не дізнатися, який він великий.

* * *

— Ти мене розумієш?

Мільям здригнулася. Поки чоловік вимовляв фразу за фразою, з однією й тією ж інтонацією проговорюючи різні, але однаково чужі слова, — вона лежала обличчям в подушку, не підводячи голови. А тепер — сперлася на лікоть і, перемагаючи запаморочення, відшукала його очима.

— Серединна говірка, — задоволено проказав той. — Як тебе звати?

Вона не відповіла. Говорити було страшно: здавалося, після першого ж слова в горлі знову застрягнуть сухі голки нескінченного кашлю. Втримати голову ставало дедалі важче, й Мільям лягла на спину, роздивляючись чоловіка, який — тільки він один, більше ніхто — знав її мову.

Неймовірно товстий, просто величезний — щоправда, вона дивилася на нього знизу. Довговолосий і довгобородий, одягнутий, як здалося спочатку, у темне жіноче плаття, поверх якого висів на грудях важкий срібний ланцюг, вигадливо сплетений з багатьох тонких ланцюжків; унизу лежав на круглому череві карбований медальйон. Такого ланцюга з медальйоном Мільям уже колись доводилося бачити... давно... Ніяке це не плаття.

— Ти служитель Могутнього, — не запитуючи, вимовила вона.

У горлі зашкребло, але приступ кашлю цього разу не почався. Мільям полегло передихнула.

— Я запитав, як твоє ім'я?

Він говорив із сильним горловим акцентом; втім, того служителя, що багато років тому приходив нести слово Могутнього до їхнього селища, люди взагалі ледве розуміли. Адигюль потім пояснила, не приховуючи поблажливого презирства, що цих довгополих недочоловіків навчають у їхніх Обителях багатьом непотрібним речам, в тому числі й усім мовам і говіркам Гау-Гразу. Хіба людина може запам'яати стільки слів?

— Мільям-ані.

— Випий.

Він присів навпочіпки й відразу ж перестав бути величезним — просто товстун з нечистою шкірою. Пасма давно не чесаної масної бороди впали на ковдру. Мільям мимоволі відсунулася, полохливо дивлячись на позолочений — у її селищі з таких пили тільки на весіллях і проводах воїнів — карбований келих. Що в ній за напій? Служителеві Могутнього не можна мати ніяких справ з давнім чаклуванням... отже, звичайне вино чи вода з безіменного джерела?

— Дурна жінка, — пробурчав він. — Без пам'яті ти десятки разів пила з моїх рук, інакше б не вижила. Гадаєш, саме зараз тебе вирішили отруїти? Пий, я маю мало часу.

Мільям відпила: не вода й не вино, а настоянка якихось трав, доволі гірка на смак. Дуже схоже на цілющі на-

пої Адигюль... але ні, він служитель, він не повинен. Допила решту; товстун підхопив келих з її слабких пальців. Пробурмотів кілька незрозумілих слів.

— Що?

— Кажу, по-доброму, тобі треба полежати десять днів... Але Растулла-тенг не може чекати, він і так занадто довго не був на кордоні. Що ж робити? Завтра поєднаю вас за Його законом. Швиденько так, без особливих церемоній...

Мільям заплющила очі: після напою паморочилася голова, — а може, й не після напою, а просто через слабкість... полежати днів десять... Що іще він сказав?

— Кого... поєднаєш?

Служитель підвівся на ноги, черкнув подолом по ліжкові:

— «Тенг» — це по-вашому «ван». Зрозуміла?

Вона зрозуміла. Але вже після того, як він пішов, ляснувши щільним блискучим пологом.

* * *

Вона запам'ятала сніг. Надто багато снігу, який щільною стіною бив по обличчю.

На тому перевалі вузькоокий уперше розв'язав їй руки — вже чужі, заанімілі, аж блакитні. І, притягнувши до себе, з головою закутав у кошлаті крила бурки. Ззовні залишилися свист вітру й шерех снігових пластівців, вигуки викрадачів і вперте іржання коней. Мільям притислася щогою до твердого панцира — бронезилета? — й

розтирала вже гарячі, немов поколоті тисячами голок пальці й зап'ястя. Інколи на щоці танула випадкова сніжинка, що пролетіла під бурку ззовні, з буревію....

Потім було дуже спекотно. І полум'я вогнища. І широкі, немов чорний виноград, зіниці вузькоокого. І все.

...Мільям сіла, проводжаючи поглядом коливання складок на полозі. Перед очима відразу ж затанцювали чорні мушки, але замість того, щоб перетворитися на суцільну імлу, вони помалу розлетілися й розчинилися в повітрі. Вперше за весь цей час вона як слід озирнулася навсібіч.

Житло, де вона лежала, виявилося дуже маленьким — у їхньому селищі так тісно не мешкали навіть найбідніші родини — і чомусь квадратним, наче подвір'я. Дивно: тут не було ні вогнища, ні небесного ока над ним, ні навіть віконниць! Тільки ложе Мільям, встелене кошмою й тканною ковдрою з блискучої тканини, і кілька скринь уздовж решти стін. На підлозі лежав килим з витканою на ньому ширококрилою птахою. М'який ворс трохи пружинив під босими ногами Мільям.

Похитнулася від слабкості. Зробила кілька непевних кроків і майже впала на скриню під протилежною стіною. Притримуючись за її високий край, дісталася полога, відгорнула щільну, гладеньку на дотик тканину й примружилася в очікуванні сонця.

Сонця не було. Так само, як і дощу.

Відразу ж за пологом починалося інше помешкання!

Якийсь час Мільям залишалася на місці, розгублено тримаючись за край полога, тоді посміливішала

й увійшла. Друге помешкання було дещо просторішим за перше, хоча теж невелике й теж позбавлене вогнища. Окрім скринь, тут була споруда зі струганих дерев'яних планок, на яких стояв усілякий посуд: чаші, миски, тарелі, глечики — як срібні з позолотою й чеканкою, так і тонко виліплені з білої глини з блискучою глазуррю. Позаду споруди прями́сінько зі стіни било джерело! — витікаючи з круглої рурки, вода тоненькою цівкою збігала у велику білу чашу. З кутка в куток помешкання простяглася циновка, дальній край якої впирався у ще один полог.

Мільям пройшлася циновкою, зупинившись перепочити біля джерела. Вода була прозорою й холодною. Мільям випила кілька ковтків зі складених човником рук і змочила скроні. Відвела в бік краєчок полога — і майже не дивуючись, побачила у щілину нове помешкання.

Воно виявилось більшим, майже таким самим, як те, де мешкала родина Мільям, — щоправда, теж із чотирма кутами. На трьох стінах висіли килими; поверх одного з них над широким ложем була розвішана зброя. Гарна: карбовані руків'я, блискучі клинки, інкрустовані ложа... З такими ось шаблями, кинджалами й пістолями за поясом воїни бенкетують перед тим, як піти на посвячення зброєю, — але кажуть, що воюють вони з глобалами чимось зовсім іншим...

Біля четвертої стіни Мільям побачила грубку. Квадратну, як і все в цьому дивному місці, а головне, над нею не було Небесного ока!.. геть незрозуміло, куди тут дівається дим. Зараз вогонь не горів. На мертвому вугіллі лежав шар попелу.

...Помешкання за наступним пологом виявилося зовсім вузьким, наче вхід в ущелину Зуїї біля витоків Терзи: Мільям могла розведеними руками торкнутися обох повздовжніх стін. Тримаючись то за одну, то за другу, а інколи й за обидві, вона підійшла до нового пологу.

Відкинула його — й замружилася.

Сонце — величезне, сліпуче, по-літньому гаряче, — розжареними стрілами променів било в обличчя. Проблимавшись, Мільям перш за все роздивилася зелень: багато зелені, буйної, темної, живої. Трава, кущі, дерева... Дерево з цупким, наче шкіра, листям, схожим на довгасті тарелі. Дерево зі стовбуром, обгорнутим овечою шерстю, зі жмутом величезних обтріпаних пер на верхівці. Дерево, всипане рожевими пухнастими кульками... Кущ, обліплений червоними довгастими ягідками... Височенна трава з гострими, немов кінчики шабель, кінчиками... Грона багряних, жовтих і білих квітів на гнучких стеблах...

Вдалині височіли гори, сяючи вічною кригою вершин, — гори, імен яких Мільям не знала. Праворуч і ліворуч вони нижчали, пологими схилами й стрімкими уступами спадаючи ніби в величезну чашу. По самі вінця налиті синім, сяючим сліпучими відблисками чарівним трунком...

Мільям здогадалася, що це таке. Гори, чаша, срібні іскри на синьому, — все це живими, рухомими й опуклими візерунками слів малював колись під акомпанемент струн великий оповідач Каралар-ван.

Море.

Сухе листя, гостре, немов ножі, — праворуч і ліворуч, ліктями, не зважаючи на порізи, — тільки зігнутися, щоб сховати обличчя. Продертися крізь шурхітливий чагарник, а далі, мабуть, буде простіше...

Море проглядало крізь висохлу зелень маленькими клаптиками синього. Коли чагарник скінчиться, його знову стане багато, немов чарівного трунку в переповненій чаші. Вона, Мільям, хоче побачити море зблизька. Можливо, навіть торкнутися. А тоді...

Тоді вона щось вигадася. Що робити, як бути і як жити далі.

Так спекотно... Цього року весілля Мільям було... мало бути третім у їхньому селищі, отже, осінь уже цілковито відвоювала в літа гори й долини, залила багрянцем сади й виноградники, вистудила воду річок і джерел. У тих, інших горах тоді панував зимовий буревій... краще не згадувати. А скільки вона пролежала хворою, без пам'яті?.. ніяк не менше, ніж місяць, інакше служитель не казав би ще про десять днів, ніби про дрібницю... І ось — яскраве літнє сонце над головою. Як таке може бути?

Чужа, зовсім чужа країна...

Суцільний чагарник з коричневими стручками й довгими, як палець, шпичаками. Крізь нього не продерешся... Отже, треба обійти; але не повертатися. Нізачо не повертатися... туди.

«Поеднаю вас за Його законом... «Тенг» — по вашому «ван»».

За яким таким законом?! Тут, де ліплять одне до одного кілька помешкань, де навіть не дозволяють зорям зазирнути у вогнище! Який може бути закон, коли її весільне укривало спопеліло на подвір'ї, а нового їй, звичайно ж, не дадуть виткати? І чоловік, котрий відвіз її силою, викрав, зневаживши всі закони, небесні й земні. Вона навіть імені його не запам'ятала... лише вузькі й глузливі очі. Як зазирнути в них — не випивши напередодні чарівного трунку?! Як залишитися з ним?!.. на цілу ніч?!

Вона вибігла на стежину, вузьку й кам'янисту, що стрімко йшла кудись униз. Ні, стежиною — не можна, так її швидко спіймають. По той бік стежини густо сплітали гілля дивні кущі й дерева: одні колючі з сизими шишками й паморочливим запахом, інші високі й довгасті, немов полум'я світильника, а в третіх з яскраво-зелених стовбурів і гілок клаптями сповзала червона кора.

Мільям повернула в ліс. Бігти стало пружньо й м'яко, немов пухнастим килимом.

Море тепер проглядало між стовбурами дерев зовсім близьенько, спалахуючи то тут, то там гарячими іскрами. Дивитися на нього ставало щоразу нестерпніше; Мільям мружилася, стискувала пальцями скроні. Добре, що схил йде донизу... так легше йти... тільки дуже вже стрімко... Вона спускалася від дерева до дерева, відпочивала, притискаючись до кожного стовбура, і з кожним разом ці зупинки-перепочинки ставали все довшими, і все важче було набратися сил, щоб рухатися далі...

Але вона не впаде. Вона піде, втече, дістанеться... от тільки куди?!

Потім. Зараз головне — не втратити свідомість на цьому схилі... А море вже неподалік. Скоро вона дізнається, яке воно — на дотик, на смак? — море...

— Мільям!

Голос долинув згори, здалеку — занадто згори й здалеку, вона навіть не відразу впізнала своє ім'я, спотворене горловим акцентом. Тікати!!! Чи причаїтися отут, в кушах, — він пройде повз, не знайде, не впіймає... Чи?!..

Тікати.

Вона обома руками відштовхнула від себе шорсткий стовбур. Крони дерев і морські відблиски закружляли в дівочому танку, по черзі застилаючи очі напівпрозорими укривалами.

— Мільям!!!

Ближче. Набагато ближче...

З розгону вона влетіла в колючі обійми чагарнику, подряпала обличчя, заплуталася косами. Вирвалася, залишивши на гіллі довгі чорні нитки волосся... Примітила внизу на схилі наступного стовбура, до якого потрібно будь-що добігти...

Відблиски на морі. Мозаїка неба крізь крони. Теплий пружний килим, що ткнувся в обличчя сухою мішаниною з листя й голок.

— Мільям!.. — і ще довга тирада чужих, уривчастих і злих слів.

Її рвучко перекинули обличчям догори — вузькі очі, скошений рот, занесена для удару рука. Мільям заплющила очі.

Все.

...Він говорив, бурмотів, шепотів, і серед його слів не було жодного зрозумілого, окрім її імені, — а її ім'я все повторювалося й повторювалося: докірливо, перелякано, ображено, лагідно... І руки — на волоссі, на шиї, на плечах, на грудях... Гладили, заспокоювали, колисали як дитину... Тоді підняли в повітря і м'яко загойдали, притиснувши до грудей.

Мільям розплющила очі. І побачила море — поверх чоловічого плеча.

Крізь каламутну завісу сліз.

Розділ п'ятий

— Довго ще? – запитав нібито Вінс.

Хтось тихо захихотів: мабуть, отой похмурий дядько з незрозумілими обов'язками чи то вантажника, чи то інтенданта. Цей тип знущався з Вінса від самого початку, і я навіть припинила зловтішатися, відчуваючи до колишнього співгрупника щире співчуття. Але ні Інгар, ні Роб його не захищали.

— П'ять кілометрів до застави, — із запізненням долинував братів голос. — Там можна буде заночувати.

Раптом мною сильно труснули і похмурий нецензурно висловився мені просто у вухо. У тому сенсі, хто — такий і такий — пакував цього — такого й такого — вміщувача. І — отак його й отак — що там взагалі лежить.

— Намети й обладнання, — коротко повідомив Інгар.

Я чітко уявила собі, як він скривився від нецензурщини. Проте нічого не сказав. А два дні тому ще намагався робити зауваження. Але тоді експедиція ще не вийшла на відкрите повітря, і все було по-іншому.

До речі, вміщувач пакувала Далька. Тільки ніхто про це поки що не знав.

Спочатку Далька сказала, що у мене не всі вдома. Я погодилася. І нагадала, що вона моя подруга. Вона повідомила стосовно мене ще дещо, але то до справи не стосувалося. Тоді Далька почала думати. І поділилася роздумами. По-перше, у вміщувач все одно зазирнуть, щоб дістати звідтіля щось потрібне, і добре, якщо вже у Прикордонній зоні, а не в місті, — та й плюс митниця. По-друге, від непорушного лежання літерою «зю» мої руки й ноги повідпадають. По-третє, мені доведеться не лише їсти й пити, але й дихати, а також справляти деякі потреби, після чого знову, між іншим, дихати, їсти й пити. По-четверте... хоча перших трьох аргументів, вважала Далька, було цілком достатньо.

Я заперечила, що, по-перше, намети раніше Гаугразу нікому не знадобляться, не кажучи вже про всілякі прилади, а про якусь там митницю взагалі смішно казати: адже з ними Роб! По-друге, лежати я буду не літерою «зю», а як раз навпаки — в позі ембріона, найприроднішій для людини, та ще й такої тренованої, як я, плюс спеціальні вправи щогодини. По-третє, наша цивілізація винайшла навіщось атмосферон і біоанігілятор, до того ж зараз, як усім відомо, на ринку прорив мініатюризаторських технологій.

Далька сказала, що це жакливо дорого. Я відповіла, що в мене висить нерозблокований базовий рахунок з первинної спеціалізації. Далька — що мої батьки дуже здивуються, коли дізнаються, що я його розблокувала. Я — що до того часу вже буду далеко.

Я й далеко. Усього п'ять кілометрів до застави. А там уже й Прикордоння. Ось!..

Як ви зрозуміли, важче за все виявилось вмовити Дальку. У мене був запасний варіант взяти у спільники Вінса, але, гарно подумавши, я його поховала — варіант, звісно. Він — тобто Вінс, — закоханий у мене по самісінькі вуха й готовий будь-що для мене зробити, але, з іншого боку, він по вуха відданий і таке інше своєму доктору Валару. І, звісно ж, здав би мене йому тепленькою. Як мудрому старшому товаришеві, здатному прийняти за нього — а заодно й за мене — правильне рішення. А як би вчинив Інгар, пояснювати не треба. Досить того, що він свого часу вже прийняв бездоганно правильне рішення — за Роба.

Але екскурсію по експедиційному вантажеві, схованому в давньому підсобному приміщенні позаду кафедри порівняльної історії й етнографії доглобальних народів, провів серед нас з Далькою, звичайно ж, Вінс, кому ж іще. Саме завдяки йому ми дізналися, у якому вміщувачі що лежить, і змогли вибрати придатний — для того, щоб потім придбати для мене вміщувача-близнюка й поставити на нього такий самий код.

А власне підмінити виявилось взагалі справою техніки. Адже ніхто, окрім членів експедиції, не знав про таємний склад. Ми вибрали час, коли Інгара напевне не було на кафедрі, і Далька ефектно підкотила з величезним вміщувачем на вантажній ковзалці. Далька — вже майже студентка, вона проходить первинну спеціалізацію на кафедрі оптичних технологій у сусідньому корпус-блоці. Отже, не сумнівайтесь, її знає весь інститут, — адже це Далька. Їй без проблем відчинили кафедру, а підсобка на-

віть не була заблокованою, уявляєте?! Теж мені, нелегали-конспіратори. І що вони б робили без мого брата?..

Тоді Далька точнісінько так само покотила назад, і вміщувач на її ковзалці анітрохи не змінився. Щоправда, я цього вже не бачила.

Я й зараз мало що могла бачити. Далька вмонтувала в замок оптичного моніторчика з діагоналлю на два з половиною, — але він покаламутнів другого ж дня, а перед тим похмурий дядько, що знущався з Вінса й тягнув мене, цікавився, що це за такий розтакий дизайн. І мало не поліз відкривати.

Зрештою я махнула рукою на огляд і орієнтувалася на слух. По голосах. А відтоді, як ми вийшли на відкрите повітря, — ще й по численних звуках прикордонної еко-системи, які було дуже цікаво ідентифікувати. Тільки нічого — ну майже нічого — не виходило.

І поза ембріона мені вже страшенно набридла.

* * *

— Звичайно ж неправда, Вінсе. Аж дивно, що ти запитав.

— А Робні казав, що деякі артефакти з тих, що він виносив, мали магичну силу.

— Звичайно. Потенційним покупцям він теж про це розповідає.

— Отже, ти не віриш у магію? Абсолютно?

— Абсолютно. Я ж учений.

— Але ж Гауграз...

Інгар і Вінс часом вели бесіди на цікаві теми. Однак при цьому мали погану звичку походжати туди-сюди, то підходити до мого вміщувача, то, на жаль, відходити від нього. Не розумію: привал, відпочинок, чому б їм не посидіти на одному місці? Похмурий, наприклад, на кожному привалі валився дрихнути, причому інколи підкладав мене собі під голову. Стінки вміщувача, звичайно, гасили тиск, але робити щогодинну гімнастку ставало важче, а головне — хропіння прямо у внутрішні рецептори заглушувало всі звуки. Теж малоприємно.

Але зараз похмурого, наскільки я зрозуміла, тут не було: пішов разом з Робом на заставу, домовлятися про ночівлю. Інгар з Вінсом залишилися на господарстві. Стерегти спорядження й розмовляти про Гауграз.

— ...тримається на віруваннях. Пригадай, скільки часу знадобилося Глобальному соціумові, щоб замінити різноманітні релігійні течії на єдину загальнолюдську мораль. Традиційне суспільство не може дозволити собі такої розкоші. Без релігії воно б загинуло. Всі доглобальні народи створювали собі богів, аби не так важко було усвідомлювати власну слабкість. А так звана магія давала їм, крім усього, ілюзію власної сили. Гауграз — не виняток. Анахронізм — так. Але правила залишаються такими ж...

Інгар говорив, а я намагалася уявити собі його обличчя, як воно змінюється в такт словам. Отут він трохи усміхнувся, отут звів крилаті брови, тут, напевне, підкріпив слова жестом... Ще я любила уявляти, яким стане Інгарове обличчя, коли він мене побачить. Не як я вилі-

затиму з уміщувача, — це було б, скажемо так, тупувато й навіть трохи смішно. Ні, я придумала по-іншому: щойно ми опинимося на Гаугразі й вони почнуть шукати місце для ночівлі, я непомітно виберуся назовні та сховаюся в кущах чи серед скель. А тоді просто собі візьму й вийду до вогнища...

Про вогнище мені якось розповідав Роб. Я, звичайно, не зовсім зрозуміла, заради чого треба влаштовувати посеред екосистеми реакцію горіння, але, з його слів, це мало бути гарно.

Жовтогарячі язики полум'я. Червоні відблиски у здивованих Інгарових очах. Моя усмішка з темряви... А тоді ми разом з ним будемо сидіти біля багаття та гріти руки над вогнем. І говорити про Гауграз Інгар буде вже не з Вінсом, а зі мною...

— ...власне, багато незрозумілого. Наприклад, важелі їхньої взаємодії з природою. Тобі ж відомо, що будь-яке доглобальне суспільство, засноване на споживацькому втручанні людини в екосистему, рано чи пізно неодмінно приходить до екологічної катастрофи. Навіть найпростіше землеробство викликає виснаження земель і, відповідно, необхідність міграції. На Гаугразі через обмежену територію це неможливо. А його мешканці займаються не лише землеробством і скотарством, але й ремеслами, обробкою й видобуванням металів...

— І ще війною.

— Ну, війна — це окрема розмова...

Хоча навряд чи вони розпалять вогнище. От якби експедицією керував Роб — тоді так. Але головний —

Інгар. А він нізачо не стане шкодити екосистемі просто так, задля краси. Доведеться вигадати щось іще... час я маю.

— ...чи візьмімо демографію. Скажімо, загроза перенаселення відступає перед менталітетом. Для доглобального соціуму властива неконтрольована народжуваність, яка дає можливість вижити в умовах високої дитячої смертності, низького рівня розвитку медицини й перманентної війни. На Гаугразі превалює останній фактор — але він вибірковий за гендерною ознакою, у традиційному суспільстві воюють лише чоловіки. Загадка, яким чином у них досягається оптимальний статевий баланс. Ми не маємо відомостей про якісь штучні методи... регулювання цього співвідношення, які мали місце в культурах деяких доглобальних народів...

— Це коли немовлят приносили в жертву?

— Взагалі то я мав на увазі інститути багатоженства, жіночого чернецтва... але й це так само. Однак на Гаугразі не зафіксовано нічого такого. Складається враження, що в них справді з покоління в покоління народжується в кілька разів більше хлопчиків, ніж дівчаток. Що знову таки найлегше пояснити з надприродніх позицій. У нас просто замало інформації, а та, яка є, настільки розпорошена, напівлегальна, що багато хто вже не бачить різниці між наукою — і форменною доглобальною містикою, мало не мракобіссям...

Голосно скрикнула якась птаха, я вже кинула спроби визначати, яка саме — сама винна, треба було уважніше слухати аудіокурси на годинах із екозоології. Почули-

ся кроки, й не однієї людини, і навіть, здається, не двох, а мало не цілого загону. Уривчасто вигукнула нібито знайома тварина: отут мені стало по-справжньому соромно стосовно аудіокурсів.

Хто ж це прийшов, цікаво?

— ...а зараз ми в нього й запитаємо. Робні, тут у нас із Вінсом дискусія про роль магічних обрядів і вірувань в житті Га...

— Це і є наш керівник, — заgrimів, перегукуючи все на світі, голос мого брата. — Інспектор Валар. І стажер Вінсант Прол. Pozнайомтеся, інспекторе, з начальником застави... як вас там?

— Комендант Бігні, — відповів грубий, але не дуже впевнений чоловічий голос.

Тварина гучно обурилася. Другий чоловік — скільки ж їх там? — наказав їй замовкнути, а коли вона не послухалася, ще раз, безсиліше й зліше. Тварина відповіла жалібним вереском.

— Інспектор сподівається на вашу всебічну допомогу, — вів далі Роб. — Звісно, є супровідний документ. Сигнальчик стосовно вас, коменданте, — братів голос став тихим, мало що не інтимним. — Порухення норм анігіляції відходів, перевищення рівня людської присутності на ділянці... Ну гаразд, сподіваюся, минеться. Збирай манатки, ти... стажере!

— Ага, — цвірінькнув Вінс, точнісінько як переляканий птах.

— Хлопці, допоможіть з речами, — заметушився комендант Бігні.

Здійнялася біганина, почулося вовтузіння, клацання й голоси; я спробувала активувати Дальчину оптику, але все одно нічого не розібрала — суцільна метушня силуетів, які й перерахувати ніяк не вдавалося. Раптом на монітор кинулася розгалуджена тінь, схожа на восьминога з морської екосистеми. Я відірвалася від землі та злетіла догори.

Почувся Інгарів голос:

— Я сам.

Мене сколихнуло.

І я зрозуміла, що він несе мене! Тобто, не зовсім мене, а того вміщувача, де мають бути намети й обладнання для експедиції, занадто, мабуть, цінне, щоб довіряти його якомусь прикордонникові. Вперше в мені ворухнулася підозра, що Інгар може й розсердитися через те, що вони залишилися в інституті... але розвивати думку у цьому напрямі я не стала. Інгар несе мене!!!

Майже на руках.

Кроки прикордонників стали рівномірнішими, немов підкорялися нечутному маршеві. Трохи віддалилися й ритмічно залунали попереду. За ними — а може, вже й перед ними, — з радісними вигуками бігла тварина.

— Отже, так, — засвистів біля самих рецепторів голос Роба. — Легенда нафіг змінилася. Ми тепер санекоінспекція з центру. Більше мовчи. Коли щось піде зовсім не так, я подам сигнал, — у паузі Роб напевне продемонстрував Інгарові якусь страшну міну, він це вміє. — Тоді рятуй пацана. Я вже якось сам.

— А Чомські?

Так звали похмурого — нашого вантажника чи інтенданта; це ім'я йому категорично не пасувало, тому я його забувала постійно. Стало образливо за Інгара: теж мені, знайшов за кого хвилюватися. Втім, він же не знав, що я тут.

Роб лайнувся. Не так віртуозно, як вищезгаданий Чомські, але навіть виразніше:

— Через цього... ми й вплили. Ляп язиком, як останній... Чуєш, Інгаре, а він у тебе часом не того?.. — він кілька разів стукнув пальцем по чомусь твердому, здається, по моему моніторові.

— Ні, — різко відповів Інгар, і мене відчутно струснуло. — Це виключено. Я довіряю своїм людям... людям, з якими працюю.

Помовчав і додав:

— Він просто... неуважний. І занадто романтичний.

Я обома руками затисла собі рота — в позі ембріона це досить зручно. Хоча, в принципі, стінки вміщувача звуконепроникні, ніяких внутрішніх рецепторів, звісно, тут нема, — отже, можна й уголос зареготати.

Вдалині почулася лайка й жалібно заскавуліла тварина.

Собака, пригадала я. Побитий пес.

* * *

— ...грошей катма... себто, недостатнє фінансування. Самі бачите, навіть нормального блоку під заставу не надали, сидимо тут у прикордонній хаті, господарство до-

водиться тримати... Але справляємось. Як можемо, забезпечуємо порядок на ділянці...

Комендант Бігні. Я вже навчилася непогано розрізняти їхні голоси.

— У цих прикордонних жодного поняття про дисципліну! — хлопчина, якого комендат кликав то сержантом, то Плючем. Мабуть, худорлявий і миршавий пацан, типу Вінса.

— У минулому кварталі спіймали одного шустрого на торгівлі з чорнопузими... зі смертовиками, — басовитий дядько без імені, всі кликали його просто «дядьком». — Здали до Центру, все як треба. Хоча, як казати відверто, попався б він мені до рук... шволота!

— Зброя? — Роб зі знанням справи.

Дядько:

— Еге ж!

— Але ви, я так розумію, більше з екології? — комендант досить вдало змінив тему. — Ви не повірите, інспекторе, прикордонні чхати хотіли... зовсім безвідповідально ставляться до екосистеми.

— Ніби їм тут самим не жити! — обурений сержант Плюч.

— Нічого, коли я запитав, як ви сподіваєтеся з ними... ну, впливати? — Бігні, обережно. — Га, інспекторе Валар?

Повисла мовчанка. Дотепер Інгар намагався мовчати, а мій брат чесно його прикривав. Але помалу ставало очевидним (навіть мені всередині вміщувача!): комендант Бігні вирішив будь що розговорити найбільшого на-

чальника. А інакше засумнівається в тому, що він, Інгар, є ним.

Похмурий Чомскі, через котрого, як я зрозуміла, їм усім тепер доводилося брехати на ходу, не зронив ні слова. А може, його взагалі тут не було.

Раптом вліз Вінс. Звичайно ж, так по-ідіотському, як умів лише він один:

— Є методи, — вимовив вагомо, немов персонаж віртуалки про шпигунів. — Не вперше.

Проколовся він капітально — це стало зрозумілим навіть мені — і текст, і тон відверто не відповідали його ролі. Однак ситуацію укотре врятував Роб. Розреготався громовою глушилкою всіх інших можливих дурниць із цього боку:

— Замовкни, стажере! — і знову звернувся до дядька: — А що вони зараз переважно туди тягнуть? Зброю, вибухівку?

— Тримай кишеню! — дядько загуркотів задоволенням басом. — Закладаюся, хрін вгадаєш, яку цяцьку ми вилучили в цього...

— Взагалі-то наша експедиція має суто контрольну місію, — паралельно неголосно заговорив Інгар. — Застосування якихось санкцій не входить до повноважень...

— Свині! — обурювався далі Плюч. — Я маю на увазі не тварин, хоча й за своїми тваринами, скажімо відверто, теж можна було б...

Розмова розділилася на кілька звукових доріжок, стала загальною, багатоголосою, розмазаною. Моя ліва нога страшенно затерпла: останні дві години я не ризи-

кувала займатися гімнастикою. Взагалі-то стінки вміщувача мали б гасити будь-яку вібрацію, але зрештою... Одне діло, коли всі навколо знають напевне, що всередині спорядження, яке в принципі не повинне порушитися; як щось, то спишуть на глюк. Інша річ — коли на вміщувачі з підозрою витріщається купа прикордонників. І в разі чого миттю полізуть усередину.

Спробувала виділити із загального гамору Інгарів голос. Вдалося — щоправда, лише сам голос, приглушений звук, слів не чути. Однак спокійний, упевнений, зовсім як тоді, в «Перфомансі»... Інгар зможе. Він найрозумніший, він усіх переконає в чому завгодно... Але що такого, цікаво, спромігся ляпнути оцей Чомскі? І яка легенда для прикордонників була в експедиції раніше? Чому вони взагалі не перетнули кордон повітрям, у капсулі? А Вінс, той знав напевне... і отаке — не сказав...

...Сіпнулася. Наштовхнулася на цілковиту тишу. І зрозуміла, що благополучно заснула.

* * *

На абсолютну темряву ніяк не вплинули ні широко розплющені очі, ні активізація монітора, — що, в принципі, мене не здивувало. Дивним був новий, незнайомий предмет округлої форми, що впирався мені в груди. Я досить довго обмацувала його з усіх боків, поки не ідентифікувала як власне коліно.

А оце вже нездорово. Дотепер я регулярно робила вправи, старанно стежила за позою, у якій засинала, і за

весь час нічого собі не відлежала. Але тепер нога здавала-ся чужою й не подавала ознак життя. Навіть після того, як я встромила в неї по черзі ніготь, трубочку від харчового пакета й гострий кут зв'язилки.

Я прислухалася: тихо. Зовсім тихо. Ризик, звісно, був значним: а раптом прикордонники саме так, геть безгучно несуть нічну варту. Принаймні, юний сержант Плюч (наскільки я змогла познайомитися з ним зсередини вміщувача) спокійнісінько зміг би.

Але побоювання залишитися без ноги, погодьтеся, все-таки перевищували будь-який ризик. Для кого як, а мені мої ноги дорогі як згадка — і не тільки. Словом, страшенно закортіло виповзти назовні. Тим більше, що я ніколи не була біля Кордону. І вантажем мені бути страх як набридло. І взагалі...

Уміщувач, у котрий ми з Далькою вмонтували внутрішній замок зі зворотнім кодом, розкрився безшелесно й широко, наче стулки молюска тридакни з океанської екосистеми. Я вистромила голову й озирнулася навсібіч. Не побачила нічого, крім двох великих квадратів на стіні, трохи світліших, ніж темрява навколо. Біс його зна, що воно таке. Спробувала підвестися: звичайно ж, нічого не вийшло, поки не здогадалася пальцями розігнути ліву ногу й зафіксувати її так, як вона зазвичай має стояти. Спираячись на праву, начебто поки що мою кінцівку, підвелася — й відразу ж захиталася, розмахуючи руками в пошуках рівноваги. Добре, що не гримнулася на повен зріст, перебудувши всіх, кого лише можна.

Очі помалу звикали до темряви. На тлі квадратів

з'явилися темні силуети, схожі на рослини, але чомусь у великих горщиках. А навпроти — ліжко, на ньому хтось спав, тихо, без хропіння. У дивних білуватих відблисках світла з квадратів було не зрозуміти, хто саме спить — якщо він, звичайно ж, наш. Нікого з прикордонників я не знала в обличчя, лише за голосами.

Я зробила крок; переставляти занімілу, немов прироблену до тіла ногу було навіть прикольнo. Однак наступної миті нога почала оживати й нагадала про себе ніби й не бодем, але таким нестерпним відчуттям, що я мало не зашипіла вголос. Знову ледь не гримнулася на долівку. Зціпила зуби, якось дісталася стіни й ухопилася за виступ, на якому справді стояли горщики з рослинами.

«Вікна», пригадала я з годин доглобальної архітектури. Ось що воно таке, оці квадрати. А виступ, відповідно, називася «підвіконня».

Тим часом ставало дедалі світліше. За вікном уже можна було дещо розрізнити, і я прилипла носом до прозорого склопластику. На дотик він виявився дуже твердим і холодним, але то дурниці.

Там, за вікном була екосистема! У тьмяному сірому світлі простягали гілки дерева, — великі, справжні, і я відразу ж упізнала за формою листя липу і ясен. Листя ворушилося, як живе, і я здогадалася, що дме вітер. Повз дивну перегородку (таке враження, що її робили не з пластику, а з живих гілок дерева!) пробігла тварина собака з піднятим догори кружалом хвоста. Якщо чесно, то з уміщувача мені здавалося, що з таким голосом вона має бути щонайменше удвічі більшою, — але може, це інший со-

бака? Під ясенем виднів маленький блок із круглим отвором, де він, судячи з усього, жив: тільки кудлате кружало смішно змахнуло ззовні.

Небо за деревами почало набувати жовтуватого й рожевого кольорів, і це було дуже гарно. На вертикальну палицю посередині перегородки (також, здається, дерев'яну) застрибнула велика пташка із розкішним хвостом. Задерши голову, дзвінко загорланила: з її крику я пригадала, що ця пташка називається «півень» і що вона самець.

Страшенно захотілося туди, на свіже повітря. Але було вже так світло, що кожен, хто вийшов би вслід чи бодай виглянув у вікно, миттю застукав би мене. До того ж я пригадала, що крик птаха півня, крім усього іншого, має ще й сигнальну функцію, щось на зразок психобудильника. Зараз усі попрокидаються, і... Словом, час назад, до вміщувача.

Обернулася. Тепер можна було спокійно роздивитися кімнату, темну й тісну, без жодного монітора. Майже весь простір займав прямокутний стіл: аж дивно, що я не зіткнулася з ним, коли кульгала до вікна на одній нозі. У стіні стирчали одностулкові двері, поруч був складений експедиційний вантаж на чолі з моїм дотепер розчиненим вміщувачем, сплющеним, наче здохлий молюск без мушлі. Біля двох інших стін стояли ліжка; люди, що на них спали, й не думали якось реагувати на півнячий крик. Не прикордонники, вирішила я. Наші.

Тихенько, навшпиньках, — нога вже слухалася беззаперечно, як рідна, — я підійшла ближче, щоб роздиви-

тися тих, хто спав. Один із них був Вінс; навскоси чиркнула поглядом по його заспаній фізіономії з привідкритим ротом і, не затримуючись, пішла далі.

Інгар.

Треба ж таке — виявляється, це його я кілька хвилин тому не впізнала у темряві. Інгар лежав дуже прямо, до підборіддя вкритий якимсь незрозумілим, певно, що не одноразовим укриталом, під яким можна було простежити обриси страшенно довгих рук і ніг. Світло, що падало з вікна, ділило його обличчя на дві половини, розрізані чітким профілем. Дальша — чорна, немов вирубана з каменю доглобальна скульптура. А та, що ближче, здавалася м'якою, тендітною, майже безахисною. Трохи вигнута лінія вуст... півкруглий малюнок ніздрі... повіка з пухнастим напівмісяцем вій... брова — немов простерте крило втомленої птахи чайки...

Інгар ворухнувся, і я відсахнулася.

Поспіхом, забувши про обережність, кинулася до речей і стала всередину відкритого вміщувача. Тепер лише присісти навшпиньки, звести половинки над головою, закодувати, набути пози ембріона...

З різким стукотом розчахнулася єдина стулка дверей.

— Підйом! — громовим шепотом гаркнув Роб, і в ту ж мить Інгар і Вінс разом підстрибнули на ліжках.

— Отже, так, — заговорив мій брат страшенно швидко. — Скоренько збираємося й тікаємо. Змінився патруль, один з їхніх мене добре знає. Будемо переходити на іншій ділянці. Ну, хутко!..

...Потому, прокручуючи всю цю сцену в пам'яті, я зметикувала, що, в принципі, в мене ще був час на те, щоб запакуватися до вміщувача. Принаймні, ті півтори секунди, поки Роб казав усе це, а Інгар з Вінсом намагалися спросоння зрозуміти його слова. Не знаю, чому так вийшло. Звідки він узявся, цей ідіотський ступор, що примусив мене так і стояти слупом посеред експедиційного вантажу, на який от-от усі обернуть свої погляди...

І обернули.

* * *

— Малося на увазі — ми нелегали, — пошепки розповідав Вінс, крокуючи поруч мене. — Ну, контрабандисти, торгівці зброєю. Робні... твій брат... він казав, що ці, з застави, зазвичай погоджуються на долю. Нас би провели мало не до самого кордону і, найголовніше, не стали б доповідати керівництву. А стосовно санекоінспекції вони зобов'язані доповісти. І це погано. Коли з'ясують, що ми самозванці, за нами відразу ж вишлють погоню.

— А що вчинив Чомскі?

— Професор Чомскі? Напевне не знаю... Мабуть, щось наговорив про експедицію... чи просто сказав щось занадто інтелектуальне. В цілому, був невідповідним. Він же вчений, інтелігент...

Я тихенько присвиснула. Найсмішніше, що у Вінсовому голосі не було ані краплі іронії. А взагалі-то в моєму положенні не слід, мабуть, ні сміятися, ні тим більше свистіти. Так само, як і заглиблюватися в інтелігентність

похмурого професора (!!!) Чомскі.

Роб сказав, що мене вб'є. Він був цілком серйозний. Просто зараз – трохи зайнятий.

Ми поспішали: до вечора треба як мінімум перейти через умовний кордон ділянки. У Прикордонні, казав Роб (у Вінсовому переказі), з давніх-давен робилося бозна-що, ніякого порядку нема й близько, і якщо ми встигнемо пройти територію, контрольовану цією заставою, то все ще може бути добре. Тому не варто дозволяти собі навіть привалу на обід; перед походом Чомскі роздав усім по енергетичному комплекту, який слід було спожити в дорозі, не зупиняючись. Наділяючи мене порцією, скривився так, ніби його примусили випити літр натуральної кави без цукру.

А взагалі професор (!!!) тримався, ніби нічого не трапилося, крокуючи в кінці колони. Все правильно — роль шкідливого елемента у нашому малому соціумі була благополучно передана мені. Дуже вчасно для декого.

До речі, все одно незрозуміло, чому Роб не викрутився там, на заставі. Ну, набрехав би прикордонникам, що цей ідіот Чомскі намагається їх обдурити, оскільки в своїй глупоті не розуміє, що з місцевою владою треба то-варитишувати... Невже мій брат не зміг би цього зробити? Цілковитий нонсенс, що здавався логічним лише жовторотому Вінсові.

І ще Інгарові; проте Інгар — інший. Він абсолютно вірить людям, яким довірився... тавтологія виходить, але це несуттєво.

Інгар...

Він ішов попереду, поруч із Робом, який вказував дорогу. Жодного разу не обернувся. І не сказав мені ані слова.

Розмовляв зі мною тільки Вінс. Хоча й пошепки, але дуже демонстративно, всім своїм виглядом показуючи, що не відвернувся од мене навіть у ролі шкідливого елемента. Чесно кажучи, це мене трохи збивало з пантелику. Хотілося послати його подалі, але я стримувала себе. Як-не-як, а він володів деякою цінною інформацією. І охоче нею ділився:

— Тепер доведеться переходити кордон на високогірній ділянці, найважчій, там на тридцять кілометрів жодної застави, тому що місцевість неприступна. Але твій брат казав, наче знає таємні стежки... Зате потім спустимося й потрапимо відразу на узбережжя! На Південний Гауграз, уявляєш?!

Я уявляла собі дуже туманно: адже на годинах екогеографії про Гауграз мовили лише те, що він є і розташований на таких-от координатах, а будь-які запитання на цю тему Лекторина ігнорувала. Втім, особисто в мене не було бажання їх ставити... Але вдавати з себе чайника на Вінсових очах я, звісно, не стала: до того ж, що тут складного? Коли є Південний Гауграз, то є й Північний, а також, мабуть, є Західний, Східний, і, можливо, Центральний. Елементарно і запам'ятати не важко. А там подивимося.

Під ноги втрапила каменюка, і я мало не зарила носом, обтяжена навішеним на мою спину експедиційним вмішувачем. Вінс бідну годину намагався його в мене відібрати, поки Чомські не наздогнав нас і не пояснив йому

барвисто (геть не звертаючи на мене уваги), що такому здохлякові й самому дай бог дотягти. Але зараз прийшов зоряний час Вінсового лицарства: вчепившись у мій лікоть, він справді не дав мені впасти, — хоча в якийсь момент здалося, що ми от-от удвох перерахуємо всі каменюки на цій дорозі.

Подивився на мене з блаженною усмішкою: відважний переможець сили тяжіння, блін. Я нічого не сказала.

Інгарова спина все ще була попереду. Спокійна й цілеспрямована.

А дорога, й без того незручна до неможливого, нерівна й кам'яниста, почала до того ж помалу підійматися під кутом не менше п'ятнадцяти градусів. Ні, я, звичайно, не очікувала, що в прикордонній екосистемі покладене ковзальне покриття; але ж не настільки! З'ясувалося, що мандрувати у вміщувачі, незважаючи на позу ембріона, набагато приємніше, аніж тягнути його на собі: і чого це вони, питається, в нього напхали на моє місце?!... Тепер я спотикалася на кожному кроці, а Вінс, котрий певний час тримав мене під руку, нарешті збагнув, що має біля мене вигляд не лицаря, а вантажу на буксирі, й відчепився. Хоч щось приємне.

Праворуч і ліворуч від так званої дороги вивищувалися вапнякові брили, подібні на скам'янілі клапті одноразової постелі, подекуди між ними траплялися й гостроверхі гранітні скелі. Із щілин виглядала суха трава, ще подекуди визирали малі кущі; а з тварин я помітила лише сірих пташок і кілька разів — коричневих ящірок, що гасали від однієї розколини до іншої, як у стрілялці на

останній швидкості. В цілому, доволі скупа екосистема, нічого надприроднього. Ось тільки повітря...

Повітря тут не лише рухалося, але й мало запах! Точніше, цілий букет запахів якихось невидимих трав, квітів, пилюки, вапняку й сонця. Нічого спільного з ароматиком для атмосфери, навіть із найдорожчим. Від цього повітря крутилася голова й хотілося викинути щось таке божевільне. Наприклад, кинути к бісу оцього вмішувача, наздогнати Інгара й, підскачавши, обійняти його за плечі...

Звісно, він би мене не зрозумів. Як не зрозумів — ну зовсім не зрозумів!!! — для чого я взагалі потяглася за експедицією. І розсердився. І тепер не хотів мене помічати.

Вінс безнадійно залишився позаду, про що я вже потихеньку починала шкодувати. Зрештою, його набридливий шепіт над вухом був кращим, ніж геть нічого. Екосистема не видавала жодного звуку, коли не зважати на шерех дрібних камінців і сухої трави під ногами; тиша додатковою вагою лягала на плечі. Зібравшись із силами й духом, я пришвидшила кроки — і майже наздогнала Інгара з Робом. Просто щоб чути чийсь голоси.

— ...не збираюся тебе засуджувати, Робні. Я про інше...

— Ще трохи — і сам повірю, що ти тут з інспекцією, докторе Валар.

— І все-таки. Ти не відповів мені.

— А що тут відповідати? — обидва говорили уривчасто, в такт крокам, але Роб — колючіше, зліше. — Якщо є попит, то буде й пропозиція. Давній економічний закон. І не вдавай, ніби не розумієш.

— Але де вони беруть зброю на продаж?

Роб знизав плечима, зручніше розподіляючи на спині присоски вміщувача. Ухильно:

— Через різні канали... Не так давно закінчили патрати один склад у Західному Прикордонні, покинутий, ще доглобальний... надовго ж його вистачило, еге? І таких подарунків на цих нічийних землях ще завалися. Адже смертовикам багато не треба. Ти їм — доглобальне барахло, а вони платять, як за найновіші розробки... хоча нова зброя все одно дорожча.

— І ти береш участь у цьому... — мій брат повернувся гнівним профілем; Інгар замовк. — Гаразд, не буду. Але я особисто не вірю у ці байки про покинуті склади. Хтось виробляє зброю для них. Хтось має з цього зиск.

— Я тобі про те саме. Хтось і енергокомплекти на кордон постачає, і не лише нашим. Смертовики також, уяви собі, хочуть їсти: попит. Економічні закони, проти них не попреш. Хоча ти в нас тепер хто?... — Роб усміхнувся, — гуманітарій...

— А ти цинік. Цього не можна так залишити.

— А ти подай скаргу до Глобального парламенту. Мені що до того?

Він закрокував швидше, але Інгар наздогнав його — за кілька довгих кроків. От лише я тепер мало що розбирала з їхньої розмови:

— ...і знати не хочу. Якщо я й пішов... то єдине...

— ...не те, що ти думаєш... про Гауграз... твоє життя... ніхто краще за тебе...

— ...не вмієш обманювати, Інгаре... моє життя у спокої!..

— ...я не...

Я прискорила кроки, майже побігла, збиваючи к бісу дихання. Ще трохи — спечуся й відстану, плентатимусь в хвості, як Вінс, і Чомські мене підганятиме в'їдливими жартиками. Але зараз мені було треба чути. Хоча вони й не звертали на мене уваги. Навіть — тим більше.

— ...не наймався. Переведу через кордон — і все.

— Трошки не так, Робні, — Інгар говорив, не підвищуючи голосу, наче й спокійно. — ми ж домовлялися, що ти будеш провідником експедиції від початку й до кінця. Забув? І повторюю: я розраховую на твою допомогу в дослідженнях.

Роб реготнув:

— У якості їхнього об'єкта? Не сподівайся.

— Ні, єдиної відомої мені людини, котра зуміла стати хоч трохи своєю на Гаугразі.

— Вважаєш, у цьому є твоя заслуга?

— Ні. Я так не вважаю.

Раптом Інгар помітив мене. Не обертаючись, спиною, вже не знаю, чи за відлунням моїх кроків, чи за нерівним диханням. А втім, сама ідіотка — наступати їм на п'яти і ще на щось сподіватися... Інгар не замовк. Але наступні слова сказав зовсім по-іншому:

— Я взагалі не думаю, що зараз є сенс це обговорювати.

— Маєш рацію, — мій брат заговорив голосніше. — Чомські! Тут ліворуч!

Убік від так званої дороги плутала стежина, ледь-ледь помітна у траві й зовсім непомітна поміж валунами

й скелями. Наша група розтяглася ланцюжком: попереду Роб, за ним Інгар, тоді я, далі Вінс, що підійшов до мене впритул, і останній Чомскі. А я ж могла опинитися поміж Вінсом і похмурим. Запросто.

Інгарова спина прямо переді мною. Так, що відчувався запах — не поту, а якогось сухого й пряного аромату. Я загадала: якщо Інгар бодай ледве-ледве, учверть оберта поверне голову... що тоді все буде добре. Завжди.

І боляче зашпорталася об камінь.

* * *

— Туди не можна йти.

Стіна навпроти спершу здалася мені нормальною, зі статичною заставкою на моніторі. Але потім я розгледіла — ніякий це не монітор, а щось на зразок ковзального покриття з химерними візерунками й білим птахом посередині. Килим, пригадала я. Причому, зважаючи на орнамент, натуральний гаугразький артефакт.

Господаря чомусь звали Сивим; ну й імена у цих прикордонних. Він і справді був сивим. Сухенький дідусь, схожий на ящірку з місцевої екосистеми. Він добре знав Роба.

— Чому це раптом? — поцікавився мій брат.

— Не можна, — повторив Сивий. — Була передислокація, і де тепер стоять загони, чорт ногу вломить. Наші поки що не вивідали.

— Твої хлопці? Нізащо не повірю.

— Моя справа — попередити...

Скрипнули вузькі входні двері. В отворі з'явилася господиня, дружина Сивого, літня й дуже велика жінка. Поміж її ногами прослизнула якась сіра тварина з довгим пухнастим хвостом. Я її не пригадала — навіть тоді, коли вона пробіглася через усю кімнату, присіла на задні лапки біля моїх ніг і, відштовхнувшись, м'яко застрибнула мені на коліна.

Я мало не скрикнула. І скрикнула б, якби не Вінс. Він сидів поруч, на дерев'яній лаві, і водночас зі стрибком тварини відсахнувся убік. Теж мені, лицар, я усміхнулася, і це трохи стишило стрес. Тварина на моїх колінах видавала дивні звуки, схожі на буркотіння старої моделі персоналу, що завантажуються.

— Він не кусається, — переконливо проказала господиня. — Можеш погладити, не бійся. Ти взагалі хто?.. хлопчик чи дівчинка?

Вінс нервово гмикнув.

— Хлопчик, — виклично мовила я.

— Це моя сестра, — похмуро пояснив Роб. — До речі, Сивий, я маю до тебе розмову щодо неї. Вийдемо, перекуримо?

— Перекуримо! — погодився господар. — Справа добра...

Обоє разом підвелися й попрямували до дверей, що вели, коли я правильно пам'ятала, на ганок. Це така до-глобальна архітектурна примочка, якщо хто не знає... загалом, не має значення. Там, на ганку, залишився Інгар. Півгодини тому, покидавши вміщувачі додолу, всі ми увійшли до цієї прикордонної халупи, страшенно задоволені

довгоочікуваним привалом, — а він, нічого не пояснивши, присів на сходинку ззовні. І зараз, коли прийшла господиня, я була подумала, що це, нарешті, він...

— Ти вже пробач мені, — мовила дружина Сивого. — У вас, міських, такі зачіски, що відразу й не зрозумієш... Погладь його, погладь. Туманчик — він хороший.. За вушками почухай, він любить.

— Кішка? — напівствердно запитав Вінс. Потягся й собі до вух Туманчика, але напівдорозі передумав.

Господиня образилася:

— Kit!

Тварина скрутилася клубочком і заплющила очі, не припиняючи буркотіти, неначе завислий персонал. Я торкнулася її шерсті — на дотик вона була м'яка, шовковиста й трохи вібрувала зсередини, — тоді сміливіше провела кілька разів долонею від маківки до хвоста, але торкнутися до вух таки не ризикнула. Як би ото скинути його на підлогу?

Дуже не люблю, коли розмови «щодо мене» йдуть поза моєю присутністю.

Похмурий Чомскі, сидючи на лаві навпроти, під килимом, втупився перед собою. На мене. Чи на Вінса. Чи на kota, — важко було зрозуміти. І ще важче вгадати, що він собі при цьому думав.

Прикордонна жінка між тим уже ладнала стіл. Натуральними продуктами, які я ненавиджу з дитинства. Купка яєць в шкаралупі, огірки, помідори, миска з — фе! — квашеною капустою. Товсті-претовсті шматки білого хліба. Тоді господиня налила в різнокаліберні склянки й

горнята найгидкіший у світі напій — молоко, а в маленькі скляночки, яких чомусь виставила на дві менше, — незрозумілу каламутну рідину. Над величезною півкруглою посудиною, закутаною в багаторазовий рушник, курилася пара: що там було, я могла хіба здогадуватися.

— Ну, де вони там? — ні до кого особливо не звертаючись, запитала господиня.

— Я покличу! — скочив на ноги Вінс.

Я хотіла розсердитися — тільки його там не вистачало, ну завжди він встрягає куди не слід! — але в цей момент кіт Туманчик нашорошив вуха, повернув голову на звук і граціозним рухом перескочив на Вінсові коліна.

У нього — мається на увазі, у Вінса, який гепнувся назад на лаву, — став страшенно цікавий вираз обличчя. От лише мене цікавило зовсім інше.

Підвелася й мовила швидко:

— Я.

* * *

Коли я вийшла на ганок, ні Роба, ні Сивого поблизу не було.

Але Інгар — був!

Він стояв біля паркану, не плетеного з гілля, як на заставі, а складеного з білястих шматків вапняку з прошарками якогось темного матеріалу. Паркан сягав Інгарові грудей; він трохи зігнувся, спираючись підборіддям на складені руки, й дивився кудись удалину. І не помічав мене — навіть коли я підійшла впритул.

Я простежила за його поглядом. Там, далеко, небо затягли хмари, і сонце проглядало крізь них тьмяним не-виразним колом. Низько, отже, вже вечір; я дуже швидко навчилася визначати час доби за положенням сонця. Біля самого горизонту хмари щільнішали, ставали гостровер-хими й багатоповерховими, немов стереозаставка на мо-ніторі...

Інгар обернувся, і в той самий момент я здогадалася, що ті хмари — це гори.

— Юсто, — промовив він. — Тебе прислали по мене?

— Ніхто мене не прислав, — буркнула я. — Я сама.

— Хвилину.

Він став спиною до паркану, сперся на нього, підвів голову догори. Спокійний і відсторонений, ніби насправді його й не було тут узагалі. І тому здавалося, й далі геть мене не помічав.

Я вирішила, він більше нічого не скаже, — мабуть, надто розсердився на мене за того вмішувача й ніколи мені не пробачить. І сама мовчала також. Вечір був теплий і задущливий, ніби в блокові забарахлив атмосферон.

— Бридко, — раптом стиха мовив Інгар. — Навіть не думав, що це так бридко... брехати.

І рвучко відштовхнувся від паркану:

— Треба йти.

— Не треба, — мовила я.

Інгар зупинився й подивовано глянув на мене: так, немов щойно помітив, визнав моє існування. Я показала на гору наших умішувачів біля ганку й пояснила свою думку:

— В мене ще залишилося повнісінько комплектів. А там дають капусту і це, як його... молоко.

Він розсміявся. І відразу став років на п'ятнадцять молодшим — хлоп'ячі щілинки очей у густих віях під чаїними крилами:

— Я в дитинстві також терпіти не міг молоко.

За «в дитинстві», мабуть, варто було образитися. Але потім Інгар сказав таке, від чого все, хоч трохи подібне до образи, вивітрилося, немов та гірська порода, з якої в результаті утворився тутешній вапняк:

— Юсто, давай пройдемося.

...Стежина йшла вперед кроків на тридцять, тоді ховалася за валуном, подібним на кота Туманчика, який звернувся калачиком, і знову вихоплювалася на очі вже далеко, та й то коротким клаптиком, що ховався в камінні. Але насправді вона, звичайно ж, ішла набагато далі, а можливо, добігала й далеких гір на обрії.. Вони видніли тепер чітко, темною зигзагоподібною лінією. Сонце, що пірнуло за неї, підсвічувало наостанок ліловим і малиновим нижній край пір'їстих хмаринок.

— Гарно тут, — мовив Інгар.

Я кивнула — про всяк випадок. Взагалі-то не зовсім зрозуміло, що такого гарного в Прикордонні. Хіба що повітря... у сутінках його неймовірний запах став ще гострішим. Провокаційним, як ота «камасутрівська» заставка, яку я перед від'їздом витерла зі стін.

Цікаво, хто це тоді зв'язив Інгарові — у «Перфомансі»?

— А завтра на цю годину... якщо пощастить, — замислено промовив він; запнувся, помовчав. — Ти коли-не-

будь бачила море, Юсто?

— Бачила. Тільки... загалом, це було давно.

У сутінках не розгледіти, чи справді він усміхнувся. Але швидше за все, так: мовляв, яке може бути „давно“ в твоєму віці, дитино... Прикусила язика, відчуючи, як червоніють яскраво щоки: хотілося б знати, воно дуже помітно – чи можна списати на захід сонця?

— Робні збирається залишити тебе тут, — сказав раптом Інгар.

— Що?!

Від несподіванки я загальмувала й спіткнулася. Хоча теж мені, велика несподіванка... могла б і сама здогадатися.

Інгар підтримав мене за лікоть:

— Власне, він уже домовився з Сивим, — голос у нього був рівний, майже без виразу. — Але начальник експедиції все-таки я. А я вважаю, що ти маєш право... право голосу в цьому рішенні.

Я злісно посміхнулася:

— Я проти. Це щось змінює?

— Гадаю, що так.

Ми саме дійшли до валуна, що скрутився у висохлій траві калачиком, немов кіт Туманчик. Інгар зупинився, присів на його сіру спину. Стежина звідси тікала донизу й видніла далеко, тонка й звивиста. Але наша прогулянка, схоже, закінчувалася тут.

Сонце нарешті сховалося, і хмарини без підсвітки знову почали вдавати з себе гори — і навпаки. З усіх боків голосно шурхотіли комахи прикордонної екосистеми. Я

торкнулася пальцями спини каменя: тепла. А повітря зробилося прохолоднішим... і геть збожеволіло. Разом зі мною.

Я раптом подумала, що зараз, коли Інгар сидить, можна запросто обійняти його за плечі. Навіть не треба підстрибувати чи ставати навшпиньки.

— Розумієш, Юсто, — заговорив він. — Я завжди вважав, що врятував його... твого брата. Гарно звучить, еге? Але коли поглянув уважніше на його безглузде життя... так, Юсто, безглузде. Не можна будувати своє життя лише на тому, щоб довести усьому світові своє право на свободу. А Робні... він не може інакше. Через мене.

Я хотіла заперечити. Що Роб живе так, як вважає за потрібне. Що він нізащо не пішов би з Інгаром у цю експедицію, якби не був.. так, вдячним йому. За те рішення, яке, як би там не було, справді змінило його життя. Хоча в цьому він ніколи не зізнається.

Подумала, що з мого боку було б негарно його вказувати.

Промовчала.

— Отже, тепер я набагато обережніше вирішую за інших, — усміхнувся Інгар. — Але Робні має рацію. Тобі справді краще залишитися тут, у Сивого. Поки ми не повернемося.

Звичайно, він і сам не вірив, що я погоджуся з ним. Настільки, що навіть не навів жодного аргументу на користь цієї чудової пропозиції. Просто сидів і чекав на відповідь.

І в якусь мить мені захотілося відповісти «так». Аби здивувався. Аби ошелешено глянув на мене, звів брови рухом чайки на зльоті. Припустився, нарешті, думки про

те, що я дещо більше, ніж дурненька неповнолітня авантюристка, котра скрутилася літерою «зю» у вміщувачі, щоб узяти участь в експедиції дорослих людей...

Дорослих людей... А Вінс?!

Його Інгар взяв із собою, зробив повноправним членом експедиції. Не вважаючи ні дурненьким, ні неповнолітнім. Кирпатого здохляка, з якого я завжди знущалася, скільки себе пам'ятаю. І що тепер: він піде з усіма далі, до кордону, на Гауграз! — а я залишуся?!!

Інгар дивився вниз, торкаючись довгою травинкою кінчиків своїх уніходів. Неймовірного розміру, більше обох моїх, якщо поставити їх один за одним...

Я рішуче покрутила головою. Власне, він міг би й не побачити.

Побачив. І кивнув, отримавши очікувану, стовідсотково прораховану відповідь:

— Гаразд. Але з братом, — Інгар звів погляд, і в ньому стрибнули насмішкуваті вогники, — розбирайся сама.

Я змахнула рукою: вже хто-хто, а я ніколи в житті не боялася Роба.

— Знаєш, Юсто, — мовив Інгар, і голос його був легким, наче хмаринка, — я впевнений, що все буде добре. Інакше, звісно, нізащо не взяв би ані тебе, — він з розумінням усміхнувся, — ані Вінса. На той Гауграз, що живе в нашій глобальній суспільній свідомості — не взяв би. Але того Гаугразу просто не існує.

— Як це?

— Є міф. Дуже переконливий, оскільки за нього стільки століть гинуть люди. А щоб міф такого рівня жив

довго, йому й потрібні постійні людські жертви, це закон. Замкнене коло, розумієш? Наглухо замкнене, як кордон Гаугразу. Саме тому я й переконаний, що там, за ним, — зовсім інше...

— Що? — я підступила ближче до нього. На один маленький крок.

— Подивимось. Хоча можна передбачити з досить значною ймовірністю. Ти колись вивчала історію догLOBALьних народів?.. втім, коли не помиляюся, в загальній лекційній програмі такі години не передбачені. Тільки як факультатив чи вузька спеціалізація, та й то не особливо заохочується... так от. Колись Гауграз був звичайною доглобальною державою, як і тисячі інших. З більш-менш нормальними міжнародними зв'язками... розумієш, що це таке? І якби не сукупність деяких історичних фактів, плюс особливості менталітету, котрі призвели до хворобливого сприйняття категорії свободи... Довго пояснювати, краще, коли повернемося, вступай до мене на кафедру, як Вінс. Втім, до того часу ти й сама будеш знати про Гауграз більше за будь-якого академіка у всьому Глобальному соціумі.

Я підступила ще ближче. Його плечі — на рівні моїх грудей. Лише підняти руки... А якщо він не зрозуміє, то так йому й треба.

Але він зрозуміє.

— Там живуть майже такі самі люди, як і ми, — сказав Інгар. — Не смертовики, не чудовиська — люди. З ними цілком можна знайти спільну мову. Мені здається, Робні, твоєму братові, вже колись це вдалося...

Я не хотіла говорити про Роба. Я вдихнула побільше божевільного повітря.

Невидимі комахи відчайдушно скреготіли в темряві.

Отут він і підійшов — нечутно й непомітно, немов розвідувальна програма, — похмурий як завжди, професор (!!!) Чомскі. І, звично ігноруючи мене, нагадав керівникові експедиції, що ночівлі, як і домовлялися, не буде. І що час було б командувати виступ.

Керівник експедиції слухняно кивнув і підвівся з валуна.

* * *

Були зірки. Дуже близько.

Я час від часу задирала підборіддя й намагалася упізнати сузір'я, завчені на годинах астрономії; щось у мене виходило. Оріон: три зірки в ряд — його пояс, ще три перпендикулярно донизу — меч. Червона зірка праворуч згори, тобто Оріонове плече, називається дуже гарно: Бетельгейзе... Так, якщо хтось не знає: в усіх сузір'їв і в деяких зірок є власні імена, які мають коріння у доглобальній міфології. Так цікаво! А Інгар напевно ще й може розповісти, що вони означають. Он ту яскраву-преяскраву білоблакитну зірку звати Сіріус. Начебто.

Запитати в Інгара не можна. Не можна взагалі когось про щось запитувати. Чи просто щось сказати. Чи навіть видати хоч якийсь найменший звук. Так наказав Роб: інакше, на його думку, кордону нам не перейти. Особисто я вважала, що цілком можна дозволити собі пере-

мовлятися пошепки — адже сам казав (якщо Вінс нічого не переплутав), наче на високогірній ділянці нема жодної прикордонної застави на тридцять кілометрів, а ми ще й ідемо таємною стежиною.

Останніх півтори години стежка впевнено дерлася вгору. Інколи під невеликим кутом, градусів тридцять, тоді раптом значно крутішала, подекуди даючи майже прямовисні східці, на які доводилося спочатку ставити вмішувач, а вже потім залізати самій. Дуже-дуже рідко вона робила вигляд, що пірнає униз, але ненадовго й не-переконливо. З обох боків часом вистрибували скелі й просто великі каменюки. Я вже вмудрилася разів зо двадцять зашпортатися і, здається, збила собі всі пальці на ногах навіть крізь амортизаційні уніходи.

Холоднішало. Я починала шкодувати, що перед виходом не одягла запропонований Вінсом термокомб із диким візерунком. Згодився б. Небо морозно пощипувало після сильної енергогранули: Роб сказав, що нам повинно їх вистачити, щоб нормально провести цю ніч і половину наступного дня без сну. Виспимося на Гаугразі, він знає там місце.

Оглушливо скрекотіли комахи. Тоді поснули. І наші кроки перестали бути безгучними.

Гори нависали тепер просто над нами, і не було ніякої змоги сплутати їх із хмарами. Які смутно білили в темряві, наповзаючи на вершини, наче клапті постелі на переповнений анігілятор. Цікаво, як воно там, всередині хмар? Адже ми там будемо. Коли заліземо на якусь вершину...

Моїм орієнтиром була Вінсова спина — у тому са-

мому дико-візерунчастому термокомбі; аж дивно, як добре він маскувався під ніч. Інгара, котрий ішов попереду, услід за Робом, я вже майже не бачила. Професор (!!!) Чомські, як завжди, рушив останнім, неприємно свердлячи мені поглядом спину.

Напружуючи зір, я вдивлялася в темряву. Звісно, нічого не бачила, — адже Вінс не прозорий, а скелі з краю стежини тим паче. Тоді зробила крок уперед і відсунула його вбік зі стежки, не надто переймаючись, чи не загримить він до біса об граніт. Не заgrimів; лише обернувся й запитально витріщився на мене величезними очиськами. Подавати мімікою сигнал у відповідь я не стала.

Попереду на стежині зійшлися дві фігури. Висока й вузька — Інгар. Приземкувата й квадратноплеча — Роб. Здавалося, вони про щось потай сперечалися, то дивлячись один на одного, то обертаючись уперед у напрямку нашого шляху. Ось Інгар підняв руку, вказуючи туди, а Роб відповів різким жестом; не зовсім зрозумілим, але в принципі здогадатися можна.

Я простежила поглядом за Інгаровою рукою. Там, трохи вище по схилу, місцевість утворила невеликий видолонок, з якого визирав край ребристого склопластикового даху, виблискуючи під зірками. Блок. Дуже схожий на ту базу, де ми з батьками жили на морі...

Тишу порушив короткий шепіт Роба. Одне-єдине лайливе слово.

Вінс досі спантеличено блимав очиськами. А я вже зрозуміла, що це таке. Адже Інгар розповідав тоді, у «Перфомансі»...

Бункер. Загін.

Була передислокація, пригадала я слова Сивого. Отже, Робова таємна стежина — вже ніяка не таємниця, а якраз навпаки — передній край кордону. Набагато гірше, ніж наскочити на заставу...

Тим часом Роб — чи все-таки Інгар? — щось вирішив. Спочатку мені здалося, що ми повертаємось: обидва розвернулися на сто вісімдесят градусів, потурили Вінса, і я, також обернувшись, побачила попереду, звичайно ж, спину Чомскі. Але, пройшовши кілька десятків метрів, похмурий раптом опинився до мене обличчям та командним жестом примусив повернути назад.

Між двома скелями вище людського зросту пірнала вбік вузьенька стежка, більше схожа на розколину. В ній уже зникли Інгар і Роб. Вінс, озирнувшись від скелі, простяг мені кінець тонкого шнура, пропущеного через спеціальне кільце на поясі його комба. У мене нічого подібного, ясна річ, не було, і кілька секунд я тупо крутила шнур у руках, поки професор (!!!) Чомскі не відібрав його. І, просто обв'язавши мене навколо талії, закріпив у себе на поясі.

Ми пішли в обхід.

* * *

Потім я так і не змогла пригадати того моменту, коли почалися постріли.

Ми дряпалися на скелі й спускалися в ущелини; цей шлях ніяк не можна було назвати стежиною, навіть най-

таємнішою, і камені, місцями вкриті кригою, вислизали з-під ніг — у Вінса частіше, ніж у мене, і тому доводилося його підсажувати й страхувати, коли він мало не летів у прірву, — і не було більше ніяких сил, і крутилася голова чи то від розрідженого повітря, чи то від побічної дії енергогранули... Тоді почало світити, і крижана плівка нестерпно, до сліз, засяяла перед очима... А тоді...

Я погано пам'ятаю. Я не відразу здогадалася, що це таке: в «Атаці гаугразьких смертовиків» зовсім інший звук... Я взагалі нічого не зрозуміла — поки на мене не впав, втративши опору, Вінс; з кільця на його поясі звивався короткий шмат шнура. Поки Чомські, сіпнувши шнур на себе, не збив мене з ніг, не протягнув нас по гострому камінню, під прикриття величезної, навислої під гострим кутом скелі...

Я кричала. Намагалася вирватися, і мотузка боляче врізалася в тіло через комб — там потім ще довго виднів синьо-багряний пояс на оголеній шкірі... Щось верещав Вінс, а Чомські навалилися згори всією своєю вагою та зосереджено й похмуро дихав над самим моїм вухом, уривчасто випльовуючи слова, яких я ніколи не чула навіть від Роба. Я не припиняла випручуватися — якби тільки ніж, аби перерізати цю трикляту мотузку!!! — і тоді він, злегка розмахнувшись, вдарив мене по щоці.

Я вїхала скронею в граніт. Лікарі потім казали, що мені пощастило.

Не знаю, що вони мали на увазі.

Частина II

Розділ перший

— Добрий день, це справді зв'язилка Далії Прол. Я радо поговорила б із вами, але саме зараз страшенно зайнята, можливо, коханням. Залишіть, будь-ласка, свої якірні координати, й ми обов'язково з вами зв'яжемося.

— Це я, — промовила я. — Може, зробиш перерву?

Тремтлива заставка на моніторі моргнула й перетворилася на Дальчине обличчя. Судячи з його виразу, саме зараз вона щонайбільше розкладавала мультипасьянс на робочому персоналі поверх усіляких там оптичних технологій. Звісно, за шефовою спиною.

— Юсько, привіт! Чорт, ніяк не зміню відповідалку... Уявляєш, як моє сонце на неї реагує?!

— Уявляю. А діти, коли підростуть?

— Та ну тебе, доти я точно зміню... Зустрінемося, як звичайно?

— Ні, чому ж я і зв'язила. Нам поставили о пів на третю семінар із рольової взаємозалежності... а зараз ти не можеш?

— Чому ж не можу? Запросто. Це у вас, студентів, каторжне життя... Підгрібай сюди.

— Еге ж, чекай.

У ідальні Дальчиної контори я обідаю вже другий рік. По-перше, так виходить дешевше. По-друге, ми щодня можемо побалакати з Далькою, а більше ж ми ні в яких життєвих сферах уже не перетинаємося, різні вікові страхи соціуму — лопнеш від сміху, але я звикла. По-третє, там натуральна кухня. І варять пристойну каву.

Мінус полягає в тому, що треба підлітати капсулою на три рівні догори. Вертикальні зльоти я не люблю з дитинства — гірше тільки спуски вертикально вниз... Але кажуть, це гарно тренує вестибулярний апарат. І взагалі, між заняттями корисно розвіятися.

Всі мої однокашники, хто не бере з собою комплектів, обідають у «Перформансі». Я — ні. Це по-четверте.

Я приковзала до капсульного блоку. Одна його стіна безпосередньо прилягає до старої будівлі, і крізь захисний склопластик можна як слід роздивитися височезні колони, схожі на стовбури дерев сосен із тайгової екосистеми і двох мармурових левів, що стоять на задніх лапах, — от вони якраз геть не подібні на однойменних тварин. Скоріше на трохи звіроморфних гуманоїдів.

У стилізованих кігтистих лапах леви тримають щити з доглобальною геральдичною символікою. Що вона означає, ніхто не знає, але вважається, якщо перед сесією прикласти руку до щита, то здаси іспити без зайвих клопотів. Щоправда, для цього потрібно пролізти за склопластикову стіну, куди пропускають хіба що мобільні анігілятори для прибирання, та й то раз на два тижні. І як ви собі думаєте? — на першій сесії деякі хлопці з нашого курсу справді намагалися туди пролізти. Наче діти, слово честі.

Вони і є діти. Їм тільки-но виповнилося по двадцяти одному... та й то не всім.

У Дальчиній їдальні збирається солідніша публіка. Попервах Далька щиро страждала через те, що в їхньому Бюро всі такі старі, — нема з ким не те що пофліртувати, але й нормально поспілкуватися, не відчуваючи вікового бар'єру. Вінс тихенько сміявся собі у вуса (до речі, вуса йому дуже пасують). Але відтоді, як народилися діти, в неї з'явилися спільні теми для обідніх розмов із співробітниками похилого віку. Здається, їй інколи навіть цікавіше з ними, аніж зі мною.

Зараз, за півгодини до офіційної перерви, народу в їдальні майже не було. Далька замахала мені від нашого столика. У самому кутку, біля атмосферона. Він тут з лісовим ароматиком, і нам подобається.

— Привіт, як життя?

— Якнайкраще! — Далька завжди відповідає «якнайкраще» перед тим, як почати ділитися проблемами. — Слухай, я не знаю, що з ними робити. Вчора Свен дав Гунці по голові, пультом від персональчика, уявляєш собі?! А Гуна, ні, щоб дати здачі... Ти що замовлятимеш?

Їдальня в Бюро відомча, тому я не можу запрограмувати замовлення особисто. У відділі постачання в Дальки вже цікавилися, як їй з таким апетитом вдається зберегти фігуру. Хоча насправді всі все знають, звичайно. Витріщаються на мене здалеку, підсміюються, крутять пальцем біля скроні. Я не звертаю уваги.

— Те саме, що й тобі. І подвійну каву.

Далька докірливо глянула на мене: весь той час, що

я тут харчуюся, вона намагається відучити мене від кави чи бодай перевести на стандартну: Далька в нас апологет-ка здорового способу життя. Я й сама знаю, що шкідливо. Але, погодьтеся, право на слабкості — одне з найперших і невід'ємних прав громадян Глобального соціуму, включно з тими, хто випав зі своєї вікової страти... а от Вінс давно здався. За кілька місяців після весілля.

— ...і каву. Все?

— Подвійну, — нагадала я.

— Гарзд, подвійну... самогубця. Так от. Гунка реве як білуга, а Свен, що б ти подумала, відразу ж приєднується... Я прилітаю з роботи — а тут вереск на весь блок, просто жах якийсь! Як вони потім соціалізуються, не уявляю.

— Ну, це ще нескоро... А що там ваша Доглядальниця?

Підкотила ковзальна таця з нашими замовленнями. Далька взялася перекладати страви на наш столик. Вона, як завжди, замовила купу всілякої зелені й іншої рослинної клітковини. Втім, я сама полінувалася проглянути меню... і то не вперше. А тут, між іншим, чудово готують м'ясо.

— Доглядальниця... Доглядальниця зависає! Може, вона й повинна інколи роздвоюватися й випускати зайві руки-ноги, не знаю... видовище ой-ой, бідні діти. Прикол у тому, що в нас немає для неї нормального забезпечення. За скажені гроші завантажили близнюкову версію, але ж її ніхто не береться підтримувати! Це при тому, що свер-
круня задіяла усі свої зв'язки...

Далька напхала повен рот різноманітною травою й цілком перемкнула щелепи на жування. Я теж спробувала

салат: нічого, навіть смачно. Цікаво, як реагує високопоставлена пані Прол-старша на «свекруню»?.. хоча навряд чи вона в курсі. Далька ніколи не проколюється. Це навіть дивно — з її забудькуватістю. Від самого медового місяця не перепрограмувати запис на відповідальці!..

— А ти сьогодні як, летиш?

— Куди?

Я здригнулася. Мало не вдавилася салатом. Ну от, хто б казав про забудькуватість! Все через цей клятий семінар: доктореса Спіні, наша рольовичка, страшенно любить призначати їх в останній момент, щоб ніхто не встиг як слід підготуватися. Момент імпровізації, вона це любить. Хоча, може, Спініха тут ні до чого, просто я вже докотилася до підсвідомої блокади певного роду інформації... так, саме сьогодні, і майже на той самий час. А тоді, швидше за все, знову доведеться місяць чекати черги на прийом... чорт!!!

Але якщо не йти на семінар, то рольовичка знизить семестровий бал. Предмет не профілюючий, але все одно: у мене з'являються шанси лише з бездоганним атестатом. Як воно все не до речі..

Може, він таки змилосердиться й піде назустріч?.. маячня, звісно, ненаукова фантастика. Та варто спробувати.

— Як воно все невчасно, Далько... Добре, що ти нагадала. Зараз зв'яжуся.

... — Приймальня полков... — цвірінькнула Секретарка. — Добрий день, панно Калан.

Вона вже давно ідентифікувала моє обличчя.

— Добрий день. Перепрошую... — я намагалася тримати зв'язилку так, аби не засвічувати інтер'єр Дальчиної їдальні, мало там що. — В мене виникли непередбачені обставини. Дізнайтеся, будь-ласка, у полковника, чи не можна перенести зустріч на інший час. Найкраще було б на завтра.

Аж закашлялася від власного нахабства. Далька робила мені страшні очі, та й уся їдальня, схоже, почала косувати в наш бік. Я розізлилася. Пофіг!..

Поки секретарка зв'язила шефа через селектор, я спокійнісінько активувала конспект-панельку й зазирнула у розклад: завтра на приймальні години накладалася лекція із порівняльної політології. Дурниця, запросто завантажу окремих пакетом.

Зв'язильний монітор блимнув привітним комп'ютерним обличчям:

— Панно Калан, полковник чекає на вас завтра о чотирнадцятій нуль-нуль.

— Дякую.

Конспект-панель тупо світилася перед очима; я блимнула, ледве розпізнаючи літери й цифри. Навіть, можливо, встигну на лекцію. Сказитися можна. Не інакше, щось здохло в прикордонній екосистемі.

Судомно передихнула. Кави!!! І терміново.

— Отже, сьогодні не летиш, — прокоментувала Далька. — І правильно. Знаєш, на твоєму місці я б послала цього придурка подалі. Раз і назавжди.

Приковзала таця з моїм горнятком кави: за розрахунками системи, я мала вже перемогти обід. Зітхнула й

одним широким рухом відсунула на край столика всі мисочки зі здоровими продуктами рослинного походження. Вмонтований анігілятор відразу ж узявся до роботи.

— Не можу, — відпила довгий ковток; скривилася, хоча кава тут гарна. — Ти ж знаєш, від нього все залежить.

— Навіщо воно тобі потрібне?

Я змовчала.

На це запитання я давно не відповідаю — нема кому. Далька в курсі, просто вона жах яка забудькувата. Кава була гаряча й така гірка, що зводило щелепи.

— ...може ти щось порадиш, Юсько? — долинув звіддаля Дальчин голос; здається, вона вже говорила про своє, тобто про дітей. — В тебе ж, як-ніяк, теж був брат...

Досьорбала манюне горнятко. Як би вмовити Дальку замовити ще?

Глянула на неї:

— В мене є брат.

* * *

Додому я повернулася раніше за Маріса. Втім, Маріс цілком міг сьогодні й не прийти зовсім, він досить часто ночує в батьків. Власне, з ними він і живе, а до мене так, приживає під настрій. Окремого блоку йому не належить-ся за віком — хіба що ми одружимося. Але такий варіант, слава богу, не розглядається.

Маріс також навчається на факультеті глобальної політики, тільки на третьому курсі, тому вважає, що він на два роки старший за мене. Насправді — як мінімум на

три молодший, але я йому про це не кажу. Бідний хлопець почне страшенно комплексувати. За легендою, цей блок належить моєму старшому братові, який зник безвісти. Все сходиться: згідно з законом, соціальне майно не відчужують двадцять років. Адже Маріс не в курсі, що Роб у вільний від виходів час жив із нами, принципово не користуючись особистим соціальним майном.

Але взагалі Маріс про Роба знає. Ну не змогла б я — з людиною, яка б не знала про Роба.

А блок у мене гарний. На момент мого двадцятип'ятиліття майже вся житлова соцпропозиція була на другому-третьому рівні, й лише він один — на горішньому, під самим небом. Я відразу ж демонтувала монітор на стелі в спальні, й тепер ночами крізь подвійний склопластик прямісінько в очі дивляться зорі. До речі, Маріс у захваті; він у мене трохи романтичний. Але чомусь завжди засинає, закопавшись у постіль з головою.

Але зараз ніч ще не настала, а вдень у мене на стелі стоїть затемнення з віддзеркалювачем: інакше страх як спекотно, міський купол плюс дах блоку разом дають ефект фокусуючої лінзи, це мені Далька пояснила. Вдень — блок як блок. Навіть на стінах нічого надзвичайного, статичні стереозаставки з абстрактними візерунками. Займатися такими дурницями, як завантаження інтер'єрних програм, мені просто нема коли.

Я прослизнула на кухню й перевірила контейнер: півтора комплекти, тобто один цілий та підозрілі залишки вчорашнього в розгерметизованій упаковці. Якщо Маріс заявиться, його не буде чим погодувати. Ну й нехай; я рі-

шуче кинула початий комплект анігіляторів, розпакувала новий і, затиснувши трубочку в кутикові рота, ковзнула далі в кабінет, готуватися до завтрашнього колоквіуму з власності. Глобальна власність — один з профільних предметів, не те що якась там рольовуха.

У Спинихи я сьогодні заробила вищий бал. А куди б вона поділася?.. я злісно посміхнулася. Весь перший семестр доктореса, так само, як і половина викладацького складу, всіма силами намагалася втопити «небажаний асоціальний елемент», тобто мене. Але до того часу я вже встигла твердо зятимити, що нічого не досягну, будучи «асоціальним елементом». А як випускниця найпрестижнішого факультету в столичному університеті, та ще й цілковита відмінниця, — дуже може бути.

Досягну. Абсолютно точно.

Тему на колоквіум нам дали об'ємну, жахливо заплутану — власність на програмний продукт. Я саме дійшла до найскладнішого й суперечливого параграфа про особисті програми: стосовно них лише законів і поправок до них приймається кілька на рік, не кажучи вже про ініціативи суспільних організацій типу «Свободу Виховалькам!». І тільки-но почала заглиблюватися у цього волохатого клубка, подібного на тварину офіуру з океанської екосистеми, аж тут...

Ну звісно ж, прилетів Маріс.

Не те щоб я скочила й кинулася його зустрічати. За бажання я можу взагалі на нього не відволікатися... але в такому разі хлопцеві забезпечено моральну травму на тиждень наперед. Маріс не з тих, хто пробачає, коли

його ігнорують.

Прошурхотіла ковзалка, розсунулися двері, і я підвелася йому назустріч. Високому, гарному й свіжому, немов щойно з іонного душа; власне, Маріс і справді приймає його по сім-вісім разів на день щонайменше. Кімнату запохнув терпкий запах чоловічого ароматика: Маріс має дуже добрий смак. Більше того, він навіть має стиль, — коли хтось не знає, це таке доглобальне поняття, яке складно пояснити двома словами. В усякому разі, річ не в тім, що він стрижеється «хвилистю» й щодня змінює дорогезні комби... ну, не лише в тім.

— Привіт, — усміхнулася я.

— Здрастуй, Юсю. Навчаєшся?

Я кивнула, а він недбало глянув на монітор мого персонала; скривився:

— А, власність... в мене був вищий бал, і не скажу, що довелося надто напружуватися.

— Так то ж ти.

Маріса треба постійно хвалити. Чи принаймні підтверджувати, якщо він сам устиг зробити це раніше. Щоб вийшло переконливіше, я підійшла ближче, поклала руки йому на плечі і, зіп'явшись навшпиньки, торкнулася щокую до його щок, — такої гладенької, що відразу відчуваєш, як воно: бути на цілих три роки старшою... Не звертайте уваги, це мій застарілий комплекс ресоціалізованої особистості, яка випала зі своєї страти. Психологиня стверджує, що потім, після закінчення університету й виходу в різновікове середовище, це має минути. Отже, що там у нас стосовно власності на Психологинь?..

Маріс не відпустив:

— Ти що, серйозно збираєшся навчатися? Увесь вечір?

— Ну, може не весь, але... Завтра колоквиум, а я ж не можу, як ти, без підготовки... Марісе!

Цілуватися він уміє. Так добре, що було б незайвим з'ясувати історію питання... втім, яке моє діло. Маріс не мав можливості зустріти мене раніше. Коли він став повнолітнім і отримав конституційне право користуватися блок-побаченнями, я саме перебувала в глибокому випадінні з соціуму. І не збиралася повертатися.

— Шкода, — повідомив він, облизавши губи після поцілунку; ця його звичка мене страшенно тішить. — «Люм'єри» дають новий сюр з цілковитим психозануренням. Хлопці ходили, кажуть, гарна річ.

Я продемонструвала непохитність:

— Ні. Сьогодні не вийде.

— Тоді давай завтра. Зустрінемося після занять на квадраті, гаразд?

— Добре... — ще не договоривши, я зрозуміла, що поспішила. — Ні, завтра також не вийде. Піди сам.

— Я хотів з тобою.

Гарні Марісові вуста надулися; в такі моменти він подібний на вередливе ведмежа. Проте, якщо засміятися та скуйовдити його хвилясту зачіску, то він здатен ображатися весь вечір. Втім, якщо нічого такого не робити, а просто відмовитися від його пропозиції, — теж.

Але завтра у відповідний час мені не буде хотітися ні нового сюра, ні взагалі чого-небудь на світі, окрім кави й спати. Абсолютно точно. Він повинен зрозуміти.

— Знаєш, — замість того, щоб повернутися до персоналу, я почала погладжувати Марісове плече; його комби завжди запрограмовані з чогось дуже приємного на дотик. — У мене колоквіум. А тоді — важлива зустріч. Така, як би тобі пояснити... сильно втомлює. Просто жажливо.

— Із твоїм гебейним генералом?

Маріс розумний. Він усе розуміє. Ну, майже.

— Полковником. Тобі пощастило, що ти з ним не знайомий.

— Ти так гадаєш? А мені інколи здається, ніби він живе отут з нами. Третім, — здається, він вирішив-таки образитися на мене серйозно й надовго. — Або четвертим, коли рахувати твого загубленого брата!

— Marice!..

Нікому іншому я б не вибачила. Але йому вибачаю регулярно, часом і не таке, — ну що ти зробиш з дитиною?

Час було терміново змінити тему. Я не без жалю відчепилася від Марісових плечей і по-діловому запитала:

— Ти вечеряв?

Поки він збирався з думками, чи відповідати на запитання, чи тримати й далі ображену паузу, я пригадала: у контейнері немає нічогісінько. Коли зараз повідомити про це Марісові — щойно зізнається, який він голодний, — вийде справжнє знущання, інакше він цього не сприйме. Може докотитися до того, що Маріс піде, хряснувши по дверях ковзалкою, і буде ображатися ще тижднів зо два. Бурхливі сварки завжди починаються на цілковито порожньому місці, входячи у протиріччя із законами фізики.

— Ні, — буркнув він.

— Я теж, — збрехала з ентузіазмом. — Давай за-
мовимо щось смачненьке?

Присіла за персонал, і, закривши конспект, увійшла до комерційної мережі. Прикинула, скільки грошей я маю на рахунку: якщо не надто розкошувати, то до кінця місяця має вистачити. Однак «що-небудь смачненьке» — це явно не два стандартних комплекти... а Маріс і без того вважає мене скнарою. Звідкіля йому знати, що я вже бозна-коли витратила базовий рахунок?.. І, звісно ж, він ніколи в житті не пробував проіснувати на одну стипендію.

Я вагалася, сновигаючи курсором туди-сюди по багатоповерховому меню: або дорого, або несмачно, третього не дано.

— А може, ну його? — Маріс підійшов ближче й став за моєю спиною. — Давай краще злітаємо в ресторан, а тоді — до «Люм'єрів»... Юсю?

Коли Марісові руки лежать у мене на плечах, а пальці злегка розминають шию, всі інші речі на зразок глобальної власності чомусь катастрофічно втрачають сенс. Можливо, років п'ять тому це не здавалося б мені таким дурним... І, головне, я все одно ні в чому не можу йому відмовити. Незалежно від можливих наслідків.

Зітхнула:

— Давай.

І, погоджуючись, зрозуміла, що він уже передумав кудись летіти, деś вечеряти та вживатися в якийсь сюр. Його пальці (а це окрема розмова, які в нього пальці: рухливі, довгі, з пружними м'якими кінчиками...) вже

ненав'язливо спустилися нижче від шиї, помалу відгортаючи на своєму шляху краєчки комба...

Маріс узагалі жах який непослідовний.

* * *

— Управління Глобальної безпеки.

— Капсулу, будь ласка. До університетської стоянки, розрахунковий час тринадцять п'ятдесят п'ять. Я маю призначену зустріч з полковником Чомскі.

От чого ніяк не можу зрозуміти, то це чому до гебейної контори не можна підгребти на власній капсулі. Чого вони бояться? Якщо витоку інформації, то в наш час, наскільки я розумію, жоден шпигун, котрий себе поважає, не буде працювати інакше, як через мережу. Диверсії?.. знов-таки, коли ресурси дозволяють, дистанційно тепер можна влаштувати все, що завгодно. Питання саме в них, у ресурсах, — і ще в мотивації: звісно, ГБ не любить ніхто в усьому Глобальному соціумі, але ж не настільки. А може, в них при Управлінні просто занадто маленька стоянка?

За ту енну кількість разів, що я тут була, мені так і не вдалося її роздивитися. Непрозора капсула — двері до дверей — коридор — КПП — коридор — поворот — коридор — і так далі (в товаристві Супроводжуючого, котрий пересувається по стіні паралельно до ковзалки, яку б швидкість ти не ввімкнув) — ще один КПП — і на решті приймальня й Секретарка. До останньої в мене вже виникли теплі почуття, майже такі, як у дитинстві до Виховальки.

- Здрастуйте, панно Калан.
- Доброго дня. Полковник у себе?
- У себе, але він просив зачекати. Сідайте, панно

Калан. Кави?

За енну кількість аудієнцій він жодного разу не прийняв мене точно в призначений час, — а спробувала б я спізнитися бодай на хвилину!.. А я зі свого боку жодного разу не погоджувалася пити тут каву. Не знаю, чому саме. Щось у цьому є неправильне, оманливе, немов приманка всередині пастки... якщо хтось не знає, на Гаугразі саме так полюють на тварин. Мені розповідав Роб. Давно.

Я звично опустилася на довгу лаву вздовж стіни. На моніторі навпроти від часу мого попереднього візиту змінили заставку: тепер там виблискувала кригою гірська екосистема. Не Гауграз, інша. Неймовірно гарна, аж бридко.

— Проходьте, панно Калан, — цвірінькнула Секретарка, і я здригнулася.

Щось занадто швидко. Не чекала.

Розсунулися двері, подвійні, як у шлюзі. Казенна ковзалка підхопила мене, прокотила крізь мініатюрний коридор, — миттєвий томографічний контроль на предмет чогось забороненого, але чомусь не знайденого на жодному з КПП, — і сплюнула в строго визначене місце посеред кабінету. Інколи до цього місця програмувалося мобільне крісло. Інколи ні.

— Здрастуйте, пане полковнику, — мовила я.

Він не відповів. Йому можна.

За останній десяток років він анітрохи не змінив-

ся. Лише втратив частину волосся, придбав кілька нових зморщок і став ще більш похмурим.

Якийсь час Чомські грався в мовчанку. Нормальна гебейна пауза. Раніше, колись, на мене діяло.

— Юста Калан.

Це пролунало так, ніби йому нарешті, після довгої й наполегливої оперативної роботи вдалося впіймати мене, схопити за руку й оголосити винною у злочині супроти Глобального соціуму. Більш ніж серйозне звинувачення: Юста Калан. І, чорт забирай, щось у цьому було... я злісно посміхнулася.

— Я вас слухаю — він уже дивився не на мене, а в монітор персонала на своєму столі. Напевне, там якась бродилка чи стратегія... та ні, напевно. Для цього в ньому мало бути хоч щось людське.

Я знизала плечима:

— Те саме питання.

— Викладайте.

Він вимагав цього далеко не щоразу: як правило, у пана полковника просто не було для мене стільки часу. Але все-таки досить часто, щоб я могла вважати це не формальністю, а чистої води знущанням. І, здавалося, він із щирою цікавістю чекав того моменту, коли я не витримаю й зірвуся, чим назавжди перекрию для себе доступ в Управління ГБ...

Та ні, напевно. Яка там у нього цікавість.

— Я б хотіла отримати інформацію, — доводилося докладати зусиль, щоб не переступати нервово з ноги на ногу; крісла мені сьогодні не належалось, — про те, як по-

сувається справа по моему клопотанню стосовно організації рятувальної експедиції...

Рівно, без виразу, як Лекторина старої моделі. Чого-чого, а цей текст я знала напам'ять. Так, що могла зовсім не зважати на нього: ані емоційно, ані на рівні усвідомлення. І уважно, з подробицями роздивитися свого старого знайомого, полковника Чомські. Можливо, він все-таки змінився... просто я надто часто його бачу.

Лайна Валар була впевнена, що це він убив Інгара. Вона вигукнула своє звинувачення мало не з порога лікарняної палати, а тоді, впавши на край мого ліжка, почала пристрасний допит, без упину повторюючи в різних варіантах: як?!.. Їй чомусь треба було знати, де стояв Інгар у той момент, коли саме обернувся спиною, чи було вже зовсім темно, чи лише смеркало, яку зброю носив Чомські, з якої позиції стріляв... Він не стріляв тоді, це абсолютно точно, — я їй так і сказала. А Лайна відповіла, що я тоді втратила свідомість і не могла цього знати. Логіка залізна; в такому разі, який був сенс приходити й допитувати мене?..

Вона розплакалася. Стаючи на ковзалку, спіткнулася й змахнула руками; більше я її ніколи не бачила. А тоді дивилася в стелю з веселенькою лікарняною заставкою та повільно думала: це ж треба, а я й не здогадувалася, що Інгар одружений... Вона була не така вже й гарна. Що, втім, не мало значення... ні-я-ко-го. І осмислити цей простий факт було страшніше за все.

А тоді, за кілька років, — коли я сподвиглася, нарешті, вийти з депресії, реінтегрувалася в соціум і почала

хоч щось робити, — з'ясувалося, що моїм клопотанням займається полковник ГБ Ференс Чомскі; і не можна сказати, щоб я особливо здивувалася.

От лише страшенно бридко, що саме від нього зараз так багато залежить.

— Зрозуміло, — кивнув, не відвертаючись од монітора.

Зависла нова пауза. Я звикла.

Полковник нарешті звів на мене очі. Він носив матові лінзи, в яких нічого не відбивалося. Сірі, під колір форменного комба.

— Юсто Калан, — цього разу моє ім'я пролунало безо всякого виразу. — Ви розумієте, що минуло вже понад десять років?

— Згідно з Глобальним законодавством, людину, яка пропала безвісти, вважають живим і повноправним членом соціуму протягом двадцяти, — я говорила дуже рівно. Жодних інтонацій, ані поглядом не показати йому, наскільки я приголомшена тим фактом, що він уперше за весь час завів зі мною щось подібне на розмову.

— Отже, ми з вами будемо зустрічатися ще щонайменше десять років?

Навряд чи він жартував. Знущався — можливо. Але, головне, досі не давав зрозуміти, що аудієнцію закінчено.

— Сподіваюся, ні.

Ані краплі виклику чи нахабства: не час і не місце.

— Сподівається...

Полковник примружив несправжні очі: серйозно, навіть вдумливо. Щоб хоч трохи зменшити напругу, я зно-

ву взялася ніби відсторонено його роздивлятися. Та ні, звичайно ж, він дуже змінився. Якби тоді, в Прикордонні, Чомські мав такий розумний погляд, я б ані на секунду не засумнівалася в його професорській посаді. І вже точно не прийняла б за вантажника чи інтенданта.

— Ви щойно вимовили ключове слово, Юсто Калан, — ні, справді, сьогодні він таки був налаштований поговорити!... мабуть, замало термінової роботи. — Сподівається. Всі ваші претензії... клопотання ґрунтуються на самих лише сподіваннях. А з нашого боку, якщо вони будуть прийняті до уваги, знадобляться конкретні дії, кошти, люди... ви мене розумієте?

— Так, — усі його можливі аргументи я прокручувала про себе десятки разів. — Але йдеться про врятування людини. Особистості. Абсолютної цінності Глобального соціуму.

Чомські зітхнув. Дотепер він жодного разу не зітхав у моїй присутності. Не думала, що він уміє.

— Ви самі розумієте, про врятування Робні Калана вже давно не йдеться. Максимум, що дала б така експедиція — інформацію про обставини його смерті. А ціна може виявитися надто високою. Аж до людських жертв.

Це заперечення я, звичайно ж, теж передбачила. І давним-давно сформулювала й обкатала до блиску контрзаперечення; от тільки зараз воно чомусь мені самій здавалося жовторото-наївним і непереконливим.

— Ми не маємо підстав вважати, що Робні Калан загинув, — вимовила, немов відкотила з гірської дороги важезну брилу. — Тіло не знайдене. Відсутність сигналу

маячка... але мій брат завжди його блокував. Отже, ми не маємо ні морального, ні юридичного права робити висновки... про його смерть.

Полковник, звичайно ж, не посміхнувся; але я збагнула, що такий от мимовільний порух бровами значить те саме, що й іронічна посмішка. Витримав ще одну паузу — цього разу недовго, з півхвилини, але мені вистачило. Подумки підготувалася до найгіршого: розмову закінчено, і казенна ковзалка біля моїх ніг. А тоді бозна-скільки домагатися нового запису на прийом... і наступного разу в Чомські може не виявитися такого гарного настрою.

— Де ви навчаєтеся, Юсто Калан?

Питання застало мене зненацька. Так само, як і мобільне крісло, що легенько підштовхнуло ззаду під коліна.

* * *

Можна подумати, що органи ГБ не знають, де я навчаюся, — за тих півсекунди, поки я сідала на краєчок крісла в позі гарної дівчинки, склавши руки на колінах, і дивилася назустріч сірим полковниковим лінзам, нічого розумнішого не встигло залетіти мені до голови.

- В університеті. Факультет глобальної політики.
- Курс?
- Перший.
- Шкода.

Мені й самій було шкода; ну то й що? Чомські знову дивився в персонал, і якби не крісло, чітко запрограмоване точнісінько під мою п'ятою точкою, я могла б виріши-

ти, що мені час іти, нехай секретарка й забула вчасно підігнати ковзалку. Розмову на тему, яка мене цікавила, було безнадійно закінчено, я в цьому не сумнівалася.

— Для вузькопрофільної практики треба принаймні третій, — замислено сказав полковник, гортаючи на моніторі, здається, сторінки якогось документа. — Але факультативне стажування оформити можна. З другого семестра.

— Другий уже триває, — автоматично повідомила я. Раніше, ніж встигла усвідомити його слова.

— Значить, хоч із завтрашнього дня.

Отут я й витріщилася на нього, не намагаючись приховати легке здивування. Сформулювати запитання не встигла — Чомські почав відповідати раніше, забувши про належну паузу: мабуть, час тиснув:

— З вами можна працювати, Юсто Калан. Раціональний тип мислення, наполегливість, чіпкість, здоровий авантюризм, — знову порух бровами, що заміняв йому посмішку. — Дев'яносто п'ять відсотків випускників спеціалізованих вузів, що їх доводиться бодай якось влаштовувати... Ці діти не розуміють: одного лише бажання працювати в ГБ замало.

Але воно принаймні має бути, не без зловтіхи подумала я. Ситуація складалася до того абсурдна, що довелося кілька разів повторити про себе, аби усвідомити: мене вербують в ГБ. Мене! В ГБ!!!!.. здохнути можна. Треба буде розповісти Дальці. І повиразніше, в особах.

Полковникове обличчя залишалося таким самим: не більш, але й не менш похмурим. Схоже, моя відмова не стане

для нього життєвою трагедією... до речі, «здоровий авантюризм» — це він про що? Невже досі пригадує мені мандрівку закоханого дівчиська літерою «зю» у вміщувачі?..

Він, мабуть, знав тоді про це від самого початку. Наповнення кожного вміщувача — так само, як і маршрут експедиції, її благородну мету й досє на кожного учасника. Це Інгар не мав зеленого уявлення про своїх людей... про людей, з якими працював... він їм лише довіряв. Цілковито й беззастережно.

А Роб?

— Секретарка дасть вам бланк для заяви, — сказав Чомскі. — А також повідомить дату й час співбесіди. А раз на все добре, Юсто Калан. Я маю справи.

Йому знову вдалося застати мене зненацька. І цією казенною фразою — вже без натяку на цікавість до моєї особи — й запобігливим режимом крісла, з якого я ледве встигла підхопитися до того, як воно перепрограмувалося до стіни, й ковзалкою, котра миттю зупинилася біля ніг. Однак, чорт забирай, я мала ще кілька секунд, аби довести до відома полковника, що його чудову пропозицію відхилено. Під завісу, як казали в одній інституції доглобальної культури під назвою «театр». Красиво.

— Пане полковнику...

Нерозуміння у погляді — ви ще тут? — не було. І взагалі нічого. Полковник Чомскі більше не реагував на подразнювач на ім'я Юста Калан. Можливо, він справді мав якісь надто невідкладні справи...

Робити ефектні заяви можна і в порожнечу. Але ніякого задоволення це чомусь не дає. Я намагалася. Енну

кількість разів — ще коли була «асоціальним елементом», вищою мірою вільним і самодостатнім. Як мій брат Роб.

Роб.

Оце зараз я висловлю задній частині полковникового персонала свої міркування з приводу служби ГБ в цілому й бачення власних перспектив у ній конкретно. Віртуально брязну ковзалкою, так би мовити. А тоді прилечу до себе в блок і що зроблю в першу чергу, навіть якщо Маріс буде вдома?.. отож, правильно. Засяду складати нове клопотання про запис на прийом до полковника Чомські з цього ж питання. Як завжди.

А тепер каверзне запитання. Яка найбільш вірогідна доля такого клопотання? Знову правильно.

Отже, набагато розумнішим буде просто помаленьку піти геть, адже зі мною вже попрощалися. Усміхнутися наостанок Секретарці: не вірю, що допоміжні особистісні програми не мають ніякого впливу на власників — адже був у хлопчиська Ференса Чомські свій Виховалько!. І нехай собі чекає на мою заяву. Може, я обмірковую. Адже я взагалі схильна до роздумів, інколи на кілька років — у моєму досьє напевне записано.

Я вже ступила на ковзалку, коли це сталося.

Як потім повідомили через Глобальні інформ-мережі, «деструктивний акт із застосуванням невідомої зброї, що призвів до великих руйнувань і людських втрат». Як надривалися неофіційні та приватні інформалки, — жажливе-кошмарне-цинічне-нахабне-антигуманне-чорт-зна-яке-невідомо-що, котре із знову-таки невідомих причин обрало своєю ціллю саме Центральне управлін-

ня ГБ, опору стабільності й процвітання Глобального соціуму...

Я теж нічого не знаю напевне. Але я принаймні там була.

* * *

Було тихо, зовсім тихо, коли не зважати на доторки пальців Чомскі до клавіш, — і він не підвів голови, він побачив усе набагато пізніше, ніж я, якщо взагалі побачив. Я й сама не відразу помітила б, якби ковзалка не розвернулася до стіни...

Стіна розсипалася. Спалахом сяючої пилюки, як зазвичай розсипається картинка на моніторі, коли хтось із розумак на кшталт Роба запускає в персоналі конфлікт. Я ще встигла подумати про Секретарку: а раптом прибили не лише її просторовий робочий монітор, а й усю систему, де був записаний програмний код? І навіть про те, що невідомо, як ми знайдемо спільну мову з новою Секретаркою... Я вмію швидко міркувати. Дуже швидко. Інколи.

Й лише потім зрозуміла: розсипалася не картинка — сама стіна, й не лише ця, між кабінетом і приймальною, а всі стіни й перегородки довгих коридорів з численними закрутами, по яких вів мене Супроводжуючий, аж до надміцних стін шлюзової системи й зовнішнього блочно-го склопластика, який не беруть ні гаугразькі кулі, ні вибухівка... мені розповідав Роб... ні, не Роб... Інгар...

І тиша разом, без розгону, перетворилася на оглушливий свист, і я заткнула руками вуха, й замружила очі, і

не встигла озирнутися й подивитися, як там професор... тобто полковник Чомскі...

Мене так і відшукали — замружену, з долонями, що прилипли до скронь, — я лежала догори спиною за перекинутою ковзалкою, — рівно за вісімдесят сім секунд після того, як це трапилось. Взагалі-то на інциденти, пов'язані з розгерметизацією блоків, рятувальні служби Глобально-го соціуму повинні реагувати швидше. Наскільки я знаю, майже всі великі чиновники цих служб були звільнені.

Окрім мене, залишилися живими ще кілька співробітників управління ГБ. Наймолодших, з абсолютно здоровими легенями й серцем.

* * *

— Мені заборонили каву.

— А-а.

Вінс чомусь підвівся з мобільного табурета для відвідувачів і пересів на краєчок мого ліжка. Отже, щойно він піде, постіль знову будуть міняти... це вже вкотре за сьогодні? Чомусь нікого з моїх родичів і друзів не влаштовує табурет. А між іншим, коли міні-анігілятор повзає по оголеному тілу, це дуже лоскотно.

— Але ти, якщо хочеш, можеш пити, — великодушно дозволила я. — Тут можна запрограмувати. Не знаю, хто це вигадав, коли пацієнтам не можна, але можна.

Висловлювалася я ще не зовсім зв'язно: наслідки вакуумної нейротерапії. Плюс до психічного потрясіння, яке в моїй персонал-карті — тобто в її частині, відкритій

для ознайомлення, — також згадувалося. Хоча взагалі-то, щоб струснути мою психіку, обвальної розгерметизації гебейної контори з руйнуваннями й жертвами замало. Чесне слово, я переживала й набагато страшніше.

Щоправда, шкода таки старого Чомскі.

Програмувати собі каву Вінс не став: егеж, адже йому теж заборонили — Далька. Сидів, скулившись, на моєму ліжкові, і здавався знизу дуже високим; утім, він і справді був вищим за мене на півтори голови, майже як колись Інгар. Вінс витягнувся і, як то кажуть, змужнів водночас — приблизно в тому віці, коли всі нормальні люди, такі, як він з Далькою, позакінчували професійні коледжі й повступали до університету. Й відразу ж став вигідним женихом з якого боку не глянь, а не просто синком високопосадових батьків. Саме тоді Далька й відкрила сезон полювання на нього... попередньо запитавши мого дозволу: ми ж подруги. Смішно згадувати.

До речі, цікаво: чи Далька знає, що її благовірний зараз тут? Вчора вони були в мене удвох і, коли я все правильно пам'ятаю, прощалися до вихідних... ще смішніше.

А вуса в білоголового Вінса вирости руді. В унісон з веснянками.

— Юсь, — він стишив голос майже до шепоту, — як ти вважаєш... хто це зробив?

Звичайно, йому було строго заборонено розмовляти зі мною на цю тему. Я скося глянула на стіну в очікуванні, що на ній от-от з'явиться Медсестра й зробить порушнику перше попередження. А може, й відразу вкаже йому на ковзалку, — залежно від ступеню важкості мого стану.

Отут я й вирахую цей самий ступінь, приховуваний від мене з етичних міркувань.

Медсестра не з'явилася. Мабуть, заглянула. У муніципальних клініках програми зависають дуже часто. Вінсова мама, він мені розповідав, уже розпочала бурхливу діяльність із влаштування «подружки-синового-дитинства» в круту відомчу лікарню, але транспортувати мене поки не можна. Чомусь це гріло душу: не те щоб я мала щось до Вінсової мами, але...

— Як ти гадаєш, Юсь?

Про що це він?.. а, згадала.

— Не знаю, — я знизала плечима, від чого постіль від самого підборіддя пішла білими хвилями. — Якісь асоціали, чи не байдуже?

— І ГБ дотепер не знає.

Це пролунало трагічно. Я усміхнулася. По-перше, звідкіля у Вінса такі відомості на тему, що гебейники знають, а що ні? По-друге, у ГБ зараз, м'яко кажучи, великі клопоти: адже полетіли не просто перегородки між приміщеннями, але й усі програмні системи, у тому числі, мабуть, і центральний вузол з базою даних... щось таке передавали на якійсь приватній інформалці. Мені заборонили їх дивитися, та й пероснал мені не належиться, — але тут ніхто не знає, що свого часу Далька встановила на мою зв'язилку спеціальну опцію... А втім, мабуть, воно так і є: якби когось упіймали, то інформація б уже проскочила.

А, по-третє, мені й справді байдуже.

— Знаєш, — так само стиха заговорив Вінс, — я гадаю, це пов'язано... з ним. Саме його хотіли вбити.

— Знущаєшся, — відгукнулася я. — Там були ще десятки людей, включно зі мною. Чому не мене?

Вінс не усміхнувся. Він був серйозний, немов Супроводжуючий першого покоління:

— Навряд. Ти відвідувач, до того ж перенесла зустріч в останній момент. І всі решта, хто був тоді в Управлінні, — або дрібні службовці, або опинилися там ситуативно, я перевіряв. А з-поміж чинів такого рангу, в котрих до того ж були приймальні години... лише він один. І не кажи мені, Юсь, що він не мав ворогів.

На останньому слові Вінсів голос задерев'янів; зовсім трохи, але я помітила. М-да, а я вважала, що в нього минулося. Все-таки доросла людина, займає непогану посаду в маминому відомстві, дружина, діти. «Якби я здогадався відразу, хто він такий... Та він же ж... Як я міг не здогадатися?!.. Якби... Я його вб'ю!!!»

«Нічого б це не змінило, — втовкмачувала я йому десять з гаком років тому. — Невже ти гадаєш, що без Чомські експедиція дійшла б до кордону? Та нас завернули б назад ще на першій заставі, та й усе». — «А Інгар залишився б живим!» — «Інгар зорганізував би іншу експедицію. І до неї приставили б іншого гебейника. І так без кінця. Тобто, до логічного завершення». — «Все одно. Я його вб'ю!..»

— Припини, — втомлено мовила я. — Якщо хочеш когось убити, простіше анігілювати капсулу в польоті. Ти, здається, саме так і хотів зробити.

Вінс почервонів. До того, що його вуса здалися білими, майже як волосся. Майбутній Дальчиній свекруні вдалося, звісно, влаштувати так, що її син ані на день не

випав із соціуму, хоча реально асоціальні настрої крутилися у нього в голові тривалий час, незважаючи на найдорожчих Психологів. Я сама чесно допомагала Вінсові боротися з цим. Мовляв, якби Чомські не знущався з тебе всю дорогу, якби він був милою і чемною людиною, що, до речі, не рідкість у ГБ, — навряд чи ти так прагнув би його крові. До того ж він справді, чорт би його забрав, урятував нам з тобою життя. А ти не втрачав тоді свідомості, ти знаєш напевне, що він не стріляв...

Інгар... Я таки переконала Вінса, переконала себе саму, що Інгар все одно б загинув, рано чи пізно. Він не міг не загинути. Він ніколи б не припинив займатися експедицією, котру в будь-якому разі не пропустили б через кордон. А якби й прорвався крізь постріли, — з обох боків! — можна лише здогадуватися, як би його зустріли там, на Гаугразі...

«Того Гаугразу, що живе в нашій глобальній суспільній свідомості, просто нема», — казав мені Інгар. Але Гаугразу, створеного його власною свідомістю, також немає насправді, — я переконала ще тоді, багато років тому. Інгар ішов до неіснуючої країни... він не міг ані досягти мети, ані відмовитися від неї. Що йому ще залишалося?..

Можливо, я все це вигадала — аби хоч якось продовжувати жити. Не знаю. Але одне знаю цілком напевне, і переконати мене у зворотньому не вдасться нікому, навіть мені самій.

Мій брат Роб не міг не вижити.

І я все одно його знайду.

От лише доведеться знову починати все спочатку.

Вінс ще трохи намагався викласти мені свої детективні теорії; я чула приблизно кожне третє-четверте слово, загальний сенс його слів проминав повз мою свідомість. Врешті-решт на стіні з'явилася Медсестра і повідомила відвідувачеві, що той порушує режим спілкування з хворою: дуже оперативно, я оцінила. Тим паче, що Вінсові справді час було йти. Я переказала вітання Дальці й поцілунки діточкам. Вінс просказав щось стосовно відомчої клініки; лікарняна ковзалка делікатно ткнулася йому в ногу.

Я зачекала, поки мені змінили білизну й провели черговий годинокурс терапії; після нього в голові посвітлішало, і це було дуже доречно. Багато чого треба знову обмірковувати... чорт, як усе-таки невчасно вбили (?) мого старого-престарого знайомого (а скільки йому, цікаво, було років?), колишнього професора (!!!) і майбутнього генерала Чомскі...

Селекторна інформалка ретранслявала, що до мене знову відвідувач: ні, набридли вже! На моніторі з'явилася Марісова фізіономія: ну, цей уже точно кинеться до мене на ліжко. І взагалі...

Чемно повідомила, що я втомилася й нікого не хочу бачити.

Перевірила, чи немає на стіні Медсестри. Вистромила руку з ліжка, дотяглася до пульта індивідуальних замовлень і напрограмувала відразу три горнятка подвійної натуральної кави.

Розділ другий

Спершу поважчав поділ темно-синього нижнього плаття, тоді вода торкнулася пальців ніг, вкрила ступні. Сьогодні море не хвилювалося, і Мільям легко, не плутаючись у довгому одязі, увійшла до води по пояс. Живіт затверднув, наче бубон, обтягнутий тугою бичачою шкірою; Мільям не злякалася, вона знала, що це не надовго. Що, як тільки ноги відірвуться від піщаного дна, а море ласкаво запропонує свої прохолодні та пружні обійми, їхні тіла стануть розслаблено-легкими, немов хмаринки, які дрімають на верхівці Арс-Теллу. І її, і її четвертого сина.

Вона пливла, майже не рухаючи руками, майже не порушуючи морську гладінь. Лець помітні рухи не втомлювали, і здавалося, ніби можна отак — без поспіху, поступово — досягнути дальнього берега Великого моря. Тільки що чекає там, на тому незнайомому березі?.. невже й справді — теж кордон?

Мільям усміхнулася від дивної думки. За морем (куди нікому зі смертних ще не вдавалося доплисти) — дорога до Саду Могутнього; так каже Алла-тенг, його служитель. А коли хтось і твердить інакше, то чому вона мусить вірити цьому комусь, а не поважному служителеві?

Крім того, вона знала, що легкість плавання оманлива. Зворотній шлях завжди дається набагато важче і може стати по-справжньому важким випробуванням, якщо необачно заплисти надто далеко. А їй на останньому місяці ваготи слід уникати надмірних навантажень... Стара служниця Айне й без того не втомлюється повторювати, наче такі купання гнівлять Матір Могутнього, — але відмовитися від них вона, Мільям, аж ніяк не може.

Вона вмовила себе зупинитися, перевернулася в воді, немов дельфін з гладкою спиною, лягла відпочити на водну гладінь. Плаття, як завжди, перекрутилося, сковуючи рухи, але Мільям звично розправила під водою неслухняні складки та, підвівши голову, стала дивитися на берег. На неймовірну красу, яка щоразу вражала її, немов уперше.

Тоді — вперше — Мільям із жахом мружила очі, ховала голову в коліна, намертво чіплялася за облавок човна. А Растулла сміявся, і щось гортанно вигукував, — вона тоді ще погано розуміла південну говірку, — і, перегнувшись через борт, черпав долонею й кидав в обличчя молодої дружини цілу жменю холодних і мокрих бризок... Вона не верещала тільки тому, що занадто боялася. Боялася моря. Боялася майже незнайомого чоловіка з вузькими очима.

Растулла ж не мав сумнівів, що вона полюбить море. І цю чужу землю — щойно побачить її всю відразу, з усією її сліпучою красою. Для цього, мабуть, і повіз Мільям на своєму хисткому човникові так далеко від берега, що, здавалося, ще трохи — й відкриється дорога до Його

Саду... (про дорогу за морем Мільям уже чула: в ту пору Алла-Тенг, знавець усіх говірок Гау-Граза, був її єдиним справжнім співрозмовником). І боялася поворухнутися, боялася глянути.

А Растулла, сміючись, узяв її голову в міцні долоні, силою підвів догори, обернув і примусив подивитися.

Синя блискуча гладінь розчинилася в буянні зелені, яка всуціль укривала береги. Здавалося, тисяча досвідчених майстринь день і ніч старанно добирали пасма кольорової вовни, аби зіткати цей волохатий килим, що переливався усіма відтінками зеленого. Де-не-де крізь нього ледь видніли яскраво-білі, блакитні з золотом і металеві дахи палаців; звичайні помешкання цілком ховалися в листі. Звідси, з моря, не вірилося, що існують широкі подвір'я, доглянуті сади з полянами, квітниками й доріжками, та й узагалі бодай шматочок відкритого простору в суцільному південному лісі.

А гори здіймалися над лісом крутими, підсвіченими сонцем сходинками, всі без винятку увінчані сніговими саячими капелюхами, в яких віддзеркалювалося небо, — вони чомусь, навпаки, здавалися близькими й доступними, наче до їхніх вершин вели зручні, прорубані кимось східці. Мільям знала, що це не так: верхівки гір Південного хребта геть неприступні, за винятком кількох таємних стежин, недовговічних через постійні зсуви.

Вона полюбила ці гори, як у дитинстві — пологі схили й невисокі вершини Середнього хребта. Знала їх на ймення: Арс-Теллу, Уй-Айра, Альскан, Ненна, Пан-Теллу, Лайя... Могла годинами милуватися ними, надто з моря.

А без моря Мільям узагалі, напевне, не змогла б тепер жити.

Растулла-тенг, чиї очі ховалися у вузьких щілинах, коли він сміявся з її страхів, досягнув своєї мети. Він завжди домагався, чого хотів, — чи силою, чи зі сміхом, або тим і тим водночас. Він би міг, без сумніву, примусити її покохати і його самого. Але він не прагнув досягти такої мети.

Востаннє Мільям бачила його вісім з половиною місяців тому. Цілих чотири ночі: Растулла знав, що Мати Могутнього не послала його дружині впевненості в строках. Удень він мав якісь інші справи. А перед від'їздом на кордон і не подумав попрощатися — просто не прийшов у п'яту ніч. Як завжди. Мільям давно звикла.

Вона попливла до берега. Знялися невисокі хвилі, море закучерявіло баранцями. Хвилі йшли навскоси, і доводилося плисти їм майже назустріч, аби не знесло в бік від купальні, до прямовисного урвища Лайї, Кобили-гори, що купає під берегом кам'яну гриву. Мільям час від часу отримувала відчутного ляпаса по щоці: море показувало нерозумній жінці свій примхливий норов. До берега вона дісталася зовсім знесилена.

Служниця Айне зустріла докорами, мало не заголосила, згадуючи по черзі то Матір Могутнього, то Його Ворога, спокусі котрого так легко піддається Мільям-тену, — й невідомо, чи не простяг уже Ворог свою похмуру тінь над немовлям у її лоні. Зробивши такий висновок, стара щоразу діставала з-під укривала сиву косичку й відкусувала кінчик волосини: покутна жертва, покликана не

дати здійснитися випадковому пророцтву. Інколи забувала; а може, просто боялася залишитися зовсім без волосся.

Головне, що вона не забувала швидко й спритно звільнити Мільям від мокрого одягу, висушити тіло й голову кудлатою ковдрою, розтерти жорсткою рукавицею, прогнаючи пуп'янки «гусячої шкіри», й накинути на господиню сухе плаття. Потім рухи служниці ставали повільнішими, стараннішими: з купальні Мільям виходила в повному вбранні дружини славного тенга, чий палац підноситься гостроверхим дахом над іншими помешканнями, а виноградники може порухувати лише зіркий скельний шуліка.

Про те, що Растулла — один з найбагатших тенгів Південного узбережжя Гау-Граза, Мільям дізналася майже випадково, коли вже носила другого сина. До того, перебуваючи в самотності, спілкуючись лише з Алла-тенгом і слугами, вона була впевнена, ніби на цій землі отак, у дивних, розділених численними стінами помешканнях, що мають назву «палаці», живуть усі.

А дізнавшись, задалася питанням: невже йому шкода було принести родині якоїсь місцевої нареченої свої дарунки? Гнівати Могутнього, викрадаючи в чужому поселенні, мало не з весілля, незнайому дівчину, яка не знає звичаїв і навіть мови його землі, — навіщо?

Відповіді не було.

Як не було у її житті й самого Растулли. Від тих далеких часів, коли він, майже два місяці нехтуючи обов'язками воїна, навчав молоду дружину не боятися моря, південного лісу й палацових стін. Коли сміявся з

її розгублених очей. Коли хотів її щоночі, не звертаючи уваги не лише на переляк, що поволі поступився місцем взаємному бажанню, але навіть на місячні знаки Матері!.. адже нехтувати ними — означає по краплі прокладати дорогу в темний палац Ворога...

Якось Мільям наважилася запитати Алла-тенга, чи поважає взагалі її чоловік закон і волю Могутнього?.. і, звісно, теж не отримала відповіді.

Але ті часи залишилися майже так само далеко в минулому, як і дитинство в рідному селищі. Інколи Мільям здавалося, що ні того, ні другого в неї ніколи й не було. Було теперішнє: море, гори, величезне господарство, яким вона начебто керувала за постійної відсутності чоловіка, трое синів, що підросли — найстаршому з них було ще далеко до посвячення зброєю...

І ще — те, про що не можна казати вголос. А надто не можна робити, аби не накликати на себе гнів Матері... чи не від Растулли вона, Мільям навчилася не боятися небесного гніву?

Рано чи пізно в неї народиться донька. Перша донька в родині, усмішка Могутнього, — у цьому краю чомусь не заведено казати так. Але все одно. Хтось повинен буде її навчити... хтось... Хто ж, як не вона сама?!..

Щоб навчити, треба вміти. Щоб уміти, треба навчитися. Замкнене коло? Чи ні — колоподібна, але безкінечна лінія, немов та вузька стежина, що обертає за обертом піднімається до вершини Ненни, найпологішої з південних гір...

— Як водичка, Мільям-тену?

Вона зупинилася. Зірвалася з думки, немов з урвища.

Знову. Щойно його не було!.. — і от він стоїть прямо посеред дороги, й усміхається, і запитує так не потутешньому дивно, й вітер грається його нелюдським волоссям сонячного кольору овечої пражі...

За спиною Мільям служниця Айне виразно згадала Ворога. Ну й дурна.

— Здрастуй, Бранцю, — мовила Мільям.

* * *

— Роздягайся, — наказав Алла-тенг.

Мільям підкорилася. Те, що тут, на Південних землях, лікують та опікуються хворими не перші доньки в родинях, а слуги Могутнього, було природнім, — врешті-решт, саме з її хвороби й почалося колись їхнє знайомство. Але звикнути до того, що він, служитель, чоловік!.. розуміється на всіх жіночих таємницях, від місячних знаків Матері й молочних недуг до дев'яти місяців ваготи й самої появи дитини на світ, — Мільям не могла дотепер.

Чужий чоловік побачить її сина раніше, ніж батько... навіть раніше за сонце!!! Колись, уперше це здавалося чимось неймовірним. Зараз — стерпілося, змирилося, обкаталося, наче морська галька... але все одно.

— Лягай.

Вона лягла на кошму, спершу на бік, тоді важко перевернулася на спину. Алла-тенг, кречнувши, сів поруч, подмухав на пальці й розім'яв їх перед тим, як почати обмацувати її живіт. Тоді дістав дерев'яну рурку з широки-

ми кінцями і, приклавши один з них до вуха, узявся зосереджено вислуховувати рухи й серцебиття ненародженої дитини.

Мільям чекала. Алла-тенг ніколи не відповідав на передчасні запитання, але після огляду часто казав таке, чого, здавалося б, ніяк не міг дізнатися, не вдаючись до давнього чаклунства. Вона вже й не намагалася відгадати цю загадку.

— Перевертається, — задоволено повідомив служитель. — Може, ще встигне лягти голівкою... Скільки там у нас залишилося? Тижднів зо два?

Мільям невпевнено опустила повіки. Мати не дала їй знання точних строків: її перший син народився на десять днів раніше за їхні з Алла-тенгом розрахунки, а другий — на тиждень пізніше. Третій з'явився на світ учасно, але йшов ніжками вперед, і ті пологи були найважчими... Але тоді вона ще не володіла багатьма уміннями, якими володіє тепер. А тому знає: четвертий син встигне перевернутися, він народиться легко й майже безболісно, і зовсім скоро. Раніше, ніж уважає Алла-тенг. Тільки йому у жодному разі не можна про це казати.

— Чого ти так напружуєшся? — служитель тримав долоню на животі Мільям, кривився, супився і було незрозуміло, до кого він звертається: до неї, чи до майбутньої дитини чи навіть просто до живота. — Попустило... а, ось знову... Мені не подобається, Мільям-тену. Ці два тижні лежиш, гаразд? Бо, я гадаю, Растулла-тенг знову спізниться.

Якщо він ще живий, подумала Мільям. Не можна так думати, — але як стримаєшся, коли за всі вісім з полови-

ною місяців не було новин з кордону? Втім, їх не було ніколи. Растулла не бачив сенсу в тому, щоб надсилати про себе якісь звістки.

— Одягайся.

Служитель Могутнього важко звівся на ноги; його відвислий живіт, з котрого спадали складки порядно замащеного вбрання, був набагато більшим, аніж її власний. Алла-тенг постарів. І ніякий він не чоловік, — хіба можна вважати такими вихованців Обителі, які носять жіночі плаття, вчаться усьому на світі, окрім воїнського ремесла, і за все життя жодного разу не наближаються до кордону? І, звичайно ж, не знають ні кохання, ні батьківства...

Така думка трохи заспокоїла; щоправда, ненадовго. Мільям гостро потребувала заспокоєння у ці останні дні, виповнені невпевненого очікування, коли — щоразу як уперше! — наповзав нерозпізнаний страх. Навіть зараз, знаючи набагато більше, ніж перед народженням третього сина... все одно.

Цей страх був сильніший за неї. Раптом ставали важливими речі, про які вона не стала б колись думати й хвилини: кажан, який пролетів учора ввечері так низько, що мало не торкнувся її волосся; знайдена на березі мушля з закрутом у зворотній бік, — така знахідка повідомляє про сильне здивування; погані пророцтва старої Айне, не зняті вчасно відкупною жертвою; а тепер ще й нещодавна зустріч із Бранцем... служниці шепотілися, ніби це приносить нещастя...

Хоча сама Мільям не раз переконувалася: якраз навпаки.

— Чому тебе називають Бранцем? — запитала вона при нагоді.

— Тому що колись давно мене взяли в полон.

Він сміявся; тобто ні — підсміювався. Мільям жодного разу не бачила, щоб він був повністю серйозним. Його великі, мов виноградини, нетутешні очі постійно прикидалися вузькими щілинками, як в уродженців Півдня.

— Хто?

— Того чоловіка давно вбили на кордоні. І всіх його синів — також.

— То ти вільний?

— Звісно.

— І можеш піти геть звідси?

— Будь-коли.

— Чому ти не повертаєшся додому?

— Тому що я — Бранець.

Вона не розуміла, чи то він насміхається він з неї, нерозумної жінки, чи відповів би так само кожному. Його коричневу шкіру порізали глибокі промінці зморшок, поверх яких золотилися неймовірні вії сонячного кольору.

Його взагалі неможливо було зрозуміти.

На останній потузі Мільям таки закричала. І все скінчилося; навіть швидше, ніж вона думала.

— Хлопчик, — мовив Алла-тенг.

Ніби за всі дев'ять місяців вона хоч раз засумнівалася в цьому.

Юний, наче підліток до посвячення зброєю, служитель Могутнього, якого Алла-тенг привів з Обителі собі на допомогу, подивовано витріщався на крихітний червоноліловий клубочок, що верещав у нього в руках. Хоч би не впустив, зі страхом подумала Мільям: обличчя у хлопця набуло блідо-сірого відтінку. Алла-тенг спритно перерізав пуповину і, взявши дитину до себе, відійшов у кутку спального покою, щоб звершити перше омовіння. Помічник тупцяв на місці, не знаючи, що робити далі.

Мільям розслаблено витягнулася на кошмі; тіло отримувало насолоду вже від самої відсутності болю і його очікування. Четвертий син справді народився набагато швидше й легше, ніж його старші брати. Але коли він отримає ім'я?.. адже, якщо Растулла живий і здоровий, він усе одно навряд чи приїде раніше, ніж за десять днів. І лише в тому разі, коли він спізниться ще на тиждень, вона матиме підстави турбуватися, посилати на кордон посланця й чекати на його повернення... все разом — так страшенно довго...

Проте думати про це зараз не можна. Він живий. Він приїде. І вже скоро.

Алла-тенг стиха покликав свого помічника. Юнак здригнувся й кинувся на поклик, плутаючись у довгому вбранні. Мільям провела його поглядом, заспокоєно помітила на руках старого служителя маленький згорточок полотна, який уже не кричав — й повернулася до своїх думок.

Славний воїн Азмет-ван завжди з'являвся в рідному

селищі точнісінько коли це було потрібно. Бо йому вчасно давала звістку старша донька Адигюль, а до того мати його дружини, стара Даріма-ані, яка також була першою донькою у своїй родині... Але яким чином?.. тут ніхто цього не знав. Хоча, як давно зрозуміла Мільям, деякі жінки з простих помешкань і тут, в Південному краю, були причетними до прадавнього чаклунства Гау-Гразу: саме вони, поступово переступивши через недовір'я й страх, багато чому її навчили. Проте в палацах багатих тенгів беззаперечно відали всім вищим і незбагненим служителі Могутнього...

Здавалося, зараз обидва служителі не дивилися на неї. Мільям помацала в себе під кошмою і, діставши зі складок крихтний срібний дзбаночок, відпила ковток води. Вузькоока жінка, яка набирала для неї цю воду, так і не погодилася назвати ім'я джерела.

Та головне — знати, що воно в нього є, власне таємне ім'я...

Молоденький служитель тихенько, але пронизливо скрикнув; Алла-тенг засичав на нього, примушуючи замовкнути.

Мільям здригнулася й впустила дзбаночок. Підвелася на ліктях:

— Що сталося?

Короткий уривчастий наказ, владний порух рукою в бік виходу; юнак кинувся геть, по-жіночому піднявши поділ і хряпнувши наостанок пологом спального покою.

— Щось не так? — її голос захрип і урвався. — ...з моїм сином?

Старий служитель Могутнього мовчав.

— Що?!..

Підкосила раптова слабкість; Мільям зронила голову на кошму. Закрутився, задзвенів відгомін страшних розповідей, якими вечорами лякали одна одну молоденькі служниці: мертві малята, обкручені пуповиною чи задушені під час пологів водою з лона; зрослі між собою близнюки; чудовиська з страшною пащекою, зайвими пальцями на руках чи зовсім без них, волохаті й лускаті, безстатеві, з хвостом чи з двома головами... Якщо жінка під час ваготи зріклася Матері, віддалася Ворогові Могутнього... море... стара Айне забула прикусити кінчик волосини... й кажан...

— Так, — нарешті вичавив Алла-тенг. — Дещо не так.

Мільям стиснула скроні руками: ні, не може бути. Вона ж його бачила, свого четвертого сина, на руках у парубка... Хлопчик, з однією головою, з двома ручками й ніжками... і він же кричав!..

— Дай його мені, — пошепки попросила вона. — Покажи... дай.

Алла-тенг підійшов до неї. Один, без немовляти.

— Не треба, Мільям-тену. Тобі краще не торкатися до нього. Так буде ліпше, повір.

— Ліпше — чому?!

Він сів на край її ложа. Обважнілий, блідо-жовтий, втомлений; від нього тхнуло кислим старечим потом, а руки дрібно тремтіли. Заговорив повільно, старанно добираючи слова, які слабо шкрябали її свідомість зубчиками наконечника стріли, котра злітає:

— Спробуй уявити собі, що твій син народився мертвим. А тоді пригадай, що він живий... і радість зігріє твоє серце, незважаючи ні на що. Я віднесу дитину в Обитель. Служителі Могутнього звільнять його від скверни й виростять у Його лоні. Це все, що я можу зробити для тебе і твого сина, Мільям-тену. А тепер спи. Коли ти прокинешся, настане новий день. І все буде інакше...

Його мова справді заколисувала, присипляла, розчиняла свідомість, немов піщинки солі в чарівному напої... ні!!! Мільям аж підлетіла вгору; перед очима попливли срібні іскри, але вона залишилася сидіти, вчепившись пальцями у вовняні пасма кошми.

— Дай мені його, Алла-тенг. Я хочу його бачити.

— І прикласти до грудей, еге ж? — голос старого раптом став роздратованим, верескливим. — А тоді хіба силою його в тебе віднімати, дурна ти жінко? Я ж усе розумію. Я хочу тобі допомогти. Врятувати вас обох, якщо вже так сталося!

Мільям прискіпливо вдивлялася в дальній закутень покою: маленький згорток... зморщене червоне обличчя... оченята ще старанно заплющені — а крихітний ротик уже широко роззявлений і шукає мамині груди...

Здавалося, вона все це бачить. Хоча бачила — лише імлу зі срібними спалахами.

— В обителі його вигодують, не переймайся, — пробурчав Алла-тенг. — Не вперше. І відмолять від Ворожої тіні...

Ворожа тінь... отже вона, Мільям, поки була вагітною, таки прогнівала Матір Могутнього, віддалася Воро-

гові... Але коли саме, яким чином?!.. кажан... купання... похмурі пророцтва старої... чи, може, Бранець?.. Але ж це безглуздо, дрібно, немов гудіння комах у вечірньому саду...

«Несповідимі шляхи Його». Священні слова, які пояснюють все.

Ні!!!

— Я сама, — раптом почула вона свій власний голос, і голос цей був твердим, немов гранітні скелі біля підніжжя Арс-Теллу. — Я зумію захистити свого сина від Ворога. І ще... Растулла-тенг скоро приїде! Він великий воїн. Він не боїться небесного гніву.

Відповідь служителя була одним суцільним здивуванням:

— Ти хочеш, щоб Растулла-тенг його побачив?!

Раптом знову почувся дитячий плач. Не голосний крик, яким немовля повідомляло про свій прихід на світ, а невпевнена проба голосу ображеної й залишеної наодинці, забутої у величезному незнайомому світі новонародженої істоти.

— Дай мені його!.. — вигукнула Мільям, і зірвалася, закашлялася, відчула, що не зможе більше навіть прошепотіти жодного звуку...

Алла-тенг щось пробурмотів; здається, ці слова були не з тих, які подобаються Могутньому. Спроквола підвівся та зробив крок у куток:

— Гаразд, дивися. Переконайся сама, що я правий.

Згорток полотна в його руках заходився криком, і тремтів язичок біля піднебіння, і смішно морщився носик

між голими припухлими бровами. Мільям полегшено зітхнула: здоровий, гарний... мій...

Служитель провів долонею по запеленутому тім'ячку дитини — немов знімав каптура. І відсмикнув руку, наче боявся обпектися.

На голівці, немов пташиний чубчик, кучерявилося перше дитяче волоссячко.

Золотисто-світлий сонячний пух.

* * *

Вона не спала.

Якщо заснути — на хвилину, на мить, притискаючи теплий згорток до грудей, відчуваючи щокою лоскітне пухнасте волосся, вдихаючи живий і духмяний запах дитячого дихання — після пробудження нічого цього в неї вже не буде. Тільки порожнеча, сльози й уривчасті спогади...

Хибна пам'ять, яку Мати іноді надсилає жінкам, котрі втратили дитя при пологах. Так скаже Алла-тенг. І Растулла, прискакавши з кордону, повірить йому, а не своїй божевільній, заплаканій дружині. Повірять прислужниці й сусіди, і навіть та жінка, що набирала воду з джерела з таємничим іменем. Повірять усі.

А тоді, за кілька днів, місяців чи років, повірить і вона сама... Так буде легше. Так буде зовсім просто — тому, мабуть, старий служитель і не став наполягати на своєму, віддав їй сина, дозволив прикласти до грудей. Адже рано чи пізно вона, Мільям, нарешті засне і тоді... Зовсім просто.

Але вона не спатиме. Вона дочекається чоловіка... Растулла-тенг, сміливий і зухвалий воїн, який не вірить ні в що і не визнає нічиїх законів! — не побоїться й того, що його четвертий син начебто носить знак Ворога. Його син! Та Растулла просто не стане слухати. Засміється, мружачи вузькі очі. Скочить у сідло. Скуйовдить під буркою світле дитяче волосся...

Тільки б дочекатися... не спати...

Голівка немовляти лежить на її лікті. Круглі щічки, вже не яскраво-червоні, а теплого рожевого відтінку, яким забарвлена зсередини велика морська мушля. Крихітний носик, подібний на ту скромну квітку, що росте на голих скелях Альскана. І губки — наче метелик... Так дивно — у сонного Растулли вуста складаються таким самим наївно-вередливим вигином... Як і в кожного з її старших синів: високого серйозного Шанталли... шибеника Танни... круглолицього карапуза Гара...

Дитина, в якої поки що не було імені, завовтузилася, скривилася, її обличчя збіглося зморшками, наче тканина на вхідному полозі під чиєюсь рукою. Маленький і беззахисний. Точнісінько такий, як і всі вони, її новонароджені сини... то хіба...

І раптом хлопчик широким змахом повік розплющив очі, і Мільям замружилася, відсахнулася, відгородилася долонею від його недитячого, нелюдського пронизливого погляду...

— Мільям-тену!..

Вона закричала.

Із зімкнутими вустами, без жодного звуку.

— Прокинулася?

Було темно. Так темно, що момент, коли вона розплющила очі, пройшов непоміченим, як нічний метелик у польоті. Сліпа порожнеча. Все.

Мільям схопилася й змахнула руками, мало не впустивши сонний згорток, що пригрівся в неї на грудях, — тут, хвала Матері, тут!.. — і притиснула його до себе з несамовитою силою, і лише потім обернулася назустріч неясному, погрозовому, ще темнішому, ніж сама пільма...

— Як ти взагалі? — почувся шепіт з присвистом. — Йти зможеш?

— Куди йти?

Темрява помалу втрачала густину, немов чорний чай, у який тонким струменем вливають овече молоко. Місячний промінь у щілині незачиненої віконниці. Блискучі вогники очей та сірий абрис обличчя. Схилена над ліжком квадратноплеча постать.

Мільям ще міцніше обійняла сина, прикрила краєчком кошми. Не віддам. Нізащо.

— Цікаве запитання, — стиха мовив незнайомець, і Мільям не зрозуміла, про що він каже, вона не пам'ятала ніякого запитання. — Ну гаразд, вирішимо потім. Треба йти, Мільям-тену, і негайно. Треба, зрозумій. Інакше вони вас уб'ють.

Він назвав її ім'я, і вона відразу пригадала голос, впізнала нетутешню, незрозумілу розмову, впізнала цю фігуру з вогниками очей на темно-сірому обличчі.

Бранець.

Вона не здивувалася. Якби це був хто-небудь чужий, що пробрався в палац Растулли-тенга, це було б неймовірно, — ніби розтанув сніг на вершині Арс-Теллу чи ожила кам'яна кобила Лайя... Але для Бранця не існує нічого неможливого чи забороненого. Бранець може все.

Що він сказав?!

— ...тікати. Вже. Ти можеш підвестися?

— Можу... — Мільям відпустила край кошми, глянула на ледь помітне в напівтемряві синове обличчя: опуклі півмісяці спокійних повік. — Але навіщо? Чому? Що сталося?!

— Ти ще питаєш? — Бранець усміхнувся; ні, ніколи вона не побачить його серйозним, навіть у темряві. — Хіба старий з Обителі не розтовкмачив тобі?

— Алла-тенг?

Виявляється, вона все позабувала. Тільки небезпеку — не віддавати, захистити, врятувати! — а подробиці повтікали, стерті сном, цим зрадливим подарунком Матері... І ще хибна пам'ять: справді, адже не міг служителів Могутнього так вчинити...

— Алла-тенг сказав, що віднесе малюка в Обитель, — промовила Мільям, і власні слова пролунали так, немов вона сама їх впеше чула. — Що там його вигодують... і відмолять від Ворожої тіні...

— Ага. Двічі.

— Що?

Бранець безгучно відстрибнув до стіни; припідняв укривало над вікном, впускаючи досередини трохи шир-

ший місячний промінь; прислухався. Тоді нечутно пройшовся кімнатою та присів на край ліжка Мільям. Чоловік!.. вона мимоволі відсунулася, натягла на себе кошму.

— Ситуація така, — незрозуміло заговорив Бранець. — Усе набагато гірше, Мільям-тену. Старий, можливо, так би й вчинив... хоча маю великі сумніви. Але той парубійко, що допомагав приймати пологи... Загалом, вся Обитель вже поінформована, що дружина Растулли-тенга — Ворогова наложниця і, відповідно, мати Ворогова виплодка, позначеного печаткою, ну й таке інше. Вони лише чекають на світанок, уночі бояться. Натовп скажених фанатиків. А ти кажеш, — вигодують... — він посміхнувся криво й невесело.

— Я все одно його не віддам, — прошепотіла Мільям. — Повернеться Растулла-тенг... уже скоро... я йому скажу...

Бранець простягнув руку й взяв Мільям за підборіддя. Цей жест був настільки диким і неможливим, що в неї перехопило дихання, вона не могла ні обуритися, ні пручатися. Повернула голову назустріч його очам, круглим і бездонним, як печери на схилі Уй-Айри. Без зіниць. З місячними відблисками в чорній глибині:

— Ні. Ти підеш зі мною.

Вона мовчала.

* * *

На море можна було дивитися лише крізь завісу зі стулених вій. Воно блищало, мерехтіло та перетікало туди

й сюди розжареними хвилями, немов розплавлене срібло в тиглі майстра-золотаря. Поглянути на сонце Мільям навіть не намагалася.

Прозора тінь від дерева постійно повзла, вона зібгалася до тісної плямки навколо стовбура й зісковзнула зі щок немоляти. Мільям вкрила синову голівку навісом із зігнутої долоні. Той не звернув уваги ні на сонце, ні на тінь, цілком заглиблений у найважливішу справу в його новонародженому житті.

— Оце так смоктун! — весело здивувався Бранець. — Він тебе коли-небудь відпустить, га, Мільям-тену?

Він дивився на неї впритул, з живою цікавістю й без жодної соромливості. Чужий чоловік — на одне з найпотемніших таїнств Матері, до якого не можна пускати нічиїх очей... Утім, напевне, в тих краях, звідкіля він родом, усе по-іншому. Вона, Мільям, краще за будь-кого знала: на великому Гау-Гразі є різні землі й дуже різні звичаї.

І потім, це було далеко не найстрашніше з того, що з нею трапилося.

— До ночі мусимо дійти о-он туди, — Бранець простягнув руку і вказав на далеку білу пляму в зеленому шумовинні вище схилом. — Я колись лазив тими руїнами: гарне місце, щоб сховатися й заночувати. Там нас ніхто не знайде.

Від мимовільного поруху очима туди, куди вказала його рука, замакітрилася голова; Мільям сперлася на шершавий стовбур дерева. Світловолоса дитина, яка ще не мала імені, жадібно висмоктувала останні скупі краплі молока. Голодний та впертий... А от його брати Танна й

Гар в перші дні лише те й робили, що спали. А найстарший, Шанталла...

Вона більше ніколи їх не побачить. Ніколи.

— Агов, Мільям-тену, що з тобою? Ти тримайся. Це насправді не так уже й далеко...

Як сталося, що вона таки пішла за ним?! За майже незнайомим, чужим, незрозумілим чоловіком. Він сказав, що їм нічого не загрожує, її старшим синам, маленьким чоловікам і майбутнім воїнам... а малюка вона має врятувати. Він сказав, що Растулла-тенг не допоможе. Вона не зрозуміла, чому, — але повірила...

Як так сталося, що вона йому повірила?!

Бранець присів навпочіпки біля Мільям з дитиною, його тінь упала на них. Дитина нарешті втомилася й заснула собі на згині материнської руки, та коли Мільям спробувала витягнути сосок з його ротика, присмокталася з новою силою. Бранець стиха засміявся:

— Наполегливий хлопець!

Помовчав і для чогось додав:

— А оченята в нього, мабуть, будуть блакитні. Чи навіть зелені.

Її сповнений жаху погляд настовхнув на його посмішку. Дивний, моторошний чоловік, який ніколи не буває серйозним. Чому вона не дочекалася ранку? Не дочекалася Растулли-тенга?!

— Чого ти так дивишся? Нормальна річ. В моєї сестри, для прикладу, зелені очі... — його усмішка на мить згасла, але відразу ж розгорілася з новою силою. — І вона дуже вродлива, моя сестричка, чесне слово. Ну як,

спить? Підводься, Мільям-тену. Бризом повіяло, буде легше йти.

Від моря справді повіяло свіжим вітерцем. Він прокрався прохолодним диханням під одяг Мільям, висушив дрібненькі краплини поту на скронях малюка, загрався, розвіваючи й сплутуючи пасма, світлим Бранцевим волоссям. Як вона могла піти з чоловіком, в якого таке волосся?!

Малюкова голівка була запеленута в полотно. По самі насуплені опуклості, на яких ще не було брів.

Стежина робила новий закрут: наскільки могла судити Мільям, яка ніколи не відходила далеко від палацу, вони підіймалися західним схилом Ненни. З одного боку майже прямовисна стіна щирилася переплетенням гілок, коренів, ліан, оголених дощами й вітром, з другого з'їжджав до моря каменистий насип. Сонце все ще стояло високо над головами, і їхні з Бранцем тіні були короткими, наче овечі хвости.

Мільям спіткнулася, оступилася, мало не поїхала осипом донизу. Бранець підтримав її за лікоть і, притягнувши до себе, знову перехопив її погляд:

— Не бійся. Все буде добре.

Вона відняла руку.

— Растулла-тенг нас дожене, — промовила чи то з пересторогою, чи то з надією.

І вперше побачила, як усмішка — навіть її тінь — повністю сповзла з його обличчя.

— Не повинен, — процідив Бранець. — Ми маємо достатню фору у часі... не повинен, ні.

— Що?

— «Фора» — це значить перевага, запас, — скомовкою пояснив він. Скривився, глянув на сонце. Зітхнув. — Бачиш, Мільям-тену... твій чоловік не з тих, кому можна щось втовкмачити, апелюючи до розуму. Тобі — я спробую. Мені здається, вже час. Бо в мене таке відчуття, що ти сама його боїшся, свого хлопця... спить?

Мільям знову нічого не зрозуміла. Але хіба можна бодай щось збагнути — від чужинця, дивака, Бранця?

— Так от. Те, що в тебе народилася світловолоса дитина... Давай домовимося відразу: ніякої містики, Ворожих замислів і всіляких дурниць. Просто генні комбінації — це... тьху ти чорт. Зачекай, спробую ще раз. Це значить, що в доглобальні часи... словом, дуже-дуже давно... в когось із твоїх предків... А скоріше навіть у предків Растулли-тенга: тут, на Південному Гау-Гразі, свого часу перебувала маса народу, — він усміхнувся. — Мільйони трудящих. І твій син схожий не на батька чи матір, як воно зазвичай трапляється, а на котрогось пра-пра-прапрадіда, що також трапляється, тільки набагато рідше. Зрозуміла, Мільям-тену?

Про всяк випадок вона кивнула. Дитя без імені спокійно посопувало носиком, а на місці брів у нього таки золотилися невидимі волоски... Не знак Ворога. Ось що головне, і вона, начебто, збагнула...

— Довгоподолим з Обителі нічого, звісно, не доведеш, — Бранець сердито похитав головою. — А твій чоловік, хоча й не вірить у всю цю каламуть... Але він міркує ще простіше. І, власне, ми своєю втечею вбиваємо всі його сумніви, якщо вони в нього й були. Та інакше не можна.

Ніяк не виходило — інакше.

Розплавлене срібло у величезному тигелі небесного коваля. Як боляче дивитися... Золоті іскри на непокритій голові чужого — зовсім чужого!!! — чоловіка, який...

— Що сталося, Мільям-тену?!

Вона сповзла на землю, на гарячий насип, на його руки... Якогого сильніше притисла до себе дитину. Тепер — усе. Нарешті вона зрозуміла...

— Растулла-тенг нас уб'є, — сказала слабо й безбарвно.

— Не спіймає, — відповів Бранець.

* * *

Стіна була ніздруватою від цеглин, що повипадали. Точніше, від каміння, обтесаного брилами й відшліфованого — чи то людьми, чи то сонцем і дощами, — до яскраво-білого, у сірих прожилках, благородного кольору. Там, де стіна закінчувалася, в бузкове небо підіймався високий білий стовб, обламаний на верхівці. І поруч ще один, тільки зламаний нижче, на рівні грудей. Довгий білий уламок, що ледве виднів з трави, потрапив під ногу Мільям, і вона мало не перечепилася об білі візерунки на його кінці. Попереду ледве мріло напівзруйноване громаддя, обриси якого тонули в сутінках...

Колись це був палац, збагнула Мільям. Набагато розкішніший і багатший, ніж у самого Растулли-тенга. Для того, аби звести таке, треба, щоб десятки сильних чоловіків працювали десятки днів... виходить, тоді ще

не було війни? Не дивно, що він, здається, давним-давно зруйнований.

— Дивися під ноги, — порадив Бранець. — Тут подекуди гадюки вигріваються. А взагалі гарне місце. Тобі тут сподобається, Мільям-тену.

Вона слухняно глянула під ноги й відразу ж зачепилася поглядом за щось дивне — гладеньку плиту темно-синього кольору, розколоту на кілька частин й суцільно вкриту жовтими письменами:

— Що це?

— Тут до біса доглобальних артефактів, — як завжди незрозуміло відгукнувся Бранець. — Справді, як це я раніше не бачив? Цікаво.

Присів навпочіпки й прочитав уголос:

— ...стерства оборони. Профіль — бронхолегеневі захворювання нетуберкульозного характеру. Санаторій засно... — він засміявся й скочив на ноги. — Ходімо. Тут у лівому крилі лишилося кілька пристойних кімнат, навіть дах зберігся.

Спираючись на його руку та притискаючи до грудей сонну дитину, Мільям перелізла через гору кам'яних уламків і ступила на підлогу колишнього палацу. Дивні гладенькі циновки, вкриті напівстертими візерунками, то ковзали під ногами, то обривалися нерівними загнутими краями; поміж ними проросла трава. Простору, який вони вкривали, було б достатньо, аби випасати овечу отару. Подекуди колись дах, а тепер небо підпирали, як і біля входу, мармурові різновисокі стовпи; деякі з них зберегли верхівки, горді, як голови красунь.

— Обережно, східці, — попередив Бранець.

Кам'яні східці розляглися під їхніми ногами щербатою, але білозубою посмішкою, вони майже не зазнали руйнувань. Тільки одна зі сходинок була переламана на-впіл: широкі на зламі половинки стали трикутником, спираючись на товстий і вузлуватий стовбур акації.

Мільям зосереджено дивилася вниз, боячись послизнутися на гладенькому, наче відшліфованому мармурі, — а тоді підвела погляд і стиха скрикнула.

Величезна голова дивилася з півмороку гострими, наче ножі для відкорковування вина, маленькими злими очищами. Сама голова на короткій шиї, що стриміла з величезної білокам'яної брили... О, Мати Могутнього, захисти!

Бранець засміявся.

Він не став нічого пояснювати, а Мільям нічого й не запитувала. Придивилася: виявилось, голова теж була витесана з каменю, ще й доволі грубо... а кінчик носа й половина лівого вуха в неї взагалі відкололися. І нехай він не думає, цей незрозумілий, постійно усміхнений Бранець, що її, Мільям, можна здивувати чи навіть налякати якимсь безносим кам'яним бовваном!

Вони повернули праворуч: стіни раптом підступили так близько, що Мільям і Бранець могли б одночасно торкнутися до них кожен зі свого боку. Поступово напівзруйнована кладка сягла вище людського зросту; відбиваючись від неї, дзвінко залунали подвоєні кроки. А стелі не було, і перші зорі зазирали досередини, як у дитинстві — в Небесне око...

Нарешті попереду навис нерівним карнизом шмат

даху. Бранець щось задоволено прогув собі під носа; присів навпочіпки, намацав на підлозі маленького камінця й кинув у непроглядну темряву. Мільям відсахнулася, затуляючи собою дитину, а вільною рукою закриваючи волосся: прямо на неї, безладно теліпаючи крилами, вилетів із темряви кажан!!! А Бранець знову лише розсміявся й поправив на голові Мільям накидку, що з'їхала набік. Але ж не може він, справді, не боятися кажанів, Ворогових слуг?

Втім, Растулла-тенг також їх не боїться. І взагалі, раптом усвідомила Мільям, у них досить багато спільного, у Бранця й Растулли-тенга... а може, це тільки здається, тому що вона їх майже не знає — обох.

— Ходімо, — сказав Бранець. — Тут навіть ліжко є. Доглобальний раритет!

Мільям не зрушила з місця. Йти — туди?!.. у морок, густий, немов смола, якою промашують дно в рибальських човнах... де може ховатися хтось жахливіший за кажанів, кого не злякаєш маленьким камінцем... Що він собі думає, цей Бранець?!

— Темно, — погодився він. — Розумію. Зараз.

Він понишпорив у торбині, що висіла на його поясі. Зовсім недовго, мить чи дві. Й більше не робив нічого: не висікав іскри, не підпалював ґнота світильника, та й ніякого світильника не було в його в руках... просто світло на долоні. Маленьке жовте світло, квадратне й пласке, яким вогонь ніколи не буває.

— Світлонакопичувач, — пояснив Бранець, і від його пояснень, як завжди, зрозуміліше не стало. Але Мільям уже звикла.

Він легенько підштовхнув її ліктем, і вона зробила крок уперед, підсвічена теплим, ледь тремтливим світлом.

* * *

— Як тебе звати?

— Бранець. Тобі не подобається?

Так не можна, хотіла сказати Мільям. Він урятував їй життя — й він же забрав у неї все, з чого воно складалося, це життя... Він сам став тепер її життям; він і дитина — більше в неї нічого немає. І він не може, ніяк не може залишатися для неї чужою людиною, Бранцем...

Він усміхався, у глибокій темряві його очей відблискували два маленьких квадратних вогники. І Мільям лише прошепотіла:

— Не подобається.

— Гаразд... Мене звати Роб, — він усміхнувся ширше. — По-вашому буде Робні-тенг.

— Ні, — поволі вимовила Мільям, ніяк не наважуючись спробувати на смак його ім'я. — По-нашому... на моїй батьківщині кажуть... ван. Робні-ван.

Вона поворухнулася, й дивне пружне узвишшя, що мало назву «ліжка», негайно відгукнулося зсередини шурхотом тирси й скреготом іржавого металу. Дитина не прокинулася, тихенько посопуючи уві сні. В перші дні немовля важко збудити, воно ще не знає нічого важливішого, ніж сон...

— Ти відвезеш мене туди, правда? До мого селища... це біля підніжжя Серединного хребта. Знаєш? Ала-ван... Кур-Байга...

Які далекі й майже незнайомі назви.

— Ні, — сказав він. — Це перше місце, де тебе буде шукати твій чоловік. Можливо, якимось потому... пізніше...

— То куди ж ми підемо... Робні-ван?

Він умостився на підлозі біля ліжка, простелив бурку, наче кошму, — так дивно, адже воїни зазвичай сплять сидючи, загорнувшись в кудлаті крила... Вогники в бездонних очах трохи пригасли, як і плаский світильник.

— Гарне запитання, — знову легка посмішка. — Якщо чесно, то я й сам поки не знаю. Але я щось вигадую. Зрештою, великий Гау-Граз... не такий він уже й маленький. Не бійся, Мільям-тену... чи як там у вас кажуть?

Ледь усміхнулася:

— Ані.

— Мільям-ані. Спи.

Він пригасив вогонь — до блідого зеленкувато-жовтого квадрата, який давав не більше світла, ніж нічний світильник на лавандовому маслі. Хіба що зовсім без запаху. Спати. Так, спати...

Але вона мусила сказати ще дещо. Найголовніше й найнеобхідніше.

— Робні-ван...

— Чого?

— Ти повинен... тобто, я тебе прошу... Дай ім'я мому синові.

Він уже ліг, а тепер підвівся й сперся на лікоть, дивлячись на неї з веселим здивуванням. Мільям несподівано розсердилася: та як він може, як він сміє бути несерйозним навіть зараз?!

— А чому я? Було б доречнішим, якби ти сама... Адже ти його мати, а я... — він знизав плечима. Не доказав.

— Дай йому ім'я, — майже безгучно мовила Мільям.

Рвучко став на ноги. Випростався в півтімі на повен зріст, розправив плечі.

Вже без посмішки:

— Гаразд.

* * *

Їй снилися сини.

Дев'ятирічний Шанталла, стиха підкравшись ззаду, обійняв її за шию й поцілував десь біля вуха, — а тоді відскочив на десять кроків, присів навпочіпки, зосереджено закрутив у руках круглого камінця: раптом хтось побачить його ніжності, та ще, не дай Могутній, розповість Майстрові зі зброї?! А розбійник Танна навіть не дивився в її бік, ганяючи з войовничими вигуками туди й сюди на краю берега, ляпотіли по воді його постійно подряпані ноги. І лише щокастий карапуз Гар сидів поруч, тримаючись за її руку, гордий своїми правами на матір, на її турботу й ласку. Морський вітер грався його синьо-чорним, як у батька, густючим сплутаним волоссям... І чайки... неспокійні, верескливі чайки...

...Кричав Валар.

Страшно й надривно — як немовлята, котрим усього лиш півтора дні, не кричать навіть від сильного голоду. Мільям підскочила, вхопила його на руки, мало не впавши зі зрадливо високого ліжка, яке до всього ще й дрібно

тремтіло зі скрипом і скреготом. У передранковій сутіні яскраво сяяв — чомусь зеленим світлом — плаский квадратний вогонь...

Голосно й сердито, чужою мовою, вилаявся Робні-ван. Звідкілясь здалеку... вона не стала дивитися, звідки саме.

Все Валарове обличчя — носик, роззявлений рот, очі! — було засипане кам'яним порошком, змішаним із пилюкою й павутинням. Мільям скрикнула, взялася рвучко його чистити: руками, губами, краєчком накидки... ні, її вбрання виявилось теж засипаним сірою пилюкою...

Щось із гуркотом обвалилося. Зовсім поряд.

І ще ближче — перед самим обличчям — з'явилися жорсткі, звужені очі Робні-вана.

— Тікаймо, — швидко наказав він.

Смикнув її за руку, — і Мільям побігла, притиснувши до себе і вкривши накидкою Валара, який кричав без упину. Підлога хиталася під ногами, і вона вже зрозуміла, що трапилося: точнісінько так само, як тоді, сім років тому... Алла-тенг наказав усім негайно вийти з дому на середину подвір'я і не думати про хатній скарб... а вона, Мільям, плакала від страху, обіймаючи маленького Шанталлу... потім служитель Могутнього довго пояснював їй, що тут, на Півдні, інколи бувають землетруси...

— Поштовх доволі слабенький, — мовив на ходу Робні-ван. — Але тут, у цих руїнах, все й так на чесному слові... Чорт!!!

Він рвучко зупинився, й Мільям мало не впала до лілиць.

Стіна перед ними обвалилася. Купа каменюк, гігант-

ських, великих і зовсім маленьких, обтесаних шматків і безформних уламків, однаково сірих у ранкових сутінках... До самої стелі — все ще цілої, але навіть на вигляд нестерпно крихкої. Без найменшого просвітку.

Робні-ван знову лайнувся своєю мовою.

— Повертаємося, — хрипкий голос, у якому, як і в стелі, не відчувалося надійності. — Треба знайти якусь дірку... Тільки б не труснуло ще раз!

— Зачекай.

Він з нерозумінням подивився на неї, — а вона віддала йому Валара, який чомусь відразу ж замовк на чоловічих руках. Робні-ван щось пробурмотів, йому здавалося, що немає сенсу, та й смертельно небезпечно залишатися зараз на місці, він хотів бігти, діяти, рятувати... Але він не знав, що треба робити. А Мільям знала.

— Зачекай, Робні-ван... хвилинку...

У неї повинно вийти.

Крок уперед. І ще один. Накреслити правою рукою Знаки повітря й тверді... а пальці лівої наче стискають колючу кулю, і необхідно уявити її собі так відчутно й справдешньо, щоб невидимі голки проштрикнули долоню...

Заклинання.

Швидкі, незв'язні слова однією зі старовинних, напівзабутих говірок Гау-Гразу...

І спалах, і вигук, і куля летить уперед, — а твердь і повітря, підкоряючись прадавньому чаклунству, стрімко міняються місцями...

— Мільям! — видихнув чоловік, якого колись звали Бранцем.

Вона опустила руки.

Суцільної стіни з безладно накиданих один на одного каменів більше не було. Попереду, у звільненому проході, світилося небо, зелень, удалині видніла синя смужка моря.

І величезне, вогненно-багряне сонце на сході.

Розділ третій

— Стажер Юста Калан.

— Роздягайтеся.

Пригадала, як на першому курсі мені здавалися чимось неймовірним три нещасних КПП — протягом шляху на прийом до високого гебейного чину! Гадаю, старому Чомські було б приємно дізнатися, скільки різноманітних перевірок я проходжу, поки дістаюся власного робочого місця. Щоправда, після закінчення випробувального терміну мене обіцяли перевести з посиленого режиму на загальний... але до того часу мені, мабуть, стане байдуже. Людина звикає до всього.

Поліонний душ з контрастними домішками — кислий — лужний — кислий, тоді перша томографія, тоді нишпорка-«мокриця» зазирає скрізь, де теоретично можна сховати «дзеркальце», тоді друга томографія, тоді променева дезинфекція, далі компенсаторний іонний душ, і, нарешті, ідентифікація ДНК-коду. Особисто я з неї й починала б: коли щось не так, заощадили б купу ресурсів. Але в Глобальному соціумі є авторитетніші фахівці в галузі ГБ, аніж стажер Юста Калан.

Після ідентифікації Супроводжуюча видає робочу

конусиль — щодня нову, розраховану строго на робочий часомінімум. Кажуть, співробітниці Департаменту статистики домоглися права програмувати напередодні її колір і довжину. В нашому департаменті ніхто про це навіть не думає. І я так само.

Третя томографія, — а там починаються КПП загального режиму. Це вже легше, якщо, звісно, Постових не плющить. Але для нас кілька місяців тому завантажили новий комплект, тому все проходить чітко й без глюків. Загалом двадцять вісім хвилин плюс-мінус секунд десять.

Остання томографія, і стажер Юста Калан успішно дістається роботи.

Всі наші, звісно, були на місцях, — хоча сьогодні я майже не спізнилася. Прослизнула до свого персонала, на шляху відбиваючи, наче стріли (це така доглобальна зброя), чемні корпоративні привітання. В нашому департаменті працюють солідні й дорослі люди, до зеленого стажера двадцяти дев'яти років вони ставляться з материнсько-батьківською поблажливістю. Мене це влаштовує.

Персонал завантажувався довго: таке відчуття, що з учорашнього дня на нього начіпляли десяток нових захисних цяцьок. Нарешті втомлений від блимання й кольорових переливів монітор із зітханням видав мою заставку: сумного птаха страуса з екосистеми саванни. Птах блимнув, змахнувши величезними віями, а пані Піндал, наша керівницка (яка, звісно, бачить зі свого місця персонали кожного працівника) традиційно скопила губи. На її власній заставці — фізіономія вгодованого

малюка: чи внука, чи доньки в дитинстві. І в усіх службовців департаменту, відповідно, так само різноманітні дитячі обличчя.

Страус поступився місцем комунікативному рядкові із запитанням керівнички стосовно мого нинішнього робочого плану. Я чесно відповіла, що збираюся наводити глянець у доповіді на підсумкове засідання прогностичної секції Регіонального Консорціуму ГБ, призначене на післязавтра. Піндальша тим задовільнилася: власне, вона сама мене туди й рекомендувала. Як особливо молодого й перспективного кадра.

І щоб ви не мали сумнівів, я справді відразу ж відкрила свою «рибу». Проглянула навскіс і переконалася, що нікуди вона не годиться. Щоправда, враження могло бути помилковим: самокритичність у мене, як відомо, на межі комплексу соціальної неповноцінності. Тому вбивати текст я не стала, а просто зсунула його за межі монітора й почала роботу спочатку — так, ніби першого варіанта й не було. При цьому гріло усвідомлення того, що насправді він таки є.

Піктограмка в куточку персонала дала мені зрозуміти, що знову запрацював комунікативний рядок. В принципі, можна було глянути й пізніше — ніяких справді потрібних повідомлень я сьогодні не очікувала. Але не з моєю бісовою цікавістю.

Зітхнула й активувала, — і, звісно, це виявився Нік. Другий персонал від входних дверей. Сорок п'ять років, гладкий, лисий, нежонатий. Хоча також із блакитнооким карапузом на заставці; між іншим, найсимпатичнішим у

всьому департаменті.

Нік запитував, що я думаю з приводу останнього де-стракту і що роблю сьогодні ввечері. Я відповіла йому в зворотньому порядку, приблизно те саме, що й Піндальші: надаю людського вигляду своїй доповіді. У якій хотіла б викласти свої зауваження стосовно першого пункту. А зараз — вибачай, не хочу відволікатися, боюся загубити розумну думку.

Він одчепився. Це мене збадьорило.

Я повернулася до писанини. Нік тут був ні до чого: йому, мало не від виходу, на моєму моніторі не видно ні-чогісінько. Крім шефіні, на нього безперешкодно може дивитися лише моя сусідка справа Енія, дама особливо великих розмірів. Здається, вона має звичку обговорювати побачене зі своєю найкращою подругою Соррою, яка сидить поруч з пані Піндал, проте цілісінький день пятає з Енією в режимі неперервної комунікації. Якось я жартома зайшла на їхню приватну лінію — слава багаторівневному захисту Внутрішньої Мережі ГБ! — але була розчарована. Дискутували там про перспективи чийогось приватного життя, і якби ще мого з Ніком. Хоча й ця тема, ясна річ, не пройшла повз увагу двох щасливих дружин, матерів і бабусь, — але ж не висіти мені на їхній лінії цілісінький день!

Традиційно нудьгуючи, я уявила, наскільки приємніше було б працювати над доповіддю вдома, залізши з ногами в неанігільовану постіль, тримаючи на колінах клавіатуру персонала, а в зубах — трубочку від енергіка (каву мені після численних мікроінфарктів заборо-

нили назавжди, і я мусила змиритися: життя дорожче. А що, Піндальша за нинішніх гебейних технологій могла б контролювати мене й там. Зате не треба було б проходити всі ті численні томографії... До речі, їх мені теж заборонили і довідка з Відомства здоров'я в мене є, але — через останні події — керівництву Управління на це начхати.

Хочу додому!!!

Втім, якби всі, хто зайнятий в інформаційній сфері, працювали кожен у своєму блоці, Глобальний соціум дав-но б розвалився на окремих маргіналізованих індивідів. Робочі місця існують саме для того, щоб соціалізувати населення. Офіс — маленька модель соціуму. Як академкурс в університеті та семінар у коледжі. Чи група соціалізації.

На заставці персонала Енії був зображений несподівано худенький, аж прозорий хлопчик молодшого соціального віку. Онук — про це я знала ще з тих часів, коли сусідка намагалася налагодити зі мною приватну комунікацію з метою отримати які-небудь цінні відомості. Проте актуальна проблема війни за дитячий апетит мене ніскільки не захопила.

Тема моєї післязавтрішньої доповіді лунала набагато більш захопливо: «Гаугразький слід в дестрактах останнього півріччя». Поміркувавши, я збагатила її епітетами: «ймовірний» і «дедалі частіших». Вийшло незграбно, і «дедалі частіших» я вбила — врешті-решт, усі й так розуміють, про що мова. Перечитала: «Ймовірний гаугразький слід...» Може, краще, «гіпотетичний»?

Особисто я в оцей «гаугразький слід» не вірю. Анітрохи.

Але в моїх інтересах довести, що він таки існує.

Мені саме спала на думку оригінальна концепція вступного абзацу, коли ні сіло ні впало запрацювала зв'язилка. Взагалі-то зв'язити в Управління ГБ — дурний тон, і всі мої знайомі про це знають; через це більшість із них давно припинили мені зв'язити взагалі. Стиха лайнувшись, я скося глянула на визначник номера й витріщила очі: мама. Востаннє вона зв'язила мені з півроку тому, якщо не більше. А я їй... ні, це вже за межами оперативної пам'яті.

Звісно, я страшенно перелякалася. Що вона чи тато втрапили у дестракт. За теорією ймовірності, таке щодня може статися будь з ким...

Рвонула зв'язилку й зарепетувала на весь департамент:

— Мамо?!!

Мама усміхалася. На крихітному зв'язильному моніторі вона була молода й гарна, як у ті часи, коли ми з нею літали під самий купол дивитися на небо... Тепер туди полетить хіба що переконаний самогубець. Але що, власне, сталося?

— Здрастуй, Юсику, — сказала вона. — Вітаю тебе з днем народження, донечко. Зовсім доросла, аж не віриться...

— Дякую, мамо.

Під цікавими, як «мокриця», поглядами спіробітників я змирилася з очевидним фактом. На жаль, мені більше не двадцять дев'ять років.

Мені вже тридцять.

— Дякую, панно Калан. Чи будуть запитання до доповідачки?

Утворилася пауза, і я встигла злякатися, що запитань не буде. Мою доповідь (чого церемонитися зі стажером?) поставили насамкінець секції, коли гебейні чини вже нетерпляче соваються у мобільних кріслах, а дехто навіть починає стиха програмувати ковзалку, щоб за сигналом Модератора про оголошення перерви відразу ж рвонутися до буфету. Буфет у Консорціумі справді непоганий. Тож я їх десь розумію.

Від цього не стало менш прикро. Все-таки я — можливо, занадто самовпевнено — планувала якийсь резонанс.

Раптом у лівому секторі задер догори руку худенький кирпатий дідусь у цивільному, він дещо нагадував мого друга дитинства Вінса. За що, мабуть, мені й захтілося його розцілувати.

— В мене запитання.

До запитання дідуньо (цікаво, він генерал-майор чи вже генерал?) готувався ґрунтовно: висунув і активував панель вербалізації, налаштовував світловий та акустичний сигнали, руками відіпхнув назад крісло, щоб не плуталося під ногами, щиглями позганяв порошинки з цивільного комба. Любителі швидкого програмування ковзалок на вихід переконалися, що це надовго, і, відмінивши команду, зручніше вмостилися в кріслах.

І тоді кирпатий дідусь запитав:

— Скажіть, дівчино, невже ви й справді вірите в ці дурниці?

Не можу сказати, що його запитання захопило мене зненацька. Я б на його місці поставила таке ж, слово в слово. Ну, можливо, все-таки, не «дівчино», а «панно Калан», чи бодай «стажер».

Відповіла одразу, без затримки:

— Звичайно, простіше за все не вірити. П'ять років тому, як ви пам'ятаєте, деякі керівники служб ГБ взагалі відмовлялися вірити в дестракти. Знаєте, на заставці мого робочого персонала зображений птах страус. За доглобальною екозоологічною легендою, зустрівшись із небезпекою, цей птах ховав голову в пісок.

Домашня заготовка пройшла на «ура». Секторами пролунав сміх, деякі чини в дальніх рядах схилюся над панелями, певно, намагаючись підлаштувати під мене сигнал прийому. І, можливо, навіть позакривали свої пасьянси й стрілялки.

Дідусеві щоки почервоніли, цілком сховавши веснянки; хоча б не перехвилювався до інсульту, бідолаха. Зрозуміла річ, він не здався:

— Але ж мають бути елементарні логічні причини! Вибачте, дівчино, але у вашій доповіді я почув переважно емоції. А між іншим, експертні служби ГБ достеменно встановили, що в проведенні дестрактів використовуються невідомі нам екстранові високі технології. Який Гауграз, мила моя? Це ж традиційне суспільство: землеробство, примітивні ремесла...

— Це традиційне суспільство, як вам, думаю, відомо,

сотні років веде з Глобальним соціумом війну.

— На кордоні, — зневажливий голос з місця. Жива дискусія, вітаю!

— Війна триває, як вам, думаю, відомо, лише через те, — мій опонент не без іронії підкреслив цитату з мене, — що Глобальний соціум цінує Гауграз як унікальну екосистему й утримується від наступальної стратегії. В основі загальнолюдської моралі Глобального соціуму лежить гуманізм, а такі як ви, з вашими необгрунтованими заявами...

З цими словами дідусь мабуть вирішив, ніби з мене досить, махнув рукою й гепнувся назад у крісло. Всі відразу ж заворушилися, і я негайно повідомила, що поки жива:

— Я не закликала до наступальної стратегії! Я лише хочу звернути увагу на той факт, що війна на кордоні не могла б тривати стільки століть, якби смертовики не володіли більш-менш адекватною зброєю. Всі ми знаємо, ця зброя переважно не виробляється на Гаугразі, а імпортується туди контрабандними каналами. І я запитую: якщо смертовиками продають ракети й променеву зброю, то чому б...

У центральному секторі миттю, немов Перехоплювач останнього покоління, непідвладний глюкам під час завантаження, з'явився виструнчений підполковник. Сірий форменний комб з квадратним обличчям. Здається, він сприйняв мої слова як особистий виклик. Відкарбував:

— В поточному році Прикордонне управління ГБ повністю перекрило всі канали нелегальної торгівлі з Гау-

гразом.

Я не стала заперечувати:

— Перший дестракт стався майже п'ять років тому, — я витримала паузу, щоб присутні пригадали: я та сама Юста Калан, яка більше за когось іншого знає, про що мова. — Тоді такі канали ще, на жаль, існували, і теоретично в руках смертовиків могли опинитися високі технології, що дозволяли його здійснити. А потім, можливо, гаугразькі вчені самостійно вдосконалили...

— Маячня! — видихнув з місця кирпатий дідусь.

Він знову мав рацію. Стосовно «гаугразьких вчених» я перестаралася.

— Чи будуть ще запитання до доповідачки? — спокійно поцікавився Модератор.

У секторах знову з'явився характерний рух. Я напружилася: тепер головним було — точно витримати паузу. І встигнути встромитися до того, як буде поданий довгоочікуваний сигнал.

Чотири... три... два... зараз!

— Якщо запитань більше немає, — вимовив не Модератор, а я, — то дозвольте мені самій запитати шановний Консорціум. Я розумію, що мова йде про глибоко засекречену інформацію, однак характер і контингент даного засідання виключає можливість її витоку. Ви дозволите?

Модератор, здавалося, на мить підвис, вирішуючи нестандартне завдання, — але дозвіл дав. І ніхто з високих і не дуже гебейних чинів не обурився. Поки що.

— Скажіть, будь ласка... Її знайшли? Бодай з'ясували, хто вона така? Та жінка?

Зависла тиша.

А тоді почувся мелодійний сигнал до свободи, і, дочекавшись свого часу, заснували секторами ковзалки, зіштовхуючись і повискуючи під час обхідних маневрів.

* * *

— А це на честь чого?

— Ну ти даєш, Юсько! В кого сьогодні день народження?! Чи я щось наплутала?

Минулого року Далька помилилася рівно на місяць. Тож помилка у два дні цілком вкладалася в межі статистичної похибки. Я зітхнула. Страшенно не хотілося нікуди йти. Хотілося енергіка й спати.

— Всі вже зібралися, чекають тільки на тебе! Ноги в руки в капсулу і вперед! Мало не забула, в нас на шлюзі новий Вартовий, свекруня завантажила, скажеш йому «свої», й він відчепиться. Давай швидше! Я тобі, між іншим, від самого ранку зв'язила, а ти все поза зоною...

— На гебейних збіговиськах, Далько, зв'язилки блокують, — втомлено пояснила я. — А хто це «всі»? Багато у вас народу?

— Без тебе — мало, — спалила вона мости до втечі. — Це твій день народження.

Зв'язилка замовкла. Якийсь час я сиділа непорушно, тоді неймовірним зусиллям, наче руками соваючи меблі, вийняла себе зі шматків учорашньої постелі. Якщо скористатися моєю постійною відмазкою про відважну та

втомливу службу в органах ГБ і послати Дальку з Вінсом подалі, то хто мені залишиться? Лише Піндальша й нерозлучні Сорра з Енією. І ще нежонатий Нік.

Перед вилітом все-таки глянула в люстерко. Із зачіскою жодних проблем, проводиш п'ятірнею по волоссі, і їжачок стирчить як новенький. І парадна конусилъ із секції нічого, тільки трохи зім'ялася й білі пластівці подекуди причепилися... Секунду поміркувала, все-таки роздяглася та згодувала її анігіляторів: нема чого лякати людей гебейною уніформою. Вибрала простенький зелений комбик, гарненький і під колір очей. Врешті-решт, у мене день народження.

...— Тітка Юста прилетіла!!!

Дальчині діти — це щось. Диво природи з чотирма очима й двома ротами, які постійно регочуть або перебивають одне одного. Я особисто жодного разу не бачила їх поодиночі — тільки разом. А їхня Виховалька?!.. оце, що постійно зависає та змінює образ, невизначене хлопчик-дівчинка, — причому Гунка і Свен уже досить великі, щоб навмисне його-її провокувати й потім надиривати собі животи. З інтеграцією в соціум однозначно будуть проблеми. Я радила Дальці бодай віддати їх у різні групи соціалізації, й вона зі мною погодилася. Але потім все одно віддала в одну. Виправдовувалася, що їй їх шкода.

До речі, «тітка Юста» — це щось новеньке. Раніше вони називали мене просто Юською. Втім, чого ти хочеш?.. тридцять років.

Приковзався Вінс:

— Привіт.

Тоді схаменувся й додав:

— З днем народження. Тобто, в тебе був позавчора, я пам'ятаю, я тобі зв'язив, але...

— Нічого, — примирливо сказала я. — Дякую.

Стала на гостьову ковзалку. Судячи з того, що в передпокої залишалася вона одна, народу тут зібралось ой-ой-ой. Ну, гаразд. Потусуюся з півгодинки — і додому, прямісінько в неприбрану постіль. Між іншим, Роб ніколи не прибирав її щодня: кілька шарів і справді набагато м'якші.

Кивнула близнюкам:

— Наввипередки?

Шестирічні Проли радісно зарепетували й рвонули вперед раніше, ніж я встигла розібратися зі швидкостями на цій моделі. Старішаємо, що тут скажеш... Щоправда, Вінс усе одно залишився далеко позаду.

У залі було темно. На стелі мерехтіли різнокольорові зірки, стіни по черзі переблимвалися нічними краєвидами екзотичних острівних екосистем, ритмічним звуком плюскотіли віртуальні хвилі, атмосферон пахнув морем. Якби я ніколи не була вночі на морському узбережжі, то мабуть вирішила б, що саме таким воно і є. А може, правильно б вирішила. Зрештою, про справжнє море я нічого-сінько не пам'ятаю.

Підпливла Далька у занадто відкритому комбі, що виблискував у темряві кольоровими лускатими вогниками. Точнісінько сюр-зірка; я їй про це сказала, чим страшенно її ошчасливила: Далька взагалі беззахисна перед компліментами. І стало цілком можливим утримати її від врубання світла й гучного оголошення про мій прихід.

Звичайно, не без певного спротиву:

— Ну дурій, Юсько, це ж усе заради тебе! Народ має право...

— Народ тебе пробачить. Не заважай людям веселитися, а я ненав'язливо приєднаюся. Гаразд?

— Домовилися, — засміялася вона. — Отже, дивися: он там, біля бару високий такий, вродливий... Він один прийшов. Багато чув про тебе, мріє познайомитися. Якщо ризикне, не відшивай одразу, добре, Юсь?

Я зітхнула:

— Спробую.

Жодна Дальчина вечірка не обходиться без високого-вродливого-що-мріє-познайомитися. Я звикла. І навіть інколи здатна заради старої дружби не відразу їх відшивати... але сьогодні, схоже, не той день. Після секції в Консорціумі ще й таке — вибачайте.

Далька відпливла, виблискуючи барвистою лускою, — мабуть, звільняючи високому-вродливому простір для маневрів. Я в свою чергу постаралася щонайсильніше ускладнити йому це завдання: швиденько перемістилася в інший кінець зали, обравши найтемніший закутень між мерехтливими екосистемами, і вдала, ніби належу до невеликої групи, що захоплено плюскалася у віртуальних хвилях. Як добре, що вдалося вмовити Дальку не вмикати світло!

А взагалі цікаво, хто всі ці люди? Звідки Далька їх набрала: з роботи, з інтерес-клубів, а може, їхні діти ходять до однієї групи соціалізації? Глибоко інтегрована в соціум, так це називається. Коли не доводиться страждати від дилем на зразок «багатошарова постіль — чи все-таки

вечеря з нежонатим Ніком?»

— Юсто? — несміливо запитав позад мене високий-вродливий.

Я озирнулася з героїчним зітханням. Яке відразу ж перейшло у подих з полегшенням — бо це виявився ніякий не високий-вродливий, а Вінс.

— Станцюємо?

Виявляється, вже кілька секунд як грала плавна ритмічна музика, і гості взялися тупцяти на місці, утворивши пари. Далька любить доглобальні танці, це родзинка її вечірок. Вінс поклав руку мені на талію, і я не стала заперечувати. Принаймні, так можна бути спокійною, що не підкотиться високий-вродливий, якого я, здається, обіцяла не відшивати одразу.

— Ну то як? — запитав Вінс, і я знала, що він має на увазі.

— Сьогодні читала доповідь на секції Регіонального Консорціуму, — взагалі-то це була секретна інформація, але ж не настільки, аби приховувати її од Вінса! — Про «гаугразький слід». Здається, трохи розворушила наших чинуш... Тепер ще трішки — і можна буде проштовхувати ідею експедиції...

— Трішки — це скільки?

А раніше я такого за ним не помічала... Такого лаконізму. Дивовижно жорстокої точності.

Не відповіла. Усміхнулася й сховала обличчя на його грудях.

Здається, Вінс говорив щось втішне, добре й абстрактне. Його слова пропливали в мене над головою, розчиня-

лися в музиці й віртуальних хвилях. Повз нас із радісними вигуками промчали близнюки — і не розбереш, своїми ногами чи на одній спільній ковзалці. Тітка Юста... Ще трішки. І вже тридцять років.

Раптом я пригадала, що Вінсові також тридцять. Виповнилося тиждень тому. А я, звісно, й не почухалася, щоб його привітати.

Підняла голову:

— Вінсе!

Він аж засяяв — лише від того, що я звернулася до нього.

— Слухай, а як ти сприйняв свій... ну, четвертий десяток?

Здається, він зрозумів не відразу. А зрозумівши, не певно всміхнувся:

— Нормально.

Звісно. А що ти хотіла почути? — в нього ж нормальна родина, нормальна кар'єра, нормальне життя відповідно до вікової страти і в цілковитій гармонії з соціумом. І жодних надскладних завдань, які не можна виконати в найближчому майбутньому... через що час відчутно, немов пісок у приморській екосистемі, сиплеться між пальцями під байдужий плюскіт хвиль...

І раптом запала тиша.

Урвалися й морські звуки, й музика, і голоси гостей. Я встигла подумати, ніби це один із Дальчиних сюрпризів (інколи вона викидає й не таке), і цілковита темрява без зірок і вогнів, що в неї занурилася зала, тільки впевнила мене в цьому. Я відчула, як нетерпляче напружилася Він-

сова рука на моїй талії, — коли раптом почувся відразливо-ніякий синтезований голос:

— Тривога. Загроза дестракту.

Почалося щось неймовірне. Здавалося, всі разом кинулися до виходу — за інструкцією індивідуальні гермокомби необхідно завжди тримати поруч, але хто ж буде дотримуватися інструкції на вечірці з морем і доглобальними танцями? Заскреготіли, зіштовхуючись, ковзалки, щось — чи хтось?! — упало з гуркотом, пронизливо закричала якась жінка, і її крик потонув у загальному гвалті.

— Свене!!! — заревів Вінс, випускаючи мене з рук. — Гуно-о-о!!!

І тут я почула свій власний голос. Неймовірно гучний і цілковито спокійний:

— Це учбова тривога. Нова розробка гебейників. У реальному режимі. Я точно знаю, я стажер ГБ!

Нарешті з'явилося світло.

* * *

— Стажер Департаменту прогнозів Юста Калан.

— Сідайте.

Дивно. Я була впевнена, що розмовляти з генералом доведеться стоячи. Втім, запрограмоване, наче підсічка під коліна, крісло виявилось жакливо незручним.

Генерал мав худе інтелігентське обличчя й блакитні очі з нормальними людськими лінзами. Ще він мав, мабуть, сина — вчиться в гебейному професійному коледжі. Чи вже проходить вузьку спеціалізацію...

Генерал витримав паузу. Добре витримав, я оцінила.

— Будемо прощатися, стажер Юста Калан?

Я посміхнулася:

— Вже?

Взагалі-то не можна сказати, що йому не вдалося здивувати мене. Вдалося навіть деморалізувати трохи. Інша річ, деякі реакції в мене спрацьовують автоматично, без участі волі й розуму — вистрілюють, наче голки тварини дикобраза з американської лісової екосистеми. Хоча, якщо чесно, триматися зухвало до моїх планів не входило. Я збиралася бути хорошою. Слухняною винуватою дівчинкою на килимі в начальства.

— А що робити? — генерал теж усміхнувся, і це знову-таки було досить несподіваним. — У вас не минуло ще й половини терміну стажування, а ви встигли наламати дров у найрізноманітніших сферах. У генерал-полковника Меєра після спілкування з вами підскочив тиск. А він зовсім недавно мав гіпертонічний криз.

Півсекунди я здивовано витріщалася на нього, а тоді збагнула, що йдеться про кирпатого дідуса. Генерал-полковник, оце так!.. та, врешті-решт, він тоді перший почав. А я цілком коректно підтримувала дискусію, але ж не більше.

— Він був у цивільному, — пояснила я вголос. — Це утруднює дотримання субординації.

— Ну, ви б могли здогадатися, що він набагато старший за вас. І за званням, і за віком.

— Могла.

Виховна частина затяглася й починала набридати — набагато сильніше, ніж звичайні гебейні паузи. Про

генеральські психометоди ведення допитів Управлінням ходили страшні чутки. А на перший погляд — нормальний начебто дядько...

Коли мене викликали на килим, увесь наш департамент підскочив і завмер, наче штормова хвиля з підвислої віртуалки. Нік робив страшні очі; здавалося, він хотів висловити мені співчуття й підтримку, але в останній момент передумав, відсмикнув руки від клавіатури. Енія, навпаки, тримала напоготові розчепірені пальці: тількино за мною зачинилися двері, їхня із Соррою приватна лінія, мабуть, задиміла від перевантаження. Піндальша ж спостерігала мої приготування відсторонено й мало не бридливо, немов клаптик постелі, що зникає в анігіляторі.

— І ця ваша доповідь... — генерал і не думав переходити до справи. — «Гаугразький слід у дестрактах». Оригінально. Мені здається, що аж занадто.

— «Ймовірний гаугразький слід», — м'яко виправила я. — Адже ви не будете заперечувати, що органи ГБ повинні старанно досліджувати будь-яку ймовірність, коли йдеться про таке явище, як дестракти. А концепція роботи Департаменту прогнозів припускає...

Нічого цього можна було б і не казати. Навряд чи від моїх слів щось зміниться.

Але я вела далі:

— ...певні домисли під час висунення версій... навіть фантазії, якщо їх можна логічно обґрунтувати. А «гаугразький слід» у дестрактах... Погодьтеся, смертовики мають досить мотивів, аби бажати спричинити шкоду Глобальному соціумові.

Генерал скривився:

— Я чув вашу доповідь. І про фантазію, і стосовно мотивів. До речі, щоб ви мали на увазі, переважна більшість асоціальних елементів, які провадять деструктивну діяльність, ніяких мотивів не потребують.

Я досить-таки несподівано й нечемно гмикнула. Тепер уже байдуже:

— Перекладати дестракти на «окремих асоціалів» — позавчорашній день ГБ. Сьогодні це щонайменше смішно. Адже зрозуміло, що ми маємо справу з системою. З новим методом ведення війни. Зі спланованою кампанією, покликаною деморалізувати Глобальний соціум.

— Припустимо. І що вони мають з цього? За вашою логікою, кожен дестракт повинен би був супроводжуватися якимись вимогами. Наприклад, про виведення військ з кордону... Але ж нічого такого немає. Це найслабша ланка у вашій доповіді, стажере Юсто Калан!

Оце так-так! — подумала я укотре за останніх півгодини. Грізний генерал, здавалося, зовсім не допитував мене, а провадив рівноправну дискусію, як напередодні його старший за званням і віком колега. А я, звісно, не могла не зловживати, я така. Хоч би тиск у нього не підскочив...

— Не скажіть. Ви самі розумієте: якби, припустимо, смертовики зараз визнали свою причетність до дестрактів, — я наголосила на слові «зараз», — Глобальний соціум відповів би військовим наступом на Гауграз. Ми ще недостатньо деморалізовані, аби нам можна було диктувати умови.

— Тобто, по-вашому, дестракти будуть тривати?

— Все частіше й частіше, — твердо сказала я.

— То чого ж ви, Юсто Калан, шпортаєтеся в нас під ногами?

Я проковтнула заготовану наперед розумну фразу. І дала йому можливість спостерігати за собою — з безтямно роззявленим ротом і широкими очима, що часто кліпали віями. Так тобі й треба. Рівноправна дискусія!.. оце так вигадала.

Генерал просто гарно підвів допит до головного.

До мого головного злочину.

— Почалася тиснява, — глухо вимовила я. — А там було двоє маленьких дітей.

Його очі стали схожими на блакитні кристали льоду з гірської екосистеми. Гаугразької, наприклад.

— Під час останнього дестракту в Північному капсулопорті там було п'ятнадцятеро дітей, — холодно відкарбував генерал. — Четверо з них перебували далеко від батьків і не встигли одягти гермокомби. Інформація секретна, але вам, гадаю, буде корисно знати.

Напевне, це й називалося «психометодом ведення допиту», не знаю. Інтелігентське обличчя попливло перед очима, а крісло здалося ще незручнішим, ніж я гадала: на його спинку ніяк не можна було відкинути голову... Пригадала, що збиралася говорити про гуманізм як основу загальнолюдської моралі Глобального соціуму. Прикусила губу. Спробувала прийти до тями.

— Страшно? — стиха запитав генерал.

Страшно, мовчки визнала я. Коли людей, що раптом

опинилися в вакуумі, розриває зсередини, — ну що ж, за п'ять років ми звикли до цього. Людина до всього звикає. Але діти... про дітей раніше не йшлося ніколи, у жодному дестрактному повідомленні. Чи — секретна інформація?!

Так, страшно.

— Так от, учбова тривога в реальному режимі, — рівно, так, наче нічого й не сталося, продовжив він, — це вам не тренування на швидкість одягання гермокомбів. Це реальний шлях перемогти страх перед дестрактами. Якщо ми не можемо поки адекватно боротися з ними, треба привчити людей жити з цим. Жити, визнавши небезпеку, прийнявши її існування. Сьогодні дев'яносто відсотків громадян Глобального соціуму перебуває в стані постійного стресу, намагаючись переконати себе, що саме їх і їхніх близьких це ніколи не зачепить. Дев'яносто відсотків поводять себе, як... Це на вашому персоналі, Юсто Калан, зображено якогось птаха?

Я здригнулася. Блакитні очі дивилися глузливо. Втім, чого це я? — адже він чув учора мою доповідь... про птаха, мабуть, запам'ятали геть усі. Сьогодні ж зміню заставку.

— Важливо цілковито стерти грань між реальною й учбовою тривогою, — вагомо промовив генерал. — В цьому, власне, й полягає новизна даної технології. Розумієте? Людина не знає, чи насправді вона потрапила в дестракт — чи просто йдуть планові навчання. Таким чином у кілька разів підвищується психобольовий поріг особистості, і Глобальний соціум стає сильнішим.

Я нервово усміхнулася:

— Ви впевнені?

— Я знаю. Прораховано найкращими Психологами. Так само, як і те, що витік інформації є згубним для реалізації проекту. І прирівнюється до саботажу.

Генерал трохи сперся на спинку крісла — безперечно, дуже зручного. Тепер він дивився на мене впритул мало не з цікавістю: мовляв, а що ви тепер можете сказати на своє виправдання, стажере Юсто Калан?

Довелося сказати бодай щось:

— Але ж це був приватний блок. І... там було свято, — останні слова пролунали як дитяче белькотіння, і я відразу ж виправилася, заговоривши по-діловому: — Дестракти, як відомо, відбуваються у приміщеннях різних владних структур і бізнес-організацій чи в місцях соціального користування, то який же сенс...

— А ви не думали про те, що вони можуть не лише ставати частішими, як ви пророкуєте, але й, так би мовити, розвиватися якісно? — генерал зітхнув. — Приватний блок... не смішіть мене. А деструкція міського купола по всій його площі, наприклад? Як вам така можливість?

Я теж зітхнула:

— Може бути.

— Звичайно, може.

Якийсь час ми обоє сиділи мовчки. Допит себе вичерпав. Зараз ми, швидше за все, повернемося до того, з чого й починали: «Будемо прощатися, стажере Юсто Калан?»

Отже, будемо прощатися. І почнемо все спочатку, вже вкотре... Адже повинен бути хоч якийсь шлях —

туди. Я придумаю, я знайду. Врешті-решт, Роб почав би хапатися за живіт від реготу, дізнавшись, що його сестра пішла служити в ГБ з надією його розшукати. Тепер я вигадаю щось інше.

— Ви розумна дівчинка, Юсто, — раптом вимовив генерал.

— Що?

Вийшло якось по-дурному. Просто я вже була занадто далеко звідси.

— І, гадаю, вам буде незайвим щось дізнатися.

— Що? — знову запитала я. Здається, вже більш-менш до речі.

Генерал витримав паузу — гебейна звичка, випрацювана роками. Його очі обмацували мене з дивною прагматичною цікавістю: ніби він завантажив нову Секретарку й тепер розмірковує, в який інтер'єр її запрограмувати. Я випросталася з незалежним виглядом у своєму незручному кріслі.

— В Департаменті прогнозів вам нема чого робити, — повідомив він. — До речі, цю структуру давно час ліквідувати, ніякої користі від неї нема, тільки штат збільшує. Переведемо вас до... Меєра! — він стиха розсміявся. — Звісно, якщо візьме.

— Ви про це хотіли мені сказати?

Пролунало різкіше, ніж я хотіла. Я взагалі не думала вдавати зухвалість, надто тепер, коли стало так цікаво. Але генерал і тут мене здивував.

Він образився!

— Ні! — кинув коротко й роздратовано. — Я хотів

вам сказати, що в блокові Далії й Вінсанта Пролів... утім, може, я й помиляюся. Не варто розповідати такі речі дівчиську, через яке й так постійно йде витік інформації. Ви вільні, стажере Юсто Калан. Вам дадуть знати.

— Перепрошую, — сказала я м'яко й віддано. — Я більше не буду. Ніколи. Клянуся.

Обрегочешся. Шкода, що цю сцену не транслюють на все Управління — в нашому департаменті оцінили б. Особливо Сорра та Енія...

Стоп.

Все-таки заговорив:

— Згідно з даними, отриманими від свідків, учора на вечірці в блокові Далії й Вінсанта Пролів була присутня жінка. Яку ніхто з опитуваних не знає особисто. І якої вже не було, коли приїхали рятувальники. У пам'яті Вартового на шлюзі не виявилось ані її самої, ані її капсули...

Жінка з чорним волоссям.

Помовчав і закінчив неголосно й чітко:

— Один з гостей зробив її цифрознімок. Вперше за всю історію дестрактів.

І обернув до мене монітор свого персонала.

* * *

Збиті пластівці сіруватої позавчорашньої постелі оточували мене зусібіч, а крізь закушену в зубах трубочку крапля за краплею потрапляв до рота свіжий енергик. І все-таки ані добре, ані комфортно мені не було. Постійно хотілося змінити положення, підвес-

тися, прогулятися, вигадати який-небудь привід, щоб відволіктися, перемкнутися на щось інше, більш термінове...

Нічого більш термінового нема й бути не може. Якщо не впіймати момент, не подати рапорт саме зараз, пізніше буде запізно. У нас в ГБ миттєво засекречують, потім піддають сумнівам, а тоді безслідно забувають дані й матеріали, що суперечать концепції, прийнятої «нагорі». Наприклад, що знаменитий «гаугразький слід» — безглузда вигадка жовтих інформалок і зелених стажерів...

На краю бокового зору звично виблискував збоку від монітора мій артефакт. Я взяла його в руки: брязнули, звисаючи з великого срібного ромба, маленькі ромбики-підвіски з зеленими й фіолетовими каменями. Роб. Я не бачила його п'ятнадцять років. Можливо, я його тепер і не впізнаю, якщо... коли зустрінуся особисто.

Важкий. І як у них не болять вуха, в нещасних гаугразьких жінок?

Нічого собі нещасних.

Звісно, генерал лише здивовано звів брови, коли я попросила в нього цифрознімок. Про те, щоб винести за межі управління такий речовий доказ, не могло бути й мови. Швидше за все, я й апелювати до нього не зможу у своєму рапорті: напевно його, оцей самий доказ, уже встигли засекретити й визнати неіснуючим.

Але я пам'ятаю.

Суцільне мерехтіння вогників, що трохи попливли в оцифровці. Упівоберта — величезне опукле око з двома яскравими відблисками. Ледь-ледь позначена лінія ший й

чорна коса, що розчиняється в темряві...

А ще довга срібляста іскра трохи нижче від того місця, де має бути вухо.

І кілька маленьких сяйливих промінчиків-підвісок.

Розділ четвертий

В небесному оці була сіра імла. Вже без зірок, але ще без жодного сонячного променя.

У згаслому вогнищі під шаром сірого попелу жаріло кілька вуглин. Мільям присіла навпочіпки, схилилася, відвела вбік край накидки та дмухнула на них сильно, але обережно, немов заспівувала сумну пісню. Слабенький язик полум'я потягнувся назустріч жмутику сухої трави, перетворився на справжній вогонь, затріскотів на дровах... Ще трохи розгориться — й можна буде ставити чай. Пряний, живильний чай з плоскогір'я Ізир-Буза, після нього завжди стає легше.

— Мільям...

Здригнулася. Схопилася всім тілом, як стривожений птах.

— Ти чого злякалася, дурненька? Це ж я.

Вона зітхнула і промовила тихо й спокійно, морським плюскотом за цілковитого штилю:

— Повернувся.

— Як діти? — запитав Робні-ван.

— Добре... — Мільям непевно змахнула рукою в глибокий напівморок житла. — Сплять.

— А ти?

Його обличчя, підсвічене знизу гарячими відблисками, здавалося тривожним і навіть небезпечним, неначе порізаний розколинами й скелями схил незнайомої гори. Ховалися у глибоких гротах темні очі. І виблискували сплутані іскри в бороді: золота-срібна-золота... Дивно так — Мільям ніяк не могла звикнути, — що у світлому волоссі теж видніє сивина.

— Я зроблю чай? — Мільям запитально глянула на нього.

Робні-ван суворо звів брови:

— Ти знову п'єш багато цього... чаю?

Вона опустила очі; карбований заварник глухо брязнув у руці. Хотіла сказати, що чай з Ізир-Бузу від найдавніших часів п'ють зранку в кожному домі Серединного хребта... але вона ставить заварник на вогонь набагато частіше, ніж зранку, надто за відсутності чоловіка, і Робні-ван про це знає. А чом би й ні?! Адже Мати забороняє ізирбузький чай тільки вагітним жінкам, або тим, хто годує груддю...

Промовчала.

— Давай, — усміхнувся Робні-ван. — Втомився як пес...

Пряний запах потягся вгору, назустріч краєчку рожевої хмаринки в Небесному оці. Мільям поклала на килимок біля вогнища дві глиняні піали, налила в них напій, огорнений парою. Як гаряче... У першу мить, коли окріп обпалює піднебіння, стаєш прозорою й легкою і зовсім ні про що не думаєш...

Рука Робні-вана лягла їй на плече. Наче сходячи вниз крутим схилом, тверді кінчики його пальців пройшлися по шиї через ямку під ключицею, зіжмакуючи та стягуючи по дорозі тонку тканину накидки. Ненароком розв'язали вервечку біля коміра плаття. Невловимо, як по насипу, зісковзнули досередини...

Мільям заплющила очі.

Як добре...

— Який у нас сьогодні день? — пошепки запитав він. — За Місяцем?

Хтось із них незграбним рухом перекинув піалу; недопитий чай зашипів на розжареному камінні вогнища. Мільям нічого не відповіла. І встигла повірити у те, що ніякого запитання не було зовсім.

Робні-ван прибрав руку. Стало порожньо й холодно. В Небесне око зазирнув перший промінець світанку.

— Діти от-от прокинуться, — промовив чоловік, підводячись. — Як Юська росте? Валар її не ображає?

— Юстаб скоро вже три роки, — прошепотіла Мільям так тихо, що у її голосі майже не було чути ні звинувачення, ні гіркоти.

— Починається, — пробурчав Робні-ван. — Послухай, Міль, у нас з тобою син і донька. Хлопчик і дівчинка. Повний комплект! Ти ще незадоволена? Тим, що я, на відміну від ваших доблесних ванів, славних захисників Гаугразу, хоч трохи думаю про майбутнє? Про тебе, врешті-решт?!

Цієї розмови могло б і не бути. Її б не мало бути, безплідної, як високогірна ущелина, як пустоцвіт на гілках

попсованої яблуні, чи як... Та вона відбувалася знову й знову, і завжди розділяла їх більше, ніж довгий шлях туди й назад до кордону. Захотілося випити ще одну піалу чаю. Краще дві. Щоб не...

— Як ти не можеш зрозуміти, — чоловік помалу підвищував голос, і Мільям знала, що його вже не зупиниш. — Ваші жінки народжують і народжують постійно лише для того, аби глобалам було кого вбивати! У цьому немає сенсу, самий голий інстинкт. Дике, замкнене коло, яке треба розірвати, і я його розірву, от побачиш! А ми з тобою вже тепер не зобов'язані жити за вашими ідіотськими законами. Ні ми, ні наші діти...

Він уже майже кричав — пошепки, натужно, але маленька Юстаб все одно прокинулася, злякана, зі слізьми. Мільям кинулася до неї, підхопила на руки. Робні-ван має рацію... звісно, він завжди має рацію, він не може помилятися.

А вона, мабуть, вродлива. І зовсім молоденька, як і всі вони, ті дівчата, яких він...

— Та-то, — вимовила Юстаб спросоння чуже, нетутушне слово. Усміхнулася крізь сльози.

Робні-ван простягнув руки до доньки. Дорогою встиг ковзнути кінчиками пальців по щоці Мільям, плавно з'їхавши на шию і лоскотнувши вухо біля самої підвіски:

— Зачекаймо кілька днів, дурненька... Цього разу я надовго.

— Надовго!!! — радісно задзвеніла Юстаб.

Валар теж прокинувся, сів на кошмі, але поведив себе спокійно, як і належить майбутньому воїну; захо-

плено виблискували в півтімі його прикуті до батька величезні зелені очі.

* * *

Струмені пружньо вдарили в денце глечика, запінилися, намагаючись вирватися з пастки, тоді втихомирилися, й далі вода потекла до глека спокійно, з рівномірним джюрчанням. Джерело Айя-Ба здавна славалося спокійним норомом, не дарма жінки селища завжди набирали тут воду для повсякденного пиття та приготування їжі, — це Мільям пам'ятала з дитинства. А от джерело Тайї, неприборканого, напоєного давніми чарами, давно вже немає. Сім років тому, як їй розповіли, воно чомусь збунтувалося й завалило власне підніжжя уламками скель, спробувало пробити інше русло... і пішло під землю. Можливо, назажди.

Мільям хотіла дізнатися, де ж тепер перші доньки родин набирають чудодійну воду. Але сестра, пихата товстунка Адигюль, не хотіла казати. А більше запитати не було в кого.

Вона все ще називала це селище рідним. Гостювала в Адигюль, галасливої й дратівливої, матері дев'ятох дітей, яка вже поховала двох чоловіків й одного сина; та дивилася на сестру з поблажливим жалем, і навіть у цьому Мільям знаходила щось близьке, родом з дитинства. Намагалася товаришувати з дружиною брата Асалана й з удовою його близнюка Нузмета. Наймолодший брат Абсалар, здається, був ще живий, але він одружився й вибудував

помешкання далеко звідси. І більше в селищі біля підніжжя Серединного хребта не залишилося жодної людини, якій її ім'я не було б зовсім чужим.

Імені її першого чоловіка тут не знав ніхто. Попервах Мільям старанно все приховувала, боялася чиєїсь зустрічі на кордоні, випадкового слова, — і його несподіваної появи й помсти. А тоді усвідомила необов'язковість цієї подробиці своєї долі: так взові для вапняку з кар'єра на Кірі-гава, не потрібне четверте колесо. Для чого? Робніван також чужий. От він і вкрав колись майже з весілля чиясь наречену... і, треба сказати, помилився: в них лише один син і одна донька.

Селищні пліткарки спершу жваво, а тоді дедалі млявіше обговорювали спрощену історію її життя, і Мільям поступово, — надто в холодні дні, коли частіше хотілося ізирбузького чаю, — й сама пройнялася вірою в неї. Ще трохи — і, мабуть, повірить зовсім. І припинять, нарешті, снитися майже щоночі троє чорноволосих вузькооких хлопчисьок...

Старший, Шанталла, минулого року мав піти на посвячення зброєю. Можливо, він уже й повернувся. Можливо.

— Мій батько — майстер зі зброї!!!

Мільям здригнулася, миттю зупинилася, й кілька крапель води виплюснулося з глека їй на плече, вкрите накидкою. Кричав Валар; у його голосі тонкою струною дзвеніла надламана рішучість. Мільям добре знала, що їй не можна підходити й втручатися. І ще — що їх там щонайменше четверо, і всі вони вже досягли віку, коли хлоп-

ців віддають до навчання військовій справі. Проти одного, п'ятирічного. Чужого й неприпустимо не схожого на них.

Хлопці хором зареготали. Хтось із них кинув кілька слів: вона не розчула, бо вони потонули в новому вибухові реготу. Спустивши глек з плеча, зігнулася за смугою виноградника і, ступаючи нечутно, підкралася ближче.

— Майстер зі зброї, — ще голосніше й невпевненіше повторив Валар.

Крізь сплетіння виноградної лози, листя й тендітних закручених вусів Мільям роздивилася його світлу потилицю. Зовсім поруч, з того боку живої стіни. Мій маленький... але не можна. Він чоловік.

— Робні-ван не може бути майстром, — поблажливо пояснив один з хлопців. — Усі майстри поранені на кордоні. Он у нашого Урбек-вана руки немає, а на другій три пальці, пістолет і той не тримається. А в твого батька руки-ноги поки що на місці — чого ж він сам не воює з глобалами?

— Може, йому... — інший хлоп'як не договорив, захлинувшись у вигрібній ямі власної вигадки. І Валар, хвала Матері, не зрозумів, не зробив крок уперед, не кинувся з кулаками — один супроти всіх...

— Всі знають, — промовив третій. — Робні-ван водить на кордон шльондр. З усього Гау-Гразу.

Перший, найстарший, — років дев'яти щонайменше! — вимогливо запитав:

— Ти знаєш, хто такі шльондри?

І Валар дуже коротко, немов урвалася нарешті струна, вимовив:

— Так.

І там, за переплутаною сіною виноградного сплетіння почалося те, що раніше Мільям могла лише уявити собі, прикладаючи вологу тканину до запухлих зелених синових очей і до розбитого скривавленого носа. Аж ніяк не напівсерйозне хлоп'яче вовтузіння, в які колись постійно встрягав чорноокий шибеник Танна. Інше. Жорстке, жорстоке, безжалісне... ще б трохи — і просто побиття. Але ні: все-таки бійка, нехай нерівна й приречена, як бій на кордоні. Славне, гідне і єдине заняття для чоловіка... Навіть якщо йому п'ять років.

І треба було піти, втекти, залишити все як є. Бо війна — не для жінок, не для матерів і наречених, хоч що б там казав, дедалі більше дратуючись від нерозуміння, Робні-ван. Він, звісно, завжди має рацію, але ж він — чужинець, Бранець, котрий прийшов невідомо звідки! — сам ніскільки не розуміється на справжньому житті. Адже коли б не він... адже це через нього Валар тепер змушений... Як усе складно, незбагненно й заплутано, наче виноградна лоза...

Піти. Щоб не зробити непоправного. Щоби принаймні не бачити.

Вона нічого й не бачила, окрім хаотичних змахів за смаглих рук, босих ніг і скуйовджених чорних маківок. А світлої не було, не видніло ніде, як вона не вдивлялася в непроглядну зелену стіну, — а тоді, забувши про все, понад нею, випроставшись на весь зріст. Не було!

Він уже впав.

А вони продовжували його бити.

І Мільям скочила на ноги, підстрибнула, злетіла, і злетів над головою легкий, наче жмут овечої шерсті, глек, і сплетіння хлоп'ячих тіл переламалося через прозоре віяло води з мирного джерела Айя-Ба. Чорноволосі голови бризнули в боки; перехилившись через лозу, Мільям підхопила на руки сина, що здивовано підвівся на ліктях і бо-лісно скривився від цього простого руху, — а вони, чи то п'ятеро, чи то шестеро, нічого не бачили, вони верещали й качалися по землі, намагаючись збити, струсити з себе палючі, як розтоплена смола, краплини звичайної води...

Глек залишився там, на винограднику. А може, й розбився; Мільям не побачила.

Вона майже добігла до подвір'я, коли Валар почав вивириватися. Мовчки, відчайдушно та злісно. Він відштовхував матір від себе, дряпався й стискав кулаки і, здавалося, був готовий от-от її вдарити.

Мільям спустила його на землю.

Одне око в нього вже почало запливати, стало вузьким, як у старших братів, яких Валар ніколи не бачив... І в цьому, і в другому, величезному, широко розплющеному зеленому оці, не було сліз. Були відчай, образа й ненависть. Валар судомно зітхнув; хотів щось сказати, але передумав чи просто не знайшов достатньо сильних слів.

Повернувся й кинувся тікати.

Його ліва рука гойдалася з боку на бік, немов виноградна лоза, що відчепилася від опори.

* * *

— Чому ти не втрутилася відразу?

Робні-ван креслив кроками взад-вперед тісний простір помешкання; опущені пологи входу й віконниць тріпотіли від нервового руху повітря. Мільям скрутилася в клубочок біля вогнища, її підборіддя майже торкалося колін. І хотілося чаю. Або втекти, зникнути, припинити існувати — тут...

— Його ж могли забити на смерть! Ти це розумієш?!

Вона мовчала.

— Це ж наш... наш син!!!

Пауза була зовсім непомітною. Але вона все-таки пролунала, і саме це вивело Мільям зі ступора, примусило підвести голову, відшукати в сутінках помешкання чоловікові очі. Чорні колодязі без жодного вогника. Він, звісно, має рацію; але Мільям не розуміла, вона ніколи, мабуть, не зможе його зрозуміти...

Чужий. І Валар — не його син.

— Валар чоловік, — ледве чутно вимовила вона. — Ван. Хіба може ван ховатися під материну спідницю?

Чоловік зупинився, швидко обернувся, жмакаючи килим на долівці помешкання, стиснув кулаки й струснув ними. У цьому жесті були обурення й гнів. Сили — не було:

— Ці недоумки зламали йому руку. Ти вважаєш це нормальним і правильним? На війні як на війні?!

Як завжди, вона не зовсім розуміла його. Як завжди, не знайшлася, що йому відповісти.

— Я знаю, ви звикли, — коротко посміхнувшись, сказав Робні-ван. — Ви так живете. Але я хочу, Міль, щоб

ти затирила собі: наш син воювати не буде. До того часу, як він виросте, це вже стане непотрібним. Складно, еге? Тоді збавни хоча б це: немає нічого важливішого, ніж життя наших дітей, немає й бути не може. Ти хоча б із цим згодна?!

Мільям втупила очі в долівку:

— Так.

Жмуток невизначених заперечень крутився довкола неї, як скупчення дрібненьких комашок, які влітку отруюють життя коням і козам. Робні-ван занадто мало бачить і чує. Колись — скоро? — він знову піде геть, розпочне свій дивний шлях по горах і селищах, інколи звертаючи до кордону, а вони залишаться тут. Вона, яка звикла ловити потилицею співчутливі насмішки інших жінок, чиї чоловіки йдуть не Ворог зна куди, а на війну з глобалами, і, повертаючись, справно зачинають нових синів. І Валар, який витримав уже щонайменше десяток нерівних боїв, схожих на учорашній, про що Робні-ван ніколи не дізнається. І Юстаб, яка...

— Через що? — раптово запитав чоловік. — Чому вони до нього причепилися?

Вона ще більше скулилася, ще вище підтягнула коліна. Відповісти на це запитання неможливо, як зсунути з місця Соколиний камінь чи повернути до життя чарівне джерело Тайї. Але якщо вона нічого не відповість, Робні-ван може запитати в самого Валара... ні! Во ім'я Матері, нізашо.

— Ти ж знаєш, — прошепотіла вона. — Валар... не такий. Його волосся. Його очі...

— Ти хочеш чекати, поки ці покидьки видряпають йому очі?!

Він знову закрокував з кутка в куток — туди-сюди, повз наглухо позавішувані віконниці, краєчки яких тремтіли в такт його крокам. Замкнений до клітки звір, що нагнув уперед уперту кудлату голову. Чому він не хоче сприймати очевидні, споконвічні речі такими, які вони є? І примушує — адже він її чоловік, а вона його дружина, нехай не перед Могутнім, але перед Його Матір'ю, яка розуміє і пробачає все, — сумніватися багато в чому і її саму...

— Я з ними розберуся, — гнівно сказав він. — З кожним окремо. Щоб і пальцем не сміли торкнути. Щоб з хати боялися виходити!

— Робні!

Мільям підвелася. Рій набридливої мошкари замехотів перед очима, вона торкнулася м'якої стіни помешкання, намагаючись упевненіше стати на ноги. Невловимі комашки невисловлених доказів, і не зосередитися на думках, не вимовити вголос жодної логічної фрази, жодного переконливого слова... Але ж не можна! Ніяк не можна!!! Якщо він справді втрутиться... зробить те, що хоче зробити...

— Ми більше не зможемо тут жити.

Їй здалося, що вона не вимовила ані звуку. Але Робні-ван раптом зупинився перед дружиною, взяв її за підборіддя, зазирнув у потуплені очі — й відповів:

— Добре. Отже, ми їдемо звідси.

— Куди?

Все це вже було, — раптом чітко, наче відображення гір в озері Гюль-Баз, усвідомила Мільям. Він, звичайно, й сам не знає, куди, — але він щось вигадас. Для нього нічого не варто розвалити, цілковито знести її колишнє життя. Нехай і не найщасливіше — але вже звичне, передбачуване й виважене, немов дозрівання винограду. Втім, вона, Мільям, завжди знала, що ця виваженість не набагато міцніша за насип на схилі Ізир-Буза. Де, до речі, давно час назбирати нових трав для заварювання пекучого чаю, здатного примирити з усім на світі...

— Давно пора, — казав поміж іншим Робні-ван, уже спокійно, ніби обговорював тонкощі обміну овечого сиру на вино із сусіднім поселенням. — Тут, на Серединному хребті, більше нема чого робити. Ресурс вичерпаний. До того ж про мене поширюються ідіотські чутки, — він ско-са глянув на Мільям, і в його погляді прослизнула посмішка. — Нібито я набираю дівчат... ну, сама знаєш навіщо. Найсмішніше, мені так і хочуть зіпхнути других доньок у родини, а надто, коли в кого є, третіх! Ледве відбиваюся. А кралі, звичайно ж, ображаються.

Мільям намагалася дивитися на нього, напружено, все ширше розплющуючи очі, але квадратові фігури розпливалися перед очима, розмивалися в мерехтливій пільмі. Робні-ван, незбагненний, чужий, єдиний... Як він може бути несерйозним — навіть тепер?! Як можна жити з таким чоловіком?! Як їй це вдавалося — досі?!

— Міль! — здивовано вимовив він їй услід.

Вона не чула. Хряпнула положом, вискочила на подвір'я й замружилася від нестерпного сонячного світ-

ла. Напівсліпа, зробила кілька непевних кроків, спіткнулася об щось і знесилено присіла навпочіпки в теплу пилюку.

— Мама?

Мільям повільно підвела повіки.

Юстаб зосереджено й уважно дивилася на неї: їхні очі опинилися майже на одному рівні. Серйозний, матово-чорний погляд з-під вій, схожих на крила нічної пташки. Тонке обличчя, прозора накидка, чорні коси вже спускаються нижче плечей... Доросла. Зовсім скоро треба буде проколоти їй вуха для перших підвісок...

— Мамо, ось!

На доньчиній долоньці, злякано тріпочучи крилами, сидів великий жовтий метелик.

Під поглядом Мільям він здригнувся й злетів у яскраве небо.

* * *

— Які ж це гори, — здивовано зітхнув Валар.

Юстаб спала, поклавши голову матері на коліна, що ритмічно здригалися в такт кожному каменеві на дорозі. Обережно, щоб не збудити доньку, Мільям відхилила завісу спереду візка й визирнула назовні. Побачила дві спини поруч на козлах: сильну й квадратову, однаково широку в плечах і в поясі — і маленьку й вузьку, яка притислася до широкої гострим плечем.

— Північний хребет, — пояснив Робні-ван. — Найсправжнісінькі гори, щоб ти не сумнівався. Просто вони

старіші за Серединний хребет і ще старіші за Південний... хоча Південного ти, мабуть, не пам'ятаєш. Малий був.

— Пам'ятаю! — запально заперечив Валар. — А чому вони всі такі низькі, якщо старіші?

— Тому що в гір усе не так, як у людей. А геть навпаки.

Воза гойднуло, маленька спина на мить відокремилася від великої, і в проміжку між ними Мільям встигла побачити горизонт, хвилястий, немов застигле море, — коли воно вже не штормить по-справжньому, а вирівнюється, заспокоюючись після шторму. На жодній з пологих вершин, які набігали одна на одну, вона не помітила білих шапок. Північний хребет. Здавалося, до нього їхати ще зо два дні. Аби не більше: запаси води вже закінчувалися, а джерел тут, у долині, дотепер не траплялося. Робні-ван казав, що в горах не буде труднощів з водою... але зараз Мільям захвилювалася. Звідки — якщо на цих вершинах немає ні снігу, ні криги?

— Тату, а там, за горами, теж є села?

— Є. І ще міста. Ми, швидше за все, будемо жити в місті.

— А що це таке?

— Теж селище, тільки більше. Там багато помешкань, деякі поставлені у два ряди одне на друге, чи навіть у три. Звичайно, смішно називати таке містом...

— Чому смішно?

— Тому що... важко пояснити. Якось іншим разом, гаразд? Так от. У місті живе багато хлопців, і я вважаю, ти зможеш з ними потоваришувати. Тільки спочатку тре-

ба вивчити місцеву говірку, інакше не зрозумієш, про що вони розмовляють.

— Ти мене навчиш?

— Спробую. Я й сам не дуже добре її знаю, але порозумітися можу, колись частенько виходив на цій ділянці, ще до полону... Розберемося, одним словом.

— Ага. Тату...

— Що?

— А в цьому... місті... я піду навчатися до майстра із зброї?

— Привіт. А я хто такий, як ти вважаєш?

Валар не відповів. Вузька спина відсунулася від широкої, і Робні-ван своїм величезним ручиськом згріб хлопця в оберемок, притягнув до себе; тільки б не зачепив поламану руку, встигла подумати Мільям. Скуйовдив п'ятірнею світлого чуба. І теж нічого не сказав.

Віз поїхав догори, і лінія горизонту піднялася над їхніми головами однакового кольору. Рівні ряди спокійних кам'яних хвиль. Принаймні, на цьому хребті мають бути невисокі перевали, через які легко перейде їхній возик... і навряд чи там надто холодно. Мільям відпустила укривало та сперлася на хистку стіну воза.

Раптом відчутно, всією шкірою, вона пригадала пронизливий сніговий вітер на перевалах Південного хребта — де пролягав шлях двох найдальших мандрівок у її житті. Особливо вдруге... Валарові було трохи менше року, він, звичайно, не може пам'ятати; а вона ніколи не забуде. Теплий — теплий?! — згорток на грудях, такий важкий під ще важчою кудлатою чоловічою буркою... хоч

би не задихнувся — й хоч би не почав плакати на морозі... страх, постійний страх...

Мільям намагалася тоді докричатися до Матері Могутнього, обіцяючи, що більш ніколи не залишить домашнього вогнища, — але Мати, здавалося, не чула її голосу через завивання бурі. Треба народитися першою донькою в родині, щоб у будь-який момент без зусиль говорити з Нею...

Два дні тому Адигюль, проводжаючи воза до околиці селища, пообіцяла замовити за сестру слово перед Матір'ю. Вона дивилася на Мільям, яз завжди, згори вниз, із сумішшю жалощів і презирства. І ще — але, можливо, їй це здалося? — з потаємними, старанно й глибоко приховуваними заздросами.

Юстаб заворушилася, кілька разів кліпнула довжелезними віями й розплющила очі. Мільям усміхнулася, і донька усміхнулася у відповідь. Все буде добре.

Робні-ван підняв край завіси й зазирнув досередини:

— Як ви тут? Утомилися? Ще трохи — і зробимо привал.

Він теж усміхався.

* * *

— Ось воно, місто, — промовив Робні-ван.

Простягнув руку, і край бурки затріпотів, мовби крило величезного птаха. Вітер тут, на перевалі, бив з усіх сил по обличчю щільною стіною, рвав одяг і волосся, ви-

тискав сльози з очей. Присівши навпочіпки, Мільям також розправила крила — поли вовняної накидки — і прикрила, притягнула до себе, притиснула до грудей дітлахів, захищаючи од вітру, не надто холодного, але злого, наче дратівливий кінь.

Балар вирвався відразу ж, забіг наперед батька, і навіть Юстаб, що на мить прикинулася переляканим пташеням, наступної хвилини теж невідомо як опинилася на відстані кількох кроків від матері. Уся спрямована наперед із радісним здивуванням, з платтям і косичками, які тріпотіли на вітрі, вона вигукувала щось захоплене, миттю віднесене бурхливим поривом.

Мільям повільно випросталася й подивилася, примруживши очі.

Внизу лежало селище. Велике, так. Чимось воно нагадувало виноградник: житла стояли рівнесьенько, прямими рядами, от лише ці ряди йшли в різних, поперечних напрямках, перетиналися й утворювали подекуди незаповнені квадрати. На околицях стрій змішувався, подвір'я розбігалися розсипом, як у звичайних селищах. А в самому центрі містилися якісь дивні помешкання, квадратіві, немов обтесані кам'яні брили. За розмірами вони, мабуть, не поступалися палацам з Південного узбережжя... але, звісно, були далеко не такі гарні.

— До вечора будемо! — весело вигукнув Робніван. — Ану швиденько всі до воза! Застудитесь ще...

Надвечір вони справді дісталися, куди хотіли. Було вже дуже пізно. Низенькі конячки спотикалися на кожному кроці, мало не падаючи від утоми; ніколи раніше Робні-

ван не дозволяв собі доводити їх до такого стану. Але дуже вже не хотілося зупинятися на ночівлю у возі на околицях міста, — ще трохи, ще трішечки... А саме місто виявилося таки великим, набагато більшим, ніж могла собі уявити Мільям, і добрих дві години довелося крутитися такими рівними, якщо дивитися згори, а насправді кривими й заплутаними вуличками... Готель — помешкання, де можна заночувати, — містився в самому центрі. Одна з потворних кам'яних будівель, де помешкання громадилися одне на одне в три ряди...

Діти спали. Робні-ван зіскочив з козлів і попрямував до входу. Відігнувши завісу, Мільям дивилася, як чоловік збігає східцями, для чогось смикає за мотузку, що висить збоку від дверей. Відступив трохи, став чекати. За якийсь час двері відхилилися, важко, наче стулка не відповідала за вагою дощаній коробці... Невміле наслідування різьблених палацових дверей — повісили б краще полог, як у звичайному помешканні.

На ганок вийшла гладка жінка без накидки і, спершись на одвірок, завела з Робні-ваном довгу розмову. Слів було не розібрати, та й узагалі, вони, мабуть, розмовляли чужою говіркою... Мільям знову сховалася під тент.

Вона й сама почала засинати, коли чоловік повернувся. Відкинув завісу, впустивши струмінь холодного повітря, застромив досередини голову з чорними колодязями очей:

— Я домовився. Бери дітей і ходімо.

У темряві воза ледве мріли обличчя сина й доньки, що пригрілися в кутку на кошмі, складеній у кілька разів.

Мільям взяла на руки Юстаб. Валара доведеться розбуркати: не можна, щоб чоловік, ван з'явився в незнайомому місці на материних чи батькових руках. Торкнулася до плеча, поплескала по щоці, схожій у темряві на тонку поцелянову мисочку з кухні південного палацу:

— Вставай, ми приїхали.

Валар схопився на ноги, швидко просовуючи руку в петлю, наче тільки й очікував цього моменту й лише прикидався, що спав:

— Так?!!

Юстаб щось ображено залопотіла уві сні.

Господиня дивилася на них, наче на невелику отару овець, виставлену на обмін за вино й масло. Її огрядна постать затуляла собоюб прохід, і Мільям мимоволі зупинилася біля ганку. Валар відважно зробив крок уперед і навіть ступив однією ногою на нижню сходинку, — і, з вибликом задерши підборіддя, теж замер на місці.

— Ну чого ви? — кинув на ходу Робні-ван. — Заходьте.

Він кожною рукою тримав по два клумаки з одягом, посудом і харчами, а на шиї кінським ярмом вигнувся скручений килим: його кінці, товсті, наче поліна, косо стирчали з боків. Господиня відступилася.

Всередині готель зовсім не нагадував палац. Звичайне помешкання, яке для чогось заховали в квадратovu коробку з низькою, закіптявілою стелею. Потертий килим на підлозі, вогнище, слабке світло. З коши у кутку підвелася темна постать і, підійшовши майже впритул, виявилася дівчиною, худенькою, теж без накидки, з ріденькими

косами нижче колін і гострими рисами обличчя. Гладка господиня, з'явившись у дверях, щось сказала їй рвучкою, з приклацуванням, мовою. Дівчина обернулася до Мільям і повторила, здавалося, те саме, лише з іншими інтонаціями.

Мільям озирнулася навколо: Робні-вана не було. Мабуть, пішов до воза по решту речей... швидше б він повернувся.

Дівчина повторила сказане, більш вимогливо, вказуючи кістлявим пальчиком нагору і вбік. Тоді зігнулася й узяла за руку Валара.

Хотіла взяти. Син відсмикнув пальці, наче від розжареного каміння у вогнищі. Притиснувся до материних ніг — але не ззаду, а спереду, готовий захистити або назажди залишитися поруч.

— Дикі ви, — пробурчав Робні-ван поверх важезної скрині, обкутої сріблом, яка давним-давно, ще до весілля, дісталася Мільям від матері. — Це донька господині. Вона хоче провести вас до вашої кімнати. На другому поверсі... Ну давайте, давайте, швиденько!.. а мене пропустіть уперед.

Під його ногами зарипіли, застогнали дерев'яні сходинки, що йшли кудись угору, в невідомість і темряву.

* * *

Мільям не спала.

Їй ще жодного разу не вдалося заснути тут, у дивному незатишному помешканні з порожнечою під долівкою і вагою над стелею. Робні-ван казав, що то дурниці. Що

всього лиш два-три поверхи — це просто смішно; мабуть, він мав рацію, хоча Мільям і не розуміла, чому так. Але закінчився п'ятий день їхнього перебування тут, а вона все ще не могла спати, і голова здавалася порожньою, наче заварник, з якого вилили воду. А щоб приготувати чай, треба було спускатися вниз, до вогнища, просити дозволу господині або її доньки... Мільям пересмикнула плечима. Повернулася на кошмі.

І побачила, що Робні-вана поряд немає.

Як він міг вийти? Коли?! Невже вона таки заснула?

Мільям сіла, озирнулася навсібіч, прислухалася. Знизу, згори, через стіни, як завжди долинали приглушені шуми, стукіт, голоси. Тут, мабуть, ніколи не буває тиші... Дитячого дихання майже не чутно.

До вітру тут ходили в окреме приміщення на нижньому поверсі. Зовсім близько, він би вже повернувся. Навіть якщо вийшов усього лиш за мить до того, як вона... прокинулася?

Куди він міг піти?

Підвелася. Накинула шаль згори на довге нічне плаття.

Йти шукати його було нерозумно — раптом все-таки вийшов до вітру? А якщо діти прокинуться?! — і страшно. Але залишатися тут, у цьому моторошному місці, на самоті з темрявою й незрозумілими звуками, — ще страшніше. І після стількох безсонних ночей вона не знаходила в собі сил знести цей страх.

Перша ж сходишка рипнула так голосно, що в рідному селищі Мільям прокинулися б і забрежали усі пси до одного,

а в палаці Растулли-тенга зірвалися б на ноги всі охоронці. Тут — нічого не змінилося. Ще один опівнічний звук.

На четвертій сходинці Мільям зупинилася. Знизу тепер уже виразно чулися голоси. Два голоси. Чоловічий і жіночий.

Донька го сподині готелю — і Робні-ван.

Він почав навчати дружину й дітей північній говірці, і Мільям встигла вивчити фрази привітання, прощання, вдячності і ще не менше двох десятків слів. Але зараз вони, двоє внизу, говорили зовсім інші, незнайомі слова.

Коротко, тихо, запитально — Робні-ван.

Дівчина захихотіла, защебетала довго, фальшиво, наче плела словами ланцюжка з дешевого жовтого металу.

Робні-ван заперечив — ніби жартома, але всередині його жарту був захований залізний стрижень жорсткої чоловічої наполегливості. Донька господині знову порснула, заговорила дедалі швидше й тихіше, інтимніше, час від часу підпускаючи в шепіт приглушені напівстогони-напіввигуки. Робні-ван продовжував наполягати, м'яко, оксамитово, невідворотньо. Дівчина невпевнено щось пискнула у відповідь, а тоді замовкла на якийсь час, і Мільям чітко, наче не було ні ночі, ні кам'яної стіни, побачила, як вона — гостроноса й негарна, зате зовсім-зовсім молоденька! — з робленим переляком задкує з таким розрахунком, щоб наблизитися до розстеленої в кутку кошми...

І треба було повернутися до себе, піднявшись на другий поверх по страшенно рипучим — але кого це хвилює? — східцям.

Мільям не пам'ятала, як опинилася внизу. Не пам'ятала жодної сходинки. Ані рипіння. І все виявилось точнісінько так само, як вона щойно бачила крізь стіну: розстелена кошма, безсоромні й нічим не покриті тонкі коси, його руки на її плечах... Одночасний погляд двох пар спільницьких очей.

Донька господині заверещала пронизливим шепотом, струсила Робні-ванові руки з плечей, відскочила вглиб кошми, а там бочком, по стіні пролізла до виходу в суміжну кімнату. Обдерта кішка! Мільям ледве стрималася, щоб не кинутися вслід, не вчепитися нігтями в щоки, не намотати на кулаки ріденькі коси...

— Знову не спиш? — спокійно запитав Робні-ван. — Дурненька... ходімо.

* * *

— Ти ж знаєш. Я стільки разів тобі розповідав...

Мільям мовчала.

Нічого він не розповідав. А якщо й так, — не може ж такого бути, що він бреше, — то, мабуть, вона все одно не розуміла його слів і боялася перепитати...

— Це моя робота. Моя єдина й справжня справа, яку я тут почав і повинен довести її до ладу. Поки що в мене виходить, Міль, і це здорово. І ти навіть не уявляєш, наскільки тут буде добре, якщо в мене все вийде як слід.

Вона мовчала. Важко й ображено.

— Я майстер зі зброї. Щоб ви не сумнівалися, ні ти, ні діти. Я займаюся цим поважним ремеслом, на яко-

му, власне, й тримається стільки століть оборона Гау-Граза. Ключове слово — оборона. Час би вже перейти в наступ.

У темряві перестукувалися й перешіптувалися за стінами, під підлогою й над стелею невидимі істоти, нечутно дихали сонні діти. Біліла поверх кошми пов'язка на Валаровій руці... виноградник. Ті хлопчиська не вірили, що його батько — майстер зі зброї. Ніхто й ніколи в це не вірив... крім хіба що її самої.

— ...традиційне суспільство. Це значить — коли все розкладено на полицках, дрібниці відомі наперед, ролі розписані раз і назавжди. Чоловік воює, жінка робить усе інше. Ти ніколи не замислювалася, Міль, наскільки жінки Гау-Гразу сильніші за чоловіків? Як не подивися?

Він справді колись уже казав щось таке. Незрозумілі слова людини, яка сама не розуміється на житті. Там, де Робні-ван жив до того, як став Бранцем, усе, мабуть, зовсім по-іншому... Але час уже й звикнути. І припинити, нарешті...

— Ти знаєш, тільки не ображайся, мені колись видавалося смішним оце ваше «великий Гау-Граз». Про таку краплину, такий мізерний клаптик землі... дуже смішно. Але тепер я бачу, що він справді великий. Його велич у природі — саме в природі, а не просто екосистемі! — і в жінках. А надто в тому, що природа й жінка Гау-Гразу — єдині, що вони поєднують свою силу, діють заодно. Чорт забирай, як я гарно висловився. Одному моєму... другові це б сподобалося. Але він помер. Давно.

— Ти її кохаєш? — запитала Мільям.

Пролунало жалюгідно й по-дурному. Краще б вона мовчала далі.

Робні-ван, здається, здивувався:

— Кого? А-а... не кажи дурниць, Міль. Вона єдина донька у своєї матусі. Перша. Я повинен був спокійно з'ясувати, що вона вміє. І чому я можу її навчити.

— І що вона вміє? — знову не втрималася Мільям. — Чи ти... не встиг?!

— Чому ж, дещо встиг, — він говорив рівно я замислено. — Як тобі сказати... Все-таки це, як не як, місто. Ремесла, майстерні, початкова торгівля... Звісно, тутешні жінки стоять набагато далі від природи, ніж у вас на Серединному хребті, та й на Півдні теж. Але не думай, ніби вони не володіють магією. Просто вона тут інша... і дуже може бути, це саме те, що мені потрібно.

Тепер вона вчасно прикусила язика. Хоча вже не перший рік намагалася зрозуміти, що саме йому потрібно — від них. Від усіх цих дівчат, юних, уродливих, перших доньок у родинах...

Останнє було особливо образливим. Аж до пекучих сліз на щоках.

Було темно. Робні-ван не бачив.

— Я відкрию тут майстерню, — казав далі він. — Можливо, ти й маєш рацію, мені не варто називатися майстром зі зброї, все одно не зрозуміють. Вигадаю яку-небудь іншу вивіску, дрібниці. У них дуже своєрідна магія, у тутешніх міщаночок: ледве пророщують насіння квітів, але запросто вергають брилами вапняку. А найголовніше — вони не бояться. Немає цієї ідіотської клаустрофо-

бії, через яку...

— А ти?

— Що я? — з нерозумінням перепитав Робні-ван.

Мільям все-таки схлипнула. Надто голосно:

— Ти... не боїшся?

— Чого б це... зачекай, Міль. Ти що, плачеш?

Треба було сказати йому ще давним-давно. Ще тоді, коли уперше побили Валара. Коли чутки, що доповзали із сусідніх селищ, стрілами встромлювалися їй у спину. Коли від образи, невідомості й страху — а раптом правда?! — тремтіла в руках піала ізирбузького чаю. Але Робні-ван з'являвся знову, спокійний і коханий, чоловік, людина, яка завжди має рацію. І Мільям нічого не казала.

— Колись ти ходив чужими селищами, — глухо говорила вона. — Майстер зі зброї... Про тебе багато балакали, але ніхто не знав напевне. Тепер ти хочеш робити... те, що ти робиш, прямо тут, де ми живемо, де всі бачать. Ти будеш водити цих дівчат на кордон... так?

Робні-ван кивнув; ворухнулося повітря в темряві.

— І тоді приводити назад? Вони... повертаються звідтіля?!

Він мовчав довго, більше хвилини. Звуки величезного помешкання нарешті стихли, а до вікна пролізли сірі промені світанку.

Зітхнув:

— Загалом, так. Я роблю все, щоб вони поверталися.

* * *

- Ти обіцяв розповісти, тату.
- Про що?
- Про те, друге місто. Яке не смішне.

— А-а. Ну, гаразд, коли обіцяв, розповім. Щоправда, воно не тільки не смішне, але й узагалі доволі нудне. Уяви собі... хоча цього тут і близько немає, хіба що на Півдні... з чим би його порівняти? Бджолині соти бачив? Так от, у тому місті помешкання, вони називаються «блоки», ліпляться одне до одного приблизно так само. На багато-багато рівнів, тобто поверхів угору. І бозна-якої площі в ширину... На всьому Гау-Гразі, Валаре, не буде стільки помешкань, скільки блоків у середньому за розмірами місті. А крім них там, власне, нічого й немає. Ну, ще тунелі, тобто дороги, щоб літати в капсулах, це такий віз, з одного блока до іншого. А згори покрівля. Кругла така покрівля, як у помешканні в нашому селищі, пригадуєш?.. тільки на ціле місто відразу.

— З Небесним оком?

— Майже. Вона вся прозора, ця покрівля... і цілком герметична. Непроникна.

— А чому?

— Вони так живуть. Зачинені. Бояться неба, свіжого повітря, моря, гір... Приблизно раз у житті їм дозволяють виповзти з-під покрівлі, але що з того? — коли все одно не можна кроку ступити. Вони вдають, ніби бояться нашкодити екосистемі. А насправді — просто бояться.

— А як вони живуть?

— Дуже посередньо. Їдять усіляку гидоту з комплектів, таких коробок із трубками, носять однаковий одяг,

зручний, але зовсім некрасивий. Всі розмовляють однією й тією ж мовою. З дитинства слухаються несправжніх людей, які начебто мешкають на стіні, хоча насправді їх не існує зовсім. Малюки, як наша Юська, вже починають навчатися різним складним і геть непотрібним речам. Вчаться, вчаться, вчаться, потім, коли дорослішають, йдуть працювати... і ніяк не почнуть жити. Там кожен точно знає, що і коли він повинен робити, і спробуй лишень випасти з соціуму... тобто перестань робити те, що повинен. Відразу лишишся на самоті. А вони більш за все на світі бояться залишитися на самоті...

— Якщо вони такі боягузи, тату, то чому це не смішно?

— Гарне запитання... Мабуть, тому, що вони дуже сильні. Вони не сумніваються, що живуть правильно, і хочуть, щоб так жили геть усі. Та й, власне, «всі» вже і є вони. З багатьох десятків країн, гарних і не дуже, та головне, різних, залишилося... Знаєш, Валаре, я знав одного чоловіка, справжнього вана, його звали так само, як і тебе. Він стільки всього знав про давні країни! Але більшості подобається думати, ніби нічого іншого, нічого різного ніколи й не було. І одна-єдина країна, яка захотіла зберегти свої власні помешкання, одяг, їжу, мови, звичаї, свободу... Вони не можуть їй цього пробачити. Вони не знищують її лише через те, що знову-таки бояться. Бояться здаватися недостатньо гуманними... тобто добрими. А перемогти — не можуть. Багато-багато століть...

— Тату...

— Що, Валаре?

— Вони — це глобали, так?

Циновки ріними рядами лежали на площі й робили її схожою на виноградник. І справді, тут було багато винограду: великого, золотаво-медового, наче козячі очі, і сизо-чорного, з щільно зліпленими ягідками, ніби перелякані зіниці пташенят; величезними рожевими купами й цілими гронами тендітних жіночих пальців... Гори яблук, груш і хурми, овочів, зелені й прянощів, а далі сир і кумис, пироги й плескачі, і знову фрукти, й шматки свіжого м'яса, над ним крутилися хмари мух, хоч як ганяли їх босоногі хлопчиська, молодші сини перекупок — сільських жінок у темних накидках...

Срібна монета коштує десять мідних, безгучно повторювала Мільям, обома руками тримаючи кошика. Не навпаки. Не переплутати...

На жодній з міських жінок, що походжали базаром з гордовитою поставою, накидки не було. Карбовані срібні обручі й вигадливі шапочки, вишиті бісером, інкрустовані гребені й газові шарфи з золотими нитками, яскраві стрічки й коралі, вигадливо вплетені в коси. І гойдалися у вухах підвіски — на всьому базарі не знайти, мабуть, двох однакових пар...

Жінки зупинялися перед циновками, зважували в руках виноградні грона, пробували на смак сир, принюхувалися до м'яса й відчайдушно торгувалися дзвінким розсипчатим дробом. Мільям проказала про себе ті кілька слів, котрих, обіцяв Робні-ван, цілком мало вистачити. Десять — дорого, давай три... Добре. Купую. Вісім — дорого,

два з половиною...

Вона здалеку пригледіла виноград того сорту, який вирощували і в її селищі. Великий, прозорий на просвіт і такий солодкий, яким звичайний виноград стає лише тоді, коли його висушити на сонці. Юстаб і Валар зрадіють... Мільям рішуче рушила уперед, і літня перекупка хижо наставила носа їй назустріч.

Якась молоденька міщаночка встромила перед нею, глипнула на Мільям презирливим оком. Підчепила тонким пальцем гроно винограду. І швидко защебетала, здається, ще до того, як почула ціну.

Можливо, вона перша донька в родині. Можливо, завтра Робні-ван...

Перекупка енергійно сперечалася з нею й уже не звертала на Мільям жодної уваги.

Ну і нехай. На базарі багато винограду.

Походжаючи між барвистими торговельними рядами, Мільям майже несвідомо зсунула з лоба краєчок накидки. Далі тканина поповзла гладеньким волоссям сама, відкриваючи сонячному промінню густі чорні коси й дзенькітливі срібні підвіски у вухах.

Розділ п'ятий

Знаєте, а я заздрю Інгарові.

Він готувався до експедиції потайки, конспіративно й спокійно. Без купи начальників і начальничків, перед якими треба звітувати за кожен крок, кожную довідку й кожную кошторисну одиницю. Без зграї чиновників і чиновничків, упевнених у тому, що день змарновано, коли вони не напрограмували комусь від душі палиць у ковзалку. І людей він набрав собі сам: інша річ, яких людей, — але він принаймні мав таку можливість! Заздрю. Щиро.

Нинішній день розпочався, в принципі, цілком нормально. Зранку я традиційно позв'язила в Департамент постачання з вимогою поквапитися: не для того, звісно, щоб вони й насправді поквапилися, а так, для підтримки ритму. Тоді доопрацювала вчорашній звіт й надіслала його генералові. Зайшла в кошторис і відразу ж помітила свіженьку недостачу, скромну, але треба з'ясувати. Надіслала комунікативки Гіндеру й Славу (тварини мастодонти з доісторичної екосистеми — а що робити?!), призначивши інструктаж на тринадцяту нуль-нуль. Глянула на годинника в кутку персонала, зітхнула й вилізла з ліжка.

Для початку я збиралася полетіти до Фінансового департаменту й наробити там галасу. Вже програмувала капсулу, коли пригадала, що довідку з Відомства внутрішньоглобальних зв'язків мені так і не підписали. Тамтешня Секретарка, здається, занесла мене в каталог «позв'язїть пізніше», а отже, доведеться туди підлетіти й прориватися до відповідного керівника в реалі. І пошвидше, бо без цієї довідки мені не видадуть виїзну ліцензію, без якої прови-сає довідка в Екологічному відомстві, і таке інше.

Втім, з екологістами Вінс обіцяв усе влаштувати. Було б непогано: кажуть, вони там неймовірні бюрократи. Щоправда, жах як не хочеться будь-яким боком вплутувати Вінса...

Звісно, він сподівався летіти разом зі мною. Дотепер сподівається. Наївний.

Я ввела на пульті маршрут (чотири вертикальні зміни рівня — сказитися можна!), стартувала на п'ятій швидкості й за звичкою взялася перераховувати блоки, що мерехтіли за стіною капсули. Колись це було доволі-таки творчим заняттям, протягом середнього польоту виходило ознайомитися з усіма тенденціями в сучасному блок-дизайні; але тепер вони всі однаково шляхетного ніякого кольору. Вважається, що таким чином ми ускладнюємо завдання авторам дестрактів. Насправді — суто психологічний прийом, один з таких. Схоже, це тепер головний напрям діяльності ГБ, а з фантазією в них завжди було не дуже.

Є підозра, що скоро всіх примусять носити однакові безбарвні комби й конусили. Щоб ніхто не здогадався.

Але до того часу, хочеться вірити, я вже буду далеко.

— Викладіть суть вашої справи, — писнула Секретарка.

Я виклала.

— Якого числа ви надсилали документи? У разі, коли сталася службова накладка, вони зберігаються в архіві. Я перевірю.

В її голосі пролунала велика крапка. Що, звісно, не входило до моїх планів:

— Не варто перейматися. Всі документи в мене з собою, ви можете завантажити їх для вашого шефа негайно, — я дістала цифродиск і піднесла до Секретарчиної панелі. — Ви дозволите?

— Звичайно, — вона неймовірно мило посміхнулася. — Але в пана Сіріла зараз важлива зустріч. Він ознайомиться з вашою справою пізніше.

Стосовно «пізніше» я могла б висловлюватися довго й темпераментно. Можливо, й висловлюся, коли пощастить зустрітися носом до носа з «паном Сірілом»... до речі, поширене прізвище. Але витратити нерви на Секретарку — ознака того, що вони вже й так на межі. Чого я собі дозволити ніяк не можу.

Посміхнулася набагато миліше, ніж на це здатні будь-які особистісні програми:

— Я зачекаю.

Врешті-решт, це не перший високий кабінет, який мені доводилося брати штурмом. Практика показує, що ближче до обіду, а інколи й раніше, потрібний чиновник

сам виповзає назовні, — а далі існує купа способів проведення маневру. З живими людьми завжди легше. Вони, зазвичай, мають вразливі місця.

А поки, аби не витратити часу, я зайвий раз полялася по зв'язилці з постачальниками, тоді налякала Фінансовий департамент своїм сьогоднішнім візитом (коли встигну; але задум полягав у тому, що вони заворушаться й закриють недостачу), записалася на прийом до генерала й нарешті позв'язила Дальці. Її відповідалка звично відгукнулася: Далька зайнята, і, можливо, коханням. Не виключено, що так воно і є. Вінс останнім часом якийсь дивний ходить, кволий, наче підвисла бродилка...

Цікаво, коли у внутрішньоглобальників обід? О першій, як у нас, чи о другій? В кожному разі чекати лишилося недов...

Раптом я згадала про мастодонтів. Чорт!!!

— Ви вже йдете? – чемно зраділа Секретарка.

Я її порадувала:

— Ще повернуся.

* * *

Звичайно ж, вони спізналися. Обоє.

Гіндер з'явився перший. У складі експедиції він обіймав посаду наукового співробітника, хоча насправді ще навіть не лейтенант. Він з Департаменту швидкісного реагування, але досвід нашого спілкування показує, що цю заспану тушу взагалі важко примусити зреагувати бодай на щось, та ще й швидко. Я маю доволі похмурі уяв-

лення про його справжні обов'язки, але про це краще не думати.

Інших все одно не дадуть. Я намагалася подати на відвід — щоправда, не Гіндера, а Слава, — після чого генерал в особистій бесіді дорікнув, що я виявилася не такою розумненькою дівчинкою, як він гадав, а тому експедицію, мабуть, буде згорнуто. Я терміново визнала свою помилку. І оце тепер проводжу інструктаж.

— Почнемо, — сказала я. Мало що могло трапитися, раптом Слав утратив до дестракту, бажано з летальними наслідками, чи врізався капсулою в стіну тунелю? Було б непогано. — Запускаю тестову бліц-програму «Екосистема Південного Гаугразу». Ти готовий?

Гіндер гикнув. Ймовірно, слово «готовий» для нього виповнене якимось особливим змістом. Як, утім, і багато інших слів, я давно помітила.

Гаугразькі віртуалки, виявляється, дуже красиві. Коли мене вперше до них допустили, я цілими днями стирчала в інструкційному блоці. Навіть дивно, чого їх не продають для інтер'єрів і не вставляють до іграшок... хоча що тут дивного. Для рядових членів Глобального соціуму Гауграз — хижі зуби гір на задньому плані стрілялки, і не більше того.

Тестова програма наближала то один, то другий компонент екосистеми, від базових елементів на кшталт мисів чи гір — і до найдрібніших подробиць: мінералів, рослин, птахів... Випробовуваний, тобто Гіндер, мусив швидко видавати їхні назви, не вибиваючись з ритму; з милосердя й реалізму я поставила найповільнішу, мінус

першу швидкість. І все одно він ні фіга не називав, тільки безтямно кліпав довгими, як у дівчини, віями, жахливо недоречними на квадратній червоній пиці.

Тест закінчився. Гіндер зміг набрати лише чотири бали з тисячі двохсот можливих. Не уявляю, яким чином; напевне, це суто психологічна особливість.

— Ти не підготувався, — втомлено сказала я.

Він, звісно ж, знову гигикнув. Тварина з доісторичної екосистеми.

— Вдягай шолом. Проїдемо ще раз.

І раптом увірвався Слав.

Цей ніколи не приходять по-людському, лише вривається, пробиваючи двері ковзалкою до того, як вони встигають роз'їхатися. І взагалі, порівняно зі Славом, Гіндер ще цілком пристойний.

— Шолом! — заревла я, перш ніж Слав устиг розтулити рота. Якщо він його розтулить, я не зможу дозволити собі ні проковтнути почуте (прощайте будь-який авторитет і людська гідність), ні адекватно відреагувати (потворна сцена хвилин на двадцять як мінімум). — Режим глибокого психовімкнення. Швидко! Обоє!

Гіндер непогано реагує на короткі й зрозумілі команди. Слав — не завжди. Але нічим іншим на нього все одно не можна вплинути.

— Зара, — ліниво повідомив він, злізаючи з ковзалки.

Починається, з тугою подумала я.

У форменному комбі Слав здається довгим і кістлявим чахликом. Насправді — а в мене була не одна можливість побачити майбутніх членів експедиції в натураль-

ному й навіть у внутрішньому вигляді, — він у набагато кращій фізичній формі, ніж Гіндер, не кажучи вже про мене. Ідеально підігнаний опорно-руховий апарат без грама зайвої клітковини, плюс справне функціонування всіх систем організму, окрім хіба що вищої нервово-мисленнєвої діяльності. Втім, цілком можливо, що він прикидається. В Департаменті особливого призначення, здається, дурнів вибраковують.

— Повторний прогін навчальної програми, — віддала команду. Гіндер увімкнувся відразу, без паузи, а Слав продовжував нахабно витріщатися на мене, не торкаючись до шолома.

— Ти готовий пройти тестову програму? — запитала я. Він знизав плечима:

— Давай.

Ні, з Гіндером набагато легше. Він бодай передбачуваний.

Я запустила бліц-тест на останній, п'ятій швидкості. Знову заплюскотіло неймовірно гарне море, хвилі розбивалися віями, б'ючи об підніжжя гори, схожої на тварину коня зі степової екосистеми (на Гаугразі вони також є, причому свійські). Великі й дрібні деталі наближалися на долю секунди й знову ховалися в пишному багатоцвітті екосистеми, а Слав називав їх уривчасто й безпомилково, наче відстрілювався зі снайперської зброї. Він вибив тисячу сто сімдесят балів. На п'ятій швидкості. Сказитися можна.

— Непогано, — спокійно мовила я. — Наступна тема — етнографія. Це трохи складніше, намагайся зосередитися. Шолом!

Слав обернувся до мене. Повільно, вступаючи у дивне протиріччя з проходженням блища. Поки він це робив, я кілька разів повторила про себе, що він мій підлеглий, шістка, молодший, блін, науковий співробітник, — а тому я його не боюся. Не боюся!

Гіндерівська пика тупо ворушила губами через порізи психошолома. Строго кажучи, ми зі Славом були зараз на самоті. І це турбувало понад усе.

— По-моєму, на сьогодні досить, — мовив він. — Ти маєш щось заперечити? Га, начальнику?

Голос він мав геть безбарвний, наче захисні кольори блоків. Коли не брати до уваги дивної інтонації, доданої до слова «начальник». Слав зробив крок до мене — а може, до своєї ковзалки, — і я вся стиснулася всередині, тоді як раціональна частина мене висловлювалася останніми словами на мою ж адресу. Ну що, що він тобі зробить, цей хирлявий мастодонт?! Приб'є, чи, може, згвалтує?... замрілася.

Якщо зараз скористатися залишеною ним шпариною й гідно відпустити поза очі — то що, скажіть, я робитиму з ним на Гаугразі?!

— Годі клеїти дурня, — сказала я рівно. — Одягай шолом і вмикайся. Забула, яке твоє звання?

— Старший лейтенант, — з коротким сміхом відповів Слав. І, відсунувши мене з дороги, наче підвислу ступку дверей, став на ковзалку.

Я клацнула пультом. Верхньою червоною кнопкою.

Тією, яка в аварійному режимі вимикає всі програми у приміщенні. Коли зробити це несподівано, воно вражає.

Разом гаснуть інтер'єрні монітори стелі та стін, вимикаються застрягають у покритті, — і навіть двері він тепер чорта з два відчинить, хіба що спробує вибити лобом. Утім, суть маневру полягала не в цьому.

Стало дуже тихо, і я вимовила майже пошепки:

— Так от. Ти мене погано знаєш, Славе. Я заб'ю на експедицію, на кар'єру, взагалі на ГБ — але ти ніколи не будеш капітаном. Зрозумів?

Нічого не сказав. Знизав плечима й повернувся до психовіртуалки. Я теж.

Обидва шоломи валялися на підлозі, Гіндер зі спантеличеною після перерваного сеансу пикою, зігнувшись літерою «зю», виробляв якісь незрозумілі вправи. Прнаймні, я не відразу збагнула, зате встигла машинально пережирнутися зі Славом і спіймати на його вустах презирливу посмішку.

Тоді зрозуміла сама. І також усміхнулася.

Гіндер одягав гермекомб.

* * *

До Відомства внутрішньоглобальних зв'язків я повернулася вже зовсім ніяка. Але повернулася! Щоб ніхто не сумнівався. І, щоб ніхто не сумнівався, зрозуміла: до отримання довідки мені так само далеко, як до вершини Арс-Теллу (коли хто не знає, це найвища точка гірської системи Гаугразу, Південний хребет, 7683 метри над рівнем моря). Секретарка усміхнулася мені, анітрохи не здивувавшись. Вона, мабуть, не має функції здивування.

Пан Сіріл, виявляється, був протягом дня страшенно зайнятий. Але якщо я підлечу завтра після обіду, то, можливо... Допустити, аби мене перекинули в каталог «приходьте завтра» я, звісно, не могла, надто оскільки в Секретарок деяких версій ця опція закільцована навічно. Залишалося знову брати високий кабінет в облогу. Ненавиджу!!!

Про всяк випадок я запропонувала завантажити мій пакет документів на шефський персонал просто зараз, бо до кінця робочого дня гарний керівник, звісно, вже полагодив усі заплановані на сьогодні справи. Трюк дитячий, але на Секретарках старих поколінь зазвичай спрацьовує. Проте в пана Сіріла, на жаль, стояла новіша версія. Вона тільки всміхнулася і ще раз чемно попросила мене залишити пакет, а самій іти подалі звідси.

Я присіла на мобільну лаву. Позв'язила постачальникам. Тоді фінансистам. Тоді Дальці.

— Знову товчешся у приймальні, — констатувала та. Мабуть, засікла за моєю головою клаптик офісного монітора. Далька взагалі в нас така здогадлива...

Сьогодні це дратувало. І чого це мені забаглося їй зв'язити?

І в той момент, коли я починала думати, як би пошвидше й грамотніше припинити розмову, стулки дверей високого кабінету роз'їхалися. Я відімкнула зв'язилку в Дальки напівслові та встала у звичну стійку.

Зробила крок напереріз чиновничкові...

Це був Маріс.

— Потроху, — усміхнувся він. — А ти?

— Помаленьку.

Маріс відростив елегантну борідку й невелике черевце. А поза тим майже не змінився. Якщо не зважати на стрімкий кар'єрний зріст, але з цього приводу я ніколи не мала сумнівів.

Їхній відомчий буфет був непоганий. Вишуканий інтер'єр, приємна музичка й ароматик, та ще й натурпродукти на додачу. Щоправда, Маріс узяв лише по горняткові кави: його щедрість завжди перебувала в розумних межах. Зате кава, зважаючи на запах, була добра. Раз у житті можна.

— «Пан Сіріл», — усміхнулася я. — Я думала, однофамілець.

— А я тебе згадував нещодавно.

— З якого приводу?

Він насупив брови — смішно, як колись. Змахнув елегантною чуприною:

— Не пам'ятаю.

Можна було припустити, що він таки читав мої документи. А підписати забув: справи. Відклав і забув узгалі, для чиновника такого рангу це нормальне явище. Експедицією на Гауграз більше, експедицією на Гауграз менше... Ще й якась Юста Калан. Може, однофаміліця.

— Ти одружений? — запитала я.

— Так, — недбало відповів Маріс.

— І дитина є?

— Син. Зараз покажу, — він відчепив од пояса зв'язилку. Остання модель, діагональ нуль вісім, багато я там побачу.

Ми розійшлися з Марісом акуратно. Тоді, після де-стракту, він понавідував мене в лікарні, поки Вінсова мама не організувала мені перевід в закритий відомчий заклад. Коли мене підлатали, психореабілітували й випустили на волю, ми ще кілька разів ходили на сюр і якісь вечірки, а приживати до мене додому Маріс до того часу вже відвик. І помаленьку розійшлися, як дві ковзалки в коридорі. Без конкретної ініціативи з чийогось боку: по-годьтеся, це зручно.

Про те, що в мене з того часу нікого не було (нежонатого Ніка не рахуємо), Марісові знати необов'язково, правда?

Я чесно подивилася на мікроскопічне кружалко з очима й промовила:

— Схожий.

Маріс мило усміхнувся. Точнісінько як його Секретарка.

— А ти де зараз, Юсю?

Я оцінила його делікатність:

— У ГБ. Департамент емпіричних досліджень.

Дуже намагалася, щоб пролунало солідно. Так, ніби я сама очолюю цей департамент. А що, дідусеві генерал-полковнику Меєру давно час на пенсію, а мені, коли повернуся з експедиції, обіцяли старшого наукового, це вже десь між капітаном і майором. Залишаються якісь дрібниці.

М-да. Похвалитися перед Марісом кар'єрою виходило ще гірше, ніж щастям в особистому житті. А я аж на цілих три роки старша за нього.

— В ГБ? — перепитав Маріс. — Дуже цікаво.

Зважаючи на інтонацію, йому геть не було цікаво. Навіть трохи шокувати його у мене й то не вийшло.

Марісові пальці вишукано трималися за вушко кавової чашки. Такі самі білі й тонкі, з пружними кінчиками, найеротичніша частина його тіла. Я спробувала подивитися на них зовсім відсторонено й байдуже, і, в принципі, досягла успіху. Бодай у чому можу бути задоволена собою.

— Ти хотіла щось у мене підписати?

Виявляється, він уже допив каву. Я свою ледве встигла посмакувати; втім, так воно й краще, перед вильотом в експедицію на мене чекає кілька медоглядів. Генерал натякнув, наче з цим проблем не буде, але генеральські натяки ніколи не слід розуміти буквально. Відсунула горнятко:

— Мені потрібна довідка. Видаси зараз чи завтра прийти?

Він розсміявся:

— Можна й сьогодні. Тільки доведеться зайти до кабінету, всі бланки в робочому персоналі.

Я підвелася й хвацько стала на ковзалку.

У приймальні було темно, тільки трохи мерехтіли в економ-режимі інтер'єрні монітори. Ні Секретарки, ні Вартових. Маріс відчинив двері своїм кодовим ключем. Оце так порядки в них у Внутрішньоглобальному...

— Як тут у вас усе просто, — промовила я. — Проводиш чужу людину без жодної перевірки... Не боїтеся? В наші часи?

— У нас мирне відомство, — відгукнувся Маріс. — Кому ми треба, Юсько? Заходь.

Він не став умирати світло. Активізував персонал, і мерехтіння монітора окреслило кабінет: стіл, два стаціонарні крісла, одне мобільне в кутку, цифродискова шафа, етажерка з ароматиком, довга канапа попід стіною. Нічого, затишно. Коли мені вдасться домогтися в старого Меєра окремого кабінету, обставлю його приблизно так само. Єдине, що до експедиції я нічогоісінько не доможуся, а після... те, що буде після, мене вже зовсім не хвилює.

Маріс копирсався в персоналі, перегнувшись через спинку крісла. Чого він там вовтузиться? Невже ця дурепа Секретарка навіть не скинула йому мій пакет?

— Візьми з цифродиска, — порадила я.

І раптом нізвідки почулося знайоме:

— Загроза дестракту.

Укотре я оцінила премудрість нашої ГБ. З моменту запуску проекту минуло зовсім трохи часу, — а вже ставишся до дестрактної тривоги спокійно, з легкою досадою. Не встигаєш ні здивуватися, ні злякатися, ні усвідомити; гермекомб сам по собі натягається на тіло, наче шкіра рептилії гадюки, яка водиться майже в усіх екосистемах, і на Гаугразі також є...

Я встигла раніше, ніж Маріс, адже він набагато вищий на зріст. Спостерігати за людиною, яка натягає гермекомб, досить кумедно: сьогодні я вже мала можливість

переконатися в цьому на живому прикладі Гіндера. У Маріса, звісно ж, виходило набагато елегантніше, ніж у мастодонта, — і все одно кутики мого рота нестримно поїхали в боки, натягаючи прозорий гермепластик.

Поки до мене дійшло: щось не так.

Заліпка на його плечі на мить узялася як слід, — а тоді повільно, наче губи в посмішці, розійшлася по шву. Тоді ще раз. Маріс надавив на неї обома руками, а його очі на голому незахищеному обличчі стали великими, переляканими й вередливими, як завжди бувало, коли відбувалося не те, чого він очікував і хотів...

Я кинулася до нього.

Я вже вірила, що дестракт справжній, що саме в цю секунду посиплються темні монітори на стінах, і на зовнішніх стінах також, і повітря зі свистом вивітриться в вакуум, а Маріс...

Маріс!!!

Здається, я кричала, прагнучи домогтися від нього, де тут лежать у них аварійні гермекомби, — це ж установа, тут не може не бути аварійних! — і накинула йому на голову шоломокаптур, відчайдушно стягуючи докупи краї заліпки, що розходилися все більше; а тоді, нарешті, наважилася, смикнула за нитку, й мій гермекомб прозорим струменем впав до ніг, але все одно ми б не встигли, не встигли...

Маріс перший збагнув, що критичний час уже минув. А ми досі живі.

Я зрозуміла це на секунду пізніше за нього й устигла нервово розсміятися, — теж мені, одна в курсі всіх

секретних технологій ГБ! — коли помітила, що невідомо яким чином опинилася біля канапи попід стіною. І встояла б на ногах, якби їх не сплутав так вчасно скинутий гермекомб... до речі, звичайного комба на мені залишалося ледь-ледь...

А Марісові пальці й справді були такими самими. І я, мабуть, усе-таки погарячкувала, стверджуючи, наче мене це зовсім не хвилює.

* * *

Слід частіше влаштовувати собі сексуальні пригоди. Це піднімає тонус.

Після довідки від Внутрішньоглобального відомства (добре хоч, я не настільки розімліла, аби не згадати про неї й не підсунути Марісові цифродиск) бюрократична тяганина полетіла вперед, наче ковзалка на сьомій швидкості. Воно, звісно, й Вінс постарався, йому за це окреме спасибі.

Словом, за тиждень у мене на руках був повний комплект документів. Більш того, постачальники нарешті заворушилися й завезли для експедиції вміщувачі, обладнання, комплекти й усе таке інше. Причому вдалося витримати кошторис; нестача виявилася такою мізерною, що дідусь Меєр покрив її без питань, а я обійшлася без крові фінансистів. Гіндер і Слав тепер слухали мене в усьому, як передовий загін у стріляльці, й орієнтувалися в етносах та екосистемах Гаугразу так жваво, наче провели там найкращі роки свого життя.

Наближався день «ікс». Невідворотно, як гебейна дестрактна тривога.

Я викопала в старому сімейному каталозі цифрознімок Роба і пропустила його через програму індивідуального старішання, завантажену по благу в Департаменті розшуку. А тоді довго зі змішаними почуттями дивилася в очі незнайомому чоловікові з важкими повіками й твердими зморшками від носа до вузьких губів і нижче, до ледь розповнілого квадратного підборіддя. Я запам'ятаю. В мене добра пам'ять на обличчя.

Тоді почалися фінальні прогони й тестування. Перед комісією з чинів не нижче полковника я проробляла приблизно те саме, що й мої мастодонти під час інструктажу, тільки без підготовки. Виходило непогано, як казав по секрету мій улюблений генерал, коли в нього видавалася вільна година прикрасити цей безлад своєю присутністю. І я відчувала все більшу симпатію до нього – дедалі переконуючись, що експедиція справді відбудеться. І навіть обіцяла самій собі зайнятися там між іншим і «гаугразьким слідом». Все-таки дестрактні тривоги страшенно втомлюють.

Маріс за весь час так і не позв'язив, хоча ми й обмінялися кодами. Ані разу.

Я йому теж не зв'язила.

* * *

— Привіт.

— Оце так-так.

Сьогодні був останній день перед вильотом, і я ні на кого не чекала. Напередодні Далька з Вінсом просиділи в мене години чотири, попиваючи енергій і перебираючи спогади з дитинства, і я була впевнена, що захід «дружні проводи» можна вважати виконаним та видаленим з каталога. Завтра зранку на мене чекав ще медогляд, а я його по-справжньому боялася. Треба б раніше лягти, хоча б за півгодини, а тут таке...

— Я хотів поговорити, Юсь. Мало там що... раптом.

Він замовкнув; справді, не може ж він ляпнути мені в обличчя, що сумнівається, чи я повернуся звідтіля. Саме це розізлило мене по-справжньому:

— Вчора не набалакалися? Мене тут нема. Я на Гаугразі!

— Не мели дурниць. В мене ж твій маячок.

Коли Вінс жартує, його ще можна терпіти. До того ж, правда, хтозна, коли ми побачимось наступного разу. Я зітхнула й підштовхнула до нього гостьову ковзалку:

— Поїхали.

Моя кімната зі сліпими моніторами, проанігільована до неможливості, окрім ліжка (його я відклала на завтра: чого б не поспати востаннє з комфортом, у кілька шарів?), справила на Вінса сильне враження. Вчора тут було доволі затишно, я старалася. Навіть завантажила на одну стіну дитячу віртуалку, дуже кумедну, — але дітей Далька й Вінс із собою не взяли, полишили вдома на Виховальку. А шкода.

— Падай, — я вказала Вінсові на ліжко. — Тільки давай скоренько, мені завтра прокидатися рано.

Пролунало дещо неоднозначно, і я знервовано хихикнула. Вінс також усміхнувся собі у вуса. Обережно опустився на краєчок ліжка, відразу ж потонувши у ньому по пояс, наче у ванні, запущеній у водно-мільному режимі.

— Юсь...

Я сіла поруч. І раптом подумала, що він зовсім не змінився за останніх п'ятнадцять років. Ну, виріс, змужнів, відпустив вуса, одружився й завів дітей. А так — той самий кирпатий Вінс, якому я колись страшенно заздрила, що Інгар бере його в експедицію. Тільки зараз ми помінялися ролями: він заздрить мені. Але ні тоді, ні тепер у нього не вистачило б пороку й нахабства, аби підмінити собою вантаж у якомусь уміщувачі.

Втім, коли маєш справу з ГБ, це й неможливо. Суто технічно.

— Як ти його шукатимеш? — запитав Вінс.

Я знизала плечима:

— Звичайнісінько. Це цілком узгоджується з моєю офіційною концепцією. На Гаугразі доречні лише консервативні методи роботи. Йдемо від селища до селища, спілкуємося, розпитуємо... Він не такий вже й великий, цей Гауграз. А Роб — не може не виділятися, особливо там. Я гадаю, вийти на нього буде навіть легше, ніж на... ну, «гаугразький слід».

— А потім?

Я зрозуміла. Але вирішила перепитати:

— Що потім?

Вінс засовався, збиваючи на підлогу пластівці з постелі. Мовчав досить довго, аби я встигла заздалегідь ви-

рахувати його відповідь, і нарешті видав майже слово в слово:

— Якщо він живий... якщо ти його знайдеш... Не думай, особисто я не сумніваюся, що так воно й буде, — але, Юсто, адже він там жив п'ятнадцять років! Гадаєш, він захоче повернутися?

Я мовила коротко, майже без голосних:

— Його діло.

— І що тоді?

Його очі, такі самі розгублені й благальні, як і п'ятнадцять років тому, лише з легкими зморшками біля куточків. Я зітхнула. Все-таки добре, що Вінс є. Йому можна сказати. Виговорити, нарешті, вголос те, що давно стримить у підсвідомості, виточуючи зсередини нерви й розум, наче вірус у бездоганній Секретарці...

— Не знаю, Вінсе... Орієнтуватимусь на місці відповідно до обставин. Можливо, залишуся там.

Ось так. Нічого особливого.

Він кивнув. Так, наче заздалегідь знав, що я скажу.

— Я ще хотів запитати. Якщо з тобою... з експедицією щось трапиться, як вони реагуватимуть? Ваші гебейники? Вони мають якийсь варіант?

Після того, як було сказане найголовніше, я відчула себе легкою й мобільною, як у польотній віртуалці, підскочила, збуривши в повітря цілу купу дрібних пластівців, схожих на завірюху в зимовій екосистемі, засміялася, скуйовдила біле Вінсове волосся:

— Це секретна інформація. Може, ти гаугразький шпигун?

Вінс дивився на мене серйозно й сумно, і до мене відразу ж дійшло, що мої раптові веселощі — просто неадекватна нервова реакція, і взагалі, час лягати, коли я не хочу, щоб мене завернули завтра на медогляді відразу біля входу до капсули. А відповісти на його запитання — запросто. Проект з експедицією від початку проходить під надсекретним грифом, однак про нього чомусь відомо не ймовірній кількості чиновників і чиновничків на зразок мого (тепер уже насправді колишнього) коханця Маріса. Отже, я — далеко не єдине джерело стійкого витоку інформації. В нас у ГБ звикли.

— Коли раптом щось буде не так, я активую аварійний чіп на маячкові. І по нас відразу ж висилають надшвидкісну капсулу. Все прораховано, не переймайся.

Вінс кивнув:

— На маячкові? Добре.

Не вистачало ще, щоб він у разі чого кинувся мене рятувати.

— Сигнал на позацифрових частотах, — терміново пояснила я. — Його зможуть прийняти лише в Департаменті Швидкого реагування.

— А-а.

Якийсь час ми сиділи мовчки. Вінс, певно, збирався з духом, щоб підвестися й попрощатися, і я йому не заважала. Хоча, мабуть, варто було б допомогти... знати б лише, як це зробити. Було б непогано, якби Далька зараз позв'язила — але вона, очевидно, знову зайнята. І їй геть не цікаво, де коханий чоловік тиняється вечорами.

— Ти така вродлива, — сказав раптом Вінс.

— Еге ж.

Чорні коси, які мені наростили кілька днів тому, закінчувалися десь біля колін, метлялися в різні боки й, правду кажучи, сильно заважали жити. Я туманно уявляла собі, як їх розчісувати — щодня!!! — і заплітати без дзеркала з круговим оглядом. А до лінз я вже звикла. Хоча ніколи раніше їх не носила, мої очі завжди мене влаштовували — і за кольором, і як зоровий апарат.

А вигляд у мене вийшов чудернацький. Дика гаугразка з дешевого цифрофільму. Далька вчора ще на порозі почала сміятися й реготала без перерви хвилин двадцять. І Вінс, до речі, теж усміхався з-за її плеча.

Зараз він дивився на мене...

Мені не подобалося, як він на мене дивився.

— Слухай, я справді втомилася, — промовила я, втупивши очі в підлогу. — Вітання Дальці, дітей за мене поцьомай. Щастя!

Вінс слухняно став на ковзалку. Але ще довго не міг примусити себе отак просто взяти й піти геть.

* * *

Гіндер був серйозний, як мастодонт перед стрибком у висоту.

Слав — збуджений, нервово зухвалий і постійно намагався хохмити.

Обох було аж ніяк не впізнати в гаугразьких національних костюмах. Точніше, їхньої імітації з високотехнологічних надміцних і надлегких матеріалів; а шкода.

Роб колись розповідав, що бурка-артефакт із шкіри тварини вівці важить щонайменше з десяток кілограмів. Якраз для моїх мастодонтів.

А генерал був на вигляд точнісінько такий, як завжди. Ну звісно: адже йому не треба нікуди летіти. Взагалі то я дуже сподівалася, що він не прийде. Ніколи не знаєш, чого від нього очікувати, від такого інтелігентного й блакитноокого. Мушу визнати, ідея експедиції йшла від нього, а не від мене. І він цілком здатен у будь-який момент сказати: «Дякую, всі можуть бути вільні. Ви розумненька дівчинка, Юста Калан, я переконався».

Заспокоїла себе тим, що коли така думка втелюється мені в голову, вона однаково неправильна. Мені ніколи в житті його не переграти. Не вирахувати заздалегідь, що саме він задумав.

Слав смикнув мене за косу. Дуже смішно!

За подвійною стіною медблоку й шлюза стояла капсула. Масивна, непрозора, схожа на ту, в якій ми з батьками колись літали на море. Навіть не вірилося, що в польоті ця туша набирає таку швидкість, що стає невидимою, а гальмуючи, переходить з цієї ж метою в режим відбивання всіх кольорів спектру. Гауграз не повинен помітити нашого прибуття.

— Як настрій? — запитав генерал.

— Як у дівки в блок-побаченні, — ляпнув Слав. На вухо Гіндеру, зрозуміло, але в цілковитій тиші це пролунало цілком самодостатньою відповіддю — наперекір всілякій субординації.

Генералові блакитні очі звузилися. Те, що залиши-

лося від Слава, тонким шаром розтеклося по підлозі. Гіндер кашлянув.

— Команда нервує, — хихикнувши, сказала я. — Це минеться.

— Сподіваюся.

Генерал тягнув час, і я так само була змушена мовчати. Він збирається виголосити перед нами напутні слова? Чи хоче послухати, як це зроблю я?

Пауза зручно, по-гебейному зависла в повітрі.

Гіндер знову закашлявся. Хоч би не застудився. Коли його зараз відбракує медична програма, що я робитиму?!

— Сподіваюся, відхилення в роботі нервової системи вашої команди в допустимих межах, Юсто Калан, — нарешті відкарбував генерал. — Нехай молодші наукові співробітники проходять на медогляд.

— На медогляд! — з полегшенням скомандувала я.

Гіндер пішов першим і залишався в медичному блоку рівно тридцять секунд. Тоді його туша з чорними крилами бурки з'явилася з того боку, перед самою шлюзовою стіною. Здоровий, мастодонт, даремно я переживала.

Слав попрямував слідом. Наостанок явно хотів пожартувати, але вчасно й розумно передумав.

— Страшно? — стиха запитав генерал.

Я мало не здригнулася. І відповіла з більшим викликом, аніж було слід:

— Ні!

— Гарзд, Юсто, — усміхнувся він. — Переказуйте вітання Робні Калану.

Звичайно ж, я за милу душу дозволила захопити себе зненацька. Завмерла з витріщеними очима і, здається, з напіввідкритим ротом.

— Свого часу я досить пильно спостерігав за його діяльністю, — в генеральських словах стрибали веселі бісики. — І, мушу сказати, з великою симпатією. Я сподіваюся, він живий.

Я поклала руку на пояс. Притисла з силою, щоб відчути, як він врізається в тіло під одягом — срібний артефакт з гострим гачком і твердими краями. Підвіски в моїх вухах набагато легші, й тримаються вони на спеціальних заліпках... Я не могла не взяти його з собою. Можливо, саме цим себе й виказала. Хоча яке це зараз має значення?

Не знайшла нічого ліпшого, як здушено кинути:

— Гарзд, перекажу.

* * *

Серце билося швидко-швидко, і трохи повільніше, і знову з божевільною швидкістю. Крива лінія на медичному моніторі була схожою на сейсмограму якоїсь проблемної екосистеми. Мене відбракують, це точно. Хіба що генерал потурбувався про те, аби підкоригувати налаштування, адже дотепер на жодному медогляді програми геть не помічали шрамів від моїх мікроінфарктів..

Що мені тепер робити?! Виходить, ГБ стежила за Робом ще тоді, коли він виходив на Гауграз за артефактами чи провідником авантюристів різного ґатунку. Я могла б і здогадатися. Могла б зметикувати, що п'ятнадцять ро-

ків — не строк для гебейних архівів.

Але зараз ніхто не знає, де він. Гауграз — єдине місце на планеті, де людина може сховатися від Глобального соціуму. Розчинитися, зникнути. Стати вільною.

Якщо в неї нема ДНК-маячка. У мене — є. Я знайду Роба й автоматично виведу на нього своїх колег, старших за званням. Мене, мабуть, за це підвищать... та й за «гаугразький слід» заразом. Адже експедиція від початку мала подвійну мету. Тільки я через свою безпросвітню дурість вважала, що знаю про це одна.

А без мене? Без мене — вони зможуть його знайти?!

Очевидно, так. Якщо докладуть належних зусиль; дотепер у них просто руки не доходили, у ГБ купа інших проблем, важливіших за зниклого бозна-коли асоціального елемента. Я зі своєю енергією й бурхливою діяльністю підвернулася їм дуже доречно. Та коли проект уже розроблений, кошторис витрачений і капсула стоїть у шлюзі в готовності нуль — хіба важко замінити кимось іншим стажерку Юсту Калан?

Медична програма повідомила, що збирається провести ретельніший аналіз мого гормонального фону. Чого б це раптом? Я кивнула, й мініатюрні датчики ковзнули під одяг. Смішний і незручний, але неймовірно стильний (є таке доглобальне поняття) одяг гаугразької жінки...

А якщо не шукати його? Добросовісно розробляти в польових умовах актуальну тему «гаугразького сліду» в дестрактах, ані на крок не відступаючи від затвердженої в верхах концепції. Навряд чи це буде легко й скоро; швидше за все, експедицію доведеться продовжити на довший

термін. Коли бути старанною, виважено дозувати інформацію, яка йде нагору, можна повести справу так, що її не зможе продовжити ніхто, крім мене. І коли-небудь потім, приспавши, наскільки це можливо, їхню пильність..

Чому Роб не навчив мене, як блокувати маячок?!

Інгар Валар казав колись, що не можна будувати життя лише на тому, аби довести всьому світові своє право на свободу. Але мій брат вважав, що можна. Напевне, він і зараз так вважає... то чого ж це я?

Складно... І завжди було складно. Тільки я свідомо все спрощувала.

А зараз у мене немає часу подумати як слід.

Або?

...Я довго не могла збагнути, що саме написано на моніторі. І коли Медсестра виголосила цю інформацію приємним голосом — теж не змогла. В голову лізли всілякі давно забуті дурниці. Дев'яносто дев'ять і дев'ять у періоді відсотків на фоні ділових камасутрівських парочок...

Шістнадцять діб. Так і є. Звичайно, шістнадцять...

У медичний блок влетів генерал, і я здригнулася; хоча, звісно, коли щось не так, то результати напевне відразу йдуть на його мобільний персонал. Еге ж, таки щось не так. Справді.

У блакитних очах обурення змішувалося зі сміхом, і ця суміш була готова от-от вибухнути. Генерал смикнув мене за руку, струсивши датчики на підлогу, й на буксирі витягнув з медблока — звичайно ж, не в бік шлюзу й капсули.

— Оце так-так, гаугразька дівчино, — його голос теж вібрував вибухонебезпечною сумішшю. — Перед самою експедицією! Але ти й...

Можливо, він вилаявся, а може, й пожартував. Використана при цьому лексика була мені геть незнайома.

Тоді зупинився й сказав уже спокійніше:

— Гаразд. Твоїй команді щось збрешемо. Начальству теж. Дату перенесемо, не проблема. Впораєшся за три дні? Я кивнула.

* * *

Постелі намело — цілу гору. Цілу снігову вершину піка Арс-Теллу, 7683 метри над рівнем моря. Тільки там, мабуть, набагато холодніше... втім, я мерзла й тут. І заривалася дедалі глибше в білі пластівці.

Хотілося позв'язати. Мамі. Чи Дальці. Чи Марісові... хоча ні, йому — нізащо. Та й нікому зараз не можна зв'язати. Деякі рішення треба приймати тільки самій. Без найменшого дорадчого голосу ззовні.

І треба було думати, аналізувати, зіставляти, зважувати «за» і «проти». А я лише мерзла — і все. Жодної зв'язної думки.

А тоді почала потроху зігріватися.

І раптом саме по собі, без участі мисленнєвої діяльності, прийшло розуміння: адже все зовсім не так. Навіть навпаки. Геть нічого не треба вирішувати — вперше за останні п'ятнадцять років. Ще кілька хвилин я сиділа непорушно, придавлена кількома шарами постелі і цим

новим відчуттям. Усе вже вирішене. Все відомо на кілька місяців — навіть років — наперед, нехай не в дрібницях, зате в найголовнішому. Можна заспокоїтися та просто че-
кати.

Тепло. Дуже тепло...

Я підвлася, розворушивши спекотну білу кучугуру, підійшла до дзеркала. Увімкнула опцію «в профіль» і прогнулася в попереку. Розсміялася.

А чорні коси до колін у поєднанні з рідними зеленими очима без лінз і справді виглядали супер. Може, так і залишити?

Ось над цим і поміркуємо. Зважимо, чорт забирай, усі «за» і «проти».

Про проект

ЕЛЕКТРОКНИГА

Наш проект не просто видає книги молодих українських авторів у паперовій та електронній формах, але й методично шукає відповіді на гамлетівське питання „Чому у нас все не як у людей?” і чернишевське „Що робити?”

Тобто, чому в нас не можна просто продавати електронні версії книжок на ресурсах легального контенту, подібних заморському „Амазону” (ну, ви здогадуєтесь, чому), і що нам робити в часи засилля піратів.

Кожна видана нами книжка ставить на меті також підтвердити чи спростувати подібні спостереження і твердження. Ось стверджують пірати, що вони не шкідливі, а корисні мікроби, рекламують книжки, а не крадуть – ми викладаємо в себе на сайті „Автура” книжки Галини Ткачук та Ірини Цілик у відкритому доступі і спостерігаємо, як вплине їхня популярність на піратських ресурсах на продажі паперових книжок у книгарні „Є”. І розуміємо, що як шкода від піратів, так користь від них сильно перебільшені. Але приблизно кожен десятий з тих, хто скачав книжку безкоштовно в подальшому замовляє (чи купує в книгарні) її паперову версію. **Це ви можете зробити і з обома томами Яни Дубинянської за адресою elektroknyga@mail.ua.**

В полеміці з отими прибічниками „все включено” дуже часто звучать ще три аргументи:

- 1) Я не хочу купувати kota в мішку
 - 2) Я охоче сплатив би авторові, але не хочу, щоб наживався ненажерливий видавець
 - 3) Ось була б у вас картка Приватбанку, я б сплатив
- На виданні „Гаугразького бранця” в двох томах ми вирішили перевірити усі три аргументи.

Отж, у вільний доступ ми викладаємо лише перший том: частини 1-2 Яниного роману. Якщо ви вже їх щойно прочитали, можете замовити продовження в авторки за адресою. Обійдеться вам це близько **20 грн.** за обидва томи. Довідатись номер картки чи гаманця вебмані можна в авторки.

Пишіть листи на
dubynianska@mail.ua

З повагою, Антон Санченко.

Дубинянська Я.

Гаугразький бранець. Ч. 1-2. – К.: Санченко: Електрокнига,
2013 – 312 с.

Переклад з російської: *Ярослав Мишанич*

Коректор: *Антон Санченко*

Дизайн, верстка: *Сергій Носаченко*

ISBN 978-617-7026-09-8

ISBN 978-617-7026-02-9 (серія)

© Яна Дубинянська, текст, 2013

© Артем Захарченко, гіпертекст, 2013

© Проект «Електрокнига»

Яна Дубинянська — письменник і журналіст. Працювала репортером в телевізійних новинах, протягом восьми років опікувалася відділом «Людина» у газеті «Дзеркало тижня», вела щотижневу публіцистичну колонку на порталі «Культпросвет». Пише науково-популярні біографічні статті для журналу «Личности» та літературну критику для порталу «Літакцент».

Автор десяти романів («Н2О», «Глобальное потепление», «Сад камней» та ін.), багатьох повістей та новел. Лауреат кількох літературних премій, зокрема особливої відзнаки Бориса Стругацького.

Артем Захарченко - письменник, журналіст і видавець. Досліджує сучасні медіа-мистецтва, в тому числі гіпертекстову літературу.

Глобальний соціум – світле майбутнє.
Світ високих технологій та розумної
уніфікації в усіх сферах, цілком
комфортний для життя.

Гауграз – єдина у світі країна,
що тримається за свої традиції, культуру,
звичаї, розмаїття мов і віру в прадавні
магічні сили.

Ціна протистояння – перманентна війна.

Майже комп'ютерна стрілялка
для одних, сенс життя для других.
Край, де жінки ніколи не припиняють
народжувати воїнів, перемогти
неможливо – надто коли вести війну
з позиції гуманізму.

«Гаугразький бранець» – роман-
експеримент над суспільством,
що насправді не настільки відрізняється
від сучасного, як це може здатися
з перших сторінок.

Яна Дубинянська – письменник
і журналіст. Працювала репортером
в телевізійних новинах, протягом
восьми років опікувалася відділом
«Людина» у газеті «Дзеркало тижня»,
вела щотижневу публіцистичну колонку
на порталі «Культпросвет». Пише
науково-популярні біографічні статті
для журналу «Личности» та літературну
критику для порталу «Літакцент».

Автор десяти романів («Н2О»,
«Глобальное потепление», «Сад камней»
та ін.), багатьох повістей та новел.
Лауреат кількох літературних премій,
зокрема особистої відзнаки Бориса
Стругацького.

9 786177 026074 >